

E. W. Stackhouse.

131

C – o

PERKINS LIBRARY

Duke University

Rare Books

ARCHÆOLOGIÆ
Philoſophicæ:

SIVE

DOCTRINA

ANTIQUA DE

RERUM ORIGINIBUS.

[T. BURNET]

LIBRI DUO.

LONDINI,

Typis *R. N.* Impenſis *Gualt. Kettilby*, ad Inſigne Capitis Epiſcopi in Cœmeterio *Paulino*, MDCXCII.

Digitized by the Internet Archive
in 2011 with funding from
Duke University Libraries

http://www.archive.org/details/archacologiaephi0102burn

AUGUSTISSIMO PRINCIPI

GUILIELMO,

Magnæ Britanniæ, Franciæ & Hiberniæ REGI.

E
R.B.T.
B964A
Lib. 1-2

NISI eò me propemodùm compuliſſet grati animi & officii ratio, Sacrum tanti Principis nomen ſtudiis meis quibuſcunq; non auſus eſſem inſcribere. Tibi enim, cùi debemus omnia, fortunas integras, libertatem, vitam ipſam: ac chariorem ipsâ vitâ, Religionem: parum eſt offerre tenuis ingenii, aut otii literarii, munuſcula. Neq; Laúdibus tuis celebrandis pares eſſe poſſumus, qui referendis gratiis ſumus impares.

Virum Magnanimum, Inclytiſſime Princeps, duæ maximè virtutes conſtituunt: Fortitudo & Clementia. Non Te

Fortem eſſe dicimus, ſed querimur: animæq; prodigum, in quâ noſtrûm omnium ſalus, noſtrûm omnium capita periclitantur. Neq; Clementiam tuam prædicamus, toti Orbi notiſſimam: Sed nequid detrimenti capiat Reſpublica, ex nimiâ Cæſaris indulgentiâ, oramus ſupplices.

Affectent alii inanes ſine Marte triumphos, ſine Virtute Lauros. Sed magni Ducis, aut fortis Viri, Qui meretur honores, numeret, oportet, ſi non ſua vulnera, ſaltem ſua prælia: quæ geſſit, quibus medius interfuit, ardens inter enſes & ignes. Et qui Clementiæ laudes aſſequi velit, non Urbium & Oppidorum incendia aut cineres, non Agrorum devaſtationes, nobis poſteriſve oſtentare debet, in ſuæ Clementiæ monumenta.

Dedecent præterea Virum Magnum, mala fides, læſa fœdera & Sacramenta publica: quæ jus divinum & humanum, apud omnes gentes rata & religioſa eſſe volue-

voluerunt. Degeneres animos hoc arguit, & frustrà quærunt præclarum magnanimitatis titulum, qui viri probi & honesti non respondent officiis. Alii autem sunt tui mores, Rex Serenissime, partes aliæ: Testor enim totius Europæ fidem, actionibus tuis publicis, domi aut foris, in bello aut in pace, nullam unquam fraudis aut dolosæ mentis hæsisse labem, nullam aspergi posse maculam.

Hæ Tibi erunt Laudes: neq; recensere opus est, aut genus, aut proavos: longo licet ordine, gestisq; egregiis memorabiles. Quod enim stemma Regium Nassavico illustrius, quod antiquius? aut suis, aut vicinis, aut orbi Christiano, salutarius? Sed Tibi sufficit tua Virtus, & dulcior est suo marte quæsita gloria, quàm à majoribus repetita. Pergas, Dux Invictissime, secundo Numine: Britannis, ut pridem Batavis, servitutis jugum excutere, pristinam in bello virtutem accendere,

cendere,

cendere, & antiquam utriusq; gentis dignitatem novis trophæis adornare. Ac ut olim Ferarum & Monſtrorum Hercules, ita Tyrannorum Domitor, Gens Naſſavica ſemper audiat.

MAJESTATI TUÆ

Humillimè ſubditus

& à Sacris Famulus,

T. Burnetius.

PRÆFATIO
AD
LECTOREM.

IN hiſtoria Gentis Humanæ partem facit non exiguam Res Literaria. In hiſtoriâ autem rei literariæ, nihil præſtantius aut utilius, quàm cujuſque gentis ingenium, cujuſque placita philoſophica, & quid in ſcientiis profecerint, exponere: Cætera, quæ hiſtoriam literariam conſtituere ſolent, Qualia ſunt philoſophorum vitæ, natales, obitus, laudes, peregrinationes, benè aut malè geſta, & hujuſmodi plura, complent hæc quidem, ornantque materiam: ſed minoris ſunt momenti, cùm id agimus, ut humanæ cognitionis ſemina & progreſſus, & divinæ Providentiæ hâc in parte regimen & œconomiam, inveſtigemus. Quare in hoc opere, quod præ manibus eſt, miſſis his minutiis, aut leviter tactis, ſententias

Veterum

Veterum de *Rerum naturâ* potiſſimùm inquirimus. Idque in laudem & vindicias Antiquitatis, ut neque fungos fuiſſe Majores noſtros, neque nobiſcum natam eſſe ſapientiam, oſtendamus.

Ab omni ævo, quouſque licet pedem referre Patrum per veſtigia, & præteritorum temporum revocare memoriam, conſtat, Gentem humanam, non tantùm de ſummo Numine, ſed etiam de Mundo naturali: De Rerum Ortu, & Occaſu, & Viciſſitudinibus intermediis, (Quæ Tria ſunt omnia) notitias habuiſſe, non veras modò, ſed aliquatenus divinas; Quaſque adeò à Noachidis ipſis, aut à prima forſan hominis origine, potius quàm ab inventione privatâ, aut à demonſtratione naturali, repetendas eſſe cenſeo.

Prætereà in aliis rebus & capitibus, quæ ſecundam in philoſophiâ claſſem conſtituunt: nempe de naturâ cœlorum, & cœleſtium corporum, Syderumque, tam Fixorum quàm Errantium, ſpeculationes: Patet multis exemplis, de his non malè ſtatuiſſe Antiquos, neque eos fugiſſe penitùs horum Corporum materiam & compoſitionem. Quinetiam quod *Mundi Syſtema* dicitur,

ſive

ſive Univerſi forma & ordo, hoc non inveniſſe Pythagoram ſuopte ingenio, ſed inter ἀπόῤῥητα Orientalia, cum multis aliis non vilioris pretii, repertum, in Græciam primum invexiſſe, haud temerè creditur. Denique tertiæ claſſis philoſophemata, quod ſpectat, quæ ſupellectilem hujus Terræ, putà Elementa, & corporum Terreſtrium ordines & qualitates, reſpiciunt, fateor Antiquos in his explorandis parum profeciſſe, & in hâc re maximè eruditioni veterum prælucere philoſophiam hodiernam: cui ſuas laudes minimè invidemus. Ut paucis dicam, A maximis exorſa eſt, & ad minima progredietur philoſophia: ac decurſo literarum, rerum, temporumque ſtadio, unà cum fine mundi, ſi Deus voluerit, conſummabitur ſapientia.

Exiguum id eſſe fateor, quod, ex philoſophiâ Barbaricâ, vel etiam inter Græcos antiquiſſimâ, integrum & illæſum retinemus. Sed quemadmodum ex fractis columnis & exeſis marmoribus, Græcorum Architectonicam diſcimus & admiramur: Ita ex majuſculo aliquo fragmento veteris philoſophi, de cæteris partibus ſui operis, ſecundum ſymmetriæ leges, & de totâ fabri-

câ, judicium ferimus. Utcunque in his Archæologiis, veterumque dogmatis, eruendis, scriptores Classicos, Græcosque potissimùm secuti sumus. Neque quicquam affinximus cuiquam, ex amore aut invidiâ. Sed prætermissis nonnunquam erroribus, quos ex narratorum inscitiâ, aut incuriâ, aut denique malevolentiâ, oriri potuisse suspicamur: Quod pulchrum, quod utile, & memoriâ dignum, id maximè in aspectum lucemque proferre, operæpretium duximus.

Denique, in antiquâ doctrinâ enarrandâ, non pauca commentati sumus de *Fabuloso Philosophandi genere.* Quod per multa sæcula, multasque gentes, obtinuit. Et licet jam exoleverit id genus orationis, locumq; cesserit severiori doctrinæ, non abs re esse duxi admonere Lectores, quâ figurâ dicendi, aut quo charactere styli, sæpiusculè usi sunt veteres; ut ab eorum scriptis tenebras depellerem, aut iniqua opprobria. Illis utique non erat religio, per fabulas & honestas fraudes, instruere populum: id quod nos dicimus *officiosè* mentiri. Deos suos crediderunt humanum genus regere, non dissimili ratione quâ nos regimus infantes

aut

aut pueros: ad modum ſui captûs & virium: celatâ ſæpe veritate, aut aptis coloribus fucatâ, quo meliùs conſulant eorum ſaluti. His blanditiis & ornatâ Mythologiâ uſos eſſe veteres, notiſſimum eſt: qui fas eſſe voluerunt Legum latoribus & ſapientibus, laxare veritatis habenas ob bonum publicum, &, pro re natâ, μετὰ τῶν πολλῶν συνασοφεῖν. Sed ab eorum fabulis ſigillatim interpretandis, quo nihil magis lubricum, manus ſemper abſtinui; memor dicti Ariſtotelis, περὶ μὲν τῶν μυθικῶς σοφιζομένων, οὐκ ἄξιον 3 Metaph. 4.
μετὰ σπουδῆς σκοπεῖν. Sed de hac re ſatis.

Animus mihi erat, poſt exactam *Telluris Theoriam*, cui jam ultimam manum adjecimus: *Mundi Aſpectabilis Theoriam* conſcribere. Non quidem univerſim, neque enim tantæ provinciæ me parem eſſe ſenſi: ſed Theoriam *Sacram*, in uſum Theologiæ ſtudioſorum; ut Operum Dei magnitudinem, ordinemque: & quibus reguntur legibus, illis pro virili exponerem. Hæc enim nôſſe, omnium doctorum intereſt, & Theologorum maximè: quò in rebus creatis Creatoris ſapientiam & magnificentiam intueri, & cum ratione ac intelligentiâ celebrare, valeant. Proinde ſcire oportet, quid

ſint, & quâ conſtent materiâ, maximæ illæ Mundi moles, Sydera: Cœli exercitus, Dii Gentium. Et quas ſubinde mutationes & metamorphoſes ſubeant, volvente temporum Orbe. Quid inter Stellas, Lucidas & Opacas, Fixas & Errantes, interſit: Et quæ ſit utriuſque origo, & quatenus in ſingulis habitetur, ſecundum rationes probabiles. Harum rerum Contemplatio animum erigit & dilatat, & immenſi mundi replet imagine. Hinc incidimus in cogitationes Deo dignas, & noſmetipſos & Terrellam noſtram, tanquam quiſquilias aut ramenta Operum Dei, deſpicimus & pro nihilo putamus. Dein, ſi ad inferiora deſcenditur; operæpretium erit diſquirere, unde oriantur Corporum Terreſtrium differentiæ; Quibus particulis conſtent Elementa, & ex illis particulis, quo modo ſingulorum vis & proprietates emergant. Et ſic de reliquo Telluris apparatu, tam animato, quàm inanimato. Denique, quærendum eſt, in quo conſiſtat Corporis & Animæ, tam diſtinctio, quàm unio: Et quâ ratione agant in Corpus noſtrum, Animamque, objecta externa. Hæc & hujuſmodi generalia & graviora capita, quæ inſtar clavis eſſe poſſunt

ſunt

ſunt ad reliqua reſeranda, ſi benè perſpecta eſſent Theologis, nullum locum relinquerent ἀθέοις Philoſophaſtris: quorum malæ cauſæ proficit noſtra in rebus naturalibus imperitia. Jactant enim apud ignaros, explicari poſſe ſine Numine, vel, ut aiunt, mechanicè, totam rerum naturam. Quo nihil mendax magis, aut abſurdius.

Hæc olim apud me ſtatueram ſeorſim tractare, & quàm poteram, dilucidè. Sed ingruit ſenectus, appropinquat mors, & melioris ævi dies, cùm hæc clariùs elucebunt. Juvat intereà, tenue aliquod monumentum reliquiſſe, vitæ non otiosè peractæ: & brevi quaſi functum militiâ, deinceps à laboribus requieſcere.

ELEN-

ELENCHUS CAPITUM.

LIBRI I. CAP. I.

CAP.

CAP.

Elenchus Capitum.

CAP.

CAP. I.

Ratio & Propositum hujus Operis. Quatenus Telluris Theoriam respiciat, Quatenus Historiam Philosophicam.

CUM primùm ad scribendum de TELLURE animum applicui, id tantùm mihi propositum fuit, ut ipsius Theoriam physiologicè tractarem, solâ rationis vi, & naturâ duce; Intactis omninò, aut Sacris Literis, aut Gentium monumentis. Sed, ut solent inter tractandum succrescere materia & argumenta, ita mihi contigit in illo Opere: Nam inter philosophandum nova lux suborta est, tam è Sacris Libris, quàm antiquorum Scriptis: quæ, veluti testes injusti aut invocati, suâ sponte, & incœptâ jam causâ, comparuerunt.

Quùm verò prima Naturæ fundamenta rerumque origines, repetitâ curâ & cogitatione dignissima sint: tam propter materiæ ipsius dignitatem, quàm quòd aditum nobis aperiant cæteris omnibus in naturâ cognoscendis, Operæ pretium esse duxi, hunc veluti commentarium aut appendicem, ad Telluris Theoriam, seorsim conscribere, atque ea omnia complecti, quæ, secundæ cogitationes, ex dictis utriusque generis monumentis, in memoriam revocabant.

Sunt autem in præfatâ Theoriâ duæ partes: quarum prima agit de præterito Mundi ſtatu, altera de Futuro. Facies autem & mutationes Mundi adhuc futuræ, ſunt potiſſimùm *Conflagratio*, &, quæ hanc ſequitur, *Renovatio*, ſive novi Cœli, & nova Terra. De his autem tot & tanta, in tertio & quarto libro ejuſdem Theoriæ, congeſſimus teſtimonia, tam ex Sacro Codice, quàm ex Gentium ſcriptis, ut nec pluribus, nec fortioribus opus eſſe videtur; præſertim cùm Chriſtiani nominis perpauci hæc capita in controverſiam adducant. Prima autem pars Theoriæ, quæ de rerum Originibus, aut *mundo Originario* tractat, multorum fugit oculos & animum: Quibus nempe tenuia ſunt, &, inſtar aëris aut umbrarum, evanida, quæ tantùm θεωρητικῶς, & ex cauſarum contemplatione, demonſtrantur. His, ut aliquo modo ſubveniamus, in hujuſce tractatûs libro ſecundo, *Triplicem* Mundi naturalis ſtatum (quod unicum totam Theoriam complectitur) in ſacris literis fundari, oſtenditur: veterumque ſapientûm antiquiſſimâ traditione confirmari. Ut iis, qui veritatis guſtum habent quovis modo, non deſint, ſui generis, & qualia appetunt, argumenta.

Per Mundum autem *Originarium*, cujus jam meminimus, intelligo Mundum Antediluvianum: idq; exemplo Sancti *Petri*, qui eundem appellat τὸν κόσμον ἀρχαῖον (2 *Epiſt.* 2. 5.) *Mundum Originalem*, ut à Vulgatâ redditur. Per *Archæologias* itidem intelligo ea maximè quæ hunc Mundum ἀρχαῖον reſpiciunt. Ità tamen ut Diluvium ipſum, & quæ eò ſpectant, aut protinus ſubſequuntur, eodem nomine complectar.

Notum eſt, Antiquos, præteritam Mundi ætatem in tria intervalla diſtinxiſſe, ἄδηλον, μυθικὸν, ἱςορικὸν:

ἱϛορικόν: Tempus *Obscurum*, *Fabulosum*, *Historicum*. *Obscurum* erat, quòd Diluvium præcessit, tenebris & oblivione, magnâ ex parte, obrutum. *Fabulosum*, quod proximè successit Diluvio usque ad Olympiadas; quòd nulla sit apud veteres istius intervalli historia, præterquam incerta & fabulosa. Tertium autem, incœptis Olympiadibus, veræ historiæ subjicitur. Quæ ad duo illa spectant intervalla super-historica, satis propriè dici possunt ἀρχαιολογίαι: strictiùs autem & propriissimè ea sic dicuntur, quæ primum intervallum & Mundum primævum respiciunt.

Sed præter hæc antiquissima, historiam quandam Philosophicam contexìmus: non universalem, sed quoad Dogmata: atque ea potissimùm quæ ad rerum origines spectant; notato insuper cujusque gentis aut sectæ genio, & modo philosophandi, vulgari vel arcano, accurato vel fabuloso. Hæc primum Librum occupant, atque ei proposito, præter alia, inserviunt, ut, relictis fæcibus, levioribus etiam & superfluis, antiquæ philosophiæ, quod liquidum & syncerum est, retineamus.

Quemadmodum verò qui longas Navigationes instituunt, quandoque Solis luce fruuntur ad dirigendum cursum, quandoque Lunæ, quandoque cæterarum Stellarum: ut res patitur & Cœli ratio; ità cùm in tempora remotissima inquirendum est, & rerum longinquarum memoriam, non eâdem ubique luce frui licet, nec eosdem sequi duces; sed, pro rebus & temporibus, alia atque alia erit vis luminis, atque testium authoritas; Perpensis autem omnibus causæ momentis, in illam partem nos flecti patiamur, quâ clarior est & probabilior, si non prorsus ineluctabilis, ratio.

CAP. II.

Conſpectus Philoſophiæ antiquæ, per varias Terrarum Gentes: Primùm de Scythis, Celtis, *&* Æthiopibus.

EXpoſito fine & ſummâ ratione hujus Operis, quærendum proximè, quæ via tenenda ſit, ut eò perveniamus. Omnes omnium libros pervolvere, nec vacat, nec juvat; quare, ut argumenti nimis vagi partes inutiles amputemus, libet primùm inquirere in originem & ſedes antiquæ Sapientiæ, ut quibus Monumentis recondita ſit, & unde petenda, paucis & compendio videamus.

In hâc autem indagatione qualicunque, non opus erit aſcendere ad tempora ante-diluviana, mundique principium; nam omnis rerum Scientia à Diluvio ſuperſtes, & quæ ad nos pervenire potuit à Majoribus, latuit olim in unius *Noachi* pectore; unde ad Filios, Nepotes, Poſteróſque, & cum eorum ſobole in Terrarum orbem, manavit. Neque etiam neceſſe erit harum omnium Gentium & Populorum propagines & partitiones ſequi: cùm ex iis paucæ, literarum aut Sapientiæ nomine claruerint; ſufficit autem ad inſtitutum noſtrum, Gentes Antiquas ità diſpeſcere, aut digerere eo ordine, qui omnes Literatas aut Sapientiâ celebres complecti poſſit.

Lib. 1. *p.* 33, 34. Diſtribuebant Veteres, referente *Ephoro* apud *Strabonem*, Gentes terræ in quatuor capita, ſecundùm

quatuor

quatuor Mundi plagas; idque ſub nominibus *Scytharum*, in Septentrione: *Celtarum*, in Occidente: *Æthiopum*, verſus Meridiem: & *Indorum*, cùm nulla ſit vox latior, pro cæteris, Orientem verſus. Hæc ſunt antiquis tritiſſima nomina, & cùm hi populi, cultu, legibus & literis non obſcuri, orbem noſtrum circuitu ambiant & comprehendant, per hæc capita progrediemur ad indagandam Barbararum Gentium Scientiam naturalem. Quùm verò *Indorum* nomine plures Gentes confusè intellexerint antiqui, cùm eò perventum fuerit, utendum erit novo apparatu: ſeorſim tractando & particulatim gentes illas Orientales, ubi primas ſedes ſuas habuiſſe videtur ſapientia. Græci itidem in ſuas Claſſes & Scholas diſpertiendi ſunt. Romanos autem, utpote nullo Phyſiologiæ genere memorabiles, intactos præteribimus.

Ex dictis autem gentibus tres priores percurremus levi operâ, cùm nulla monumenta literaria ipſi reliquerint, neque ab aliis dictum ſit, niſi parcè admodùm, quâ ratione philoſophati ſint. Quoad *Scytharum* gentem, circa eorum antiquitatem & mores non pauca occurrùnt apud Veteres; ſed de Philoſophiâ, aut dogmatis circa rerum naturam, nihil uſpiàm reperio; neque ſatis conſtat tribum aliquam ſingularem, vel cœtum hominum, quod ſolet aliàs, ſtudiis illis apud Scythas conſecratum fuiſſe. *Solon* dicitur miratus eſſe *Anacharſin*, Scytham, cùm eum hoſpitem haberet Athenis; ſed opinor, propter indolem viri & ſanam mentem, non ob Scientiarum notitiam. Id quidem, in honorem Gentis, notavit *Strabo*, Διὰ τοῦτο δὲ καὶ ὁ Ἀνάχαρσις, καὶ Ἄβαρις, καὶ τινὲς Lib. 7.
ἄλλοι παρὰ τοῖς Ἕλλησι τοιοῦτοι εὐδοκίμουν· ὅτι ἐθνικόν τινα χαρακτῆρα ἐπέφαινον εὐκολίας, καὶ τελειότητος, καὶ δικαιοσύνης. *Eâque de causâ Anacharſis, Abaris, aliique*

aliique nonnulli eorum similes, apud Græcos in magnâ fuerunt existimatione, quòd Gentilitium quendam facilitatis, perfectionis ac justitiæ characterem præ se ferrent. Abaris ille dicitur Hyperboreus, & Apollinis Sacerdos, & Magica quædam præstitisse, sagittâ vectus per aërem. Sed cùm multæ fuerint artes magicæ, & Magiæ species, apud priscos, non omnes pro Philosophis habendos esse censeo qui eas exercuerint. Id verò notatu dignum est, Hunc Abarin, teste *Suidâ*, præter alia multa, scripsisse *Theogoniam*: ideoque mundi origines; nam ea conjuncta erant apud Veteres. Huic Abari associemus *Zamolxim*, Getam. Hos Pythagoræ coævos esse volunt Pythagorici, alii autem antiquiores. In communi omnium istius ævi Philosophorum sententiâ conveniebant, de *Animarum* nempe immortalitate & transmigratione. Hanc *communem* dico sententiam: nam, prout de Orientalibus non ambigitur, ita de Gallis, *Cæsar* & *Lucanus*; de Germanis, *Appianus* in Celtico; & de Getis, ex ore Trajani, *Julianus* in Cæsaribus; idem asserunt. Trajani verba non pigebit referre: Καὶ τὸ Γετῶν ἔθνος ἐξεῖλον, οἱ τῶν πώποτε μαχιμώτατοι γεγόνασιν, οὐχ ὑπὸ ἀνδρείας μόνον τοῦ σώματος, ἀλλὰ καὶ ὧν ἔπεισεν αὐτοὺς ὁ τιμώμενος παρ' αὐτοῖς Ζάμολξις, οὐ γὰρ ἀποθνήσκειν, ἀλλὰ μετοικίζεσθαι νομίζοντες, ἑτοιμότερον αὐτὸ ποιοῦσιν, ἢ τὰς ἀποδημίας ὑπομένουσι. *Et Getarum gentem penitùs everti: sunt autem illi omnium, qui usquam sunt, bellicosissimi: non tantùm ob corporis robur, sed propter eam, quam eorum animis defixit, opinionem, qui apud ipsos colitur, Zamolxis. Non enim se mori, sed in alias sedes transferri, existimantes, paratiùs id faciunt, quàm cùm iter aut peregrinationem suscipiunt.*

In Voc.

Nihil quidem mihi occurrit in Veterum Scriptis de Physiologiâ Scytharum, propriè sic dictâ: sive

Asiaticos

Asiaticos illos intelligamus, sive Europæos; nec, quo demum sæculo, siqua fuit olim, extincta periit: cùm regiones illas à multis retrò sæculis barbaries occupaverit. Facilè credo omnes gentes antiquissimas, tàm naturalis Scientiæ quàm Religionis, quædam semina à *Noachidis* derivâsse: sed apud nonnullas citiùs exolevit disciplina illa Philosophica; & quidem sine teste nonnunquam, propter temporis diuturnitatem, ut nulla ipsius memoria aut vestigia manserint. Prodiit in lucem nuperis annis Mythologia quædam Septentrionalis, *Eddarum* nomine, quæ, præter inanes fabulas non paucas, quædam continere videtur multò altioris originis, & antiquæ Theologiæ magis affinia quàm ulla quæ supersunt apud Græcos aut Latinos, de Scytharum vel Septentrionalium literaturâ. Denique quoad Archaiologias Scythicas, præter *Oracula Scythica* ab Abári conscripta, desideratur etiam *Icesius de Mysteriis*: cujus meminit *Clemens Alex.* in hoc argumento. De Scythis hæc paucula. *Strom.* 1. *p.* 42.

A Scythis ad *Celtas* progrediamur, Occidentem versus. Constat autem apud has gentes viguisse ab omni ævo Philosophos, sive hominum ordinem, nomine, studiis, & vitæ instituto, à vulgo, aliisque distinctum. Dicti sunt ab omnibus *Druidæ* vel *Druides*: *Semnothei* etiam; aliisque nominibus, quæ nil faciunt ad rem nostram, distingui solent. Horum Philosophorum manet recens fama, quasi hodiè aut herì viventium: neque tamen restant ex eorum dogmatis & doctrinâ, nisi minutiæ quædam & fragmenta, quæ, tanquam rudera veterum Templorum, aliquid magni præextitisse testantur, sed non magni sunt. *Hi Terræ Mundique magnitudinem & formam: motus Cæli & syderum*, inquit Mela, *& quid Dii velint.* *lib.* 3. *c.* 2.

lint ſcire profitentur. Conſtat quidem, præter ritus ſacros & jura publica, Druidas Phyſiologiæ etiam operam dediſſe; ſed præter illud, de mundi & animorum redivivâ ſorte, & utriuſque revolutionibus ſeu παλιγγενεσίᾳ, nullum eorum dogma Phyſicum ſupereſſe reperio. Doctrinam de *Periodis Mundanis*, per Aquam & Ignem, tradidiſſe Druidas, patet ex *Strabone.* Et quoad Animarum præexiſtentiam, viceſque in hoc mundo ſæpiùs repetitas, id, cum omnibus Orientis Philoſophis, priſciſque ſapientibus, commune habuerunt; Quorum Scholâ prognatos, & inſtitutis imbutos, hos Celtigenas facilè credo. Volunt quidem nonnulli à Pythagorâ derivatam eſſe hanc gentem Philoſophorum, ob cognatas opiniones & modum vivendi non diſſimilem. Sed oportuerat anteà probare, Pythagoram antiquiorem eſſe Druidis. Illi erant Theologi aut Magi Celtarum, quorum origines multò ſuperant ætatem Pythagoræ: Ut hic ab Illis potius hauſiſſe videatur, vel uterque à communi fonte. Refert *Alexander de Symbolis Pythagoricis,* Γαλατῶν καὶ Βραχμάνων ἀκηκοέναι τὸν Πυθαγόραν. Hos igitur Galatarum Philoſophos, Druidas, audivit, non docuit, Pythagoras. Et inter Gentes maximè antiquas, ſapientiâ celebres, numerat Celſus apud Origenem, τοὺς Γαλατῶν Δρυΐδας. Numerantur etiam Celtæ à Phornuto inter Auctores Theologiæ Mythologicæ: quæ erat omnium prima & antiquiſſima: ἄλλαι μὲν (μυθοποιαὶ) ἐπὶ Μάγοις γεγόνασιν, ἄλλαι γε παρ' Αἰγυπτίοις καὶ Κέλταις. Neque dubito Druidas fuiſſe ex antiquâ progenie ſapientum, non Græcanicâ: Quos Gallorum *Magos*, more Orientali, appellat Plinius. Denique ortum & prima tempora Druidum non facile eſt indicare, ſed victis Gallis, extincti fuere circa tempora Tiberii, aut, ſi mavis, Claudii.

Cæſ. Com. l. 6. Strab. l. 4. Cic. de divin. l. 1.

lib. 4.

Diod. Sic. l. 5. Am. Marc. l. 15.

Diog. Laër. proœm. Dion. Chryſ. orat. 49.

Clem. Alex. Strom. 1. p. 304.

lib. 1.

de nat. Deor. p. 35.

L. 16. c. 44.

Plin. Sueton.

Claudii. Cætera, quæ ad Druidas ſpéctant, non ſunt noſtri inſtituti: quæ ferè collecta habes à Leſcalopério, in diſſertatiunculâ de *Theologiâ Gallorum*. Meminit etiam Gaulminus ſui tractatûs de *Magiâ Druidum*, quem nondum vidi. *Not. ad Pſellum.*

Ad has plagas prætereà revocandi, & ad hanc claſſem, ſiqui eſſent apud *Germanos*, *Britannos*, *Iberos*, *Italoſve*, veteres Philoſophi. Germanos & Britannos, eoſdem cum Gallis habuiſſe Druidas, veriſimile eſt: reclamante licet Cæſare quoad Germanos: utpote quorum origines à Celtis eſſe derivandas nondùm ſatis didicerat. Dein quoad *Iberos*, *Celtìberos*, vel *Hiſpanos* (unà enim complectimur omnes) Quid literaturæ & diſciplinarum habuerint ante tempora Romana, Gothica, Saracenica, ex antiquis authoribus non facile eſt expiſcari. De hujus gentis re literariâ nihil affert *Diodorus* Siculus: *Strabo* autem *lib. 3.* aliquatenus fabuloſa; ait enim *Turditanos* ſive Bœ- *p. 139.* ticos, Iberorum ſapientiſſimos, *antiquitatis commentaria*, & Poëmata, & leges more metrico ſcriptas, *à ſex millibus annorum*, ut ferunt, habuiſſe. Hæc nimia ſunt, neque etiam rem noſtram attingunt, quæ veterum Scientiam naturalem & dogmata unicè ſcrutatur. Quoad Italos denique, *Hetruſci* ſive *Tyrrheni* inter priſcorum ſapientes habiti ſunt. Hos Phyſiologiam coluiſſe teſtatur *Diodorus* Siculus, his Verbis, Γράμ- *lib. 5.* ματά τε καὶ φυσιολογίαν ἐξεπόνησαν ἐπὶ πλεῖστον, καὶ τὰ περὶ τὴν κεραυνοσκοπίαν μάλιστα πάντων ἀνθρώπων ἐξειργάσαντο. *Literis verò, & imprimis naturæ perſcrutationi plurimum ſtudium impenderunt, atque omnium maximè gentium, fulminum conſiderationi intenti erant.* Per fulmina nempe, aliaque aëris Phænomena, artem ſuam divinatricem, à *Tagete* edocti, conſtruebant: atque iſtius artis Hetruſcæ ſæpiùs meminerunt, *Cicero*, *Seneca*,

Seneca, aliique Latini. Neque tamen in Meteoris & ostentis interpretandis toti erant, neque his terminis inclusa fuit Hetruscorum Scientia: Constat enim eos Philosophatos esse tam de mundi origine, quàm *Voc. Τυῤ-ῥηνία.* exitu: & de spatio suæ durationis, sive curriculo; prout alibi notavimus ex Suidâ. Sed locus est multò *p. 456.* illustrior hàc de re apud Plutarchum in *vitâ Syllæ:* Ubi periodos sive conversiones Mundanas, *Annumque Magnum*, in Philosophiâ Hetruscâ clarè ostendit. Loquitur de prodigio verè mirabili in cœlis, tempore Marii: nempe *claro & sereno cœlo vox increpuit tubæ acutæ & lugubris, ut obstupescerent & cohorrescerent ejus magnitudine omnes:* Dein adjicit, Τυῤῥηνῶν δὲ οἱ λόγιοι μεταβολὴν ἑτέρου γένους ἀπεφαίνοντο, καὶ μετακόσμησιν ἀποσημαίνειν τὸ τέρας· εἶναι μὲν γὰρ αὐτοῖς ὀκτὼ τὰ σύμπαντα γένη, διαφέροντα τοῖς βίοις καὶ τοῖς ἤθεσι δι' ἀλλήλων, ἑκάστῳ δὲ ἀφωρίσθαι χρόνων ἀριθμὸν, ἀπὸ τοῦ θεοῦ συμπεραινόμενον ἐνιαυτοῦ μεγάλου περιόδῳ. *Hetrusci sapientes mutationem in aliam ætatem & genus hominum, Mundique quandam conversionem, portendi hoc ostento prædicârunt. Esse enim iis octo universim genera, vitâ & moribus inter se diversa: unicuique autem præfinitum esse à Deo certum temporum numerum, qui MAGNI ANNI periodo limitatur.* Denique, religionem ritusque sacros ab iisdem Hetruscis mutuatos esse Italos, tam Romanos quàm alios, plures authores ratum fecerunt. Et in utrâque materiâ, religionis & philosophiæ, quid dicendum esset facilè expediremus, modò non periissent *Numæ Pompilii* Libri, à Romanis, more barbaro, combusti. Interciderunt *2. de divin.* etiam *Tagetis* Libri, quorum meminit Cicero, & Am. Marcellinus l. 17. Quosque exposuit, unà cum disciplinâ Hetruscâ, quindecim voluminibus *Lubeo Antistius*: prout testatur *Fulgentius Placiades* in *expos. Serm.*

Serm. ant. ubi *Manales Lapides* interpretatur. Denique, de eâdem disciplinâ libri *Tarquitii* vel *Tarquinii*, de quibus nos monuerunt *Marcellinus* & *Macrobius*, itidem desiderantur. Sed de Hetruscis satis. lib. 25. lib. 3. Sat. c. 7.

Peragratis leviter Septentrione & Occidente, ad Meridiem vergamus, quæsitum Philosophos. Ubi primùm occurrunt *Gymnosophistæ* apud Æthiopes, pristinâ literaturâ nobiles. Erat utique, tam apud Æthiopes quàm Indos, Gymnosophistarum natio: sed hos quidem illis prætulit, si probè memini, qui utrosque inviserat, Apollonius Tyaneus: nescio an satis æquus & idoneus Judex. Fatendum est, parum esse quod superest apud veteres, egregium & singulare, circa Philosophiam Æthiopicam: pauca dogmata, aut doctrinas celebres. Quod tamen libentiùs attribuo temporis iniquitati, quæ res difficiles & remotas facilè elabi patitur, quàm inopiæ materiæ, aut populorum ingeniis. Erant certè antiqui, integritatis laude clari, legibus, morum cultu, pietate, & Deorum commercio. Præterea, literarum usum habebant vetustissimum: & cum his omnibus, otium & diuturnam pacem; ut *nunquam*, si Diodoro fides, *externum fuerint experti dominatum, sed in perpetuæ libertatis possessione, mutuaque concordiæ nexu permanserint.* Denique rerum scientiam & sapientiæ studia eos coluisse, constat ex illâ familiâ Philosophorum Gymnosophistarum, & ex collegiis Sacerdotum, quæ, more gentium literatarum, semper fovebant. Quinetiam duplex genus literarum, sacrum & vulgare, quod priscis sapientibus in usu erat, ipsi, ut videtur, primùm instituebant. Diod. Sic. lib. 3. Ibid.

Hæc quidem generalia sunt: sed quoad res cœlestes, si *Luciano* fides, Æthiopes omnium primi, astrorum motus attendebant: & Lunarium phaseωn causas

ſas ſcrutati, Lunam, innatâ luce deſtitutam, quicquid habet luminis, à Sole mutuari deprehenderunt. Denique Aſtronomiæ & Aſtrologiæ jactis fundamentis, Ægyptiis ea perficienda tradidiſſe refert. Audi authoris verba. Πρῶτον μὲν ὦν Αἰθίοπες τόν δε τ̃ λόγον, loquitur de Aſtrali Scientiâ, ἀνθρώποισι κατεστήσαντο. αἰτίη δε αὐτέοισι τὰ μὲν, ἡ σοφίη τῦ ἔθνεος, καὶ γὰρ τ' ἄλλα τῶν ἄλλων σοφώτεροι Αἰθίοπες, τὰ δε, καὶ τ̃ οἰκήσεως ἡ εὐμοιρίη ----- ἰδόντες ὦν πρῶτα τ̃ σεληναίην ὐκ ἐς πάμπαν ὁμοίην φαινομένην, ἀλλὰ πολυειδέα τε γιγνομένην ------- εὗρον τυτέων τ̃ αἰτίην, ὅτι ὐκ ἴδιον τῇ σεληναίῃ τὸ φέγγος, ἀλλὰ οἱ παρ' ἠελίυ ἔρχεται. εὗρον δὲ καὶ τῶν ἄλλων ἀστέρων τ̃ φορὴν ----- cum cæteris, quibus non ſum repetendis.

In Aſtrol.

Hæc de rebus Cœleſtibus: de Terreſtribus nihil reperio, neque de mundi formâ aut origine, apud Æthiopas. Cum reſerata fuerit & excuſſa Abyſſinorum Bibliotheca, modò non ſit fabula: Archaiologias Æthiopicas, ſiquæ ſunt, penitùs inſpiciemus. Intereà, quid reſtet de ſingularum gentium philoſophia, cum quæritur: ubi nihil reſtat, etiam illud ſcire, eſt proficere. Perdidimus quidem, in hoc argumento, ex authoribus Græcis non paucos: *Agatharchidem* Gnidium, & *Artemidorum* Epheſium: quos laudat Diodorus. Scripſit etiam *Marcellus* de rebus Æthiopicis, à *Proclo*, in explicatione *ſermonis Atlantici*, in teſtem adductus. Denique, *Bion* Solenſis, referente Laertio, Æthiopica tractavit. Citatur etiam, cum aliis, tam à *Plinio*, (l. 6. c.29.) quàm ab *Athenæo*, (l. 13. c.2. p.566.) Sed de *Æthiopibus* ſatìs, & de gentibus Auſtralibus, eo nomine antiquitùs comprehenſis. De Ægyptiis autem, ubi ampla differendi ſeges, alibi ſeorſim tractabimus.

Ut ſupra.
In Tim. Plat. p. 55,56.

CAP.

CAP. III.

Indorum Orientalium perlustratio : Speciatim de Serum *&* Brachmanum *literis & philosophiâ.*

HActenùs multas terras sine magno fructu percurrimus : tres mundi plagas, Septentrionem, Occidentem, & Meridiem ; & quàm pauci nobis per viam occurrêre sapientes ? Ad Indos jam ventum est ; quò nomine latè sumpto, Asiatica omnia complectemur, & nonnulla vicina. Hîc autem sedes primas habuere post-diluviani homines, & in hoc generis humani instaurandi seminario sapientiæ etiam & literarum origines quærendæ sunt. Neque ignotum est aut inconcessum, harum regionum incolas, omnium primos, doctrinæ & disciplinarum famâ inclaruisse ; præter Ægyptios enim, Phœnices, Arabes, Assyrios, Indosque ulteriores, ante invectas in Græciam disciplinas, rerum humanarum divinarumque scientiam non vulgarem possedisse legimus ; atque ab illis, tanquam à fontibus, per varios rivos, & diversis sæculis, ad alios atque alios populos manâsse. Age igitur, si libet, tractum terrarum qui superest versus Orientem penetremus & pervadamus, ut eæ gentes quæ maximè cultæ sapientesque habitæ fuerunt, quo jure id nomen adeptæ sint, quâ fide id credatur, aut quæ monumenta reliquerint, paucis videamus.

Atque

Atque ut à remotioribus ordiamur, in extremâ Oriente veteres *Seres*, qui hodiè *Sinæ* aut *Sinenſes* dicti ſunt, literis & cultu conſpicui, æquum eſt ut inviſamus. Horum apud antiquos parca eſt hiſtoria, nec tam ob ſcientiam celebrantur, quàm ob longævitatem, & ſerici conficiendi artificium. Hoſtes Chriſtiani nominis, *Celſus*, *Porphyrius*, *Julianus*, *Hierocles*, qui gentes celebres & ſapientes in exempla Chriſtianis proponere ſolebant, aut ut iis exprobrarent ſuæ Theologiæ novitatem, aut ſectæ ignorantiam, *Seres* in hunc cenſum non retulerunt. Celſus quidem eorum meminit, ſed ἀθέους nominat, gentibuſq; feris & incultis aſſociat, οὐδὲ γὰρ Σκύθαι τοῦτο, οὐδὲ Λιβύων οἱ Νομάδες, οὐδὲ Σῆρες οἱ ἄθεοι, οὐδ' ἄλλα ἔθνη τὰ δυσαγέστατα καὶ ἀνομώτατα. Nec multò aliter *Dionyſius*, καὶ ἔθνεα βάρβαρα Σηρῶν. Horum tamen utrumque mitiùs interpretor; Atheos appellat Celſus, quòd Templis, aris & ſtatuis non uterentur, nec operoſo illo ſuperſtitionis apparatu quo cæteræ gentes. Hâc ferè ratione Chriſtiani à Paganis dicti ſunt Athei, quod neque oraculis, neque ſacrificiis, neque Deorum ſimulacris gauderent. Dionyſius autem gentem illam barbaram appellat, vel, more Græco, vel quod eſſet ἀπερσομιγὲς ἔθνος, ut inquit *Stephanus*, &, ferarum inſtar, aliarum gentium fugiebat commercium.

Lucian. Strab.

Apud Orig. l. 7.

Περιηγ. *ver. 752.*

Apud Juſt. Mart. Athenag. &c.

De urb.

Utcunque, his arguitur parùm notam fuiſſe antiquis Serum Literaturam, quæ jam ubiq; ſermone omnium percrebuit. Mercatoribus & Sacerdotibus Chriſtianis debemus imprimis notitiam hujus gentis & regionis, antea impenetrabilis: atque ex horum fide & loci ipſius monumentis conſtat, ab antiquiſſimis temporibus ſtetiſſe hoc imperium, artibus & re literariâ florentiſſimum. Idque ſine ullo cum gentibus

litera-

literatis commercio: aut inde deductis, quod liquet, coloniis, vel gentis suæ fundatoribus; ac si alterius essent originis à cæterâ stirpe humanâ, & à Noachi posteris: αὐτοκέφαλοι καὶ αὐτοδίδακτοι. Sunt apud ipsos, antiquitatis nobis incredibilis, annales; queruntur tamen optimos & vetustissimos eorum libros, aliquot ante Christum natum sæculis, combustos fuisse ab Imperatore *Zio*, ut omnium, qui eum præcessissent, extingueret memoriam. Habent nonnullas Archæologias Philosophicas, de *Diluvio*, de ortu rerum *ex Ovo*, & observationes cœlestes mirandæ vetustatis. Si verò hodierni Sinenses cùm hodiernis Europæis comparentur, non dubito nostratibus illos multum inferiores esse; sive disciplinas Mathematicas spectemus, puras vel mixtas; sive Physiologiam. Cùm verò quicquid habent, domi natum & suopte ingenio excultum habuerint, non mutuatitium, non ab aliis gentibus repetitum, quod de Græcis, Romanis, cæterisque ferè Europæis dici solet, id illis in singularem laudem tribuendum esse existimo, cùm, tam sapientiâ, quàm satu, *Aborigines* esse videantur. *M. Mart. Hist. Sin.*

Inter disciplinas, maximi faciunt doctrinam Ethicam; cujus author erat celeberrimus, *Confutius*, Sinensium Socrates; quem etiam tempore non multùm præcessit. Hoc studium liberale tanti ducunt, vitæque humanæ tam necessarium, ut ex solis philosophis omnes suos magistratus eligant; Regemque ipsum, si degeneraverit, horum monitis liberioribus exponant. Atque hæc de Seribus.

In alterâ parte Indiæ, Austrum versus, celebres fuêre ab omni ævo philosophi *Brachmanes*: genus hominum, qui contemplationi semper vacabant; ignotæ quidem originis, sed digni quorum placita propiùs intueamur; hos enim, præter mores & vi-

vendi

vendi inſtituta, Phyſiologiam & Aſtronomiam coluiſſe, ex *Strabone* aliiſque conſtat. Neque miror eorum doctrinam Phyſicam multis inſulſam viſam eſſe, cùm fabulis, vel fabuloſo cortice, plerumque involuta eſſet. Ità ibidem *Megaſthenes*, τὰ δὲ περὶ φύσιν, τὰ μὲν εὐήθειαν ἐμφαίνειν; ἐν ἔργοις γὰρ αὐτοὺς κρείττους ἢ λόγοις εἶναι· διὰ μύθων τὰ πολλὰ πιστουμένους. Subdit dein *Strabo* quædam eorum nota dogmata, & cum Græcis communia, Περὶ πολλῶν δὲ τοῖς Ἕλλησιν ὁμοδοξεῖν· ὅτι γὰρ γεννητὸς ὁ κόσμος καὶ φθαρτὸς, λέγειν κἀκείνους, καὶ ὅτι σφαιροειδής. Ἀρχαὶ δὲ τῶν μὲν συμπάντων ἕτεραι, τῆς δὲ κοσμοποιΐας τὸ ὕδωρ. Voluerunt mundum genitum eſſe, & periturum; atque totius univerſi alia quidem eſſe principia, noſtri autem mundi conditi, Aquam. Ita enim diſtinguendum eſſe exiſtimo τὸ σύμπαν ἀπὸ τῆς κοσμοποιΐας. Subjicit prætereà circa animam, παραπλέκουσι δὲ καὶ μύθους, ὥσπερ καὶ Πλάτων, περὶ τε ἀφθαρσίας ψυχῆς, καὶ τῶν καθ' Ἅδου κρίσεων, καὶ ἄλλα τοιαῦτα. Vides quæ & qualia, fabulas appellat. Innuit denique apud ipſos fuiſſe, pro more antiquorum, doctrinas ſecretas ſive ἀπόρρητα; à quibus audiendis arcere ſolebant uxores, nè in vulgus manarent. Ταῖς δὲ γυναιξὶ ταῖς γαμεταῖς μὴ συμφιλοσοφεῖν τοὺς Βραχμᾶνας· ἵνα μή τι τῶν οὐ θεμιτῶν ἐκφέρειεν εἰς τοὺς βεβήλους.

l.15.p.719.

Strab.l.15. p. 713.

Hæc nobis conſervavit Strabo circa Brachmanas, ex *Megaſthene*, *Nearcho*, *Oneſicrito*, *Ariſtobulo Caſſandreo*, aliiſque; unde ſe Indica ſua ſumpſiſſe dicit; neque phyſiologiæ Brachmanicæ tantum alibi reperimus apud omnes veteres. His addit Clemens Alexandrinus, τὴν παλιγγενεσίαν· Καταφρονοῦσι δὲ θανάτου, loquitur de his philoſophis, καὶ παρ' οὐδὲν ἡγοῦνται τὸ ζῆν, πείθονται γὰρ εἶναι παλιγγενεσίαν. Neque hîc tantùm μετεμψύχωσιν intelligo, ſed etiam totius mundi

Strom. 3.

nostri renovationem; cùm vox illa, φυσικῶς sumpta, id plerumque significet, tam apud philosophos, quàm patres Græcos. Diximus hanc philosophiam ignotæ esse originis; nonnulli tamen derivatam esse volunt à *Baccho* Indico, quem si de *Noacho* interpretentur, ut solent multi, ad primum fontem nos deducunt. Sed undecunque edoctos, constat Indos ab omni memoriâ coluisse sacrum genus philosophorum, iisq; primos honores detulisse in republicâ, Audiamus *Diodorum Siculum* de antiquâ Indorum politiâ. Τὸ δὲ πᾶν πλῆθος τῶν Ἰνδῶν εἰς ἑπτὰ μέρη διήρηται, ὧν ἐστὶ τὸ μὲν πρῶτον σύστημα φιλοσόφων· πλήθει μὲν τῶν ἄλλων μερῶν λειπόμενον, τῇ δ᾽ ἐπιφανείᾳ πάντων πρωτεῦον· ἀλειτούργητοι γὰρ ὄντες οἱ φιλόσοφοι πάσης ὑπουργίας, οὐδ᾽ ἑτέρων κυριεύουσι, οὐδ᾽ ὑφ᾽ ἑτέρων δεσπόζονται· παραλαμβάνονται δὲ ὑπὸ μὲν τῶν ἰδίων εἰς τε τὰς ἐν τῷ βίῳ θυσίας, καὶ εἰς τὰς τῶν τετελευτηκότων ἐπιμελείας, ὡς θεοῖς γεγονότες προσφιλέστατοι, καὶ περὶ τῶν ἐν Ἅδου μάλιστα ἐμπείρως ἔχοντες· ταύτης δὲ τῆς ὑπουργίας δωρεά τε καὶ τιμὰς λαμβάνουσιν ἀξιολόγους. *Universus Indorum populus in septem tribus distributus est. Prima ex philosophis constat, qui numero quidem cæteris sunt inferiores, nobilitate autem primas tenent. Ab omni enim ministerio publico immunes: neque dominantur ipsi, neque aliorum dominio subjecti sunt. A suis autem ad rem divinam & defunctorum exequias adhibentur, ut qui Diis eximiè sint chari, & rerum quæ ad manes statumque futurum spectant, maximè periti. Pro quibus officiis dona honoresque magnificos recipiunt.* Hæc de antiquis Brachmanis intelligo; de quorum vitâ & moribus multa occurrunt apud veteres, de doctrinâ paucissima. Neq; id miror, cùm præter suprà laudatos rerum Indicarum scriptores, interierint alii plures, à quibus petenda esset hujus gentis historia literaria. *Bardesanes*

L. 2. fol. m. 125.

περὶ ἀποχ. l. 4. Babylonius ſcripſit de *Gymnoſophiſtis* Indis: ut teſtatur Porphyrius. Eumque citat Hieronymus *contra* In voc. *Jovin. l.2.* Atque *Brachman* Rex, ſecundum *Suidam*, ſcripſit leges & inſtituta *Brachmanum*, & iſtius gentis πολιτείαν, ſuâ dialecto. Prætereà, *Nymphidorus*, nempe ille Amphipolites, ſcripſit τὰ νόμιμα βαρβαρικὰ, *Inſtituta Barbarica.* In quibus probabile eſt eum non pauca de gentium literis & diſciplinis interſeruiſſe. Deniq; ſcripſit *Cteſias Cnidius* librum ſingularem de rebus Indicis; cæterùm in Excerptis *Cteſiæ* apud Photium, circa Philoſophos aut Philoſophiam iſtius gentis nihil memorabile reperio.

Hæc de Antiquis. Hodierni Authores in hodiernorum Bragmanum hiſtoriâ alia multa philoſophemata adjiciunt, fabulis plerumq; intertexta; Neq; id ab eorum more alienum eſſe videtur, nam vidimus ex Strabone, hoc vitium fuiſſe Bragmanis antiquitùs, ut doctrinâ mythologicâ nimis delectarentur. Quo quidem genere doctrinæ, impuræ licet & multis corruptelis obnoxiæ, tradita fuit antiquiſſima Theologia, tam Græca quam Barbarica. Sive id factum fuerit pro ingenio priſcorum hominum, maximè Orientalium; ſive ut ea quæ pulchra erant, difficilia redderent, neq; primo intuitu diſcernenda. Certiſſimum eſt ſupereſſe adhuc ordines & tribus Philoſophorum apud Indos, atq; eos uti, in conſervandâ ſuâ philoſophiâ, linguâ ſacrâ, (hoc eſt, non vulgari vernaculâ) & antiquiſſimâ; ut non incredibile ſit manſiſſe per tot ſæcula eandem Philoſophiam, vel ejuſdem philoſophiæ corpus, licet variè diſtortum & novis fabulis quaſi incruſtatum. Hujus notitias aliquas nobis attulerunt viri docti, qui apud Indos diù verſati ſunt, & ex eorum ſcriptis quædam ſpecimina, cùm opportunum fuerit, in ſequenti forſan libro afferemus. Sed impræſentiarum ſatis.

CAP.

CAP. IV.

De Assyriis & Chaldæis.

AB Indis ad Assyrios accedimus. Quorum erat primum Imperium magnum, quod fidem meretur, in terrarum orbe, post Diluvium. Iidem etiam populi inter antiquissimos numerantur qui literas & sapientiam coluerunt, primaque Schola publica & Imperialis in Babylone, hujus monarchiæ metropoli, statuitur; permansitque ad tempora Nebuchadnezaris magni, & Prophetæ Danielis. Imò devoluto ad Persas imperio, adhuc erat literarum & literatorum sedes, *Babylon*.

Apud Assyrios & Babylonios sapientes dicebantur *Chaldæi*; gentilitio nomine ad significandam hominum sectam aut ordinem translato. Dicti etiam erant *Magi*, referente Hieronymo, ante tempora Persarum. *Ad Dan. c. 11.* Horum Collegiis aut Academiis, ob eximiam sapientiam quâ omnes antecelluit, præficiebatur Daniel, ex mandato Regis; *Dan. 2. 48. & 4. 9. & 5. 11.* quam præfecturam cùm non recusaret Propheta, argumento esse videtur non tantùm malas artes, aut futiles, coluisse hos Magos, sed honestas disciplinas etiam, & naturalem rerum scientiam. Neque tamen inficiamur Chaldæos celebrari maximè ab antiquis ob res Genethliacas & Astrologiam; quod plerumque solet esse studium hominum ἀφιλοσόφων; sed testatur *Strabo* Chaldæorum nonnullos, Philosophos & Astronomos Indigenas, *l. 16. p. 739.*

 genas,

genas, habuiſſe in agro Babylonico ſibi propriam habitationem, neque voluiſſe in cœtum ſuum recipere illos Genethliacos. Ἀφώριστο δ' ἐν τῇ Βαβυλωνίᾳ κατοικία τοῖς ἐπιχωρίοις φιλοσόφοις, τοῖς Χαλδαίοις προσαγορευομένοις, οἱ περὶ ἀστρονομίαν εἰσὶ τὸ πλέον· προσποιοῦνται δέ τινες καὶ γενεθλιαλογεῖν, οὓς οὐ καταδέχονται οἱ ἕτεροι. Hos genuinos Babyloniorum Philoſophos, (rejectis Aſtrologis) eorumque Collegium ſacrum, & venerandam antiquitatem colimus; Horum quis novit Origines? nulla erat gens vetuſtior unde diſciplinas haurire poterant; ſed ab his hauſerunt multi. Ad Babylonios profectus eſt Pythagoras ad *perdiſcendos ſyderum motus, originemque mundi ſpectandam,* inquit *Juſtinus*. Quæ duo ſunt Philoſophiæ naturalis maxima capita, & quaſi cardines; κοσμοσύστασις ſcilicet, & κοσμογένεια. Erant autem, tempore Pythagoræ, ſub Perſarum imperio Babylonii & Chaldæi, ſed antiquæ Academiæ Aſſyrio-Babylonicæ videntur eſſe adhuc reliquiæ. Illud dolendum eſt, nulla ſupereſſe ſcripta, nulla dogmata gentis Aſſyrio-Chaldaicæ; varias apud eos fuiſſe Aſtronomorum ſectas refert *Strabo*, & de rebus iiſdem diverſa dogmata, ſed nulla ſpeciatim memorat: memorat quidem nonnulla *Diodorus* (l. 2.) ſed nimis laxé. Οἱ Χαλδαῖοι τὴν μὲν τοῦ κόσμου φύσιν ἀΐδιόν φασιν εἶναι, καὶ μήτε ἐξ ἀρχῆς γένεσιν ἐσχηκέναι, μήθ' ὕστερον φθορὰν ἐπιδέξεσθαι· τὴν δὲ τῶν ὅλων τάξιν τε καὶ διακόσμησιν θείᾳ τινὶ προνοίᾳ γεγονέναι, καὶ νῦν ἕκαστα τῶν ἐν οὐρανῷ γινομένων, οὐχ ὡς ἔτυχεν, οὐδ' αὐτομάτως, ἀλλ' ὡρισμένῃ τινὶ καὶ βεβαίως κεκυρωμένῃ θεῶν κρίσει συντελεῖσθαι. Mundi materiam ſemper extitiſſe voluerunt, ipſius autem formam, ordinem & ornatum à divinâ providentiâ conſtitui. Cætera quæ ſequuntur ad Aſtrologos Chaldæos ſpectant magis quàm Philoſophos. Sed tandem quædam ſubdit:

Lib. 20. c. 4.

Ibid. ἔστι δὲ καὶ τῶν Χαλδαίων τῶν ἀστρονομικῶν γένη πλείω ὡς ἂν καθ' αἱρέσεις ἄλλα καὶ ἄλλα λέγοντες περὶ τῶν αὐτῶν δόγματα.

ſubdit circa *Tellurem*; Περὶ δὲ τῆς γῆς ἰδιωτάτας ἀποφάσεις ποιοῦνται, λέγοντες ὑπάρχειν αὐτὴν σκαφοειδῆ καὶ κοίλην· καὶ πολλὰς καὶ πιθανὰς ἀποδείξεις εὐποροῦσι, περί τε ταύτης καὶ περὶ τῶν ἄλλων τῶν κατὰ τὸν κόσμον. Hæc maximè deſiderantur quæ ſuggerit potius quàm explicat, eorum κυρίαι δόξαι vel ἀποφάσεις ἰδιώταται circa Tellurem. Unum tantùm exprimit, Eam *Scaphiformem eſſe & cavam*, ſive oblongam & excavatam. Cætera autem, cum ſuis demonſtrationibus exoptatiſſimis, nullibi jam reperiuntur. Denique ſubjungit quæ tradita ſunt circa eorum antiquitatem, & à quot ſæculis, ante Alexandri expeditionem, hiſce contemplationibus incubuiſſent. Hæc autem, ut cætera ferè de Gentium Orièntalium antiquitate, aliena ſunt à noſtrâ fide & Chronologiâ.

Circumferuntur *Oracula Chaldaica*, à Michaele Pſello collecta pridem, & expoſita: dein à Franc. Patricio inſigniter aucta; ab Opſopæo denique cum Scholiis Plethonis & Pſelli, ex parte recuſa. Pſellus opus ſuum nuncupat, ἔκθεσιν τῶν παρ' Ἀσσυρίοις δογμάτων. *Expoſitionem Dogmatum Aſſyriorum*: Sed quo jure? Ex illis ſententiolis aut verſiculis quàm pauci dici poſſunt *Dogmata* qualiacunque? & ſi dogmata, quare Aſſyriaca? Eſt farrago, quæ plerumque ſequitur rationes Platonicas, ſed crudiores, Gnoſticorum inſtar, aut eorum qui de rebus ignotis loqui amant, verbis tumidis & figuratis. Neque mundi ortum, neque ullum illuſtre Phænomenon explicant hæc ſcripta, ipſumque rerum ſyſtema ignorâſſe videtur author, aut varias ſententias de eodem confudiſſe; plurimus eſt in materiâ incognitâ & rerum inviſibilium ordinibus, ut ſolent eſſe ingenia iſtiuſmodi flatuoſa: videntur eſſe quidem cento, è veterum ſcriptis (neque admodum veterum, à Platone enim citata nondum reperi) conſutus

Vid. Fr. *Patricii Zoraſt.*

Γῆν δ' ἐν μέσῳ τιθεὶς, &c.

conſutus & intertextus. Crepant *numeros myſticos Iyngas, Magica*, & quædam de Triade Platonicâ, ſed confusè: ſolidæ Philoſophiæ nihil illic video.

Si verò Theologiam Chaldaicam guſtare libet aliquantulum, prout à myſtis ſuis exhibetur, ità ferè ſe habet quoad rerum divinarum ordines. Res ab iis diſtinguuntur in purè Intelligibiles, Intelligibiles ſimul & Intellectuales, & Intellectuales tantùm. In primo ordine eſt ſuprema *Trias*: Ad ſecundum referunt *Iyngas, Synochæas, & Teletarchas*: ad tertium, Mentes inferiores. Sic philoſophatur Pſellus. Aliam verò rerum ſcalam aliquando ſubſtituit. Nempe Triadem *Amilitorum*, & unum *Hupezocota. Fontes hi ſeptem, poſt quos fontes ſunt Hyperarchii, inde Azoni, dein Zonei: poſt Angeli, Dæmones, Heroes: poſtremò, Mundus Corporeus.* Quod ſi Plethonem conſulas, paulò aliter ſui mundi ſupellectilem diſpoſuit; poſt ſupremam Triadem ſuccedit intelligibilis *Iynx*: & *poſt hanc Synochus, Empyreus, Ethereus & Hyleus*. Poſt *Synochæas ſunt Teletarchæ: poſt hos Fontani Patres, qui vocantur etiam Mundi auctores. Horum primus dicitur ſemel Trans, poſt hunc Hecate, poſtea bis Trans, poſt hunc tres Amilicti, ultimò is qui Hypezoco vocatur.* Tædet plura tranſcribere, Hæc ſi tibi placent proſuntque, Lector, gaude & fruere. Sed ad Oracula pauliſper redeamus.

Ad Zoroaſtrem referri ſolent, ipſiuſque philoſophiam aut Theologiam, hæc Oracula; cùm verò nondum pateſiat, cujas fuerit, aut quotuplex Zoroaſter: & conſtantior fama ſit de Zoroaſtre Perſico, quàm Aſſyrio, ſub capite Perſarum *Zoroaſtri* doctrinam tractabimus. Recentiùs invenit, aut ſe inveniſſe credidit, neſcio quæ monumenta Chaldaica, *Johannes* *Mirand. m. p. 249.* *Picus Mirandulanus*; quod lætus & exultans *Marſilio*

Ficino

Ficino explicat his verbis, *Chaldaici hi libri ſunt, ſi libri ſunt & non Theſauri. Audi inſcriptiones, Patris* Ezre, Zoroaſtris & Melchiar *Magorum, Oracula, in quibus & illa quoque quæ apud Græcos mendoſa & mutila circumferuntur, leguntur integra & abſoluta. Tum eſt in illis Chaldæorum ſapientum brevis quidem & ſalebroſa, ſed plena myſteriis interpretatio. Eſt itidem & libellus de dogmatis Chaldaicæ Theologiæ. Tum Perſarum, Græcorum & Chaldæorum in illam divina & locupletiſſima enarratio. Vide, Marſili, quæ inſperata mihi bona irrepſerunt in ſinum. Cur non ego & cornucopiæ jam mihi nactus videar?* Magna hæc ſunt, ſed hi theſauri Chaldaici nondùm comparuerunt, & ego tardus aſſentior non viſis. Certè iſtiuſmodi libri antiqui ſunt veluti Mortui aut umbræ, de quibus, cùm apparere videntur, vix propriis oculis fiditur, multò minùs alienis.

Intereà dolendum maximè periiſſe opus *Beroſi*, ſacerdotis Babylonii; qui non tantùm res civiles Aſſyriorum, ſed etiam Philoſophicas ſcriptis mandârat. Ita *Joſephus* teſtatur contra *Apionem*: Βηρωσὸς ἀνὴρ Li. 1.
Χαλδαῖος μὲν τὸ γένος, γνώριμος δὲ τοῖς περὶ παιδείαν ἀναστρεφομένοις, ἐπειδὴ περί τε ἀστρονομίας, καὶ περὶ τῶν Χαλδαίοις φιλοσοφυμένων, αὐτὸς εἰς τὺς Ἕλληνας ἐξήνεγκε τὰς συγγραφάς. Præterea, cùm mos fuerit iſtorum temporum, Hiſtorias univerſales, vel etiam ſuæ gentis antiquitates, ab ipſo ortu rerum, & à quadam Coſmogoniâ, auſpicari: tam ab hoc *Beroſo*, quàm à *Nicolao Damaſceno*, quorum uterque hiſtoriam Aſſyriacam ſcripſit, doctrinam iſtius gentis de *rerum Originibus*, ſperare liceret. Idque eo magis, quòd ex *Joſepho*, aliiſque conſtet, Archaiologias Philoſophicas ſuis hiſtoriis utrumque intexiſſe.

Juliani etiam, pater & filius, Chaldæi, quædam de ſacris

Suid. in Voc. ſacris Chaldaicis commentati ſunt, juxta *Suidam.* Et in ejuſdem *Juliani* hiſtoriam Chaldæam quatuor libros ſcripſit *Porphyrius.* Denique Græci, qui de Magis eorumque doctrinâ ſcripſerunt, quod à pluribus factum eſt, de Chaldæis proculdubiò non pauca interſerebant. *Laert. in. Proœm.* Et λόγον χαλδαϊκὸν ſpeciatim ſcripſiſſe fertur *Democritus.* *Id. in vit. Democr.* His autem deperditis omnibus, de philoſophiâ Aſſyriacâ vix ſupereſt quod adjici poſſit ad pauca illa excerpta quæ dedimus ex *Strabone* & *Diodoro*; adeò res ipſas & rerum certitudinem loci & temporis longinquitas abolevit. Relictis igitur Aſſyriis, motum Imperii & Literarum ſequamur ad Perſas.

CAP. V.

De Perſis, eorumq; Magis.

PErſarum ſapientes dicti erant *Magi*; nomen quidem illis cum aliarum gentium Orientalium ſapientibus commune; nam apud Arabes, Aſſyrios, Indos, alioſque, erant Magi; ſed præ cæteris illuſtres illi Perſarum, tam in rebus agundis quàm in rerum contemplatione occupati. Regiis liberis inſtituendis & educandis præficiebantur. Res palatii & imperii tractabant, unde fraudi illi locus fuit, quâ, clam interfecto regni hærede, unum è ſuis in ſolium Perſicum ſufficiebant. Hinc ſecuta eſt, non tantùm Magi illius Ψευδοβασιλέως, ſed aliorum multorum promiſcua

cædes,

cædes, & imminuta apud Perſas Magorum authoritas.

Philoſophiæ ſtudiis operam dabant Magi, perinde ac Theologiæ. Ità Suidas, Μάγοι παρὰ Πέρσαις οἱ φιλόσοφοι καὶ φιλόθεοι. *Voc. μάγοι.* Philo itidem, τὰ φύσεως ἔργα διερευνώμενοι πρὸς ἐπίγνωσιν ἀληθείας. *Quod omn. prob. lib. p. 678.* Idem teſtatur Dion Chryſoſtomus, τῆς φύσεως ἦσαν ἔμπειροι, καὶ τοὺς θεοὺς ᾔδεσαν ὡς δεῖ θεραπεύειν. *Orat. 49.* Ubi conjungit utriuſque diſciplinæ ſtudia & opera : ità etiam Laertius, Μάγους περί τε θεραπείας θεῶν διατρίβειν καὶ θυσίας καὶ εὐχάς---ἀποφαίνεσθαί τε περὶ τῆς οὐσίας θεῶν καὶ γενέσεως, οὓς καὶ πῦρ εἶναι καὶ γῆν καὶ ὕδωρ· hæc γένεσις θεῶν, idem eſt ac Græcorum *Theogonia*, quâ mundi & elementorum ortum ſub Deorum nominibus, explicabant ; eámque à Barbaris deſumptam eſſe vel hic ipſe locus indicare videtur. Præthereà, Mundi *periodos* & Renovationem docuerunt. *Id. ibid.* Denique ſi ab his hauſit Pythagoras *Rerum principia ſyderumque motus*, oportuit eos & Aſtronomos fuiſſe & Phyſiologos. Dicitur quidem à Babyloniis hæc didiciſſe, cùm verò id fuerit tempore Cyri, in Babylone tunc erant Perſæ. Libenter tamen credo, ſpoliatis imperio Aſſyriis, Mediſque, Chaldæos philoſophos ſub dominio Perſarum, adhuc ſubſtitiſſe. Porphyrius ait à Chaldæis, & ſpeciatim à Zabrato, hæc didiciſſe Pythagoram, Ἔντε Βαβυλῶνι τοῖς τ' ἄλλοις Χαλδαίοις συνεγένετο, καὶ πρὸς Ζάβρατον ἀφίκετο, παρ' οὗ, &c. τόντε περὶ φύσεως λόγον ἤκουσε, καὶ τίνες αἱ τῶν ὅλων ἀρχαί. Zabratus ille (quod nomen variè à variis effertur) Aſſyriuſne fuerit vel Perſa, quis clarè enodabit? Agathias eundem eſſe innuit cum Zoroaſtre, Zaradumque appellat, *Lib. 2.* Οὗτος δὲ ὁ Ζωροάστρης, ἤτοι Ζαράδης (διττὴ γὰρ ἐπ' αὐτῷ ἡ ἐπωνυμία) ὁπηνίκα μὲν ἤκμασε, &c. οὐκ ἔνεστι σαφῶς διαγνῶναι. Theodoretus Zaradan appellat, & gente Perſam. *Serm. 9. de Leg.* Certè Apuleius dat *Magos Perſarum* Pythagoræ in *Flor. l. 2.*

Doctores, & *præcipuè Zoroaſtrem, omnis divini arcani antiſtitem.* Quare ſatis patet, non tantùm res ſacras & civiles curâſſe Magos, ſed etiam naturæ principia & leges perquiſiviſſe.

Magorum princeps & coryphæus erat Zoroaſter; ut multi teſtantur authores; ſed in hujus Zoroaſtri vel Zoroaſtrorum hiſtoriâ parùm conveniunt. Alii unum, alii duos, alii multos conſtituunt. Nos qui veterum ſapientum dogmata & doctrinas quærimus, tanquam partem optimam & deſideratiſſimam hiſtoriæ Philoſophicæ, cæteras eorum conditiones aut circumſtantias minùs anxiè expendimus; ſed inter multa confusè dicta ab antiquis circa Zoroaſtros, conſtare videtur primò, duos fuiſſe, minimùm, Zoroaſtros, utroſque ſapientiæ nomine & doctrinæ magicæ, celebres; alterum Chaldæum, aut Bactrianum, cujus plures authores meminerunt; alterum Perſam vel Medo-Perſam, de quo non dubitatur. Secundò, conſtare mihi videtur, horum duorum res, ætates, dogmata, patrias, ſcripta, alia, ſæpe confundi & permiſceri, tam ab antiquis quàm à recentioribus; id quod ſolet aliàs contingere in rebus aut perſonis Synonymis, ſive Diis gentium, ſive viris illuſtribus; dum temporis vetuſtas & ſcriptorum incuria, ex rerum ſimilitudine, errorem & confuſionem inducunt. His autem relictis, quæ ſcripta aut ſcriptorum fragmenta reliquerit Zoroaſter, aut jam ſuperſint, paucis videamus.

De *Hyſtaſpe* & *Oſthane*, quorum meminerunt plures, nihil dico: cùm de iis nihil certi, de eorum dogmatibus nihil prorſus, reperiam.

Elementa, Sydera, Cœlum, pro Diis habuerunt Perſæ. E Syderibus autem Solem, ex elementis Ignem, venerati ſunt maximè: atque *Jovis* nomine intelligunt,

intelligunt, τὸν κύκλον πάντα τοῦ οὐρανοῦ, *universum cœli ambitum.* Alunt ignem perennem & immortalem in Pyratheiis: ut posteà Græci in suis Prytoneiis; & Romani in Vestalibus: Hebræi etiam in Templo sacrum ignem jugiter nutriebant; Ægyptii pariter, aliæque gentes, hoc elementum singulari honore prosequebantur. Hic Persarum ignis, ab *Am. Marcellino* dicitur *Ignis ille cœlitùs delapsus, apud Magos sempiternis foculis custoditus.* *Porphyrius* Diis proximum facit, aut simillimum, (θεοῖς γὰρ καὶ τὸ πῦρ ἀθάνατον φυλάττομεν ἐν τοῖς ἱεροῖς, ὃν μάλιστα αὐτοῖς ὁμοιώτατον.) Stoici denique ipsum *Jovem*, in quem omnia resolventur. Hæc Theologia, cùm *Physica* sit, à proposito nostro non alienam esse duxi.

Lib. 23.

περὶ ἀποχ. l. 2.

Quin & totus Persarum cultus, si reliquarum gentium superstitionibus conferatur, *Philosophicus* dici meretur. Hujus compendium habes apud Herodotum, his verbis: Πέρσας δὲ οἶδα νόμοισι τοιοῖσι χρεωμένους. Ἀγάλματα μὲν, καὶ νηοὺς, &c. *Porrò ritus quibus utuntur Persæ, tales esse comperi. Neque statuas, neque templa, neque aras extruere consuetudo est: Quinimò hoc facientibus insaniæ tribuere, ob id (ut mea fert opinio) quod non, quemadmodum Græci, sentiunt Deos more hominum esse natos, aut hominum similes. Moris habent, editissimis quibusdam conscensis montibus, Jovi hostias immolare: omnem gyrum cœli Jovem appellantes. Soli, Lunæque sacrificant, & Telluri, Igni, Aquæ atque Ventis. Hisque solis sacra faciunt jam inde ab initio.---- Sacrorum autem ritum circa hos jam dictos Deos hujusmodi quondam instituerunt. Persæ quippe sacrificaturi, nec aras erigunt, neque ignem accendunt prorsus, sed neque libamentis utuntur, aut tibiis, coronisve, aut molis. Verùm ut quisque Divis hisce sacra facere statuit, in locum mundum victimam sistens, deum illum implorat,*

Li. 1. c. 131, 132.

ἀνθρωποφυέας.

myrto potissimùm cinctam gestans tiaram. Sacrificans verò, non pro se solo privatimque vota nuncupat, sed communiter universis Persis benè precatur; imprimis quidem Regi; & inter omnes Persas, ipse qui sacra facit, comprehenditur. Ubi verò carnem victimæ minutatim conscidit, eamque elixavit, herbam substernit quàm mollissimam, maximè trifolium. Huic impositis carnibus Magus astans, THEOGONIAM accinit. Quam illi habent pro sacro carmine aut incantatione. Ita coluerunt Deos Persæ, præ cæteris populis, castè, & sine fuco. Scio nonnulla narrari aliter de Persis à *Strabone*, sed vel diversas eorum sectas respicit, vel diversa sæcula. Illud notatu dignissimum est, quod, inter faciundum sacra, Magi cecinerint *Theogoniam*. Quæ aliud esse non potuit quàm carmen de *Mundi origine*. Dixerat enim antea quos Deos habuere Persæ: nempe corpora cœlestia, elementa, partes & regiones Universi. Deorum igitur Persicorum ortus, est horum corporum, cœlestium & elementarium: sive Cœli, Syderum, & Telluris, ortus. Quæ est vera Theogonia antiquo-barbara. Quam quidem postea Græculi, qui Deos ἀνθρωποφυεῖς fingebant, in Deorum suorum geneologiam crassam convertêre. Sed de his satis: redeamus ad Zoroastrem.

De Oraculis Chaldaicis, quæ Zoroastro tribuuntur, *l. 30. c. 1.* jam dictum est. Memoratur ultra à *Plinio*, *vicies centum millia versuum à Zoroastro condita fuisse*, & ab *Hermippo* exposita. *Pocock spec. Hist. Arab.* Arabes prætereà referunt Zoroastrum *Elmacin. Hist. Arab.* tradidisse librum Magis, duodecim voluminibus constantem, *quorum singula corium Taurinum integrum implerent*. Hæc volumina, opinor, ritus sacros & antiquæ magiæ fontes continebant. Denique *Suidas* recenset plures Zoroastri libros, *de Gemmis*, *de Prædictionibus*;

onibus Aſtronomicis, & quatuor libros, περὶ τῆς φύσεως, *de Naturâ:* quos cæterorum omnium diſpendio libens redimerem. Nam, ſiquid erat ſcientiæ ſolidæ in iſtoc Mago clariſſimo, illius fundamenta in hiſce de Naturâ libris jacienda eſſent. Hæc autem omnia pro deperditis habemus, ſi unquam extiterint; & quæcunque ſub Zoroaſtri nomine apud nos venditantur, vel planè Apocrypha & Pſeudonyma ſunt, qualia notantur ab aliis: vel adeò nihil eximii continent, aut ſupra vulgarem Philoſophorum diſciplinam; ut, ſi genuina eſſent, apud me minuerent viri illius famam & dignationem. Ex ipſius genuinâ Philoſophiâ fragmentum unum conſervavit nobis Plutarchus, ex *Theopompo*; Alterum Porphyrius, in *antro Nympharum*, ex *Eubulo*. Tertium, ſed minùs myſticum, *Euſebius*, ex libro ſacro Perſico; quem ipſius eſſe Zoroaſtri voluit. Atque hæc pauca, cum nonnullis ſententiis diſperſis, maximè apud authores Platonicos, magni Zoroaſtri ſunt exiles reliquiæ. *De Iſ. & Oſir.* *Præp.Evan. l. 1. c. 7.*

Utì Magorum Perſicorum origo & prima tempora ſunt incerta, ità de eorum fine & exitu non una & conſtans eſt ſententia. Cùm dolum facinúſque, occupati à Magis Imperii, ulciſci voluerunt nobiles Perſæ, *Smerdis* & ſociorum ipſius cæde non contenti, in omnes promiſcuè Magos ſæviebant; idque tanto impetu, ut, referente Herodoto, niſi noctis interventu cohibiti, neminem Magorum reliquiſſent. In rei etiam memoriam Μαγοφονίαν inſtituerunt, feſtum ſolenne Perſarum: quo die nulli Magorum fas erat prodire in publicum. Hinc imminutam fuiſſe Magorum dignitatem apud Perſas facile eſt conjicere, non autem extinctam progeniem; hâc enim ætate poſteriores erant Hoſtanes & Hyſtaſpes, famigerata nomina; conſtatque manſiſſe Magos uſque ad Alexandri. *Li. 3.*

Diog. in proœm. andri tempora; à quo tandem hos, unà cum Imperio Persico, nonnulli deletos esse volunt. Neque adhuc his penitùs assentior: nam sicut occupato à Persis imperio, non protinùs interierunt Chaldæi, (eorum enim meminit Ctesias tempore Darii, cùm de ipsius sepulchro visitando ageretur) ita nec à Græcis occupato, extincti sunt Magi; sed suis adhuc sacris præfuisse videntur usque ad tempora Heraclii, qui *Agath. li.* 11. Πυρεῖα Persica, lucos, ignem sacrum, totamque cultûs illius supellectilem pessundedit. Huic autem religioni paulò post successit Mahometana, in quâ jam hærent, extinctâ omni antiquâ scientiâ, occæcati Persæ.

Hæc de Magis: Quorum doctrina & historia non ità difficiles essent explicatu, nisi jam periissent illius *Plin. li.* 30. *c.* 1. *Arnob. li.* 1. argumenti scriptores præcipui. Quales fuere *Hermippus Smyrnæus*, qui, circa Ptolomæi Euergetis tempora scripsit *de Magis.* *Pallas* etiam, referente *Porphyrio* (περὶ ἐποχ. li. 2. & li. 4.) *Mithræ mysteria* optimè collegit & explicuit. Eusebius (præp. Ev. p. 42.) *Ostanis Octateuchum* citat. Adhæc *Eubulus*, incertæ *Li.* 11. *adv. Jov.* περὶ ἐποχ. *li.* 4. *Phot. Bibl. Cod.* 81. ætatis author, historiam *Mithræ* & *Magorum* multis libris conscripsit, secundum Hieronymum & Porphyrium; & diversos eorum ordines distinxit. Prætereà *Theodorus Mopsuestenus* tres libros composuit, περὶ τῆς ἐν Περσίδι μαγικῆς. Denique authores quos citat *In proœm. & Plin. ut supra.* Laertius in hoc argumento, nempe *Hermodorus* Platonicus, Aristotelis *Magicum*, sive, juxta Suidam, *Antisthenis* aut *Rhodonis*, quod de Zoroastro tracta- *Clem. Alex. Strom.* 3. vit, perierunt. Et Zanthus Lydus, qui *Magica* scripsit, & Magorum à Zoroastro successionem & seriem, juxta Laertium, deduxisse videtur. Citat prætereà in eodem argumento Laertius *Sotionem* de successionibus, *Dinonem* de rebus Persicis, *Eudoxum*, *Theopompum*,

Eude-

Eudemum Rhodium, & *Clearchum Solensem.* Qui omnes desiderantur. Hi veteres authores si extarent, meliùs edocti essemus quæ vera fuit Zoroastri & Magorum Philosophia, quam omnis antiquitas celebravit. De Persis hactenus.

CAP. VI.

De Arabum *&* Phœnicum *historiâ literariâ.*

A Persis ad *Arabes* & *Phœnices* pergamus; utrosque antiquæ sapientiæ famâ præclaros. Sapientiæ Arabicæ æternum monumentum reliquit *Jobus*, *Mose* ipso antiquior; Nobilis Arabs, φιλόθεος καὶ φιλαλήθης, cui triplex æs circa pectus integerrimum, quod nulla Satanæ tela unquam perfodere potuerunt. Virtutis heroicæ & infractæ fortitudinis exemplum. Hunc nulla adversa, neque corporis mala, neque bonorum damna, neque ira cœli & charissimorum liberorum cædes, mente solidâ excusserunt. Non tantùm sæviebant hostes, sed etiam exanimabant amici; &, quod ingenuis probisque gravissimum est, simulatæ pietatis, occulti criminis, læsi Numinis, postulabant. Ille, rupis instar, immotus stetit, neque Deum, quem novit Optimum Maximum: neque seipsum, recti conscium, incusare voluit. Quantum possit Religio naturalis, magnum & memorabile exemplar.

Qui

Qui plura deſiderant circa eximiam hujus viri pietatem,& in ſingulis ferè Chriſtianæ religionis præceptis ſanctam vitæ morumque cognationem, adeat *Euſebium* de Demonſt. Evang. *l.* 1. *c.* 5. *&* 6. ubi hæc omnia ſigillatim percurrit. Intereà non gravabor adjicere illuſtriſſimi viri Encomium quod occurrit apud Suidam, *Ἰὼβ ὁ μέγας ὄντως ἐκεῖνος καὶ γενναῖος τῆς ἀληθείας ἀγωνιστής· ὁ πρῶτος ἀνοίξας τὸ γυμνικὸν ἐκεῖνο, καὶ μέγα καὶ παγκόσμιον στάδιον. ὁ τὸν ἀντίπαλον πάσαις ταῖς καταβαλὼν ὁ μέχρι καὶ τῶν ὀστέων τὰς πληγάς, καὶ τοὺς μώλωπας εἰσδεξάμενος, καὶ μείνας ἀήττητος ὁ σκωλήκων πλήρης, καὶ στεφανίτης. ὃν οὐδὲ θάνατος ἴσχυσε καταστρῶσαι, καὶ κονίσαι τὰ ὄπισθεν, ἀλλ' ἔτι ἕστηκεν ὥσπερ τις ἀνδρείας ἀπερίτρεπτος, ἢ ἄκμων ἀνήλατος, δι' ὅλου τοῦ βίου καταπαλαίων, καὶ καταρράσσων τὸν ἀντικείμενον. οὗτος πρῶτος κατεπάλαισε τὸν διάβολον. οὗτος ἤρατο κατὰ τοῦ πικροῦ νίκης τρόπαια, οὐ νέμεα καὶ ὀλύμπια, ἴσθμιάτε, καὶ πύθια, καὶ ὅσα ἑλληνικοὶ διακομπάζουσι λόγοι, ἀγωνιζόμενος, ἀλλὰ περὶ παίδων, καὶ κτήσεως, καὶ βοσκημάτων, καὶ θεραπείας, καὶ πάσης τῆς τοῦ βίου διαγωγῆς, καὶ πτωμάτων οἰκίας, τάφους τὰς αὐτὰς, καὶ πολυάνδρεια τῶν αὐτοῦ παίδων γεγενημένας ὁ καρτερόψυχος θεασάμενος, οὓς ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ καὶ ὥρᾳ ἐπὶ τῆς τραπέζης εὐωχουμένους καὶ συνεσθίοντας κατέστρωσε σωρηδὸν ὁ παμμίαρος------ καὶ οὐδὲ μέχρι τούτων ἡ λύσσα καὶ βασκανία ἠρκέσθη τοῦ ἀντιπάλου, ἕως αὐτὸν τὸν ἀθλητὴν γυμνὸν ἐπὶ κοπρίας ἐκκαλεσάμενος, καὶ κατάστικτον ὅλον τοῖς ἕλκεσι, καὶ πλήρη σκωλήκων ἀπεργασάμενος, θέαμα φρικτόν τε, καὶ ξένον ὅλῃ τῇ ὑφ' ἡλίου κατέστησεν, ἔτεσιν ἑπτὰ τοῖς ὀδοῦσι δαρδάπτων, καὶ τῇ γλώσσῃ λικμώμενος ὅλον τὸ σῶμα τοῦ μάρτυρος, μέχρις ὅτου τὴν ἧτταν ἐφ' ἑαυτὸν ὁ παμμίαρος ἐνεσπάσατο, καὶ τὴν αἰσχύνην τέλεον ἐκληρώσατο.* Hæc longiuſcula ſunt, ſed quæ debentur tanti viri meritis & memoriæ.

M. p. 10. *&* 14.

Præterea

Præterea Arabem nostrum fuisse virum πολυμαθῆ καὶ πολυίστορα, & naturalis scientiæ peritum, ex ipsius historiâ liquidò constat; hanc, φυσιολογίαν ὅλης τῆς κτίσεως continere, ait *Suidas*; certè tam dogmata, quàm præcepta *Noachidarum*, in illis commentariis reperiuntur, & ex modo quo celebratur ab iis *Tellur*is *origo*, ipsiusque in Diluvio dissolutio, quæ in sequentibus explicanda sunt, manifestum est, utriusque doctrinam arcanam calluisse illius scripti authorem primum & Arabicum. Dico authorem *primum & Arabicum*; quisquis enim fuerit qui hoc opus in hodiernam formam digessit, nisi totum fictitium esse velimus, materiam operis ex adversariis Arabicis, de vitâ *Jobi*, necesse est deprompserit. Neque id dissimulavit author, nam multos reliquit Arabismos in opere suo, qui fontem sapiunt & originem unde deducti sunt. *Cap.* 38.

Primum hoc esto monumentum sapientiæ Arabicæ, & vetustissimum; nulla enim gens, ex quo perierint *Enochi prophetiæ*, monstrare potest antiquioris aut æquævæ sapientiæ specimen; cùm non sit dubium, res *Jobi* tempora Mosaica præcessisse. Adeóque Literarum usum, & Scripturæ: præterea, notitiam Syderum: Historiæ naturalis non pauca: & denique, veri Dei cultum, ante natum *Mosem*, in Arabiâ obtinuisse. Et quoad literas & disciplinam, eas, ad *Solomonis* usque tempora, inter Arabes floruisse, fide dignum erit, si Reginam *Shebam*, quæ *Solomonem* visum venit, Arabicam credamus: prout ex multis indiciis colligitur. Hæc autem, cum exierit regno quasi ad certamen literarium: nempe ad tentandam sapientiam *Solomonis*, si famæ par esset & expectationi; argumento esse potest, sapientiæ studium, isthoc sæculo, tam in Aulâ regiâ, quàm in *1 Reg.* 10.

 scholis

ſcholis Arabicis, viguiſſe, in laude & vincendi gloriâ ambitioſum. Suppetit etiam aliud, ni fallor, & recentius, in ſacris literis, ſapientum in Arabiâ argumentum, vel exemplum: *Magos* intelligo, qui Jeſum infantem venerunt adoratum ex Oriente; hoc enim de Arabiâ libens interpretor, cùm idem ſenſerint ex Patribus plures, atque hoc ipſum ſubindicari mihi videatur à Prophetâ, *Pſal.* 72. 10. cùm pſalmum illum propheticum ultimò reſpicere Meſſiam, certum ſit. Dona etiam quæ afferebant, ſoli Arabici opes erant; atque μάγοι ἀπ' ἀνατολῶν eandem gentem notare videtur ac בְּנֵי קֶדֶם filii orientis, *Job* 1. 3. Quin Orientis nomine vulgò appellari à Judæis Arabiam, notat probatque *Grotius*. *In Matt.* 2. Denique, ut nullus inde reſtet ſcrupulus, non tantùm Perſarum ſapientes dicebantur Magi, ſed per totum ferè Orientem nomen illud obtinuit, ut videre eſt apud Lucianum & Plinium; & ſpeciatim *Hippocum*, Arabem, inter Magos numerat Plinius. *Bilhamum* etiam, quem rex Moabitarum conſuluit contrà populum Iſraeliticum, (*Numb.* 22.) ſive Magum dixeris, ſive Prophetam, ex eodem hoc ordine fuiſſe, veriſimile eſt. *Μακεςβ. Plin. l.* 25. 2. *l.* 30. *c.* 1.

Inter Arabes populos, memorabiles erant *Zabii* vel *Zabaiſtæ* (iidem, ut mihi videtur, cum *Sabæis* aut eorum ſacerdotibus) gens perantiqua, & ſuo more religioſa. In horum fide & cultu aiunt Judæi primitùs educatum eſſe Abrahamum: ſed poſteà, ut unum verum Deum coleret, ab iis receſſiſſe, atque dogmata eorum impugnâſſe. *Maimon. Mor. Nev. part.* 3. *c.* 29. Præterea, *Moſen* in legibus ſuis formandis Zabiorum mores & ritus maximè reſpexiſſe, vult *Maimonides*; ideoque Legiſlatore ſuo antiquiorem facit gentem iſtam, & dignam, unà cum Ægyptiâ, quam in conſiliis ſuis intueretur, *Ibid.*

ut

ut eorum contagia effugeret. Inter hos nunquam defuisse Magos, sive pristini moris philosophos, verisimile est: & non tantùm libros pervetustos & traditiones jactant, sed etiam se *Noachidas* esse gloriantur, *& fundamentum eorum religionis esse religionem Noachi.* Hanc quidem puram coluit *Jobus*, eorum conterraneus aut confinis: illi autem impuram, idololatriâ & inquinamentis magicis pollutam; colebant enim *Solem & Lunam, & genios indigenas*; referente Philostorgio. Atque eò respexisse videtur *Jobus*, cùm se, Arabem, purgat à Solis & Lunæ cultu, *cap.* 31. *ver.* 26, 27.

Hott.Hist. Orient. p. 169, 171. ex Beidavo & Kessæo, script. Arab.

Boch.Geog. l. 2. c. 26.

Quare æquum esse videtur ut admittamus, apud Arabes fuisse genuinos *Noachidas* & degeneres; ex illorum numero erant *Jobus*, cum suis amicis & cognatis; ex horum autem numero Zabii, aliique Arabes. Nam Arabes generatim magnam cum Noacho conjunctionem affectant asserúntque, & gentis suæ originem ab ipso deductam etiamnum in genealogiis ostentant. Indigenas à *Joctano*, advenas ab *Ishmaele*, repetentes. Horum utrumque genus quædam *Dogmata Noachidarum* retinuerunt, quæ sapientiæ Orientalis videntur mihi radices. Præthereà si ex eâdem patriâ venerint Magi Christicolæ, quid ni credamus per totum hoc intervallum, ab ætate *Jobi* ad natum Christum, eandem doctrinam, idem Philosophorum genus, rariùs licet, apud Arabes permansisse; præsertim cùm, aliquot ante Christum sæculis, eò profectus sit *Pythagoras*, tanquàm ad unam è quatuor gentibus præcipuis, quas, ad comparandam scientiam, invisebat. Ἀφίκετο δὲ καὶ πρὸς Αἰγυπτίους ὁ Πυθαγόρας, καὶ πρὸς Ἄραβας, καὶ Χαλδαίους καὶ Ἑβραίους, diciturque versatus esse cum Rege in Arabiâ, (regulo, opinor, Mago) in Babylone autem cum Chal-

Porphyr. de vit. Pyth.

Lib.25.2. dæis & Zabrato. *Democritus* etiam apud *Plinium* dicitur, Perſidis, *Arabiæ*, Æthiopiæ, Ægypti Magos inviſiſſe.

Hæc de temporibus ante-Chriſtianis; neque literarum ſtudiis offeciſſe religionem Chriſtianam ſupponere licet, quanquam in illâ gente, forſan iiſdem non multùm profuit; inter Patres quidem Chriſtianos non memini ullum fuiſſe Arabem. Et per multa ſæcula altum erat de philoſophiâ Arabicâ ſilentium, adeò ut mollioribus ſtudiis dedita, expoliendæ linguæ, poëſi, & orationum compoſitioni, gens illa ad ſeveriores literas à multis inepta crederetur. Sæculo autem poſt Chriſtum natum ſexto præterito, exortus eſt Iſmaliſmus, ſive Lex Mahometis: &, neſcio quo fato, cum illâ religione, literarum omnium inimicâ, revixit inter Arabes philoſophiæ amor & ſtudium.

Abulphar. de orig. & mor. Arab. cum notis Pocock in ſpec. hiſt. Arab.p.164.

Notum eſt, poſt ortum Mahomedis, cum novâ religione novum Imperium molitos eſſe Arabes ſive Saracenos, atque miro progreſſu magnam orbis partem armis ſuis ſubjeciſſe. Eodem tempore, philoſophandi ſtudio, quaſi redivivo, animati ſunt: & cùm in Occidentem & Europam penetrâſſent, philoſophiam Arabibus anteà incognitam & inauditam, Græcanicam nempe & Europæam, imbiberunt. Cúmque per illa tempora Ariſtotelis doctrina in Scholis & Academiis Europæis omnium maximè invaluiſſet, hanc plerumque amplexi ſunt Arabes: quàm poſteà magno ſtudio & ſtrepitu ubique propagârunt. Ex iis autem nonnulli in alias Græcorum Philoſophorum ſectas delapſi ſunt, aut ex pluribus mixtam condiderunt. Denique tanto amore flagrabant literaturæ Græcanicæ, & tot eorum volumina ad ſe transferri & Arabicè verti curabant, ut poſtea apud Saracenos potiùs quàm apud Græcos ipſos, quærendi eſſent Au-

Maimon. Mor. Nev. par.1.c.69, 71.

thores

thores Græci. Meritò mirari licet hanc gentem triplici œstro simul percitam esse, religionis, belli, & literarum. Quoad priora, infrà unius sæculi spatium multos magnosque populos sibi subjugaverant; & quoad literas, magnâ contentione & sumptibus ex omnibus locis libros Græcos & Romanos arcessi curabant. Addit prætereà *Erpenius*, *Transtulisse Arabes in suum sermonem nobiliores omnes authores veterum, Ægyptiorum, Persarum, & Chaldæorum; qui sapientiæ omnis ac scientiæ primi perhibentur fuisse authores.* Sed quoad *Saracenos*, aut non omnes ceperat, aut statim deferbuit iste ardor: nam cùm, captâ *Alexandriâ*, *Johannes Philoponus*, qui magnam gratiam apud ducem exercitûs consecutus esset, petiisset, ut libros philosophicos, qui in Bibliothecis Regiis invenirentur, ei concederet; re ad Imperatorem delatâ, comburendos esse jussit omnes, in calfaciendis balneis. Egregium & Imperatorium facinus! quo jam secundò periit Bibliotheca Alexandrina; cum summo damno Reipublicæ literariæ.

De Ling. Arab. p. 53.

Hott. Analec.

Librorum Arabicorum, qui supersunt, thesaurus maximus est Bibliotheca *Fessana*, quæ triginta millia voluminum Arabicè scriptorum continere dicitur. Ex sententiâ autem Hottingeri, qui cum libris Arabicis multùm versatus est, vix ullum reperies *annis octingentis antiquiorem; Ismalismo autem & Alcorano nullum;* neque *Theologum*, neque *Philosophum*, neque *Historicum*. Licèt verò non adeò antiqui sint hodierni libri, continere possunt multa ex antiquioribus desumpta, & nonnullas primævorum dogmatum reliquias. *Avicenna* scripsit librum de *Philosophiâ Orientali*, cujus meminit *Tophail* in suâ Epistolâ, & se ait etiam ab amico sollicitatum esse, ut de mysteriis ejusdem philosophiæ scriberet. Hi verò, cùm viverent

Analec. Hist. Theol.

Philos. Autodidac.

rent ambo multis sæculis post ortum Mahomedis, indicio est, non prorsus exolevisse apud Arabes illius temporis, pristinæ philosophiæ memoriam; sed ab alienis forsan, magis quàm suis, hauriendam monumentis.

Mor. Nev. par.3.c. 29. Quoad libros Zabiorum, multos recenset *Maimonides*: plerumque, opinor, suppostititios. Optandum esset maximè, ut Rabbinus ille clarissimus, qui, cum magno apparatu, doctrinam Zabiorum instauravit, applicuitque ad interpretandas leges Mosaicas, probatam nobis dedisset antiquitatem, simul & authoritatem, istorum librorum, quos vidit sequiturque in enarrandâ Zabiorum Theologiâ. Nisi enim pertigerint ad tempora Mosaica, & religionem ritusque retulerint *Mosi* coævos aut antiquiores, his superstructæ interpretationes carent fundamento; quippe iniquum esset, verba Ligislatoris ad post-natas superstitiones propellere & accommodare. Sed hæc obiter. Cætera scripta Arabica quærenda sunt in *Bibliothecâ Orientali Hottingeri*, & aliorum, qui hanc materiam datâ operâ tractârunt. Denique, quoad Dogmata Philosophica Arabum, Philosophorum *Abr. Eccl. Hist. Arab. c. 12.* secta antiquissima, cujus suppetit memoria apud Arabes, perhibetur illa *Dahritarum*. Qui, tam de Mundi, quàm de Animarum, origine & exitu, malè sensisse videntur. Hunc enim æternum esse volunt, ex utrâque parte: illas ex neutrâ; traduces nempe, & morituras. Unde horum commune scitum erat, *Uteri pariunt, Sepulchra deglutiunt*: quo rerum omnium ortum & interitum denotabant. Ac proinde Philosophos istos primæ antiquitatis titulo inter Arabes, malè ornatos esse censeo: cùm illud ab *Aristotele*, alterum ab aliis recentioribus, hausisse videantur. Nisi forsan crasse nimis & incorrectè, quod

sæpius

ſæpius accidit, antiquorum ſententias, alii poſt alios, repetant. Id quidem conſtat, poſt Mahometis tempora, ſapientiam Arabicam in fabulas & fœditatem degeneráſſe. Et niſi extitiſſent in ſacris literis ſpecimina quædam præſtantioris indolis inter Arabes, gentem illam in Philoſophorum cenſu vix inſeruiſſem. Conſtat enim, à multis ſæculis, figmentis & allegoriis, ad faſtidium uſque, luxuriâſſe ingenium Arabicum. Sed de his hactenùs.

Jam ventum eſt ad *Phœnices*; populos peranti- *Phœnices.* quos, ad imam oram maris Mediterranei ſitos; quorum magnas copias patriâ expulit Dux Iſraelitarum *Joſhua.* Hanc gentem cum primis literatam fuiſſe extra dubium eſt; ipſæ literæ horum inventa dicuntur; Græcis ſaltem authores erant literarum, ſub auſpiciis *Cadmi*, ante bellum Trojanum. Numeros etiam inveniſſe dicuntur & Arithmeticam; prætereà Aſtronomiam & Syderalem ſcientiam; adhæc Nauticam & nova per Oceanum itinera. Denique ipſam quodammodò Phyſiologiam, ſi *Poſidonio* creditur, aut modum Philoſophandi per hypotheſes. Imò, ne quid eorum laudibus deſit, omnigenæ philoſophiæ divites ait *Strabo*, πάσης τῆς ἄλλης φιλοσοφίας εὐπορίαν *Lib. 16.* πολὺ πλείστην λαβεῖν ἔστιν ἐκ τούτων τῶν πόλεων. Loquitur autem de civitatibus Phœniciis.

Quæ gens uſpiam Reipublicæ literariæ incrementis tantum contribuit? Quæ tot inventorum gloriam ſibi vindicare poteſt; aut latiùs, emiſſis coloniis, propagavit? Prætereà, *Thales* & *Zeno*, duarum apud Græcos ſectarum principes, Phœnices erant, aut à Phœnicibus oriundi. Neque minùs ad Phœnices, quàm ad Chaldæos & Ægyptios profectus eſt *Pythagoras*, ut ſcientias Mathematicas addiſceret. *Porph. in vit. Pyth.* Denique præceptor Pythagoræ, *Pherecydes*, in legendis.

Voc. Φερεκύδ. dis *ſecretis Phœnicum libris*, ſeſe exercuiſſe dicitur: ſibiipſi præceptor ſimul & diſcipulus. Ità *Suidas*, αὐτὸν δὲ, ἐκ ἐσχηκέναι καθηγητὴν, ἀλλ' ἑαυτὸν ἀσκῆσαι κτησάμενον τὰ Φοινίκων ἀπόκρυφα βιβλία. *Ipſum quidem*, de Pherecyde loquitur, *non habuiſſe præceptorem, ſed ſeſe exercuiſſe, comparatis myſticis vel reconditis Phœnicum libris.* In Phœnicum laudes non parum propendeo, ſed illud unum tardiùs à me creditur, quod à *Strabone* fertur & à *Sexto Emperico*, Philoſophum Phœnicem, dictum *Moſchum*, *Atomorum* hypotheſin, ante tempora Trojana, inveniſſe; verba *Strabonis* hæc ſunt, Εἰ δὲ δεῖ Ποσειδωνίῳ πιστεῦσαι, καὶ τὸ περὶ τῶν ἀτόμων δόγμα, παλαιόν ἐστιν ἀνδρὸς Σιδονίε Μόσχε πρὸ τῶν Τρωϊκῶν χρόνων γεγονότος. Nec *Adver. Mathemat. p. 367.* aliter *Sextus*, Δημόκριτος δὲ καὶ Ἐπίκερος ἀτόμες (ἔλεξαν εἶναι τὰ τῶν ὄντων στοιχεῖα) εἰ μή τι ἀρχαιοτέραν ταύτην θετέον τὴν δόξαν, καὶ ὡς ἔλεγεν ὁ Στωϊκὸς Ποσειδώνιος, ἀπὸ Μόσχε τινὸς ἀνδρὸς Φοίνικος καταγομένην. Vides rem totam in unius Poſidonii fidem referri, & de hujus fide utrumque authorem ſubdubitare; cùm itaque *Atomorum* hypotheſin invexiſſe *Leucippum* aut *Democritum* multò plures, & probatioris fidei teſtes affirment: & inter alios hujus ipſius *Poſidonii* diſcipulus *Cicero:* his ego libentiùs aſſentior; maximè, cum idem *Cicero* huic philoſopho *falſi-* *l. de Fato.* *dici* notam adjicere non vereatur: *Quædam etiam Poſidonius, pace magiſtri dixerim, comminiſci videtur.*

Præterea non videtur mihi ſapere indolem antiquiſſimorum temporum iſte modus philoſophandi per *hypotheſes* & principiorum *ſyſtemata*; quem modum, ab introductis Atomis, ſtatim ſequebantur philoſophi. Hæc Græcanica ſunt, ut par eſt credere, & ſequioris ævi. Duraſſe mihi videtur ultra Trojana tempora philoſophia traditiva, quæ ratiociniis & cauſarum

causarum explicatione non nitebatur, sed alterius generis & originis doctrinâ, primigeniâ & πατεοπαεγ-δότῳ. Denique in Phœniciâ *Sanchoniathonis* philosophiâ nulla occurrit mentio aut memoria Atomorum vel dogmatis atomici; licèt de rerum ortu & mundi primordiis disertè agatur, ubi maximè de hujusmodi principiis tractandi locus esset. Quare his expensis, credendum est potiùs à Posidonio hoc dictum esse, aut negligenter, aut per invidiam; cùm non desint in omni ævo qui Inventorum laudes ab authore recenti in antiquiorem rejiciant. Sed pergamus in proposito.

Circa Theologiam aut Philosophiam Phœniciam nihil superest, quod sciam, præter illud excerptum ex *Sanchoniathone* quod conservavit *Eusebius*, ex interpretatione *Philonis Biblii*. Ejusdem etiam operis Phœnicii, & Interpretis Græci, meminit Porphyrius: qui Tyrius erat, patriâ linguâ dictus *Malchus*. Scripsisse dicitur Sanchoniathon ante tempora Trojana à Porphyrio & Eusebio; quibus astipulatur, in rebus Phœniciis versatissimus, Bochartus. Quoad ingenium viri, si id rectè nobis depinxit Philo, aptissimum habuit ad Philosophiæ studium: dicitur, πολυμαθὴς καὶ πολυπεάγμων, καὶ τὰ ἐξ ἀρχῆς, ἀφ' οὗ τὰ πάντα συνέστη, παρὰ πάντων εἰδέναι ποθῶν. *Multifariam doctus & curiosus, & præcipuè discendi cupidus ex quibus initiis, aut primordiis, omnia constituta sunt.* Hoc primum maximumque Philosophi officium est, in rerum Origines inquirere. Atque patet itidem ab hoc fragmento authoris, eum imprimis Κοσμογονίαν instituisse, sumpto initio ab antiquo Chao. Dein Ἰλὺν primigeniam, tanquam materiam proximam aut seminarium statuisse, unde proveniebant prima rerum stamina; earum scilicet quæ in superficie telluris genitæ fuere.

Præp. Evang. li. 1.

Theor. Tel. li. 2. c. 7. Hæc doctrinæ noſtræ prorsùs conſentiunt, ut ſuis locis vidimus. Cùm verò hanc phyſiologiam, ἐκ τῆς κοσμογονίας Τααύτου ſumpſiſſe ſe fateatur, in ſequentibus ubi de Ægyptiis tractabitur, plura quæ huc ſpectant adjiciemus.

Hæc ſuæ hiſtoriæ præmiſit Sanchoniathon more Antiquorum; qui in hiſtoriis ſuis contexendis pedem referre ſolent ad prima rerum temporumque initia. Sed ſcripſit etiam ſeorſim plura philoſophica, ſecundùm Suidam; nempe περὶ τῆς Ἑρμοῦ φυσιολογίας, & Αἰγυπτιακὴν θεολογίαν. Hæc ſi ad manus noſtras perveniſſent, circa doctrinam Phœniciam aut ſapientiam Orientalem exigua aut nulla eſſet controverſia. Deſiderantur præterea qui res Phœnicias ſcripſerunt, patrio ſermone, *Theodotus*, *Hypſicrates* & *Mochus*; Quos Græcè tranſtulit, ſecundùm *Orat. contra Græc.* Tatianum, *Chætus*, vel *Lætus*. Mochum autem illum *Ibid.* eundem eſſe ſuppono cum *Moſcho* Strabonis, qui Atomorum dogma invexiſſe ferebatur. Cum Mo- *Li. 1. Antiq. c. 4.* cho conjungit Joſephus *Heſtiæum* & *Hieronymum Ægyptium*, rerum Phœniciarum Scriptores; Μῶχός τε καὶ Ἑστιαῖος, καὶ πρὸς αὐτοῖς ὁ Αἰγύπτιος Ἱερώνυμος, οἱ τὰ Φοινικικὰ συνταξάμενοι, συμφωνοῦσι τοῖς ὑπ᾽ ἐμοῦ λεγομένοις: loquebatur autem de Diluvio & Antediluvianorum longævitate. Speciatim quoad Hieronymum, dicit eum conſcripſiſſe τὴν ἀρχαιολογίαν τῶν Φοινικικῶν, *Phœnicum Archæologias*. Quæ apud antiquos, res etiam naturales complecti ſolent; idque hoc ipſo ſpecimine comprobatur. Alii ſunt prætereà rerum Phœniciarum ſcriptores; Hi autem in re noſtrâ, hoc eſt Philoſophicâ, maximè deſiderari mihi viſi ſunt. Jam ad alias gentes pergendum.

CAP.

CAP. VII.

De Hebræis, *eorumq; Cabalâ.*

SUperſunt *Hebræi* & *Ægyptii*; Inter quos lis eſſe ſolet de primatu & antiquitate in re literariâ. Sed quem unquam Græcorum legimus adiiſſe Judæam ad capiendum ingenii cultum: quem non in Ægyptum deſcendiſſe? unde miratus eſt *Lactantius*, *Inſt. li. 4. c. 2.* quod cum Pythagoras, & poſtea *Plato*, aliique *amore indagandæ veritatis accenſi, ad Ægyptum, & Magos, & Perſas uſque penetrâſſent, ad Judæos tamen non acceſſerint.* Argumentum non obſcurum, Gentem iſtam, tunc temporis, literarum nomine non claruiſſe. Quoad Origines Judaicas, admodum ignotæ erant Gentibus: quare habiti ſunt Judæi à pleriſque, aut pro indigenis Ægypti, ex eâdem ſtirpe oriundis: aut pro inquilinis vilibus & nullius numeri. Nulla autem gens eſt, ex toto humano genere, cujus origo & primæva hiſtoria tam certò claréque nobis innoteſcit ac gentis Judaicæ. Quod ſacris literis & commentariis *Moſaicis* integrè debemus.

Quùm autem omnes antiquæ gentes, ſaltem ex ſententiâ noſtrâ, ſapientiæ cujuſdam reconditæ cuſtodes eſſent; hæc etiam inter Hebræos quærenda eſſe videtur. Notum eſt verò in diſciplinis Mathematicis aut Philoſophicis nunquam præcelluiſſe hanc gentem; neque in cæterarum artium ſtudiis, aut id genûs ullo humani ingenii eximio fœtu. Unde illud

Jos. cont. Apion. l. 2. acerbè dictum ab *Apollonio*, Judæos ἀφυεστάτους εἶναι τῶν Βαρβάρων. Καὶ διὰ τοῦτο, μηδὲν εἰς τὸν βίον εὕρημα συμβεβλῆσθαι μόνους. *Barbarorum esse ineptissimos: ideoque solos illos, nullum inventum vitæ utile, peperisse.* Quæ autem apud ipsos erant Scholæ & Academiæ pristinæ, non tam ad Encyclopædiæ studia, ut solent hodiè, formatæ & compositæ erant, quàm ad religionis instituta, & dona prophetica imbibenda. Nulla enim gens per terrarum orbem, nullus populus, tantùm abundabat Prophetis, ac viris cœlesti spiritu tactis, quantùm Judæi: ut ipsi solo & climati vis aliqua divina inhæsisse videretur. *Vid. Seph. Cosri.* At præter illa effata & oracula divina, aiunt se conservâsse, à temporibus *Mosis*, vel etiam ipsius *Adami*, Doctrinam quandam arcanam, dictam *CABALAM*, quæ utriusque mundi mysteria recludit, naturalis & invisibilis; atque omnium gentium, tam antiquam sapientiam, quàm novam eruditionem, superat.

Restat igitur id unicè quærendum quoad literaturam Judaicam, siquid solidi & sinceri extet hodiè, aut unquam extiterit, de hâc doctrinâ Cabalisticâ: Dico, *aut unquam extiterit*; quanquam enim dubitare non liceat *Mosem* fuisse virum sapientissimum, & arcana naturæ ac divinæ providentiæ percalluisse; quantum tamen hujus arcanæ cognitionis Israelitis impertiverit, incertum esse videtur. Certúmque est, id, quantumcunque fuit, ex illo tempore multis modis depravatum esse; & sub nomine *Cabalæ*, varia ingeniorum figmenta, & nugaces methodos eruendi, nescio quæ, mysteria, à malè feriatis Rabbinis, suis discipulis quotidiè obtrudi.

Quamobrem qui tentare cupiunt, siquid superfit incorrupti in Cabalâ Judaicâ, atque à genuinis spuria, à veris fictitia secernere vellent, oportet eos amputare,

amputare, *primò*, Cabalam illam Literalem, vel Numeralem, vel Grammaticam; quæ ex literis Alphabeti, Divinorum nominum, aut vocabulorum in ſacrâ ſcripturâ, neſcio quos ſenſus arcanos condere & contexere ſatagit. Sed hujuſmodi luſus & argutiolæ longè ſubſidunt infrà dignitatem ſpiritûs ſancti; quem non tantùm eorum conſcium, ſed & artificem eſſe, ſi pro veris habeantur, oportet ut ſupponamus. Secundò, Magica omnia & ſuperſtitioſa reſecanda ſunt; quæ ex abuſu Cabalæ prognata, cum eâ ipsâ jam ſæpiùs permiſcentur. Tertiò, notiones vulgares verbis non vulgaribus prolatæ, non ſunt habendæ pro verâ Cabalâ. Hoc vitium irrepſit in omne genus literaturæ myſticæ, ſub larvâ alicujus *numeri*, *ſymboli*, *vocis barbaræ*, *figuratæ aut fictitiæ*, res communes & vulgò notas, cum magnâ pompâ proponere. Quod facile videre eſt in nonnullis ſymbolis Pythagoricis, Ægyptiorum hieroglyphicis, Hermeticorum barbariſmis, & Cabaliſtarum quandoque philoſophematis. Hiſce autem omnibus reſectis, exiguum eſt quod ſupereſt de Cabalâ Judaicâ; cujus jam partes & formam paulatim videamus.

Cabalam igitur, docendi gratiâ, in *Nominalem* & *Realem* diſtinguimus. Hæc res ipſas propiùs attingit, licet obſcuriuſculè. Altera, ut dictum eſt, occupatur tota in uſu myſtico literarum, nominum, & numerorum: adeóque, ex notis Alphabeti, nominibus Dei, ſacri textûs literis, ſyllabis, & dictionibus: numeris denique & numeralibus, myſteria ſua exculpit. Nominalis illa diſtinguitur in tria genera: quæ ſolent appellari *Gematria*, גִימַטְרִיָא: *Notarikon*, נוֹטָרִיקוֹן: *Themura*, תְּמוּרָה: Vocabula, quæ plus ſatis novitatem olent: totumque artificium arguunt figmenti humani. *Gematria* eſt, quæ, cùm

diverſæ

diversæ dictiones eundem numerum literis suis exprimunt, unam per aliam secreto modo explicat. *Notarikon*, quo, alicujus vocis aut vocabuli singulas literas, totidem dictiones integras, alterius significationis, connotare observatur. *Themura* denique, est ars transmutandi dictionem unam aut plures, in alteram aut alias plures, per literarum transpositionem. Harum rerum exempla habes apud omnes authores qui hanc materiam tractant: (*Capnionem, Schinlerum, Rittengelium, Hottingerum*, aliosque innumeros:) quæ si perscriberem, lectori essem fastidio: Sed ne forsan injuriâ videar hanc culpam aut has ineptias affingere Judæis, unicam periodum ex
Cib.l.3. *Reuclino* adjiciam, unde satis patebit, quale sit hoc artificium Cabalisticum: tantique id facere Judæos, ut exinde repetendam esse censeant omnem sapientiam, tam *Mosis* quàm *Solomonis*. *Dixit Rambam in Geneseos exordio, quod ejuscemodi omne Mosi traditum per portas intelligentiæ, contentum est in lege divinâ Judæorum, vel sensu literali vel allegorico, per dictiones, vel Arithmeticas supputationes, vel Geometricas literarum figuras, sive descriptas, sive transmutatas: vel harmoniæ consonantias ex formis characterum, conjunctionibus, separationibus, tortuositate, directione, defectu, superabundantiâ, minoritate, majoritate, coronatione, clausurâ, aperturâ, & ordine, resultantes: Et per illam legem à divino spiritu adeptus est Solomon omne quod noverat, & sapientiam super sapientiam omnium Orientalium & Ægyptiorum.* En fontes sapientiæ Cabalisticæ. Hæc & hujusmodi, apud nos, sunt puerorum studia & deliciæ. Referunt enim maximè Anagrammata, & Chronogrammatismos, & ejusmodi ludicra, qualia sciolis & semidoctis permittimus, sed nunquam in censum veniunt sanæ literaturæ aut sapientiæ.

entiæ. Illud prætereà vitio vertendum eſt his *δοκησισόφοις*, quod in rebus ſacris hoc modo ludant & ineptiant. Materiam tenuem & vulgarem quovis modo tractare, diſcerpere, convellere, dilacerare, tranſponere, animi exercendi gratiâ haud vetitum eſt; ſed textui ſacro, nominibuſque Dei, oportet adhibere reverentiam: In his tamen duobus potiſſimùm artem ſuam nugatoriam exercere ſolent. Quoad nomina divina, in iis latere myſteria, aut vim ſingularem, ſemper ſtatuerunt Cabaliſtæ; Tria autem potiſſimùm ab iis celebrantur Dei nomina, nomen *Tetragrammaton*, nomen *duodecim Literarum*, & nomen *quadraginta duarum literarum*. Quoad nomen *Tetragrammaton*, notum eſt ei ſanctitatem quandam & venerationem Judæos univerſim ſemper tribuiſſe, ideóque non à populo, ſed à Sacerdote tantùm: & non niſi in ſanctuario, idque tempore ſolenni, hoc nomen prolatum fuiſſe. Denotat, ut aiunt, ipſiſſimam Dei eſſentiam, qualis eſt in ſeipſo, ſive in ſtatu ante mundano, præcedenter ad omnia ipſius opera externa; ideóque vocari, ut ait *Maimonides*, *Schem Hammephoraſh Nomen expoſitum, quià clarè & citra ullam æquivocationem, de ſubſtantiâ creatoris docet.* Reliqua autem Dei nomina aliquam virtutem aut excellentiam divinam connotant, ad opera externa referendam. Quoad alia duo nomina, *duodecim, aut quadraginta duarum literarum*, quid ſint, nullibi memoratur. Sed neutrum eorum fuiſſe unicum vocabulum, at ſententiam, aut ſententiolam, quæ totidem literis conſtabat, rectè videtur notaſſe idem *Maimonides*. Denique, quæcunque ſub hoc capite occurrunt apud Cabaliſtas, ultra ea, quæ commentatus eſt *R. Moſes Maimonides de nominibus Dei, eorumque poteſtate*, pro fictitiis aut pſeudomyſticis habeo,

[Margin notes: יהוה — *Mor. Nev. par. 1. c. 16.* — שם המפורש — *Ib. c. 61, 62.*]

habeo, quibus immorari haud operæ pretium esset.

His ita notatis de Cabalâ Verbali, æquum esse videtur hanc partem, tanquam membrum inutile aut malè sanum, amputare à cætero corpore. Atque alteram Cabalam, sive Cabalæ partem, quam diximus *Realem*, ad examen rationis adducere: Duo sunt in Cabalâ Reali, præ cæteris, ut mihi videtur, insignia Capita: Doctrina *Sephiroth*, & doctrina *Quatuor Mundorum*, vel Systematum. Hæc utramque paginam faciunt, & ubique celebrantur in illâ philosophiâ mysticâ: ab his igitur, tanquam exemplis primariis, quid de reliquis, minoris notæ, statuendum sit, facilè judicabimus.

Sephiroth Cabalistica sunt decem: & in tabulis suis disponuntur variis modis; quandoque per modum columnarum, quandoque circulorum, quandoque sub formâ & lineamentis humani corporis, quandoque aliter. Nomina autem sunt, *Kether*, *Cochma*, &c. Neque refert quo depingantur modo.

Vid. Apparat. in Lib. Zohar part. 4.

Sephir. 1. כתר Corona.	*6.* תפארת Pulchritudo.
2. חכמה Sapientia.	7. נצח Victoria, vel æternitas.
3. בינה Prudentia.	8. הוד Gloria.
4. גדולה vel חסד Magnificentia, vel benignitas.	9. יסוד Fundamentum.
5. גבורה Severitas.	10. מלכות Regnum.

En

En decem Nomina aut Voces, quas *Sephiroth* appellant, & ubique crepant Cabaliſtæ; ſed quæ notio, qui ſenſus ſubeſt ſingulis, parùm conſtat. Communis ſignificatio horum vocabulorum ſatis nota eſt: hoc autem in loco neſcio quid magni & ſacroſancti involvunt, aut involvere creduntur: ac ſi omnis ſapientiæ, tam divinæ quàm humanæ, theſauri, hiſce decem capſulis abſconditi laterent. Aperi, quæſumus, Theſauros tuos, Myſta Cabaliſtice, ut quid intus ſit, videamus; primâ enim facie nihil præ ſe ferunt ſingulare aut eximium. Viſne ut hæc ſint totidem rerum claſſes & ſumma genera, quas vulgò appellant Categorias? Sed nimis recens eſt illa doctrina, neque ad hæc capita revocari poſſunt rerum omnium cognitarum ordines & multitudo. Viſne *Platonicam* Triadem, vel etiam Chriſtianam hìc occultari? Sed non reſpondet numerus, neque illud dogma recipiunt Judæi. Vis denique alias naturas divinas, & numero plures, hìc intelligi? vel divinas & humanas, ſimplices & compoſitas, ſuperiores & inferiores? Fac tantùm ut innoteſcat vis cujuſque Sephiroth clarè & diſtinctè, nos paratos invenies ad amplectendam veritatem, à quocunque fonte profluentem.

Conſulamus igitur, ſi libet, harum Tabularum Expoſitores: atque etiam Lexica Cabaliſtica; ut diſcamus, primò, quid ſibi velint *Sephiroth* in genere & complexim: Dein de ſingulis quæramus, Quid Nomen cujuſque, Quid notio & natura ferant. Per Sephiroth in genere, eorumque gradus, *Emanationes* rerum à Deo, qualeſcunque & qualitercunque, intelligere videntur. Dico *qualitercunque*, nam indiſtinctè & confusè hæc omnia efferunt; & non tantum Sephiroth, ſed etiam *Mundum Aziluthicum*, de

quo poſtea: & *Adam Cadmon* quod appellant, aliaque, per modum emanationis à Deo provenire ſtatuunt. Sephiroth autem dicuntur, ſive Numeri, (ex nonnullorum interpretatione) *reſpectu Infiniti*; *ſicut enim ab Uno numerali profluunt omnes numeri, ita Sephiroth emanârunt ab uno primo Infinito.* Hæc prætereà nuncupant *Ideas & Exemplaria* ſapientiæ divinæ, & operationis divinæ media aut inſtrumenta: cum aliis innumeris characteribus incerti ſignificatûs, in quibus repetendis horas malè collocarem. Quare id potius diſpiciendum, ſi in ſingulis ſeorſim explicandis quicquam nos clarius doceant.

Port. Cœl. diſſ. 8. *c.* 8.

כתר Primum Sephiroth eſt *Kether, Corona*: De quo, ſi *Lexicon Zohar* conſulamus, pauca dicuntur, & frigidè. *Sicut corona*, inquit, *eſt ſuprema omnium veſtium corporis, ſic hic modus ſummitas eſt Aziluth, vel circumſcribit Aziluth. Expoſitoris* autem Tabulæ Sephiroticæ hæc ſunt Verba: *Prima Sephirah eſt circulus Arick Anpin*, i. e. *Longâ facie præditi, ſeu Longammi, & coronæ ſummæ, quam denotat apex literæ jod nominis Tetragrammati. Hæc circa ima emanationis ſuæ vocatur Longus & Non-ens, circa ſumma verò Infinitum: In medio habet tria capita, propter quæ dicitur Antiquus Dierum.*

Ne ſcintillam quidem lucis hìc video. Obſcura per obſcuriora, Dubia per ambigua: dum explicari dicuntur, plurium rerum incertarum accumulatione magis obfuſcantur. Sed quò nihil deſit aut deſideretur in ſuâ explicatione, varia cognomina & ſubalternas notiones ejuſdem Sephiroth, ſubnectit Author, his verbis: *Cognomina & ſubordinata hujus Sephiræ*, ſunt, 1. *Lux: nam* אין סוף *Infinitum, &* אור *Lux, numeris æquipollent.* 2. *Cauſa cauſarum.* 3. *Color niger.* 4. *Lorum Phylacterii capitis dextrum.* 5. *Ehjeh.* 6. *Fons*

ſine

ſine fundo. 7. *Miſericordiarum Pater.* 8. *Aleph magnum.* 9. *Timor domini.* 10. *Lux inacceſſibilis.* 11. *Dies Æternitatis.* 12. *Privatio.* 13. *Mens.* 14. *Tredecim oracula miſericordiæ.* 15. *Hic, Ille.* 16. *Nihil.* 17. *Oriens.* 18. *Caput album.*

En octodecim notas & characteres primi Sephiroth, ad illuſtrandum ipſius naturam & virtutes. Ego verò ingenuè fateor, per hæc additamenta aut appendices me nihil plus ſcire aut ſapere. Hoc certè ſcio, Rem quampiam malè definiri aut explicari per metaphoras, allegorias, aliaſque locutiones figuratas: multò magis per rationes ſibi invicem oppoſitas & repugnantes. Aiunt autem, ut vides, hoc primum Sephiroth eſſe *Album*, *Nigrum*, *Lucem*, *privationem*, *Nihil*. Ecquiſnam hinc inſtructior eſt à doctrinâ primi Sephiroth? aut certior factus quid negat, quid affirmat, quid in ſe continet? vera ſint an falſa, quæ nos docet, aut docere videtur?

Quare cùm in hoc primo tentamine nihil profecerimus, age, experiamur, ſi placet, in ſecundo Sephiroth: ſi forte illic apertiùs ſeſe explicent Cabaliſtæ. Secundum Sephiroth dicitur *Cochma, ſapientia.* חכמה *Cochma*, inquit Lexicon Zohar, *eſt initium actuatæ Idealitatis: Caput & principium Aziluth.* Præterea, in doctrinâ metallicâ, inquit, *Cochma eſt gradus plumbi, vel ſalis primordialis, in quo latet plumbum ſapientum.* Proſit tibi, Lector, hoc quicquid eſt commentarii, mihi quidem inutilis. Expoſitorem prætereà conſulamus, de cognatis & adjunctis hujus Sephiroth. *Cognomina & ſubordinata Cochma*, inquit, *ſunt*, 1. *Jah.* 2. *Jod Tetragrammati.* 3. *Principium.* 4. *Primogenitura.* 5. *Voluntas.* 6. *Terra viventium.* 7. *Jeſch, Ens ſeu Eſſentia.* 8. *Lux primitiva.* 9. *Triginta duæ Semitæ Idearum.* 10. *Septuaginta legis ſpecies.*

 11. *Bellum.*

11. *Bellum.* 12. *Judicium.* 13. *Amen.* 14. *Liber.* 15. *Sanctum Sanctorum.* 16. *Informe.* 17. *Profundum cogitationis.* 18. *Cogitatio.* 19. *Formido.* 20. *Eden.* 21. *Olei unctionis scaturigo.* 22. *Vinum asservatum ab orbe condito.* 23. *Quis.* 24. *Membrum virile summum.* 25. *Verbum, seu Oratio.*

Deus bone, Quæ strues rerum & verborum! sine calce & arenâ: sine nexu, sine ordine, sine cognatione. Locutiones tralatitiæ, peregrinæ, obtortæ. Expositiones promittunt, afferunt ænigmata, aut vaga somnia: & dum se profitentur interpretes, cæcis ambagibus argumentum confundunt. Quid aliud hoc est, quàm ludibrio habere mentem humanam? & pro veritate solidâ, rerum umbras aut nuda figmenta proponere. Si bonâ fide nobiscum agere velint Doctores Cabalistici, tam in hac suâ Decade Sephiroticâ, quàm in suo Mundorum quaternione, iis duo peragenda sunt; Dicendum primò, quas sequantur rerum notiones generales: Quæ principia, & prima fundamenta cognitionis; nisi enim in his conventum fuerit, de reliquis, quæ ab his dependent, frustra disceptabitur. Nos consuetas & ubique receptas rerum rationes amplectimur, & quæcunque cadunt in conceptum humanum distinguimus, primò, in Creatum & Increatum, Finitum & Infinitum. Creatum autem quodcunque, vel est substantia, vel modus substantiæ, vel relatio. Substantia item dividitur in Corpoream & Incorpoream: atque hæc denique in suos ordines & gradus. Hæc est communis semita, seu potiùs scala intellectûs humani, quâ ab imis ad summa ascenditur, atque itidem descenditur à summis ad ima. Quicquid percipimus, intra hos limites continetur: Quoties igitur definiendum est aliquid & circumscribendum, reducitur primùm

ad

ad ſuum locum in hâc ſcalâ, quaſi ad ſuum genus & familiam. Dein, iis ſignatur proprietatibus, quibus ab aliis ſui generis diſtinguitur. Unde oritur notitia illius rei diſtincta, & à cæteris omnibus ſeparata.

Præterea, Quùm in omni arte aut ſcientiâ ſint quædam vocabula, aut prorſus nova, aut proprii ſignificatûs, ab uſu quotidiano alieni: ne novo Lectori fraudem faciant, ſolent docti, in ſingulis ferè diſciplinis, Lexica aut Gloſſaria componere: ubi dictionibus notis & explicitis, minùs notarum ſenſus & propoſitum exprimitur. Hâc methodo perinde utendum erat Doctoribus Cabaliſticis, ut de eorum ſententiâ conſtaret. In omni enim ſcientiâ, ut de principiis & notionibus ſummis, ità ſecundò de verbis, eorumque uſu & acceptione, conveniendum eſt. Duo igitur, ut diximus, deſiderantur in philoſophiâ Cabaliſticâ, ut, ſiquid valeat, necne, dijudicemus: primò, principiorum notitia & conſenſus, ſive Scala Logica, ut ità dicam, rerum & notionum: Dein Gloſſarium, de vocum & verborum expoſitione.

Sed ut pergamus in propoſito examine: Placetne ut tertium Sephiroth ordine jam proſequamur? Et dein quartum, quintumque, & ſic deinceps. Sed quo duce? aut quo fructu? Hactenus enim operam luſimus in hoc ſtudio, & apud hos interpretes: Neque clariora nobis ſuppeditant documenta in ſequentibus, ſed quo magis deſcenditur ad inferiora Sephiroth, eo magis inter nebulas & caliginem ſeſe abſcondunt. Vereor igitur nè tædio eſſem Lectori, ſi in his tenebris errantem diutiùs retinerem. Pergamus potiùs, ſi libet, ad alterum caput hujus doctrinæ Cabaliſticæ, quod de *Quatuor Mundis* inſtituitur: & periclitemur iterum, ſi forte in hac

parte

parte diſquiſitio noſtra magis ex animo ſuccedat.

Quatuor Mundi Cabaliſtici ſunt, *Aziluth* (אצילות), *Briah* (בריאה), *Jetzirah* (יצירה), *Aſhiah* (עשייה), Qui reddi ſolent *Mundus Emanationis*, *Creationis*, *Formationis*, *&* *Fabricæ vel Factionis.* Et in horum ſummitate collocant *En Soph* (Infinitum) ſive, ut alii appellant, *Mundum Enſophicum*: cæterorum omnium primam radicem. Sed quæ nova Syſtemata, inquis? Quos novos mundos, inviſos & inauditos antea, nobis affers? Mundum Increatum ſive Idealem, creatumque agnoſcimus: atque hunc partiri ſolemus in Corporeum & Intellectualem: Neque ullus præterea rerum univerſarum ordo cadit in cogitationem aut intelligentiam humanam. Audiamus utcunque quid philoſophantur Cabaliſtæ, de naturâ, formâ, aut apparatu horum mundorum.

Quoad mundum *Aziluthicum*, Lexicon Zohar explicat, ſuo more, tam in genere, quam in ſpecie, quid *per Aziluth* intelligendum ſit; & ne Lectorem fraudare videamur quocunque lumine, utrumqne apponendum duximus. *Aziluth eſt ſyſtema emanantium. Evacuato primùm loco pro mundis, non contingebant ſe Lux infiniti ambiens, & Lux vacuo immiſſa: Sed Lux infiniti in vacuum illud influebat per lineam, canalemve quendam tenuem. Illaque Lux eſt principium Emanativum atque Emittens: Lux autem quæ intra vacuum eſt*, eſt *principiatum Emanans; Quæ duo non cohærebant, niſi mediante ſupradictâ lineâ.* Dein *Aziluth* in ſpecie, inquit, *denotat ſyſtema primum è quatuor Olamoth: quod exinde Aziluthicum dicitur: quale nimirum reperitur poſt factam Reſtaurationem, (quam* תיקון *dicunt) de quo nota ſequentia. Decem Sephiroth ſyſtematis Aziluthici generalis,*

ralis, sunt decem נקודות *seu puncta, quæ primùm prodierunt è vasis, ad fracturam tendentibus: ex istis facta est Restauratio. Ex primo enim puncto facta est corona Aziluthica, quæ vocatur Arich Anpin: ex secundo & tertio, Abba ve Imma: ex sex sequentibus, redintegratus est Seir Anpin: & ex ultimo formata est uxor ejus.*

Manet adhuc mihi incognitus hic mundus Aziluthicus, non obstante hâc explicatione generali & speciali. Id tantum capio, per *Emanationem* factum fuisse ex sententiâ Cabalistarum: ut à fonte flumen. Sequitur Mundus *Briathicus* sive *Briah*: quod aiunt accipi vel de creatione hominis: ob multas rationes mysticas, quas piget recitare; vel de *creatione mundi factâ per conversiones & rotationes literarum* אלבם, & אתבש, *& per unam & ducentas triginta portas, seu modos combinatorios.* Gentem cerebrosam! quæ ex conjugatione literarum & syllabarum, ludendo mundos efficit, ut pueri domunculas ex chartis.

Tertius Mundus *Jetzirah*, in libro sic dicto, interprete *Rittangelio*, est mundus Angelorum; vel, ut inquit ille, *Decem mundi Angelorum qui absconditi sunt ab oculo intellectûs corporeo.* Author *Philosophiæ Cabalisticæ* per mundum *Jetzirah* intelligit substantias in *subjecto productas, sive Angelos corporibus Æthereis indutos.* Aitque se ore tenus à Magistro suo, R. *Israele Serug*, accepisse, *quod naturæ Jetzirathicæ constent è spiritibus Briathicis, & corporibus Asbiathicis.* Per Mundum autem *Asbiathicum*, sive mundum *Fabricæ*, intelligunt mundum aspectabilem corporeum. Neque de eâ re lis erit aut controversia.

En

En quatuor Mundos Cabaliſtarum: quorum inferiores agnoſcimus, ſuperiores autem ultra omnem oculorum aut mentis aciem elati, in vacuis ſpatiis & regionibus ſupermundanis abſconduntur. Abſconduntur, inquam: neque enim aut ſuâ luce patent, aut mutuaritio lumine commentatorum. Tam Authores, quàm Interpretes, rerum umbris decepti, errores ſuos novorum verborum fuco obducunt. Quæcunque intelligimus ipſi clarè & diſtinctè, libenter aliis exponimus, modo intelligibili: Sed cùm ſcientiam myſticam affectamus, fingimus myſteria ubi nulla ſunt, vel ſonoris & ambiguis verbis aliquid magni ſubeſſe: idque nos capere quidem, ſed nolle tam ſacra in vulgus ſpargere: credulis perſuademus. Quamobrem, qui latibula quærunt, & ſibi metuunt ab apertâ oratione, ſemper mihi ſuſpecti ſunt de ineptiis, vel impoſturis. Denique, ut finem faciam, inter legendum hujuſmodi ſcripta, Cabaliſtica, Theoſophica, Hermetica, & omne genûs Pſeudo myſtica, ſæpe mihi redeunt in mentem verba Chriſti, (*Joh.* 3. 19, 20, 21.) *Dilexerunt homines potiùs tenebras quàm lucem, quia ſunt illorum opera mala. Quiſquis enim quæ mala ſunt, agit, odit lucem: nec venit ad lucem, nè arguantur opera ipſius. Qui verò dat operam veritati, venit ad lucem, ut manifeſta fiant opera ipſius, quòd ſecundum Deum facta fuerint.* Non neſcio, hoc dictum mores hominum reſpicere & vivendi rationes: Sed non minùs quadrat in ementita veritatis ſtudia, eoſque reprehendit tenebriones, qui, ſubdolis artibus, claræ rationis examen fugiunt.

Hactenùs duo præcipua capita, vel fundamenta, Cabalæ Judaicæ perſtrinximus. Sunt præterea multa alia, his quidem minoris notæ, ſed tamen, apud Myſtago-

Myſtagogos iſtos, non exigui nominis. Cujuſmodi ſunt *Triginta duæ ſemitæ ſapientiæ:* de quibus tractat Liber *Jetzirah*, cum ſuo commentario. Dein *Quinquaginta Portæ prudentiæ:* per quas *Moſes*, ut aiunt, mirandam ſuam ſcientiam adeptus eſt, & in ſuo Pentateucho abſcondidit, artificio Cabaliſtico eruendam. Denique multa & præclara myſteria jactant ſub titulis *Adam Kadmon*, *Seir Anpin*, *Arick Anpin*, *Attika*, cum multis aliis. Sed me tædet pudetque difficilium nugarum. Et quò te earum etiam tædeat, ingenue Lector, ante oculos tibi ponam Libri nuperi Cabaliſtici titulum, qui ferè omnes in ſe complectitur. Scriptus eſt à *R. Abrahamo Cohen*, *Irira*, ad exponendam Cabalam, ſub hoc titulo : שער השמים *Porta Cœlorum. In quo Dogmata Cabaliſtica de En ſoph, Adam Kadmon, Zimzum, Quatuor Mundis, Nomine Tetragrammato, Revolutionibus Alphabeticis, Avvir Kadmon, Perſonis Attik, Arich, Abba Viemma, Seir Anpin, & uxore ejus. De Luminibus Cranii, oculorum, aurium, narium, oris, in Adam Kadmon: De partibus Animæ: Literis Tetragrammati: Quaternario, Denario, Sephiris, numeris, menſuris, Pulchris, Veſtimentis, confractione & lapſu Vaſorum, naturâ Vaſorum, Radiorum, Lucis ambientis & internæ: De differentiis localibus in Sephiris, & de eo quod dicitur Longum, Latum, & Profundum in Sephiris: De deſcenſu Animæ in corpus, De Sephiris, Akudicis, Necudicis, Berudicis: De reſtitutione vaſorum, De conceptione, generatione, infantiâ, adoleſcentiâ & uſu rationis τȣ̃ Seir Anpin: De Bilance: De ſuperintectione, vel involutione perſonarum intra ſe invicem, crinibuſque capitis & barbæ*, &c. *Philoſophicè proponuntur & explicantur.* Perlecto hoc titulo, inſpectiſque capitibus, facilè dices, opinor, cum Apoſtolo: de Judæis non minùs quam de Gentibus: *Rom*

ἐματαιώθησαν ἐν τοῖς διαλογισμοῖς αὐτῶν. *Vani facti sunt in cogitationibus suis.*

Quin, obsecro, ne graveris, Amice Lector, si unico adhuc exemplo Cabalistarum ingenium ostentemus. Prodiit, haud ita pridem, Liber dictus *Cabala Denudata:* Opus laboriosum; in cujus Tomo secundo continentur aliquot Tractatus Libri *Zohar*: inter Cabalisticos antiquissimi, & authoritate maximi. Author hujus Libri dicitur R. Schimeon Jochaides, circa tempora excidii Hierosolymitani. Hunc referunt vixisse duodecim annos in speluncâ, ab omni hominum commercio segregatum. Ut haberet autem quo vesceretur, creatam fuisse in speluncâ Arborem siliquiferam, atque fontem Aquæ: Dein, ne vestes detererentur, nudum sedisse in arenâ, ad collum usque demersum, atque ità totâ die studuisse. Horum studiorum fructus est Liber *Zohar:* in quo antiqua Cabala reviviscit, & læta mysteriorum seges.

Tractatus autem *Zohar* qui hìc exhibentur, sunt, primò סִפְרָא צְנִיעוּתָא *Liber Occultationis vel mysterii.* Secundò, הָאִדְּרָא רַבָּא *Synodus magna.* Tertiò, הָאִדְּרָא זוּטָא *Synodus minor:* cum aliis nonnullis. Exiguus est tractatus primus, qui, in secundo, fusiùs explicatur: dein Tertius est utriusque supplementum. Non est mihi animus hos tractatus ad examen revocare, ne læsæ patientiæ à Lectore accusarer: sed in secundo, tertioque, qui uberiores sunt, Editor apposuit titulos singulis capitibus, unde materiam cognoscere, & pretium cujusque æstimare licebit. Tractant in genere de *Macroprosopo* & *Microprosopo:* & speciales tituli *Synodi magnæ hi sunt.*

Hæc sunt capita Libri *Idræ*, *Synodi* nempe majoris. Sequitur tertius tractatus *Synodi* minoris, qui eadem ferè capita prosequitur per modum auctarii. Extat prætereà in hos tractatus commentarius Cabalistæ, inter recentiores celeberrimi, *R. Iizchak Lorjæ.* Atque alter è scriptis *R. Naphthali Hirtz.* Omnes tenebras & obscuritates argumenti, per hæc lumina excussum iri, meritò quis speraret. Sed res malè respondet: Luditur adhuc in Ambiguis: neque ab Authore primo, neque à commentatoribus definitur quis sit iste *Macroprosopus*, quis *Microprosopus*, quos toties crepant: dissecantque, ut vides, usque ad decimam tertiam particulam Barbæ. Sed de Barbâ si

P. 71. quæras, respondet abundè R. Loria, *Barba Macroprosopi est gloria & decus corporis superni. Ejus autem pili dicuntur duri, propter magnum diffluxum luminis in Microprosopum. Et sicut ex parte cervicis Patrem & Matrem contegunt tredecim cincinni capillorum alborum, qui dependent à capite Macroprosopi usque ad diaphragma: ut inde fiant capilli Microprosopi ex allisione luminis: ità per mysterium istius barbæ, demittentis radios suos, omnes copulæ fiunt per duas influentias ejus, superiorem & inferiorem, quæ sibi invicem superincumbunt, seu duo barbæ apices, ad foveam pectoris usque, ad instar maris & fœminæ; quæ copulæ inferiores tunc fiunt virtute luminum & cerebrorum, quæ ipsis tribuuntur per hanc barbam.* Dein *Microprosopi* barba à *R. Naphthali* ita describitur, *Barba Microprosopi fit ex novem numerationibus, sapientiâ, intelligentiâ,* &c. *quæ ingrediuntur per novem triades, victoriæ, Gloriæ, & Fundamenti Matris, in quibus semper existunt victoria, gloria, & fundamentum Patris. Et intrant in novem Numerationes ipsius Microprosopi, & ex illis quoque fiunt novem partes barbæ Sanctæ Microprosopi.*

Hæc

Hæc de Barbâ & Barbulâ. Si prætereà de *naso*, de *cranio*, cæterisque partibus interrogentur, præclara itidem respondent, & ab omni intelligentiâ humanâ non minùs aliena. *Cum ratione* quandoque *insanimus* omnes: sed est morbus animi Orientalibus communis, *cum Allegoriis insanire*: & Judæis proprius, *cum suâ Cabalâ*. Quis enim novit, si clarè & apertè proposita esset Doctrina Cabalistica, an risum moveret vel admirationem. Id certè constat, vel res ipsas, vel modum proponendi esse ridiculum.

Sed quid tandem, inquies, omnibus perpensis, de Hebræorum Cabalâ statuendum erit? Nil habet arcani sensûs: nil sapientiæ reconditæ: neque olim habuit? Rabbinorum cordatissimus, *Moses Maimonides*, ait, Olim fuisse apud Hebræos de rebus divinis multa mysteria, sed periisse: vel injuriâ temporis, & repetitis Gentis istius calamitatibus: vel ex eo quòd prohibitum fuit mysteria divina scriptis consignare: Sed audiamus, si placet, ipsius verba Latinè. *Scito multas egregias sententias, quæ in gente nostrâ olim fuerunt, de veritate istarum rerum, partim longinquitate temporis, partim infidelium & stultorum populorum in nos dominatione: partim etiam quòd non cuivis (sicut exposuimus) concessa erant mysteria, periisse, & in oblivionem devenisse. Nihil enim permissum erat literis mandare, nisi ea quæ in Libros sacros digesta & relata erant. Nôsti enim Talmud ipsum inter nos receptum, olim non fuisse in certum Librum digestum, propter rationem istam, quæ tum passim obtinebat in gente nostrâ: VERBA QUÆ DIXI TIBI ORE, NON LICET TIBI SCRIPTO DIVULGARE.* Mor. Nev. Par. I. c. 71.

Hæc est sententia *Maimonidis* de occultâ veterique Judæorum sapientiâ. Alii antiquam Cabalam

in duo capita partientes, *Beriſchith* & *Merkavah*, illìc philoſophiam naturalem, hìc Metaphyſicam intelligi: atque primum in *Geneſi Moſaicâ*, alterum in *Ezekielis* viſionibus, fundari ſtatuunt. Neque ab hâc ſententiâ abhorrere videtur idem *Maimonides*. Sed qui hanc viam inſiſtunt, per leves & incertas allegorias, *Moſen* & *Ezekielem* ad ſuas partes & ad ſua propoſita, contorquent & accommodant. Mihi quidem videtur fieri vix poſſe, ut omni careat fundamento Cabala Judaica: fœdiſſimè licet à Neotericis corrupta & adulterata. Etiam antiquis Fabulis aliquid ſubeſſe, fundamenti loco, plerumque conceditur; neque veriſimile eſt, è nihilo proveniſſe famam & exiſtimationem doctrinæ Cabaliſticæ, à tot ſæculis ſermonibus hominum agitatæ, & à nonnullis omni ſtudiorum contentione cultæ & propugnatæ. Si veniam damus conjecturis, in illam opinionem facilè deſcenderem, Antiquam Cabalam *Realem* (nam *verbalis* eſt figmentum humanum) tractâſſe potiſſimùm *de Rerum Originatione, & Gradationibus.* Sive de modo productionis aut profluxûs rerum à primo Ente, & earundem rerum gradibus & deſcenſu à ſummis ad ima. Atque hæc per ſuos mundos, & Sephiroth: & Perſonas & portas: per ſua lumina & radios, & vaſa & receptacula, & cortices alioſque modos, efferunt; qui veritatis ſpeciem aliquam aut umbram retinent. Neque mirabimur hanc doctrinam nimiâ vetuſtate in fæces degenerâſſe: nam, præter cauſas à *Maimonide* ſupra memoratas, notum eſt, Traditiones non penitùs intellectas facilè perire. Sed ut eſt ferax ineptiarum ingenium humanum, damnum compenſari ſolet novis additamentis, & multiplici proventu fabularum: Quibus, tanquam zizaniis, quæ ſuperſunt bona ſemina, maximam partem,

Ibid. c. 17.

tem, suffocantur. Apertè dicam: Quicquid veri solidique habuit Cabala Judaica, multas ob causas sensim imminutum aut vitiatum fuit: Doctores autem Hebræi, quò nomen antiquæ Cabalæ, & mysticæ alicujus scientiæ gloriam apud se retinerent, quod deperditum erat, suis inventis imaginariis resarciebant; &, prolabente tempore, per novos commentatores aliis aliisque superinductis figmentis, tandem tota abiit in confusionem. Quale quid est illa farrago, quam hodiè *Cabalam* appellamus.

Diximus suprà id sibi proposuisse antiquam Cabalam, quantum conjecturis assequi licet, ut nobis exponeret Rerum omnium processum à Primâ Causâ, & earundem in primam Causam recessum. Notandum est enim, credidisse Antiquos, *ex nihilo nihil fieri*: Et quicquid est substantiæ, aliquo modo semper extitisse, semperque extiturum. Doctrinam enim de eductione rerum ex nihilo, & reductione in nihilum, Philosophis ignotam, primùm invexisse videtur Theologia Christiana: ut apud Stoïcos, Platonicos, aliosque videre licet. Neque in aliâ sunt sententiâ, ut mihi videtur, Cabalistæ: quandoquidem rerum ortum per *Emanationes* à primâ causâ explicant. Quod emanat autem ab alio, præ-exstitit; licet sub aliâ forsan specie aut formâ. Loquuntur itidem de retractione rerum in primum Ens, revolutione & restitutione ad primævum statum. Quasi hanc animo concepissent Ideam, primum Ens, sive *En-soph*, in se continere omnia: Et eandem semper esse Entitatis quantitatem in universo, sive sit in statu creato, sive increato. Cum est in statu increato sive antemundano, Deus est omnia simpliciter: cum autem fit mundus, non augetur quidem Entitatis gradus aut mensura, sed Deus sese explicat & evolvit, per

emana-

emanationes & effluxus à ſummis ad ima: quibus conſtituuntur diverſæ rerum creatarum formæ & ordines. Ideóque, ſæpe verba faciunt de *Vacuis*, & de *Vaſis* & *Vaſculis*, quaſi ad recipiendos hos effluxus: & de *Radiis* effluentibus: & de *canalibus*, quibus decurrunt & propagantur. Denique, cum Deus retrahit hos radios & reſorbet, perit mundus externus, atque omnia iterum fiunt Deus. *Emittis ſpiritum, creantur: abſcondis faciem, perturbantur.*

Idem docent hodierni Brachmanes *apud Indos.*

Dixi autem, eadem ferè docuiſſe veteres ſapientes, de rerum origine & progreſſu à Deo: & viciſſim de earundem regreſſu aut reſolutione in Deum. Creatio & Annihilatio hodierno ſenſu, ſunt voces factitiæ: neque enim occurrit, apud Hebræos, Græcos aut Latinos, vox ulla ſingularis, quæ vim iſtam olim habuerit. Prætereà, quoad Philoſophos, notum eſt, in Stoïcorum Scholâ præfata dogmata obtinuiſſe. Aiunt enim illi res omnes, ſuo modo, participare Deum, animaſque noſtras nominatim eſſe μόρια θεȣ͂ καὶ ἀποσπάσματα: unde *Seneca* de Animo, *Quid eſt autem cur non exiſtimes in eo divini aliquid exiſtere, qui Dei pars eſt.* Et apud Ciceronem dictum eſt, *à naturâ Deorum hauſtos animos & delibatos habemus, & decerptos à divinâ mente.* Neque minùs in Deum refundendos eſſe ſtatuunt, poſt certas temporum periodos. *Reſoluto Mundo*, ut inquit Seneca, *& Diis in unum confuſis, Jupiter, pauliſper ceſſante naturâ, acquieſcit ſibi, cogitationibus ſuis traditus.* Credebant, Univerſum alternare vices: nunc in Jove, nunc extra Jovem, conſiſtens. Secundùm illud Zenonis,

Epiſt. 6.

Κατὰ χρόνων ποιὰς περιόδȣς ἀναλίσκων εἰς ἑαυτὸν τὴν ἅπασαν ȣ̓σίαν, καὶ πάλιν ἐξ ἑαυτȣ͂ γεννῶν. Deus *ſecundùm quaſdam temporum periodos reſorbet res omnes in ſeipſum, & dein eaſdem ex ſeipſo regenerat.*

Facilis

Facilis eſt comprehenſu hæc Stoïcorum Hypotheſis, ſed nimis craſſa; ad materiam enim & res materiales omnia reſtringunt, & per Jovem ipſum nihil aliud intelligunt quàm ſimplicem Æthera; in quem reſolutum iri totum mundum credunt: denuò rediturum, ſtato tempore, in formam & faciem Naturæ; hoc eſt, in varias corporum formas & rerum ordines, quem *Mundum* appellamus. Sed ultra vim & ambitum Mundi materialis, alium agnoſcunt *Ægyptii*, *Orphici*, *Pythagorici*, *Platonici*: Qui tamen omnes, quoad rerum originem & finem, plurima habent Cabaliſticis affinia. Deum eſſe, aliquo modo, omnia: multoties & multifariàm innuunt Platonici; & per emanationes vel irradiationes ſui mundum produxiſſe. Crediderunt veteres, cujuſcunque ordinis, quantum mihi conſtat, *ex nihilo nihil fieri*; neque aliquid in nihilum reverti poſſe. Idque non tantùm intelligunt de *generationibus* quæ dicuntur: ſive de transformationibus rerum aliarum in alias, in mundo jam facto: ſed etiam, ut vocibus receptis utar, de Creatione & Annihilatione: Quaſi antè Mundi ortum, aut poſt ultimam abolitionem, non eſſent prorſus nihil, rerum eſſentiæ: Sed haberent ſemper ſuum modum ſubſiſtendi in naturâ divinâ, licet ſine omni diſtinctione individuorum. Porrò, Circuitum quendam inſtituiſſe videntur, innumeris ſæculis peragundum, inter hos duos rerum univerſarum maximè diverſos ordines: ſtatum ſcilicet Creatum & Increatum. Et finito mundi curriculo, refuſiſque omnibus in primam cauſam, fit quædam ἀποκατάστασις καθολικὴ, &, ut ita dicam, Deificatio univerſalis. Denique, hunc ſtatum rerum Deïficum non æternum fore autumant, ſed, poſt immenſa æva, novum iterùm oriturum eſſe mundum: atque has

fatorum vices & alternationes perpetuò duraturas.

Hæc propterea pluribus exposui, quòd obscura magis elucescunt comparatione rerum, vel similium, vel oppositarum. Neque ulla mihi nota est philosophia aut hypothesis, quæ propiùs accedit ad Cabalisticam, eâ quæ jam descripta est. Quod si forsan non occurrant singula apud dictos philosophos quæ ad absolvendam hypothesin adjunximus, omnium saltem fundamenta & stamina apud eos reperiuntur; & si perficere voluissent telam suam & ad exitum perducere, his filis contexenda esset. Dein quoad Cabalam, neque illa forsan explet omnes partes hujus hypotheseως: cùm circa rerum origines multò magis versetur, quàm in earum finibus & periodis explicandis. Sed quæ desunt aut vitiantur, supplenda sunt & corrigenda, secundùm analogiam principiorum, & congruenter elementis Cabalisticis: ut totum opus sibi constet, atque omnibus suis numeris absolvatur. Denique cùm aliquamdiù mecum reputâssem, siquid esset in sapientiâ veterum, sive Græcâ sive Barbaricâ, quod cognationem aliquam haberet aut similitudinem cum Cabalâ Judaicâ, nihil in utrâvis reperi, quod ipsam specie & vultu magis referre videretur, quàm præfata Hypothesis: de originatione rerum à Primâ Causâ per effluxus & emanationes: & earundem, finito circulo, in suam originem refluxu. Hæc autem mysteria, *de modo ortûs & occasûs Rerum*, in hâc infimâ vitâ & umbrâ mortis, ubi jam versamur, captum humanum reverâ superant, atque ideò frustra affectantur. Quod si aliàs tibi minùs placeat hæc interpretatio, neque in his latere existimes Arcanum Cabalæ: Estò: Ego non contestabor litem. Sed me sines itidem uti meo jure, neque à propriâ sententiâ

dimo-

dimoveri: quæ hujuſmodi eſt, Cabalam Judaicam vel eſſe ſomnium ſine ſenſu, vel ſomnium ſine Interprete, niſi ad hunc ſenſum convertatur. Et quicquid olim fuerit, hodiè eſt *inſtar ſalis infatuati: Ad nihil valet ampliùs, niſi ut foras abjiciatur.* Hæc de Cabalâ Judaicâ.

Non me pœnitet, quod diutiùs in hoc argumento moratus ſim: cùm ex eo pendeat, quicquid à Judæis afferri ſolet de rerum divinarum & naturalium cognitione. Nempe nihil celebrant Judæi ſapientiæ nomine, præter Legem & Cabalam: & quæ latent in Lege myſteria, vi & ope Cabalæ recluduntur. Neque tamen hæc ſcripſi ad doctrinam illam refellendam: refelli enim non poteſt quod in tenebris abſconditur: Sed ut modum oſtenderem, quo in lucem proferri debeat, vel ad æternas tenebras damnari. Intereà ne noceat incautis, & cæco tramite in errores ducat, præmonui, & pro viribus obſtiti.

Sapientia prima eſt,
ſtultitiâ caruiſſe:

Primuſque ad veritatem gradus, *præcavere errores.* Ad quos evitandos, in ſapientiæ ſtudio Legis vim ſemper habeat, *NULLI* Authoritati præter Divinæ: Nulli rationi præter claræ & diſtinctæ, fidem penitùs adhibendam eſſe.

Sæpe autem ex ipsâ aviditate augendæ ſcientiæ, in errores delabimur; vel ob præcipitem animi aſſenſum, ante examen peractum: vel earum rerum cognitioni inhiando, in quibus nullum examen locum habere poteſt. Nempe quæ viribus noſtris attingi nequeunt, neque ullo lumine, vel à naturâ nobis dato, vel cœlitùs admiſſo. Hujuſmodi ſunt ſpeculationes illæ de Mundo Angelico, ipſiuſque apparatu. In quot ſumma genera, & ſubalternas claſſes, diſtri-

buitur Hierarchia cœleſtis: Quid agunt, quæ loca habitant. Facilè credo, plures eſſe naturas inviſibiles quàm viſibiles, in rerum univerſitate: pluresque Angelorum ordines in cœlo, quàm ſunt piſces in mari; Sed Horum omnium familiam quis nobis enarrabit? Et gradus, & cognationes, & diſcrimina, & ſingulorum munera? Harum rerum notitiam ſemper ambivit ingenium humanum, nunquam attigit. Theologi Ethnici multa philoſophantur circa mundum inviſibilem, Animarum, Geniorum, Manium, Dæmonum, Heroum, Mentium, Numinumque & Deorum. Ut videre eſt apud Jamblichum de *myſteriis Ægyptiorum*, apud Pſellum & Plethonem in *Chaldaicis*, & paſſim apud Authores Platonicos. Hos etiam imitati ſunt ex Chriſtianis Theologis nonnulli, circa Angelorum ordines: & Pſeudo-Chriſtiani Gnoſtici, ſub Æonum & Deorum nominibus, multa confinxerunt in hâc materiâ. Denique Cabaliſtæ, in ſuo mundo *Jetzirathico*, myriades Angelorum luſtrant, ſub Ducibus *Sandalphone* & *Metatrone*; prout iſtarum rerum ſtudioſis notum eſt. Sed ad quid valent hæc omnia? Quid ſinceri ſolidique habet hæc Philoſophia Seraphica? Non ſum neſcius, mundi Angelici meminiſſe Apoſtolum *Paulum*, & in eo diſtin-
Col. 1. 16. *Eph.* 1. 21. xiſſe plures ordines & claſſes. Sed in genere tantum; de his non philoſophatur; nihil ſpeciatim docet aut
Col. 2. 8. 18. diſputat: Quinimò reprimendos eſſe cenſet eos, tanquam vanâ ſcientiâ inflatos, qui in hæc incognita & inſcrutabilia temerè ſeſe ingerunt. Juvat utique, non diffiteor, quandoque in animo, tanquam in Tabulâ, majoris & melioris mundi Imaginem contemplari: ne Mens aſſuefacta hodiernæ vitæ minutiis, ſe contrahat nimis, & tota ſubſidat in puſillas cogitationes. Sed veritati intereà invigilandum eſt, modusque

duſque ſervandus, ut certa ab incertis, diem à nocte, diſtinguamus. Sapientis enim eſt, non tantùm, ea quæ ſciri poſſunt, ſcire: ſed etiam, quæ ſciri non poſſunt, diſcernere & diſcriminare.

Huic diſſertationi de Judæis finem impoſituro, venit mihi in mentem *Eſſenorum* ſive *Eſſæorum*, pervetuſtæ, celebriſque olim *Sectæ*, apud Judæos: Qui priſcorum Philoſophorum ſpeciem præ ſe ferebant, ipſoſque Brachmanas inſtitutis & vitæ ratione imitari *Jos. cont. Ap. li. 1.* videbantur. Horum meminerunt Authores varii. *Plinius*, ſubridens, ex pœnitentibus & pertæſis humanæ vitæ cœtum illum compoſitum ait, neque unquam defeciſſe per aliquot annorum millia, licet ἄγυνον καὶ ἀσυνουσίαστον. *Gens ſola*, inquit, *Eſſeni; & in toto orbe, præter cæteras, mira. Sine ullâ fæminâ,* *Hist. Nat. li. 5. c.17.* *omni venere abdicatâ, ſine pecuniâ, ſociâ Palmarum. In diem ex æquò convenarum turba renaſcitur, frequentantibus, quos vitâ feſſos, ad mores eorum fortunæ fluctus agitat. Ità per ſæculorum millia, (incredibile dictu) gens æterna eſt, in quâ nemo naſcitur. Tam fœcunda illis aliorum vitæ pœnitentia eſt.* Argutè dictum, ſi minùs veré. Horum Philoſophorum vivam imaginem depinxit *Philo Judæus*: vitamque eorum exhibuit, illi ſimillimam, quam duxerunt olim in Paradiſo innocui parentes: & nos iterum ducturi ſumus, Deo volente, in *novâ Terrâ* Futurâ. Oneroſum eſſet totum Philonis de hâc re ſermonem adducere: ſed, quod huc ſpectat maximè, quid de Philoſophiâ ſenſerint, ità paucis enarrat. *Quod omnis probus liber. & de Vit. Contempl. & in Apol. pro Jud. apud Euseb. Item Jos. Ant. li. 18. c. 2. & de Bel. Jud. li. 2. 12.* Φιλοσοφίας δὲ, τὸ μὲν λογικὸν, ὡς οὐκ ἀναγκαῖον εἰς κτῆσιν ἀρετῆς, λογοθήραις· τὸ δὲ φυσικὸν, ὡς μεῖζον ἢ κατ᾽ ἀνθρωπίνην φύσιν, μετεωρολέσχαις ἀπολιπόντες, πλὴν ὅσον αὐτοῦ περὶ ὑπάρξεως Θεοῦ, καὶ τῆς τοῦ παντὸς γενέσεως φιλοσοφεῖται· τὸ ἠθικὸν εὖ μάλα διαπονοῦσι, &c. *Philoſophiæ partem Logicam,*

ut

ut parandæ virtuti non necessariam, relinquunt verborum captatoribus. Physicam verò, ut humano captu majorem, rerum sublimium curiosis: Eâ parte exceptâ, quæ de existentiâ Dei, rerumque ortu, philosophatur. In morali autem se strenue exercent, &c. Pauca habent, ut vides, in philosophiâ naturali, sed gravissima, capita: de Deo nempe, mundique ortu. Sed quâ ratione Mundi Originem exposuerint, aut quatenùs à *Mose* discesserint, non indicat *Philo*. Neque plura suppetunt, quod sciam, apud authores, Essenorum dogmata physica: modò ea adjunxeris, quæ, ex illorum mente tradit *Josephus*, de *Animarum immortalitate* & *futuris Paradisis*. Reliqua in suis *Libris Sacris*, quorum ille meminit, occuluerunt: & quærenda sunt maximè apud Brachmanas. Apud *Brachmanas* dico: cùm illorum esse propaginem *Essenos*, ex *Clearcho* notârit *Josephus*. Itâ enim Clearchum intelligo, non Judæos in genere, sed Scholam Essenicam derivatam esse à Bragmanicâ. Quod ex cognatis moribus & institutis non malè arguitur.

Bel. Jud. li. 2. 12.

Ibid.

Cont. Ap. li. 1.

Hactenùs de Judæis; De quorum Theologiâ & Philosophiâ integrum tractatum conscribere apud se constituerat *Josephus*: ut patet ex procemio ad Antiquitates suæ gentis. Hunc tractatum, si absolutum salvumque haberemus, quid valuerint in Scientiis Judæi, usque ad sua tempora, unico intuitu constaret. Ex illo autem tempore, utì periêre funditùs *Esseni*, ita *Cabalistæ* magis magisque degenerârunt: Et doctrina illa, per tot manus tradita, & per tot sæcula, tanquam vinum sæpiùs transfusum, tandem in vappam desiit. Id quod pluribus argumentis aliunde constitit, & ex eo denique persuaderi possit, quod hi Authores, cùm de rebus clarioribus & notitiæ nostræ subjectis philosophantur, ut de naturâ Animæ, de

Philo etiam opus non dissimile scripsisse dicitur, Phot. *BB. cod.* 104.

de Cœlis, aut aliquâ parte mundi corporei, vel planè aberrent à ſcopo, vel nihil ſupra vulgus doctorum ſapiant. Quantillum itaque merentur fidei, cùm de rebus ſublimioribus, & humano ingenio inaceſſis, obſcura, ambigua, & ambagioſa oracula proferunt? Sed de his ſatis, & de Literis Judaicis.

CAP. VIII.

De Ægyptiis, *& multifariâ eorum Literaturâ.*

TAndem ad *Ægyptios* perventum eſt. Qui in ſecundis tertiiſve ſtare meruiſſent, ſi cuilibet genti locum ſuum, aut ſecundum temporis ordinem, aut dignitatis, dediſſemus. Populus enim *Ægyptius* & perantiquus eſt & percelebris ſapientiâ; quorum utrumque id teſtari poſſit, quod inter laudes & ornamenta *Moſis* numeretur, eum *Ægypti ſapientiam* calluiſſe. *Act.7.22.* Hæc igitur erat neque *Moſe* poſterior, neque viro illo maximo indigna. Prætereà, ad magnificandam ſapientiam *Solomonis*, ſuperâſſe dicitur *ſapientiam Orientalium*, atque *omnem ſapientiam Ægyptiorum*; *1 Reg.4.30.* quo planè innuitur, Ægyptiacam illam fuiſſe illuſtrem: quâ major in comparatione nominari non poterat. Hæc à ſacris teſtibus. Idem teſtantur affatim Græci, non verbis tantùm, ſed re & operâ: eorum enim præſtantiſſimi, quod ſuo loco expli-

explicabitur, Ægyptum petebant, tanquam Philosophorum scholam, & divinioris literaturæ fontem. Romani denique, Ægyptios *omnium Philosophiæ disciplinarum parentes*, atque *solos divinarum rerum conscios*, nuncupabant. Qualis autem fuerit, & quotuplex illa sapientia Ægyptiaca, pluribus dicendum est.

Macrob. Som. Scip. l. 1. c. 19. Saturn.l. 1. c. 14. & l. 7. c. 13.

Geometria ab Ægyptiis inventa fuit, secundum communem sententiam; atque primùm occupata in dimetiendis & definiendis agris, quorum terminos auctus Nilus quotannis confundebat. Huic autem causæ vel occasioni si artem coævam statuant, arguit summam scientiæ Ægyptiacæ antiquitatem. Sed ut nulli genti, nulli ævo, nimiùm attribuamus, facilè credo hanc antiquam Ægyptiorum Geometriam, non solertem & profundam fuisse, ad omnes magnitudines Geometricas & subtiles Theorias, qualiter est hodierna, protensam; at in Geodæsiâ, quæ dicitur, aliisque documentis practicis quæ vitæ commoda spectabant, substitisse: Et quemadmodum olim *Plato* distinxit Ἀγρονόμους & Ἀγρονομοῦντας, ità hîc distinguendum esse videtur inter Γεωμέτρας & Γεωμετροῦντας; quales fuisse antiquas gentes, initiatos scilicet, non Mystas in hâc disciplinâ, illud argumento esse videtur, quod *Pythagoras*, qui eas omnes inviserat ad corradendam à singulis scientiam, cùm redux in patriam, *virtutem lateris oblongi in triangulo rectangulo ad cætera comparati* ipse excogitâsset, maximum duxit & *Hecatombe* dignum inventum. Neque minùs *Thales*, qui Geometriam in Ægypto didicit, inventâ circuli & trianguli adscriptione vel inscriptione, gaudio emotus Diis Bovem immolasse dicitur. Cùm verò hæc simpliciora, pulchra licet & perutilia, in Geometriâ Barbaricâ non repererint, frustrà

Herod. in Euter. Diod. Sic. l. 1. Laert. proœm. Strab. l. 16, & 17. Plato in Phædro. Achil. Tatius ad Arat. phæn. princ. Jamb. de vit. Pyth. p. 144.

In Epinom. p. 990.

Laert.

frustrà quis in eâdem quæsiisset theoremata magis operosa, methodosque Analyticas, quæ posteris innotuêre: & quæ Græcorum ingeniis, in hâc materiâ præclaris, potissimùm debemus.

Astronomia etiam dicitur Ægyptiorum inventum à plerisque; quam, sereno cœlo, innubi & impluvio, adjuti, cæteris gentibus priùs & fœliciùs exercuerunt. Non nego tamen aliis hanc laudem attribui, & maximè *Babyloniis*; à quibus Syderum scientiam didicisse Græcos innuit *Herodotus*; utì Geometriam ab Ægyptiis: δοκέει δέ μοι ἐντεῦθεν γεωμετρίη εὑρεθεῖσα, de Ægypto loquitur & inundatione Nili, ἐς τὴν Ἑλλάδα ἐπανελθεῖν· πόλον μὲν γὰρ, καὶ γνώμονα, καὶ τὰ δυώδεκα μέρεα τῆς ἡμέρης παρὰ Βαβυλωνίων ἔμαθον Ἕλληνες. *Diodorus* autem ipsos Babylonios, cum suis artibus, traduces facit Ægyptiorum; atque ad exemplum Ægypti, sacerdotum ordines & scientiarum studia instituisse; verba ipsius apponam, Οἱ δὲ οὖν Αἰγύπτιοι φασὶ καὶ μετὰ ταῦτα ἀποικίας πλείστας ἐξ Αἰγύπτου κατὰ πᾶσαν διασπαρῆναι τὴν οἰκουμένην· εἰς Βαβυλῶνα μὲν γὰρ ἀγαγεῖν ἀποίκους Βῆλον τὸν νομιζόμενον Ποσειδῶνος εἶναι καὶ Λιβύης· ὃν παρὰ τὸν Εὐφράτην ποταμὸν καθιδρυνθέντα, τούς τε Ἱερεῖς καταστήσασθαι παραπλησίως τοὺς κατ᾽ Αἴγυπτον ἀτελεῖς, καὶ πάσης λειτουργίας ἀπολελυμένους, οὓς Βαβυλώνιοι καλοῦσι Χαλδαίους· τάς τε παρατηρήσεις τῶν ἄστρων τούτους ποιῆσαι, μιμουμένους τοὺς παρ᾽ Αἰγυπτίοις ἱερεῖς καὶ φυσικοὺς, ἔτι δὲ Ἀστρολόγους. Quæ ita reddit interpres; *Plurimas etiam postea ex Ægypto colonias in orbem terrarum disseminatas esse, dicunt. In Babylonem Belus, Neptuni & Libyæ, ut creditur, filius, coloniam duxit; & delectâ apud Euphratem sede, Flamines, pro more Ægyptiorum, impensis & oneribus publicis exemptos, instituit; quos Chaldæos Babylonii nominant. Hi stellas, sacerdotum*

Plat. in Epinom. Arist. Metaph. 1. Laer. proœm. Diod. l. 1. Achil. Tat. ut supra Manil. Astron. 1. In Euter.

Lib. 1.

in Ægypto, Physicorumque & Astrologorum exemplo, observant. Rectè videtur *Cicero* utrosque populos in hâc re conjunxisse; *Ægyptii & Babylonii,* inquit, *in camporum patentium æquoribus habitantes, cùm ex terrâ nihil emineret, quod contemplationi cœli officere posset, omnem curam in syderum cognitione posuerunt.*

Lib. 1. de Div.

Ego lites illas de primatu literaturæ inter gentes, aut primâ scientiarum inventione, parvi facio; cùm easdem à pluribus simul inventas esse nihil impediat; atque nostrâ magis intersit scire, qui auxerint adjuverintque scientias, quousque perduxerint, & quæ monumenta aut dogmata, quorum ope in iisdem excolendis proficere liceat, posteris reliquerint. Quod autem de *Geometriâ Barbaricâ* diximus, idem ferè de eorum *Astronomiâ* dicendum esse censeo, eam non accuratam fuisse, aut universalem. Sapiebant Astronomiam veteres, ut *Plutarchus* ait, de *Numâ Pompilio*, ἥπτετο δὲ καὶ τῆς περὶ τὸν οὐρανὸν πραγματείας, οὔτε ἀκριβῶς, οὔτε παντάπασιν ἀθεωρήτως. Quædam cœlorum phænomena observabant, sed observatu faciliora; Fixarum ortus & occasus, errantium periodos & revolutiones; &, in usus Genethliacos, quibus nimiùm indulgebant, Zodiaci partes, & Planetarum aspectus. Præterea Æquinoctia & solstitia, aliaque ad anni formam explicandam necessaria. Et quidem, si rem rectè assequor, *Agriculturæ, Genethliacæ*, & *Calendarii* rationibus, eorum Astronomia, aut unicè, aut potissimùm, inserviebat. Planetarum Theorias, artis illius partem maximè operosam, penetrâsse veteres, aut complexos esse, non constat. Hypotheses motuum cœlestium primus *Eudoxus* constituisse dicitur; atque Tabulas motuum, primus *Ptolomæus*. Methodos illas & artificia hypotheseων & calculorum Astronomicorum facilè

credo

credo à Græcorum ingeniis provenisse; minori in studiis apparatu utebantur antiqui, saltem antiquissimi.

Dices forsan & Babylonios & Ægyptios plurimorum sæculorum observationes cœlestes apud se habuisse; rectè, sed quales? prodeant & se monstrent: de phænomenis manifestis, qualia jam attulimus, institutas esse dicimus, aut de Eclipsibus præteritis; *præteritis* dico, neque enim mihi constat, aut Ægyptium, aut Assyrium Astronomum Eclipsin Solis *futuram* suâ arte unquam annunciâsse; ob id celebratur *Thales*, quod Eclipses primus prædixerit, neque *Laert. Cicer.*
hanc illi laudem, quod sciam, Barbarorum quisquam *de div. l. 1. Plin. l. 2.*
præripuit. De Babyloniis testatur Diodorus, eos *c. 12.*
nihil accurati scivisse de Solarium Eclipsium calculis, *li. 2. m.*
περὶ δὲ τῆς κατὰ τὸν ἥλιον ἐκλείψεως, ἀσθενεστάτας ἀποδείξεις *fol. 117.*
φέροντες, οὐ τολμῶσι προλέγειν, οὐδ᾽ ἀκριβῶς ὑπὲρ αὐτῆς παραγράφειν τοὺς χρόνους. Has nec prædicere, nec earum tempus definire, audent.

Hæc autem circa Astronomiam Barbaricam notavimus, non tam ex historiâ & certis testibus, quàm quod consequentia sint ad res notiores, neque aliunde redargui possunt. Non me latet semel atque iterùm innui à *Diodoro* exactam rerum cœlestium scientiam & *Lib. 1. fol.*
observationes accuratas habuisse Ægyptios; sed hoc *73. & fol.*
comparatè ad cæteras gentes intelligo; cùm sine geo- *46. m.*
metriâ & telescopiis harum rerum accurata scientia vix & nè vix haberi poterat. Cæterùm his non obstantibus, verum mundi systema antiquis innotuisse, syderumque tam errantium quàm inerrantium naturam & materiam, verisimile est; atque hinc suam doctrinam de mundi formâ, & de corpore Lunari, quod Ἀντίχθονα appellat, sumpsisse Pythagoram. Cùm eandem Lunam appellârint Ægyptii αἰ-

In Tim. Plat. l. 1. p. 45. Laert. proœm.

θερανγλω̃, teſte *Proclo* : & τὺς ἀςέρας πῦρ εἶ) dixerint, quod de Fixis intelligo. Hujuſmodi ſummaria doctrinarum capita, quæ facilè & paucis tradi poterant, ad dogmata πατροπαράδοτα referre licet ; ſed methodos practicas & artes inſtituendi calculos ad hypotheſes particulares, hæc & quæ ab his dependent, cùm traditionibus commodè transferri nequiverint, defuiſſe in veteri Aſtronomiâ non ſine ratione creditur.

Diodor. li. 1. *Li. 2. c. 84.*

Hæc de Geometriâ & Aſtronomiâ Ægyptiorum. Muſicam etiam & Medicinam coluiſſe dicuntur : rectè, ſed more Antiquorum, ſine rerum Theoriâ. Medicina eorum fuit maximâ ex parte προφυλακτικὴ, facili methodo inſtituta ; & in condiendis quidem cadaveribus, quàm in curandis corporibus magis ſtudioſi fuiſſe videntur. Illud autem ſingulare de iis refert Herodotus, quod pro ſingulis morbis & partibus affectis ſinguli eſſent medici ; hic oculorum, ille dentium, alter alvi curam habebat, atque ita de cæteris ; neque alter alterius provinciam ingredi auſus ſit. Unde, neceſſe eſt, ſcateret regio illa mediciolis. De Chemicâ, quæ Ægyptiis etiam à non-nullis aſcribitur, nihil habeo quod dicam, cùm eâ de re ſileant authores antiqui, & quæ afferri ſolent à recentioribus, incertâ authoritate, conjecturis, & interpretationibus, aut dubiis monumentis, niti videantur. Quoad

Diodor.

Muſicam, dicitur quidem Hermes inveniſſe tres differentias tonorum, *acutum, gravem*, & *medium* ; atque etiam Lyram trichordem. Sed, referente eodem Diodoro, arcebant viros à diſcendâ aut exercendâ muſicâ Ægyptii, quod eorum animos nimis emolliret. Multis poſt Hermetem ſæculis Pythagoras fertur inveniſſe rationes harmoniæ ex malleorum ictibus in officinâ ferrariâ ; hæc illi magis profuit ad hanc artem quàm tota Ægyptus, aut longa per Orientem

rientem peregrinatio. Atque, ut nemini ſuum invideamus, Græcis accepta referri debent harum ſcientiarum, ac ferè reliquarum omnium, forma & diſpoſitio: In earum autem cauſis Phyſicis indagandis, quæ ultima eſt perfectio, adhuc laboratur. Hiſce verò jam relictis, ad Phyſiologiam Ægyptiorum, quò maximè tendit diſſertatio noſtra, accedamus.

Cum Phyſiologiâ autem conjunxêre Antiqui Theologiam ſuam; ac cùm de rerum ortu & naturâ diſſerebant, de Diis etiam & eorum origine tractare ſoliti ſunt. Quare apud eos *Coſmogonia*, *Theogonia*, *Theologia*, idem ferè valent; atque hæc omnia Philoſophiæ nomine jam complectimur. Quid ſenſerint Ægyptii *de rerum origine* nobis explicuit *Diodorus Siculus* libro primo; nempe ex confuſâ elementorum maſsâ, quod Græci poſteà *Chaos* dixerunt, mundum ſublunarem formatum eſſe aſſerebant. Atque primam Telluris formam, Sacerdotes *Thebani*, ut ex *Euſebio* diſcimus, voluerunt eſſe *Oviformem*. Dein quoad mundi ſublunaris interitum & rerum exitum, duplicem eſſe ſtatuebant, per Aquam & Ignem; quod à Sacerdote Ægyptio apud Platonem refertur. Et ἀποκατάςασιν, periodoſque Mundanas, cum primis docuerunt. Denique, cœlos & totam rerum compagem quod ſpectat, ſyſtema mundi quod appellamus Pythagoricum, omnium antiquiſſimum eſſe, & ab Oriente deductum, nihil dubito; hoc autem inter Myſtas reſervato, alterum magis percrebuiſſe veriſimile eſt.

Præpar. Evang. l. 3. c. 11.

In Tim.

Orig. cont. Celſ. l. 5.

Et reverà quæ fuerint dogmata Ægyptiorum, & quid alios docuerint, ab eorum diſcipulis, philoſophis Græcis, reſciendum eſſe videtur; qui, ut notum eſt, relictâ patriâ, Ægyptum petere ſolebant ad adipiſcendas literas altiores. Ita, exempli gratiâ, ſi Orpheus ſuam phyſiologiam, perinde ac ſua ſacra, ab

Ægyptiis

Ægyptiis hauſerit, in eâ non vulgare ſpecimen habemus ſapientiæ Ægyptiacæ; cùm & Chaos,& tranſformationes Chaûs, & Telluris primævæ formam, eum nôſſe & explicuiſſe conſtet; ut in ſequentibus videbimus. Plerumque autem in expendendâ & indagandâ philoſophiâ Barbaricâ, erramus, vel minoris, quàm par eſt, eam eſſe ducimus, cùm hujus aut illius phænomeni particularis explicationem quæſitum imus apud barbaros philoſophos: Non enim id agebat philoſophia illa antiquiſſima, ut rerum ſingularum examen inſtitueret; fruſtrà quæres apud Priſcos *unde* ſuas vires habeat *Magnes*, aut unde ſuos colores cœleſtis *Iris:* quæ ſit materia Ignis: quales Aquæ particulæ: aut quantus compreſſi aëris impetus? Non rerum iſtarum ſatagebat priſca ſapientia, ſed in Phænomenis *MVNDANIS*, ut ita dicam, & quæ totam naturam afficiebant, occupata fuit. Quæ *rerum Origo*, quæ *viciſſitudines & periodi*, quis *ſupremus exitus*? Hæc ſi quæras ab antiquis, reſponſum feres. Sed ad Ægyptios noſtros redeamus.

Quemadmodùm apud Perſas *Zoroaſter*, ità apud Ægyptios nominatiſſimus eſt *Hermes Triſmegiſtus*; uterque rerum divinarum & humanarum ſcientiâ celebris, ſed utriuſque memoriam quandam, potiùs quàm hiſtoriam, tenemus. Pro eodem habeo Ægyptiorum *Thoyth*, Sanchoniathonis *Thaautum*, Platonis *Theuth*, & Druydum *Mercurium*. Sed quis fuerit, quando vixerit, quos libros exarârit, hæc inter ignota aut incerta numeranda eſſe cenſeo. Virum fuiſſe maximum, atque tempora *Moſaica* præceſſiſſe, illud monſtrare videtur, quòd, ex communi conſenſu veterum, fons eſſet & author ſapientiæ Ægyptiacæ, quam *Moſem* edoctum eſſe legimus; ideoque *Moſe* priorem ſtatuit *Euſebius* in ſuo Chronico. Quoad libros

Apud Euſeb. *In Phædr. & Phileb.* *Caſ.com. 6.*

bros *Hermetis*, qui circumferuntur ſub ipſius nomine ſuppoſititios eſſe, rectè monuerunt & monſtrârunt viri eruditi. Is, qui dicitur *Aſclepius*, ab Apuleio, ut fertur, latinè traductus, cæteris habetur antiquior, & nonnulla forſan Ægyptiaca retinet. Immanis erat Librorum Triſmegiſti numerus, referente Jamblico: nempe ex Seleuci fide & computo, *duæ myriades voluminum:* Ex Manethonis autem, *ſex chiliades, quingenti & viginti quinque, ſupra tres myriades.* Hìc ſudant viri docti in expendendâ hâc librorum mole: Alii verſus intelligunt, alii papyri folia, alii oratiunculas & breves ſermones. Ego *Clementis Alexandrini* computum libentiùs amplector, qui quadraginta duos numerat Hermetis libros, eorumque Catalogum & argumenta exhibet. Conſule locum, ſi placet: ubi obiter Proceſſionem antiquo-barbaram Sacerdotum Ægyptiorum, non ſine voluptate, videbis. Hos Hermetis libros, ſi unquam extiterint, longa dies jam ſuſtulit è medio. Ex iis, quæ nuncupantur τὰ γενικὰ, de principiis rerum generalibus tractabant, adeoque non exigui erant momenti. Præ cæteris autem dolendum eſt mihi Hermetis *Coſmologiam*, cujus meminit Philo Biblius, periiſſe; unde ea quæ commentatus eſt Sanchoniathon de *mundi origine*, & quæ Diodorus de eâdem materiâ ex mente Ægyptiorum, traducta eſſe videntur. Sed de his plura in ſequentibus. Denique, quot fuerint *Hermetes*, quis primus, quis ſecundus, & quâ ratione diſtinguendi ſint, non diſcutio: Neque enim nomina & perſonas quærimus, ſed res & dogmata; & probè novi, in id genus diſquiſitionibus quàm facile ſit ad incerta prolabi.

Caſaub.Exer.1.Sec.11.

De myſt. Ægyp.c.1. Sec.8.c.1,2.

Strom. 6. p. 633.

Euſeb.præp. Ev. li.1. c.10.p.34.

Hæc hactenùs: Quâ ratione antiquæ gentes barbaræ, quæ dicuntur, & potiſſimùm Ægyptii, ſapien-

tiam

tiam suam acquisiverint, infrà erit dicendi locus; quomodò autem retinuerint & conservarint, non inutile erit, coronidis loco, hîc paucis exponere. [*Diod. Sic. l. 1.*] Notum est, inter Ægyptios, scientiarum & disciplinarum studiis sacerdotes, omnium maximè, operam navâsse, neque tantùm religionis & rituum sacrorum, [*Chæremon. apud Porph. de abst.*] sed philosophiæ etiam curam & custodiam iis esse demandatam: οἱ δὲ ἱερεῖς καὶ φιλοσοφίαν ἤσκουν, καὶ ἀστρονομίαν, inquit *Strabo*, *l.* 17. Unde præceptores [*Clem. Alex. strom. 1.*] Pythagoræ, Platonis, & Eudoxi, in Ægypto, tot Sacerdotes nominantur; & Pythagoras dicitur lite- [*Porphyr. de vit. Pyth.*] ras accepisse ab *Amasi*, Ægyptiorum rege, ad sacerdotes, ut extero literaturam Ægyptiacam ambienti faciliores essent aditu. Ità sacerdos erat qui miranda [*Tim. Plat.*] illa & Græcis inaudita, Soloni retulit, de Atlantide primævâ: & sacerdotes Memphi, ubi Vulcani Templum, *Philosophos Memphiticos* appellat Diodorus, cùm eorum sententiam de formâ tripartitâ Telluris & incrementis Nili recitat. Quid plura addam in re notâ? Discipulorum suorum, ex Græciâ adventantium, catalogos retinent & ostentant sacerdotes [*L. 1. ver. fin.*] Ægyptii, referente Diodoro Siculo; οἱ γὰρ ἱερεῖς τῶν Αἰγυπτίων ἱστοροῦσιν ἐκ τῶν ἀναγραφῶν τῶν ἐν ταῖς ἱεραῖς βίβλοις, παραλαβεῖν πρὸς αὐτοὺς Ὀρφέα τε καὶ Μουσαῖον, &c. πάντων δὲ τούτων σημεῖα δεικνύουσι, τῶν μὲν εἰκόνας, τῶν δὲ τόπων, ἢ κατασκευασμάτων ὁμωνύμους προσηγορίας. Atque *horum omnium ostendunt quædam signa aut monumenta, quà imagines, quà desumptas è regionibus aut operibus denominationes.* Denique horum sacerdotum collegia erant & sedes in pluribus per Ægyptum locis; [*l. 17.*] sufficit illud *Heliopoli* notare ex *Strabone*, teste oculato. Ἐν δὲ τῇ Ἡλιουπόλει καὶ οἴκους εἴδομεν μεγάλους, ἐν οἷς διέτριβον οἱ ἱερεῖς· μάλιστα γὰρ δὴ ταύτην κατοικίαν ἱερέων γεγονέναι φασὶ, τὸ παλαιὸν, φιλοσόφων ἀνδρῶν, καὶ ἀστρονο-

ἀστρονομικῶν, ἐκλέλοιπέ δὲ καὶ τοῦτο νυνὶ τὸ σύστημα καὶ ἡ ἄσκησις. Ἐκεῖ μὲν οὖν οὐδεὶς ἡμῖν ἐδείκνυτο τῆς τοιαύτης ἀσκήσεως πρεσβεύων, ἀλλ' οἱ ἱεροποιοὶ μόνον, καὶ ἐξηγηταὶ τοῖς ξένοις τῶν περὶ τὰ ἱερά. Hìc ait se vidisse domicilia in quibus egerant *Eudoxus* & *Plato*, qui per tredecim annos, ut fama erat, cum his sacerdotibus versati fuissent. Sed ut pergamus.

Hanc suam sapientiam partim columnis, partim libris sacris inscriptam, conservabant Ægyptii. Hæc paucis ignota sunt: Neque tantùm Ægyptii, sed aliæ etiam gentes antiquissimæ columnis insculpere solebant res ad posteros transmittendas. Nota est de columnis *Sethianis* ante diluvium narratio *Josephi*; *Lib.1.c.4.* quem penes sit fides. Sed de Babyloniis certior est memoria, unde observationes Chaldæorum circa Eclipses desumpsisse Callisthenem probabile est. *Simpl.in l.2.de cœl.* *Epigenesq;* apud *Plinium* ait *Babylonios septingentorum* *l.7.c.56.* *& viginti annorum observationes Syderum, coctilibus laterculis inscriptas retinuisse.* Præterea ex columnâ Babylonicâ descripsisse dicitur *Democritus* sermones *Clem. Alex. Strom. 1.* suos morales. At cæteris omnibus celebriores sunt Hermetis columnæ in Ægypto, quarum meminêre plurimi & probatissimi authores. His aiunt Mercurium doctrinam suam antiquitùs inscripsisse, eandemque expositam & elucidatam, Mercurium secundum multis libris complexum esse. Id saltem constat, ex his columnis multa desumpsisse & Philosophos Græcos & Historicos Ægyptios. De *Platone* notat *Proclus*, ex *Crantore*, sacerdotes Ægyptios affirmare quod sermonem *Atlantium* ex his columnis mutuatus esset, easque ætate *Procli* aut *Crantoris* adhuc fuisse superstites. Ἐν στήλαις ταῖς ἔτι σωζομέναις ταῦτα γεγράφθαι. Suam itidem Philosophiam hinc accepisse Pythagoram agnoscit *Jamblicus*, κατὰ τὰς Ἑρμοῦ *De myst. Ægypt. Sec.1.c.2.*

M παλαιὰς

παλαιὰς ϛήλας, ἃς Πλάτων ἤδη πρόσθεν καὶ Πυθαγόρας διαγνόντες, φιλοσοφίαν συνεϛήσαντο· quas Plato & Pythagoras ante eum legentes, philoſophiam indè conſtituerunt. Alii etiam, ut *Sanchoniathon, Phœnicius*, iiſdem monumentis uſi ſunt: Ille, ex Taauti libris & Templorum inſcriptionibus, *ἀναγραφαῖς*, philoſophiam ſuam & rerum geſtarum memoriam retuliſſe dicitur. Denique, ex eodem fonte, Manetho, ſcri-ptor & propheta Ægyptius, ſuam prompſit hiſtoriam ſacram: ubicunque fuit illa Terra *Seriadica*, in quâ poſitas eſſe has columnas aſſerit. *Euſ. Chron.*

Lib. 22. *Ammianus Marcellinus*, qui Ægyptum peragraverat, rerum mirandarum non incurioſus ſpectator, has *Stelas* in cavernis quibuſdam aut ſubterraneis fornicibus, quas propriâ voce *Σύριγγας* dixêre, reconditas fuiſſe ait; idque non procul à Thebis ſive Diaſpoli. Addit prætereà ante Diluvium hic repoſitas eſſe: ut aquarum, opinor, injuriis immunes eſſent. Ante-diluvianas fuiſſe itidem aſſerit ſuas Manetho; atque idem de ſuis *Sethianis* Joſephus. Unde non immeritò ſuſpicari licet eaſdem eſſe columnas, has & illas, ſub alio nomine; præſertim cum non multùm ſit diſcriminis inter vocem *Συριαδικὴ Joſephi*, & *Σηριαδικὴ* Manethonis. Jucundum quidem eſſet Archæologias ante-diluvianas, vel monumenta literaria alterius mundi, ſpectare & perlegere; ſed cùm ſuſque deque verſabantur omnia in Cataclyſmo, ægrè credo conſervari potuiſſe in illâ ruinâ univerſali, aut poſtea integras reperiri, hujuſmodi qualeſcunque inſcriptiones. Quanquam, ut verum fatear, ſiqua tentanda eſſet via, aut quærendum munimen contra vim & impetum tantæ cladis, nihil tutius eſſe poterat quàm quod in ſolidâ & ſubterraneâ lapicidinâ aut maſsâ ſaxeâ inſculptum hærebat. Sed cùm de re con-ſtiterit,

ſtiterit, de tempore aut loco litem non movebimus.

Inſcriptionibus ſacris ſuccedunt *Sacri Libri* Ægyptiorum; aliquanto recentiores, ſed non minùs celebres. Horum meminerunt plerique authores qui de rebus Ægyptiis ſcripsêre. *Diodorus*, cùm de ſacerdotum Ægyptiorum ſtudiis & officiis loquitur, inter alia, principibus adſtare dicit, ἐκ τῶν ἐν ταῖς ἱεραῖς βίβλοις ἀναγεγραμμένων πράξεων, τὰς ὠφελῆσαι δυναμένας παραναγινώσκοντες. Et ex his Commentariis referunt nomina & Catalogum Græcorum Philoſophorum, ut infra videbimus, qui ſapientiam Ægyptiacam edocti fuiſſent, οἱ δὲ ἱερεῖς ἱστοροῦσιν ἐκ τῶν ἀναγραφῶν, τῶν ἐν ταῖς ἱεραῖς βίβλοις, &c. His uſum eſſe *Sanchoniathonem* in opere ſuo Phœnicio componendo innuit Philo Biblius, cùm ea quæ ſcripſerat eum contuliſſe ait, τοῖς ἀπὸ τῶν ἀδύτων εὑρεθεῖσιν ἀποκρύφοις Ἀμμουνέων γράμμασι συγκειμένοις. *Manetho* etiam dicitur Ægyptiacam ſuam hiſtoriam ἐκ τῶν ἱερῶν γραμμάτων μεθερμηνεύειν. Neque enim ea tantùm quæ ad Deorum cultum aut imperii leges ſpectabant, in his Libris conſcripta fuere, ſed hiſtorica qualiacunque majoris momenti, miſcellanea etiam, & omne genus philoſophica. Scilicet id penſi & curæ datum erat ſacerdotibus, ut referrent in hos commentarios quicquid eſſet memoriâ & poſteris dignum; & quæ à majoribus accepiſſent, in iiſdem ea cuſtodirent diligenter. Ità Soloni retulit Flamen *Saiticus*, *Quæcunque erant memoratu digna in Templis eorum deſcribi.* Et miratur *Strabo* in hos Libros non relatum fuiſſe quod de *Nili origine* & incrementis ſenſerint illi inter Veteres qui Æthiopiam permeâſſent. Θαυμαστὸν οὖν πῶς ἐκ τῶν τοιούτων ἀφορμῶν οὐ τελέως ἐναργὴς ἦν ἡ περὶ ὄμβρων ἱστορία τοῖς τότε· καὶ ταῦτα τῶν ἱερέων φιλοπραγμονέστερον ἀναφερόντων εἰς

Euſeb. præp. Evang. l. 1. c. 9.

Joſ. cont. Ap. l. 1.

In Tim.

l. 17.

τὰ ἱερὰ γράμματα, καὶ ἀποτιθεμένων ὅσα μάθεσιν περιττὴν ἐπιφαίνει. *Mirum itaque est cur tantis oblatis investigandi occasionibus, non prorsus innotuerit imbrium historia ejus ætatis hominibus: præsertim cùm sacerdotes curiosiùs in SACROS LIBROS referrent & reponerent, quæ subtilioris aliquid haberent cognitionis. Heliodorus* autem in his, ut videtur, instructior, Græcis multa percontantibus de Nili fontibus & inundationibus, se respondisse ait ex propriâ scientiâ, & ex iis quæ in *Sacris Libris* præscripta erant; ὅσα περὶ ποταμοῦ τούτου βίβλοις ἱεραῖς ἀναγεγραμμένα, μόνοις τοῖς προφητικοῖς καὶ γινώσκειν καὶ ἀναγινώσκειν ἔξεστι.

Lib. 2. Æthiop.

Hæc erant monumenta literaria Ægyptiorum, *Stelarum Inscriptiones & Libri Sacri.* In utroque autem genere quædam erant obvia & exposita, vulgo & peregrinis; quædam autem in Templorum adytis reservata. Hoc innuit suprà *Heliodorus*, cùm ait, ὅσα μόνοις τοῖς προφητικοῖς καὶ γινώσκειν καὶ ἀναγινώσκειν ἔξεστι· & *Philo* etiam τοῖς ἀπὸ τῶν ἀδύτων εὑρεθεῖσι, ἃ δὴ οὐκ ἦν πᾶσι γνώριμα. Unde Cæsar, apud Lucanum, ad Achorea sacerdotem Ægyptium ita loquitur,

Quodcunque vetustis
Insculptum est adytis, profer.

Duplex enim erat doctrinæ genus apud antiquas gentes, δημώδες καὶ ἀπόρρητον, *doctrina vulgaris & doctrina arcana*; idque non tantùm ob diversitatem materiæ, sed eandem sæpe materiam duplici modo tractabant, populari & philosophica. Illa facilè patebat omnibus, per monumenta publica, & præceptores communes: Hæc autem, nè inter manus populi versata, vilèsceret aut corrumperetur, non uno modo occultata fuit & abscondita. Præterquam enim quod hujus doctrinæ monumenta in Templorum adytis, ut jam diximus, latebant, conscripta erant

non

non vulgari genere characterum; à morosis sacerdotibus, quibus id curæ erat, non nisi magno apparatu & exercitatione præeunte, enarranda. Quùm verò hæc non sint prorsus indigna scitu, & ad notitiam literaturæ Ægyptiacæ pertinere videantur, ad eorum explicationem pauca quædam, si placet, ulteriùs subjiciemus.

Duplex erat, ut Doctrinæ, ita Literarum genus, apud Ægyptios, *sacrum* & *vulgare*. Id quod testantur *Herodotus*, *Diodorus*, *Strabo*, aliique plures. Herodotus in *Euterpe*, Διφασίοισι δὲ γράμμασι χρέωνται, loquitur de Ægyptiis, καὶ τὰ μὲν αὐτῶν ἱρὰ, τὰ δὲ δημοτικὰ καλέεται. Diodorus libro primo, παιδεύουσι δὲ τοὺς υἱοὺς οἱ μὲν ἱερεῖς γράμματα διττὰ, τά τε ἱερὰ καλούμενα, καὶ τὰ κοινοτέραν ἔχοντα τὴν μάθησιν. Quod infra repetit distinctiùs, atque *sacras* Ægyptiacas, *vulgares* Ethiopicas esse asserit; Ἰδίων γὰρ Αἰγυπτίοις ὄντων γραμμάτων, τὰ μὲν δημώδη προσαγορευόμενα πάντας μανθάνειν, τὰ δ' ἱερὰ καλούμενα παρὰ μὲν τοῖς Αἰγυπτίοις μόνους γινώσκειν τοὺς ἱερεῖς, παρὰ τῶν πατέρων ἐν ἀπορρήτοις μανθάνοντας, παρὰ δὲ τοῖς Αἰθίοψιν ἅπαντας τούτοις χρῆσθαι τοῖς τύποις. *Cùm enim suæ Ægyptiis sint literæ propriæ, vulgares appellatæ, ab omnibus promiscuè discuntur, sacras autem dictas soli sacerdotes cognoscunt, secretò à parentibus traditas; his autem (Sacris) omnes indiscriminatim Æthiopes utuntur.* Unde Sacerdotes illi propriè dicti sunt ἱερογραμματεῖς. Doctrinæ Hermeticæ pars vel methodus mystica, in adytis Templi *Saitici* reperta, dicitur ἀναγεγραμμένη ἐν ἱερογλυφικοῖς γράμμασι, teste Jamblico. Neque Libris tantùm, sed columnis etiam insignioribus, cum his literis sacris inscriptum erat; ut in Sepulchro *Isidis* & *Osiridis*; quod Nisæ in Arabiâ esse dicitur, Diodorus dicit στήλην ἑκατέρου τῶν θεῶν ἐπιγεγραμμένην.

De myst. Ægypt. Sec. 8. c. 5.

μένην τοῖς ἱεροῖς γράμμασι· & *Seſoſtris* columna, quæ in confiniis Arabiæ & Æthiopiæ poſita erat, his literis, juxta *Strabonem*, tranſitum ipſius ſignificabat: Φασὶν ἐνταῦθα στήλην εἶναι Σεσώστριος τοῦ Αἰγυπτίου, μηνύουσαν ἱεροῖς γράμμασι τὴν διάβασιν αὐτοῦ.

Lib. 16.

Neque tamen Ægyptiorum proprium erat inſtitutum illud de duplici genere literarum, ſed iis cum aliis gentibus Orientalibus commune, præſertim Æthiopibus & Babyloniis; De quorum utriuſque literis ſacris ſcripſiſſe videtur Democritus, ſi ex librorum ipſius titulis, Περὶ τῶν ἐν Μερόῃ, & περὶ τῶν ἐν Βαβυλῶνι, ἱερῶν γραμμάτων, judicare liceat. Ἱερῶν λόγων ἑρμηνευτὰς, apud Babylonios memorat *Lucianus*; & cùm ex columnâ Babylonicâ ſermones morales ſumpſiſſe dicitur *Democritus*, quod ſuprà notavimus, id de eâdem Babylone intelligo de cujus literis ſacris ſcripſit; quibus forſan ſignata fuit ipſa illa columna. Denique Bragmanes Indi, non aliis tantùm literis, ſed aliâ etiam à vulgari, linguâ, utuntur ad conſervandam ſuam philoſophiam. Sed pergamus in propoſito.

Apud Laert.

De Macrob.

Præter has literas ignotas, ſacrorum monumentorum cuſtodes erant ſacerdotes ferè inexorabiles; qui, Draconum inſtar, his theſauris nocte dieque incubuerunt: Et quod in libris ſacris ſcriptum erat, non niſi his interpretibus ad populum pervenit, aut ad Exteros. De hâc difficultate queſti ſunt Philoſophi Græci, qui in Ægyptum profecti ad comparandas ſcientias, multos annos inſumpsêre in adeundis & demulcendis ſacerdotibus. Audiamus *Strabonem* de Heliopolitanis, quoad *Platonem* & *Eudoxum*. Συνανέβη δὴ τῷ Πλάτωνι ὁ Εὔδοξος δεῦρο, καὶ συνδιέτριψαν τοῖς ἱερεῦσι ἐκεῖνοι ἐνταῦθα τρισκαίδεκα ἔτη, ὡς εἴρηταί τισι· περιττοὺς γὰρ ὄντας κατὰ τὴν ἐπιστήμην τῶν οὐρανίων, μυστικοὺς

Vid. Plut. de Iſ. & Oſir. p. 354.

Li. 17. *p.* 806.

μυςικὰς ϑ ϗ δυσμεταδότως, τῷ χρόνῳ ϗ ταῖς ϑεραπείαις ἐξελιπάρησαν, ὥςε τίνα τῶν ϑεωρημάτων ἱςορῆσαι, τὰ πολλά δὲ ἐπεκρύψαντο οἱ βάρβαροι. *Eudoxus cum Platone eò*, ſcil. Heliopoli, *profectus eſt, & ambo cum ſacerdotibus tredecim annos ſunt verſati, ut à quibuſdam traditum eſt. Iſti ſacerdotes, cùm rerum cœleſtium ſcientiâ præſtarent, cæterùm arcanam eam ſervarent, neque cum quoquam facilè communicare vellent: tempore & obſequiis tandem devicti, quædam expoſuerunt theoremata, plurima autem Barbari occultabant.* Sed præ cæteris memorabile eſt exemplum Pythagoræ, quo hoc δυσπρόσιτον ſacerdotum Ægyptiorum notum faciamus. Ille enim cùm iter pararet in Ægyptum, rogavit Polycratem Tyrannum, ut Amaſi Ægyptiorum Regi, amico & hoſpiti, ſcriberet, quò ad doctrinam ſacerdotum liberiùs admitteretur; & cùm ad Amaſin perveniſſet, literas itidem ab ipſo accepit ad ſacerdotes, ut eorum philoſophiæ particeps fieret: Unde ad Heliopolitas primùm profectus, ab iis ablegatus fuit ad Memphiticos, tanquam ad Seniores; Memphi, eodem prætextu dimiſſus eſt ad Dioſpolitas ſive Thebanos; Illi autem, cùm, metu Regis, cauſam nullam ulteriùs obtendere auderent, eum à propoſito deterrere ſtudebant, laboris & moleſtiarum magnitudine: ideoque dura admodum, & à Græcorum religione prorſùs aliena, ei jam novitio, injunxerunt. Cùm verò hæc omnia pertuliſſet, animo forti & invicto: ut ſacrorum & ſtudiorum conſors fieret, invitis etiam extorſit. Hæc à Porphyrio narrantur, ex *Antiphonte*, de *vitâ virorum virtute illuſtrium*. Ex his probationibus Pythagoræ una videtur fuiſſe *Circumciſio*; quam ſubiiſſe Pythagoram teſtatur Clemens Alexandrinus: ἵνα εἰς τὰ ἄδυτα κατελθὼν, τ̃ μυςικὴν παρ᾽ Αἰγυπτίων ἐκμάθοι φιλοσοφίαν. *Ut in-*

De Vit. Pyth.

1. Strom. p. 302.

greſſus Adyta, myſticam Ægyptiorum philoſophiam addiſceret. Hoc quidem exigebant Ægyptii ſacerdotes, juxta Origenem, ab omnibus qui ad ſacra aut ſcientiarum ſtudia admiſſi erant. *Apud Egyptios*, inquit, *à quibus omnes prope Gentes ritus ſacrorum & ceremonias mutuatæ ſunt, nullus aut Geometriæ aut Aſtronomiæ ſtudebat*, &c. *niſi ſuſceptâ circumciſione.* Multa erant prætereà probationum genera & κακοπάθειαι, ut appellat Porphyrius, quibus initiandos exercebant. Fateor autem hoc aliis gentibus, plus minùs, in uſu fuiſſe; Celtarum Druides, Judæorum Eſſeni, Græcorum Hierophantæ, myſteria ſua & diſciplinam ſecretam ἀμυήτοις tradere noluerunt: Quinetiam juramento obſtricti erant quandoque ἐν ἀποκρύφοις ταῦτα ἔχειν. Idem de Perſis, Syris, Indis, rectè obſervatur. Sed præterquam quod horum multa, originis Ægyptiacæ eſſe credantur, ad alias gentes imitatione traducta: ſi fortè in ſacris aliqui, in ſcientiarum ſtudiis nulli, adeò difficiles ſe præſtitêre ac Ægyptii.

Com. in Rom. c. 3.

Orig. contra Celſ. l. 1. p. 11.

Denique, ad celandam ſuam doctrinam, hieroglyphicis formis, ſymbolis, ænigmatibus, & fabulis, multa involvebant Ægyptii: dico *hieroglyphicis formis*, nam *ſacras literas* prorſus diſtinguendas eſſe exiſtimo ab hieroglyphicis formis: Cùm enim tot & tanta ſcripta fuerint his literis ſacris, Hermetis monumenta, ad aliquot myriadas voluminum; omnes Libri ſacri, Columnæ ſacræ, & inſcriptiones Templorum, vix à me impetrare poſſum ut credam tot & tam diverſæ materiæ argumenta, Phyſiologica, Theologica, Moralia, Hiſtorica, Politica, exprimi potuiſſe variis animalium formis, aut corporis humani membris, aut inſtrumentis mechanicis; ex hiſce enim tribus Hieroglyphica Æthiopum & Ægyptiorum conſtituebantur; referente Diodoro. Quinetiam libenter credo

Jambl. de myſt. Ægypt. Sec. 8. c. 1.

Li. 3.

credo præter ſacras eorum literas, & Hieroglyphica, propriè ſic dicta, ſacerdotibus in uſu fuiſſe alias notas Hieroglyphicas, inſtar literarum Sinenſium; aut Scripturam alterius formæ à vulgari. Atque huic quadrare videtur quod de triplici genere literarum apud Ægyptios tradit *Clemens Alexandrinus*, *Strom.* 5. Οἱ παρ' Αἰγυπτίοις παιδευόμενοι, πρῶτον μὲν πάντων τὴν Αἰγυπτίων γραμμάτων μέθοδον ἐκμανθάνουσι, τὴν ἐπιστολογραφικὴν καλουμένην· δευτέραν δὲ τὴν ἱερατικήν, ᾗ χρῶνται οἱ ἱερογραμματεῖς· ὑστάτην δὲ καὶ τελευταίαν, τὴν ἱερογλυφικήν. Atque hujus rei exemplum habemus in Pythagorâ, qui, juxta Porphyrium, triplices illas Æ- *De vitâ*
gyptiorum literas didicit; Γραμμάτων δὲ τρισσὰς δια- *Pyth. p.* 185.
φορὰς ἐξέμαθε, ἐπιστολογραφικῶν τε καὶ ἱερογλυφικῶν καὶ συμβολικῶν, τῶν μὲν κοινολογουμένων κατὰ μίμησιν, τῶν δὲ ἀλληγορουμένων κατά τινας αἰνιγμούς. Sed hæc incertiora ſunt, neque magni ponderis.

Quoad ſymbola & ænigmata, notum eſt, moris fuiſſe gentibus antiquis ſub his involucris animi ſenſus tradere; ſive ut ingenii acumen quoddam & ſolertiam oſtentarent, ſive ut proferrent ambiguis & obſcuris modis doctrinam arcanam, quam liquidò & palàm enarrare religio erat. Quoad illos luſus & concertationes ingenii per res aut ſententias ænigmaticas, ſymbolicas, aut hieroglyphicas, eorum habemus non pauca exempla inter principes viros gentium barbararum. Rex Scythiæ, *Dario*, qui Iſtrum *Clem. Alex.*
trajecerat, bellum minans, ſymbolum pro literis mi- *ſtrom.* 5.
ſit, *murem*, *ranam*, *avem*, *jaculum*, *aratrum*: quod alio atque alio modo explicabant *Darii* interpretes. Alter Rex Scythiæ populo *Byzantino* hæc verba miſit, *Nolite afferre detrimentum vectigalibus meis, nè mei* *Ibid.*
equi aquam veſtram bibant. Innuens, niſi deſiſterent, ſe bellum eis illaturum. Rex Ægypti cum rege

Æthiopiæ hoc modo decertabat, cum *Bias* illi explicuit quâ ratione *pontum ebiberet.* Prætereà *Solomon* & rex *Tyriorum* contendebant ænigmatis; ut & *Samſon* & *Philiſtæi* in hiſtoriâ ſacrâ. Apud Græcos, *Heraclitus* cum ſuis diſcipulis, obſcuris ſententiis delectabantur; & Pythagoræi ſymbolis. Hìc autem vox *ænigma* & *ænigmaticum*, latè ſumitur, pro ſermone obſcuro, involucris & ambagibus tegente rem quam deſignat, vel materiam quam tractat: ſive ſit per modum quæſtionis, mandati, aut orationis ſimplicis. Id enim Græcis eſt αἰνίττεσθαι, res ſibi notas obſcuris dictis ſignificare; quod plures dicendi modos complecti poteſt. Denique apud Hebræos מָשָׁל & חִידָה *proverbia* & *ænigmata*, omnes partes ſapientis explere videntur; quod ſententiosè dictum eſt, ſcitè graviterque, מָשָׁל appellatur; quod myſticè autem, ut ſolet doctrina arcana, חִידָה dicitur. Quo ſenſu intelligenda ſunt prophetæ verba *Pſalmo* 78. 2, 3. & *Evangeliſtæ* etiam *Matth.* 13.35. Sunt enim in doctrinâ ſacrâ, perinde ac exoticâ, myſteria ſive ἀπόῤῥητα, quæ ſubobſcurè proferuntur; tandem ſub extremis temporibus apertè & in propatulo demonſtranda.

Joſ. 5.c.2. — *Pſ.49.3,4.* — *Baruc.3.23*

Plures erant modi Philoſophiam & Theologiam tradendi apud veteres, & plerumque arcani. Faciem velabant veritati, ac ſi vetuiſſet pudor nudam oſtendere populo. Hos modos ità notat *Proclus:* οἱ μὲν γὰρ δι᾽ ἐνδείξεως περὶ τῶν θείων λέγοντες, ἢ συμβολικῶς, καὶ μυθικῶς, ἢ δι᾽ εἰκόνων λέγουσιν· οἱ δὲ ἀπαρακαλύπτως τὰς ἑαυτῶν διανοήσεις ἀπαγγέλλοντες, οἱ μὲν κατ᾽ ἐπιστήμην, οἱ δὲ κατὰ τὴν ἐκ θεῶν ἐπίπνειαν ποιοῦνται τοὺς λόγους. *Qui enim per demonſtrationem de rebus divinis tractant, vel ſymbolicè & mythologicè, vel per ſimilitudines & rerum imagines loquuntur. Qui verò apertè ſuas cogitationes enunciant, alii quidem per*

Theol.Plat. l.1.c.4.

ſcientiam,

ſcientiam, alii per divinum afflatum verba faciunt. Qui per ſcientiam aut *ſcientificè*, ut nunc loquimur, Philoſophiam tradidêre inter priſcos, perpauci, aut nulli mihi cogniti. De *Gymnoſophiſtis* & *Druidis*, ità *Laertius*, Καί φασι τοὺς μὲν Γυμνοσοφιστὰς καὶ Δρυΐδας αἰνιγματωδῶς ἀποφθεγγομένους φιλοσοφῆσαι. De priſcis in genere ità *Phornutus*, Πεισθεὶς ὅτι οὐκ οἱ τυχόντες ἐγένοντο οἱ παλαιοὶ, ἀλλὰ καὶ συνιέναι τὴν τοῦ κόσμου φύσιν ἱκανοὶ, καὶ πρὸς τὸ διὰ συμβόλων καὶ αἰνιγμάτων φιλοσοφῆσαι, περὶ αὐτῆς εὐεπίφοροι. *Perſuaſum hoc habeas, veteres non fuiſſe contemnenda capita, ſed ad naturam mundi cognoſcendam idoneos: ad eamque explicandam ſymbolis & figuris ingenioſè fœlices.* Claudamus hoc argumentum verbis *Clementis Alexandrini*, Πάντες οὖν ὡς ἔπος εἰπεῖν, οἱ θεολογήσαντες, βάρβαροί τε καὶ Ἕλληνες, τὰς μὲν ἀρχὰς τῶν πραγμάτων ἀπεκρύψαντο· τὴν δὲ ἀλήθειαν αἰνίγμασι καὶ συμβόλοις, ἀλληγορίαις τε αὖ καὶ μεταφοραῖς, καὶ τοιούτοισί τισι τρόποις παραδεδώκασι. *Omnes igitur, ut ſemel dicam, qui de rebus divinis tractârunt, tàm Barbari quàm Græci, rerum quidem principia occultaverunt: veritatem autem ænigmatibus & ſymbolis, & allegoriis itidem & metaphoris, aliiſque modis conſimilibus, tradiderunt.* Ad cætera jam pergamus.

In proœm.

De nat. Deor. cap. ult.

Stro. 5. p. 556.

Ad *Fabulas* & *Mythologica* accedimus: quibus abundabat Antiquitas tàm Barbara quàm Græca, & ſupra omnes, Ægyptii; in rebus enim Ægyptiacis explicandis nihil difficilius eſt quàm genuinam hiſtoriam à fabulosâ diſtinguere. Sed longè latéque diffuſæ erant per terrarum orbem Theologia & Philoſophia Mythologicæ; multarum gentium de Diis μυθοποιΐας, memorat *Phornutus*, ἄλλαι μὲν ἐπὶ Μάγοις (μυθοποιΐαι) γεγόνασιν, ἄλλαι δὲ παρὰ Φρυξὶ, καὶ ἤδη παρ᾽ Αἰγυπτίοις τε, καὶ Κελταῖς, καὶ Λίβυσι, καὶ τοῖς ἄλλοις ἔθνεσι.

Cap. de fab. anti. trad.

Vid. plures gentes in not. ad loc. ex Damaſcio. ἔθνεσι. *Aliæ à Magis compoſitæ ſunt fabulæ, aliæ à Phrygibus, & ab Ægyptiis aliæ, & à Celtis, & ab Afris, & ab aliis gentibus.* Mythologiæ Ægyptiacæ ſpecimen habes apud Plutarchum de *Iſid.* & *Oſir.* Phœniciæ apud Sanchoniathonem. His adjungere licet ex *In Macrob.* Luciano *Aſſyrias* & *Arabicas* fabulas vel fabularum interpretes, Ἀσσυρίων καὶ Ἀράβων οἱ ἐξηγηταὶ τῶν μύθων. Præthereà Indas vel Brachmanicas, quarum meminit *Lib. 15.* *Strabo*, cum de iis loquens ait, διὰ μύθων τὰ πολλὰ πιστευμένους. Hodiernos etiam *Bragmanas* fabulis ſcatere, & fabuloſo cortice involvere ſuam philoſophiam, abundè patet ex relationibus doctorum virorum qui gentes illas nuper inviſerunt. Et quoad Septentrionales, ut illúd etiam adjiciam, conſulenda eſt, quam anteà citavimus, *Edda Iſlandorum:* quæ perantiqua continere videtur, & non obſcurè indicat, quæ traditiones mythologicæ, & qualis fuit philoſophia iſtarum gentium Borealium. Denique in ſacro codice veteris Teſtamenti, quot habemus à Prophetis aliiſque, ſermones Mythologicos? Neque aliud ſunt plurimi ſermones Chriſti in Evangelio, quos, honeſtiori voce, Parabolas appellamus.

Vides quàm totum genus humanum, quaſi cœlo tactum, impulſum fuit & incitatum ad hanc doctrinam mythologicam: Quod enim de gentibus Barbaris jam oſtenſum eſt, non minùs de Græcis patebit in ſequentibus, ubi de *Orpheo* agetur. Quare hunc genium mythologicum, divinum eſſe arguit *C. 3.* *Saluſtius de Diis & Mundo*; Ὅτι μὲν οὖν θεῖοι οἱ μῦθοι ἐκ τῶν χρησαμένων ἐστὶν εἰπεῖν· καὶ γὰρ τῶν ποιητῶν οἱ θεόληπτοι, καὶ τῶν φιλοσόφων οἱ ἄριστοι, οἵ τε τὰς τελετὰς καταδείξαντες, καὶ αὐτοὶ δὲ ἐν χρησμοῖς οἱ θεοὶ, Μύθοις ἐχρήσαντο. *Divinas itaque fabulas eſſe, ex iis qui eas uſurpârunt, aſſerere licet; ex poëtis enim numine afflati;*

ti; & philosophis, optimi quique; & qui sacra & ceremonias ostenderunt; Dii etiam ipsi in Oraculis, fabulis usi sunt. Hìc autem Fabularum nomine non oportet intelligere fabulas vulgò sic vocatas, scilicet historiolas aut narrationes, tam quoad materiam quàm quoad formam, fictas; sive utiles sint, sive tantùm jucundæ: Fabulas enim è nihilo fingere, non Homericum est, inquit *Strabo: ἐκ μηδενὸς δ' ἀληθοῦς ἀνάπτειν καινὴν τερατολογίαν, οὐχ Ὁμηρικόν.* Vix ausim id dicere, sed facilè dico, οὐκ ἔστι φιλοσοφικόν. Fabulæ enim Philosophicæ semper habent aliquid fundamenti in re ipsâ; stamina vera sunt, sed falsi colores superinducuntur. Rectè *Planciades Fulgentius* de diverso fabularum genere: *Fabularum, quarum nomen indicat falsi professionem, aliæ delectationis tantùm, aliæ etiam utilitatis causâ conscriptæ sunt: Eas verò quæ tantùm delectant philosophi repudiantes, alteram fabularum speciem hoc modo dividunt: Inventarum utilitatis causâ fabularum in quibusdam & materia ficta est; & per mendacia ipse relationis ordo contexitur, ut in fabulis Æsopi, elegantiâ fictionis illustribus: at in aliis materiæ veritas subest; sed hæc ipsa veritas per quædam composita & ficta profertur; & hæc jam vocatur fabulosa narratio non fabula. Ut mysticæ Hesiodi & Orphei de Deorum progenie ortuve traditiones. Ex hâc ergo secundâ divisione, quam diximus, prior species, quæ concepta de falso per falsum narratur, à Philosophiæ libris prorsùs aliena est.* Eæ igitur tantùm sunt philosophicæ, quarum fabuloso cortici subest veritas; eaque non vulgaris. Id enim sibi proposuisse videntur philosophiæ mythologicæ authores, ut doctrinam arcanam ab interitu conservarent, neque tamen vulgo aut vulgaribus ingeniis exponerent. Providentia divina, quæ omnium sæculorum & labentis mundi

Lib. 1. f. 20.

Præfat. ad Mythol.

mundi habenas moderatur, cognitionem rerum divinarum & naturalium ita temperat, & latentem conservat, ut non nisi suo tempore clarè effulgeat veritas; simulque constet, ubi effulserit, eandem absconditam latuisse, & variis modis velatam inter homines, à primis mundi sæculis.

Hæc de usu Mythologiæ, inter omnes gentes literatas & sapientes diffusæ; de ipsius antiquitate quædam prætereà adjicienda sunt. Philosophia Mythologica videtur mihi perantiqua, neque tamen omnium antiquissima; ut fiat umbra, oportet ut sit corpus; & imagines rerum rebus ipsis sunt posteriores. Sed perantiquam esse id probat, quod ab omnibus gentibus antiquitate conspicuis usurpata fuerit. Et apud Græcos extra dubium est, eorum Philosophos
L. 1. fol. 20. & Theologos antiquissimos, addit etiam *Strabo*, Historicos (Οἱ πρῶτοι δ' ἱστορικοὶ καὶ φυσικοὶ, μυθογράφοι) fuisse Poëtas, & Mythologicè scripsisse. Id de
Lib. 3. Lino testatur *Diodorus Siculus*, Λῖνον φασὶ τοῖς Πελασγικοῖς γράμμασι συνταξάμενον τὰς τοῦ πρώτου Διονύσου πράξεις, καὶ τὰς ἄλλας μυθολογίας ἀπολιπεῖν ἐν τοῖς ὑπομνήμασι. *Res Bacchi*, aliasque mythologias in commentariis reliquisse. Cætera apud Græcos monumenta vetustissima, mythologica erant; Qualia fuere *Orphica*, Θεογονίαι, Γιγαντομαχίαι, atque *Cycli Epici* argumenta. Id enim opus, à multis celebratum, videtur fuisse MYTHOLOGICON MAGNUM Græcorum, ex antiquissimis poëtis compositum, qui historiam Fabularem conscripserant. Res priscas tantùm continuit, & non solùm sæculum μυθικὸν pertransivit, sed perrexit ad ἀδήλου principia; incœpit enim ab exordio mundi & in Ulysse desinebat,
Cod. 239. ut notavit ex *Proclo Photius*, Ἄρχεται μὲν ἐκ τῆς Οὐρανοῦ καὶ Γῆς μυθολογουμένης μίξεως:—— διεξέρχεται δὲ περὶ θεῶν,

τά τε ἄλλα τοῖς Ἕλλησι μυθολογούμενα---καὶ περατοῦται ὁ Ἐπικὸς Κύκλος, συμπληρούμενος ἐκ διαφόρων ποιητῶν, μέχρι τῆς εἰς Ἰθάκην ἀποβάσεως Ὀδυσσέως. Itidem *Clemens Alexandrinus* ait, Μάλιστα ἐν τοῖς πάνυ παλαιοῖς τοὺς τοῦ Κύκλου ποιητὰς τιθέασι. Sed de hoc opere plura infrà. Denique *Chao* nihil antiquius in hoc mundo, atque ortum rerum ex Chao mythologicè tractâsse Græcos, per modum *Genealogiæ Deorum*, satis alibi demonstrabitur. Quare ipsi physiologiæ coævam esse in Græciâ hanc Mythistoriam, & eosdem habuisse authores, non negarem. Strom. 1. fol. 333. Euf. præp. Ev. p. 39. pen. Lib. 2. c. 1.

Sed à Barbaris mutuati sunt philosophiam Græci; id igitur præcipuè quærendum, quàm antiqua sit *Mythologia Barbarica*. De Ægypto verò agitur hìc præcipuè, quæ pristinæ sapientiæ nutrix habebatur. Apud Ægyptios autem nihil sanctius, nihil antiquius philosophiâ *Hermetis*, quare eò redit disquisitio nostra, aut ipsius pars prima, *Sub quo genere doctrinæ tradita fuit primùm philosophia Hermetis?* Nimiùm multa sunt dubia circa hanc doctrinam, si discutienda essent singula; quibus monumentis inscripta fuit, Libris, an Columnis, an utrisque? Quibus literis, Hieroglyphicis propriè sic dictis, aut aliis? Quo scribendi genere, simplici an allegorico? Sed missis cæteris, de hoc ultimo impræsentiarum breve examen instituamus.

Imprimis illud non dubito, utroque modo conscriptam fuisse hanc philosophiam, diversis temporibus; nam de libris *Hermetis* allegoricè scriptis fit mentio, & de interpretatione horum librorum, & de eorundem in allegorias iteratâ conversione; quare varias subiisse vices & formas quoad stylum & modum scribendi, negari non debet. Sed quoties & quo ordine hoc factum, nimio plus incertum mihi videtur. Duo

tantùm

tantùm nobis suppetunt authores, quod sciam, aut authorum fragmenta, unde hæc colligi possunt, *Manetho* & *Philo Byblius*; neque horum alteruter rem distinctè explicat. *Manetho* apud *Eusebium*, & exinde apud *Syncellum*, ait, *Mercurium* primum, doctrinam suam, sacrâ dialecto, literisq; Hieroglyphicis, columnis in Terrâ Seriadicâ positis, inscripsisse: quæ post diluvium, ex sacrâ linguâ in Græcam, literis itidem Hieroglyphicis, versa fuit: & scriptis commendata in Templorum Ægyptiorum adytis ab *Agathodæmone*, secundo *Mercurio*, patre *Tat*. Sed præter illa duriuscula, de columnis ante-diluvianis, de Terrâ *Seriadicâ* nemini notâ, & de literis Hieroglyphicis in Græcanicâ linguâ: præter hæc, inquam, *Manethonis* sermo propositum nostrum non attingit: nam de traductione in aliam linguam agit, non in aliud styli genus; neque explicat quo genere styli, simplici vel allegorico, Autographa illa *Mercurialia* sive monumenta *Seriadica* conscripta erant. Propiùs accedit ad rem nostram *Philo Byblius*; Filius *Thabionis*, inquit, primus dicitur Libros Mercuriales in allegorias convertisse, atque eâ formâ ad Græcos posteà descendisse hanc doctrinam; qui pro innato sibi ingenio variè eam ornando & amplificando ex alienâ propriam fecerunt. Post multas autem generationes, *Surmubelum* & *Thuro*, (ignota mihi capita,) ità obumbratam denuò illuminâsse. Verba *Philonis* ultima hæc sunt, Μετὰ γενεὰς πλείστας θεὸς Σουρμουβηλὸς, Θουρώτε, ἡ μετωνομασθεῖσα Χούσαρθις, ἀκολουθήσαντες, κεκρυμμένην τοῦ Τααύτου, καὶ ἀλληγορίαις ἐπισκιασμένην

Chron. p. 6. Græc. Ἐκ τῶν ἐν τῇ Σηριαδικῇ γῇ κειμένων στηλῶν, ἱερᾷ, φησι, διαλέκτῳ καὶ ἱερογλυφικοῖς γράμμασι κεχαρακτηρισμένων ὑπὸ Θωῢθ τοῦ πρώτου Ἑρμοῦ, καὶ ἑρμηνευθεισῶν, μετὰ τὸν κατακλυσμὸν ἐκ τῆς ἱερᾶς διαλέκτου εἰς τὴν Ἑλληνίδα φωνὴν γράμμασιν ἱερογλυφικοῖς, καὶ ἀποτεθεισῶν ἐν βίβλοις ὑπὸ τοῦ Ἀγαθοδαίμονος, τοῦ δευτέρου Ἑρμοῦ, πατρὸς δὲ Τάτ, ἐν τοῖς ἀδύτοις τῶν ἱερῶν Αἰγυπτίων.

Euseb. præp. Evang. l. 1. c. ult.

Ibid. seq.

ἐπισκιασμένλω τ̀ θεολογίαν ἐφώτισαν. Præterea dicit *Sanchoniathonem* ante Trojana tempora hanc doctrinam *contulisse cum iis quæ reperta erant in adytis reposita, arcanis Ammoneorum literis*, atque eo modo suis fabulis eam repurgâsse. Sed iterùm iterúmque à sacerdotibus reductam esse ad ambages Mythologicas.

Hic quidem de stylo mutato, & modo explicationis, non de linguâ tantùm aut literis, apertè agitur; Et licet non admodùm clarè hæc à Philone deducta sint, aut ab *Eusebio* inde descripta, utcunque hinc patet Philosophiam Hermetis varias metamorphoses subiisse, primamque ipsius formam fuisse nudam & simplicem, atque à filio *Thabionis* (quisquis ille fuit, sive Manethonis *Agathodæmon*, sive alter aliquis) in methodum & institutionem artificiosam per symbola, ænigmata, allegorias, mythologias, & imagines hieroglyphicas, primò fuisse transpositam. Atque hæc mihi videtur origo philosophiæ larvatæ, ut ità dicam, in Ægypto; atque forsan totius mythologiæ Barbaricæ Græcæque; saltem ex eorum sententiâ qui cæterarum gentium philosophiam ex Ægyptiaca derivandam esse sentiunt. Unde omnem gentem antiquam quæ suam habet mythologiam, suam olim habuisse philosophiam puram, æquum erit supponere; cui, tanquam nucleo, circumobductus erat posteà cortex fabulosus. Studii enim & artis opus est Mythologia, aut quævis doctrina allegorica; non primus ingenii impetus, sed secundus tertiusve, cùm rès jam inventæ fuerint, & celandæ sint aut ornandæ.

De fabulis & allegoriis philosophicis hìc loquimur, iisque priscis, quibus semper aliquid subest fundamenti loco. Cæterùm in hujusmodi allegoricis aut Mythistoricis interpretandis maxima cura & cautio

adhibenda est. Præterquam enim quod suâ naturâ luxurient, & ornatûs causâ aut propter τὸ πρέπον καὶ τὸ πιθανὸν, multa habeant quoad interiorem sensum superflua, toties mutantur & refinguntur, ut qualia fuerint in primâ suâ origine non facilè est dignoscere; rectè notavit *Plutarchus* de Ægyptiis, Καίτοι λεπταί τινες ἀπόρροιαι καὶ ἀμυδραὶ τῆς ἀληθείας ἔνεισι ταῖς Αἰγυπτίων ἐνδιεσπαρμέναι μυθολογίαις, ἀλλὰ ἰχνηλάτου δεινοῦ δέονται, καὶ μεγάλα μικροῖς ἑλεῖν δυναμένου. *Sunt quidem etiam in Ægyptiorum fabulis exilia quædam veritatis vestigia, sed Indagatorem desiderant acutum, & qui magna à parvis venari queat.* His igitur perpensis, mihi statutum est ab hujusmodi argumentis nihil authoritatis mutuari; sed cùm res aliunde constiterit, & probata fuerit liquidâ ratione aut historiâ veraci, non abs re erit severiorem philosophiam hisce condimentis quandoque temperare.

Ἐρωτ. p. 762.

De Philosophiâ Ægyptiacâ hæc dicta sunto. In quâ explicandâ eò magis abundavimus, quod hæc gens cæteris sapientior habita sit, & ab hoc exemplo de reliquis omnibus in eodem genere literaturæ idem judicium fieri possit. At videor mihi subaudire aliquem, dicentem, Quî potest explicari sapientia Ægyptiaca sine explicatione *Obeliscorum*, *Hieroglyphicorum*, *Tabularum mysticarum*, ut *Smaragdinæ*, *Isaicæ*, & monumentorum consimilium? In his latent mysteria Ægyptiorum, naturalis scientiæ arcana, aut etiam sacra Adeptorum ἀπόρρητα. Age sodes, videamus quid magni aut miri continent hæc pomposa monumenta; Quid nos docent, ignotum antea aut absconditum, sive in Scientiis, sive in Theologiâ antiquâ. Cedo quemvis Interpretem. Ex iis qui hoc munus susceperunt, Quis se expedivit optimè? Quem sequemur ducem? Inter antiquos, hanc tractâsse materiam

teriam nullum memini præter *Orum Apollinem*, vel *Niliacum:* incertæ ætatis & originis authorem. Hunc ex Ægyptiaco in ſermonem ſuum tranſtuliſſe dicitur Philippus quidam, ſequioris ævi Græculus. Sed exigui ponderis ſunt quæ nobis explicantur Hieroglyphica in iſthoc tractatu. Recentiores dein, (quibus nominandis abſtineo) qui de Symbolis, Hieroglyphicis, Tabulis, Obeliſcis, aliiſque Ægyptiacis, ſcripsêre, quid magni aut egregii, ex his monumentis eruerunt, vel ad elucidationem naturæ, vel ſcientiarum quarumcunque augmentum? Ludunt plerumque in minutis, aut operosè ſudant in obſcuris aut inutilibus. Proinde, ſi philoſophiam ſpectes, non aliunde repetenda eſt ſapientia Ægyptiorum, quàm ab eorum diſcipulis, Philoſophis Græcis. Idque potiſſimùm ab antiquiſſimis, nempe Orphicis, Ionicis, Pythagoricis, Platoniciſque. Patrum imagines in filiis & nepotibus intuemur: & ab his alumnis diſciplinæ Ægyptiacæ, ipſius effigiem qualitercunque licet depingere vel adumbrare.

Alia prætereà diluenda eſt objectio, antequam huic diſſertationi finem imponamus; ſcilicet, ſi tanta eſſet, ut à nobis fertur, Ægyptiorum ſapientia: tanta rerum divinarum & naturalium cognitio: quî fieri potuit ut in Idololatriam craſſam, omniumque fœdiſſimam hæc gens laberetur. *Fœdiſſimam*, inquam, cùm non tantum Solem, Lunam, & Cœleſtia Corpora; non tantùm homines illuſtres & beneficos; ſed etiam beſtias & animalcula; imò ipſa olera, pro numinibus haberent & venerarentur. Reſpondeo, utì divina ſapientia, ita humana ſtùltitia, eſt imperſcrutabilis; neque ideò negandæ ſunt res certæ & conſtanti fide traditæ, quòd Rationi non conſentiant, aut aliæ aliis

opponantur. Siquis tibi expoſuiſſet doctrinam Chriſtianam, cultumque purum & ſimplicem Dei inviſibilis quem ſuis imperat, atque in hoc cultu vetita eſſe ſimulacra; præterea dixerit populum Chriſtianum literis & ſcientiis florere, & viris ingenio præſtantibus præ cæteris humani generis. Alter autem ſubaudiens & ſubridens, Hæc ità ſe habere poſſe prorsùs negaret, hoc fretus argumento, Quòd ipſe ſæpiùs vidiſſet hunc populum Chriſtianum in ſuis Templis adorare, non quidem Solem aut Sydera, nec Beſtias, aut Herbas, ſed his omnibus inferiora, *albi panis fruſtula*, aut placentas farinaceas. Atque ea Templa præterea defunctorum hominum Simulacris referciri. Denique ſe vidiſſe iterum iterúmque, hos bonos viros coram his ſimulacris & coram hâc placentâ panaceâ venerabundos proſterni, elatis in cœlum oculis manibuſque, ductis ex imo pectore ſuſpiriis, datiſque ſignis omnibus quibus numinis præſentiam cultumve teſtari ſolent homines. His utrinque auditis, Quid facies, quæſo? cui potiùs credes, huic aut illi, Philoſopho aut Hiſtorico? aut neutri? aut utrique? Utrique certè credendum eſt, neque ob rei incongruentiam neganda eſt fides. Nam adeò vaga res eſt, & ſubdola, natura humana, ut nec rationi, nec ſibi conſtet, in ſuis moribus; ſæpe abſurda facit, ſæpe adverſa: & contrariis motibus fertur, aut ex imbecillitate, aut ex malitiâ. Et cùm hæc domi videas, hodieque, quid miraris olim facta fuiſſe non diſſimilia apud gentes barbaras. Præterea quid nobis exprobras Ægyptiorum noſtrorum Idololatriam, cum totum genus humanum, exceptis paucis Judæis, infecerat illa labes; neque artium & ſcientiarum vis, aut obſtare potuit aut mederi, huic peſti. Græcos & Romanos invaſit & ſubjugavit, perinde ac gentes incultiores:

Cicer. l. 1. de nat. Deor. Sec. 36.

tiores: atque illis minùs insaniisse Ægyptios, & Philosophi & Theologi ostenderunt. *Clem. Alex. admon. ad Gent. p.25.*

Sed quoad malum illud Idololatriæ, apud majores nostros epidemicum, uti jam licet dicto Comœdi, *Facilè omnes cum valemus, rectè consilium ægrotis damus.* Nos sanati & immunes ab hoc morbo, miramur alios eodem tam diù laboràsse; cùm tam facile esset aut venienti occurrere, aut præsenti mederi. Sed, à nobis ad patres nostros, quàm dispar sit ratio, malè interim reputamus. Judæi primùm, vivâ Dei voce, repetitis miraculis, mille minis, & mille pœnis, ab Idololatriâ depulsi & deterriti erant. Nos Judæorum oracula amplectimur, *Mosis* & Prophetarum vestigia premimus: atque insuper, à Christo & Apostolis ipsius, cultum adhuc puriorem docemur, & à sensibus magis abstractum. Quibus documentis, tanquam fortioribus antidotis, contra omnes vires istius veneni munimur & corroboramur. His tamen non obstantibus, Ecclesiæ Christianæ partem maximam, aut eminentissimam, ad cultum Idololatricum prolapsam esse querimur: veteremque morbum, sub novâ specie, invito omni cœlo, recidivum. Hæc cùm ita sint, quid miramur, Naturam humanam, sibi, ut olim, permissam, atque suis tenebris involutam, in eadem, aut minora, incidisse crimina; atque suâ vi malum repellere non potuisse, quod supremo numinis auxilio nondum repulsum vidimus. Age verò, & depositis præjudiciis, de rebus humanis humanitùs loquamur: non ex voto nostro, sed prout rei fert natura, & multorum Sæculorum usu deprehensum est. Deus Philosophorum esto Numen invisibile: Sed Numen populi, gentisque humanæ, sibi relictæ, semper erit aliquid aspectabile. Audi, si vacat, historiam Arabicam de *Abrahamo*: Traditio est apud illos, *Abr. Ecchel. hist. Arab. c.6.*

Abra

Abrahamum, statim atque in lucem editum, à Patre, in quâdam speluncâ, quæ in montis recessu erat, absconditum fuisse, metu Chaldæorum, qui manus illi inferre quærebant: quòd suis Diis fatalem fore, Astrologi prædixissent. Inde tandem noctu primùm prodiens, jam vir factus, cælum, ejusque innumera astra, non absque admiratione summâ contemplari cœpit: vidensque stellam Veneris fortè exorientem, & cæteras lumine, splendore, & claritate, longè superantem, ait, HIC EST DEUS MEUS, ET CREATOR MEUS. Sed cùm non multo post, Luna apparuisset, mutatâ sententiâ, dixit, HIC EST DEUS MEUS, ET CREATOR MEUS. Demùm, orto Sole, attonitus exclamavit, HIC, HIC, EST VERE DEUS MEUS, ET CREATOR MEUS: QUO SPLENDIDIUS, QUO ALTIUS, QUO PULCHRIUS, NIHIL EXCOGITARI POTEST. Sed, hæc dicenti, apparuit adstititque Angelus Gabriel, eumque docuit verum Deum, veramque religionem. Genus humanum, religionis flammâ correptum, idololatriâ prohibere, sine miraculis & cœlesti auxilio, tantum non impossibile est. A defunctorum hominum, animalium, olerumve cultu, ut cohibeamur, sufficere videtur ratio naturalis: Hæc enim nihil habent augusti aut stupendi, quo animum effascinent. At Luminaria cœlestia, omnium omninò, quæ aspectui subjiciuntur, præstantissima, tam magnitudine quàm splendore, oculos primùm percellunt: dein mentem, admirandi sui motûs constantiâ, ordine, & rapiditate, concutiunt: denique, multifariis virtutibus & beneficiis, totum hominem sibi devinciunt, & quasi obruunt. Ab horum Corporum cœlestium admiratione (quibus etiam Animas dedêre veteres) nemo se temperare potuit, aut debuit: Et ab admiratione ad veneratio-

nerationem, in rebus magnis, ſtupendis, & inacceſſis, facilis eſt progreſſus.

At verò, inquies, non Idololatriæ ſolùm, ſed etiam *Genethliacæ* & *Magiæ:* Huic improbæ, illi vaniſſimæ, arti, deditiſſimi erant Ægyptii; nec Ægyptii tantùm, ſed omnes ferè veteres. Rectè mones: ſed quoad Genethliacam, quid mirum Gentes illas, quæ Cœlum, Solem, & Sydera, pro tot Numinibus habuere, eadem rebus humanis dominari, & ſuum cuique fatum præſcribere, aut reverà crediſſe, aut, quò lucrum ſibi facerent, voluiſſe ut id crederet populus. Illud magis miror, reperiri etiamnum, inter homines Chriſtianos, qui eandem artem colant & tueantur. Etiam nunc, inquam, cùm non tantùm ab omni ſuperſtitione magis abhorrere debemus, ſed cùm innotuit etiam, luce clariùs, Cœlorum natura; nempe Planetas nihil aliud eſſe, quàm tot moles opacas terreſtres, Fixaſque tot moles igneas: Neque ideò *Aſtrologiæ*, quæ dicitur, *Judiciariæ*, ullum Theorema, in Scientiâ naturali fundari, vel fundari poſſe.

Quoad Magiam, multa ſunt ipſius genera: nobis quidem Chriſtianis ſolidè interdicta, ob mutatum forſan mundi inviſibilis regimen. Sed lege naturæ interdictum eſſe qualecunque cum Geniis commercium, non tam facilè patet. Hoc autem commercio ſi abuſi ſint nonnulli, ſive in damnum humani generis, ſive ad faſtum & oſtentationem, malitiæ quidem id arguit authores, aut vanitatis, non autem ignorantiæ. Denique facilè aſſentior iis, qui, utramq; artem, Aſtrologicam & Magicam, primùm edoctos eſſe homines, aiunt, à malis Angelis. Videntur enim mihi, cum utriuſque apparatum intueor, Inventa, vel Deliramenta, pluſquam humana. Sed de his ſatis.

Cùm

Cùm hæc ita ſe habeant, & ſalva ſit antiqua Ægyptiorum fama quoad literas & ſcientias, quâ ratione periit, & quando tandem hæc priſca ſapientia paulatim extincta fuit, ultimo jam loco explicandum. Quanta eſt rerum humanarum inconſtantia, & quàm mirandæ vices! Non tantùm Imperia mutantur, ſed literæ, mores, religio, ex aliis in alias terras migrant; & cùm omnibus non liceat his ſimul frui, alternatim fruimur. Ità res humanæ comparantur, ac ſi inter præſtituti temporis ambitum, ſingulas terras populoſque, ſuas habituros eſſe vices, tam in bonis quàm in malis, decretum eſſet. Ab oriente, inſtar Solis, curſum ſuum incœperunt literæ: ad occidentem vergentes, ubi earum luce jam diù gaudemus: Quis novit ſi, relictis his ſedibus, ulteriùs progreſſuræ ſint: vel ſi undique diffuſæ, totum terrarum orbem ſuis radiis ſimul illuſtrabunt. Quoad Ægyptum, floruit olim omni diſciplinarum genere, & jam extremâ barbarie obruitur. Uſque ad Perſarum tempora ſuas literas atque ſua ſacra inviolata tenuit, primuſque Cambyſes Templa Ægyptiaca ſpoliavit, diruitque; &, vulnerato Deo Api, Sacerdotes omnes contemptui habuit. At extincto Cambyſe, Darius non tantùm humaniſſimè tractavit Ægyptios, ſed erudiendum ſe tradidit ſacerdotibus, ut earum doctrinam ſacram addiſceret. Ità *Diodorus*, ὁμιλῆσαι μὲν γὰρ αὐτὸν, de Dario loquitur, τοῖς ἱερεῦσι τοῖς ἐν Αἰγύπτῳ, καὶ μεταλαβεῖν τῆς τε θεολογίας αὐτῶν, καὶ τῶν ἐν ταῖς ἱεραῖς βίβλοις ἀναγεγραμμένων πράξεων. Sed non eodem animo affecti erant erga Ægyptios & eorum ſacra Reges poſteri, nam, petente Ægyptum Alexandro, libenter & ſine belli diſcrimine, in ipſius dominationem venerunt Ægyptii, idque, ut ait Hiſtoricus, quòd eos & eorum ſacra malè tractâſſent Perſæ.

Herod. l. 3. Diod. l. 1. Juſtin. l. 1. c. 9.

Lib. 1.

Persæ. Οἱ γὰρ Αἰγύπτιοι τῶν Περσῶν ἠσεβηκότων εἰς τὰ *Diodor.*
ἱερὰ καὶ βιαίως ἀρχόντων, ἄσμενοι προσεδέξαντο τοὺς Μακε- *l. 17.*
δόνας. Sed ab hoc tempore, ſub Alexandri ſucceſſoribus, ſenſim degeneraſſe videtur & ſacerdotium & ſapientia Ægyptiaca, ita tamen ut in utroque intervallo, ſub Perſis & ſub Ptolomæis, deſcenderint in Ægyptum ex Græcis philoſophis multi; quotquot nempe poſt Pythagoram (qui in Ægypto fuit eodem *Jambl. de*
tempore quo Cambyſes) iter illud ſuſceperunt. Sed *vit. Pyth. l. 1. c. 4.*
debellatâ à Romanis Ægypto, & combuſtâ Bibliothecâ Alexandrinâ, unà periit Literatura Antiqua. Fuit autem poſtea Alexandriæ Schola illuſtris: non Græcorum tantùm, ſed etiam Judæorum, dein Chriſtianorum, uſque ad tempora Saracenica. A quibus, & ſequioribus Turcis, tandem ad barbariem redacta fuit tota Ægyptus: priſcæ ſapientiæ ſedes olim floreutiſſima.

Siqua prætereà expetuntur, circa cauſas & ortum ſapientiæ Ægyptiacæ, occurrent infrà, ubi in *Origi-* *Cap.*
nem ſapientiæ priſcæ & barbaricæ inquiritur. Reſtat hìc unicum addendum, ut ſcriptores qui potiſſimùm deſiderantur in hoc argumento, breviter indicemus, quemadmodum in reliquis factum eſt. *Severus* qui- *In Voc.*
dam, apud *Suidam*, Sophiſta Romanus, dicitur peragrâſſe totam Ægyptum, & *libros omnes qui aliquid arcani habebant, & quoſcunque reperire potuit, ex omnibus Adytis ſuſtuliſſe*, & *in Alexandri monumento concluſiſſe.* Hæc nobis ſubduxit vir invidus. Inter deperditos eminet *Manetho*, deſideratiſſimus author, *Flamen-ſacrorum & ſcriba Adytorum* Ægypti, ut ipſe ait ad *Ptolomæum*; qui ex *columnis Mercurialibus* com- *Apud Euſ.*
mentaria ſua deprompſit. Hiſtoriam compoſuit, à *Chron. p. 6.*
vetuſtiſſimis & fabuloſis ſæculis exorſus, & per Deorum & ſemideorum imperia ad tempora notiora progreſſus

P greſſus

gressus est. Cumque mos esset antiquis suas historias aut archæologias à quadam Cosmogoniâ auspicari, idem à *Manethone* factum fuisse in hoc opere verisimile est. Quinetiam Theologiam Ægyptiacam seorsim conscripsit, quæ complecti solet, apud veteres, Physiologiam. Sed audiamus *Eusebium* de operibus *Manethonis*, Πᾶσαν μὲν οὖν τὴν Αἰγυπτιακὴν ἱστορίαν εἰς πλάτος τῆς Ἑλλήνων μετείληφε φωνῆς, ἰδίως τε τὰ περὶ τῆς κατ' αὐτοὺς θεολογίας Μανεθὼς ὁ Αἰγύπτιος, ἔν τε ᾗ ἔγραψεν ἱερᾷ βίβλῳ, καὶ ἐν ἑτέροις αὐτοῦ συγγράμμασι. *Omnem historiam Ægyptiacam fusè, & speciatim quæ ad Theologiam hujus gentis pertinent, in Græcam transtulit linguam Manethos Ægyptius, cùm in sacro opere quod scripsit, tùm in aliis commentariis.* Memorat prætereà *Suidas* τὰ φυσιολογικὰ *Manethonis*; quod opus, nisi forsan principium esset aut prolegomenon suæ historiæ, proposito nostro quàm maximè responderet. Adhæc *Laertius* citat τὴν τῶν φυσικῶν ἐπιτομὴν *Manethonis*, & *Porphyrius* τὸ περὶ ἀρχαϊσμοῦ καὶ εὐσεβείας, *de antiquitate & pietate librum.* Hæc singula an fuerint diversa opera, & ejusdem Manethonis *Sebenitæ*, non disputo, cùm nostra non intersit; patet utcunque istiusmodi fuisse quæ in hoc argumento non parùm lucis conferre potuissent.

Præp. Ev. l. 2. princ.

In Proœm. de vitis Philos. & Euseb. præp. Evan. l. 4. c. 15.

Scripsit *Sanchoniathon*, secundum Suidam, περὶ τοῦ Ἑρμοῦ φυσιολογίας· atque etiam Αἰγυπτιακὴν Θεολογίαν. *Asclepiades* etiam, apud eundem, in sacris istis exercitatissimus, scripsit *Hymnos in Deos Ægyptiorum*: & de *omnium Religionum consensu* Commentarium. Scripsit adhæc *Historiam Egyptiorum*, *Ogygiorum* res gestas continentem: *ad tres minimùm annorum myriades.* Hæc ille. *Petosiris*, cujus meminit Juvenalis, & Plinius non semel, Astrologica, & de Ægyptiorum mysteriis, è Sacris Libris, quædam scripsisse dicitur.

Voce Ἡρᾴσκος.

Deside-

Desideratur prætereà *Hecatæus*, sive Abderita, sive Milesius, περὶ τ Αἰγυπτίων φιλοσοφίας; cujus meminit *Laertius in procemio*, ubi etiam ex *Aristagorâ* repetit dogmata Ægyptiaca. Dein *Palæphatus*, referente *Suida*, Αἰγυπτιακὴν θεολογίαν conscripsit, & λύσεις τῶν μυθικῶς εἰρημένων· quæ eodem spectasse videntur: nempe ad Theologiam eorum Mythologicam. Denique *Chæremon*, sacerdos Ægyptius, quem laudat summoperè *Porphyrius*, & è contra multis modis vilipendit *Strabo*; *Hieroglyphica* & *res* Ægyptias literis commisit. His addi possunt alii rei philosophicæ apud Ægyptios scriptores; sed quid his & illis authoribus, qui jam exciderunt, sigillatim enumerandis immorarer, cùm unico ictu perierint in Ægypto librōrum multæ myriades; ingens, scilicet, & instructissima Bibliotheca Ptolomæi Philadelphi; in quâ non tantùm literaturæ Ægyptiæ, sed omnes, ut par est credere, doctrinæ Orientalis superstites thesauri reponebantur.

Voce Παλαίφ.

De abstin. l. 4.

Geogr. l. 17.

CAP. IX.

De Philoſophiâ Græcanicâ: & primò de Orphicâ.

HÆC de *Philoſophiâ Barbaricâ* dicta ſunto. Sequitur *Græca*, quæ etiam tempore poſterior fuit, & ab alterâ derivata. Hoc ferè apud omnes eruditos in confeſſo eſt, & res ipſa loquitur: Cùm verò nonnulli, aut ex amore Gentis Græcæ, aut quod minùs ſeduli eſſent rerum antiquarum ſcrutatores, hoc in dubium revocârint: probationem rei primo loco afferre debemus, ut quæ dicturi ſumus poſteà de hâc philoſophiâ, majorem vim & lucem habeant, ubi de ipſius origine conventum fuerit.

Laert. in Proœm.

Non negamus à Græcis multa inventa in ſcientiis, præcipuè Mathematicis; quas egregiè excoluerunt; ut ſupra dictum eſt. In Philoſophicis etiam nonnulla obſervata, multa digeſta & in formam ſyſtematis diſpoſita. Ut utroque modo Græca Romanis ingeniis longè anteponenda eſſe cenſerem. Sed utì diſciplinarum Mathematicarum rudimenta, ità in Philoſophiâ non rudimenta tantùm, ſed maxima & præſtantiſſima dogmata, à Barbaris accepiſſe Græcos aſſerimus; atque de hâc re unica lis eſt aut eſſe debet; nam circa *Geometriam*, *Aſtronomiam*, *Arithmeticam*, ipſos Græcos habemus teſtes, aut confitentes, has ſcientias ab exteris primùm inventas & plus minùs excultas fuiſſe. Ità teſtantur, *Herodotus*, *Plato*, *Ariſtoteles*,

Cap. præc.

Aristoteles, *Diodorus*, *Strabo*, *Laertius*, *Achilles Tatius*, aliique; unde quoad tres illas disciplinas, intrà tres antiquas gentes, Assyrios, Ægyptios, Phœnices, (quibus *Lucianus* addit Æthiopes, quoad Astronomiam) semper stetit controversia; neque inventionis & primatûs laudem ambiebant Græci. Quapropter Græcorum defectus in observandis astris supplet Aristoteles (*de Cæl. l.* 2. *c.* 12.) ab Ægyptiis & Babyloniis. In syderali cognitione, quantulam observationum historiam, quas speculas, quæ instrumenta Astronomica, memorantur Græci antiquitùs habuisse? Babyloni, in Templo *Jovis Beli*, *Herod. l.* 1. *fol.* 75. à Reginâ *Semiramide* constructo, turris erat octuplex, sive octo turres, aliæ aliis superstructæ, in quibus sydera contemplabantur Astronomi; referente *Diodoro*: Ut olim montes montibus superimposuerunt Gigantes, quò cœlum peterent. *L.* 2. *fol.* 94. *Semiramis* autem floruit annis octingentis ante bellum Trojanum, cùm nondum *literas* haberent Græci. Prætereà, captâ ab Alexandro Babylone, *Calisthenes* dicitur misisse in Græciam observationes cœlestes novendecies centenorum & trium annorum, quæ apud Babylonios in monumentis asservabantur. Has si ab Alexandri temporibus sursùm computemus, ultra *Semiramidis* ætatem assurgent; unde in hâc ipsâ *Beli* turri factas esse à Chaldæis has observationes, magnam

Simpl. l. 2. *de cæl. p.* 123. *ex Porphyrio*, ὑπ᾽ Ἀριστοτέλους οὖν πειθομένους ἕπεσθαι δεῖ μᾶλλον τοῖς ὑστέροις, ὡς μᾶλλον σώζουσι τὰ φαινόμενα, ἐκείνων μήτε τελείως σωζόντων, μήτε τοσαῦτα φαινόμενα εἰδότων, διὰ τὸ μήπω τὰς ὑπὸ Καλλισθένους ἐκ Βαβυλῶνος πεμφθείσας παρατηρήσεις ἀφικέσθαι εἰς τὴν Ἑλλάδα, τοῦ Ἀριστοτέλους τοῦτο ἐπισκήψαντος αὐτῷ· ἅστινας διηγεῖται ὁ Πορφύριος χιλίων ἐτῶν εἶναι καὶ ἐννεακοσίων τριῶν, μέχρι τῶν χρόνων Ἀλεξάνδρου τοῦ Μακεδόνος σωζομένας. Idem Simplicius *meminerat antea* (*l.* 1. *de cœl p.* 27.) *observationum bis millennium apud Ægyptios, & apud Babylonios adhuc plurium*: ἤκουσα γ᾽ ἐγὼ Αἰγυπτίους ἄστρων παρατηρήσεις ἔχειν ἐγγεγραμμένας οὐκ ἐλάττιον ἢ δισχιλίοις ἐν αὐτοῖς, Βαβυλωνίους δὲ ἔτι πλείον. *Denique, notus est immanis Babyloniorum calculus apud Ciceronem* de divin. l. 1. *qui, cùm omnem fidem superet, non est memoratu dignus.*

partem,

partem, verisimile est. Denique, quò propiùs ad Græcos & Græcorum tempora descendamus, *Epigenes*, septingentorum & viginti annorum observationes apud Babylonios; & qui minimum notabant, *Berosus & Critodemus*, quadringentorum & octoginta,
l. 7. c. 56. literis tradidère. Verba sunt *Plinii: Epigenes apud Babylonios DCCXX annorum observationes sydeum coctilibus laterculis inscriptas docet, gravis author imprimis; Qui minimùm, Berosus & Critodemus CCCCLXXX*
Sen. nat. q. l. 7. c. 3. *annorum.* Si ætatem *Epigenis*, qui *Berosum* antecessisse videtur, & apud Babylonios fuit studiorum causâ, sumamus circa tempora Alexandri, observationes ab illo memoratæ multùm superant non tantùm omnes Græcorum, sed etiam Babyloniorum illas ab Hipparcho posteà collectas. Et cùm Hipparchus & Ptolomæus Græcarum observationum antiquissimas, Babyloniarum, non tantùm antiquis, quales recensuimus, sed etiam infimis & novissimis, quales sunt illæ Nabonassari, postponant, eo ipso fatentur hujus artis auctores & cultores primos fuisse exteros: à quibus cùm fundamenta quædam & initia accepissent Græci, ulteriùs paulatim progressi, & res plures & rerum rationes explicuerunt; rectè enim notatum est, Eclipsium, aliarumque observationum cœlestium *historiam* à Barbaris, *causas* verò & rationes & calculos à Græcis provenisse.

Sed de Mathematicis satis; cùm hoc sit quasi extra aleas vagari. Et in præcedentibus pro Græcis contra Barbaros, utì hìc pro barbaris contra Græcos certatum est. Pro causâ mutatâ, in utriusque castris militavimus; rationem secuti, non partium studium. Jam verò agendum est de disciplinis Physiologicis; quibus adjungere aut immiscere solebant gentes suam Theologiam. Et in his acriores erimus contra Græcos

quàm

quàm anteà, cùm non tantùm initia rerum philosophicarum, sed lectissima dogmata & notitias præclaras à gentibus acceperint: quas oblivioni tradiderunt posteà, magnâ ex parte, cùm in sectas divisi fuere; & novas tentando methodos, ineptas & infrugiferas, philosophiam humano generi inutilem reddiderunt: Ut verè dici possit de utraque disciplinâ, si rectè judico, Græcos perfecisse Barbarorum Mathematicam, Philosophiam perdidisse.

Sed de utriusq; philosophiæ antiquitate primò tractandum est, ut hanc alterâ posteriorem esse ostendamus: idque contra sententiam Laërtii, & aliorum, *In Proœm.* qui originem hujus sapientiæ à Græcis petendam esse volunt. Si liceret uti testimoniis *Clementis Alexandrini*, *Eusebii Pamphili*, & aliorum Græcorum Patrum, facile esset in hâc causâ vincere; illi enim testantur, semel atque iterum, præstantissimam inter Græcos doctrinam furtivam esse, & à barbaris ereptam. Quæ nomina clariora apud Græcos *Platone* & *Pythagora*? Quæ philosophia divinior? audiamus quæ de his *Clemens*; Πλάτων δ' οὐκ ἀρνεῖται τὰ κάλλιστα εἰς φιλοσοφίαν παρὰ τῶν βαρβάρων ἐμπορεύεσθαι· εἰς τε Αἴγυπτον ἀφικέσθαι ὁμολογεῖ. *Strom. 1.* *Non inficiatur Plato se ea quæ sunt præstantissima in Philosophiâ mercatum esse à barbaris; seque in Ægyptum profectum esse fatetur.* Adjunge deinceps *Pythagoram*, qui inter Ægyptios non minus profecerat. Ὁ δὲ Πλάτων δῆλον ὡς σεμνύνων ἀεὶ τοὺς βαρβάρους εὑρίσκεται· μεμνημένος αὑτοῦ καὶ Πυθαγόρου τὰ πλεῖστα καὶ γενναιότατα τῶν δογμάτων ἐν βαρβάροις μαθόντας. *Manifestum est Platonem semper magni facere Barbaros, ut qui meminisset se & Pythagoram plurima nobilissima dogmata ab iis didicisse.* Nec aliter *Eusebius*, cum peregrinationes *Pythagoræ* in Ægyptum, Babylonem, Persidem, *Præp. Ev. l. 10. c. … p. 471.*

Indiam

Indiamque recensuisset, addit, Καὶ ἄλλα παρ' ἄλλων συλλεξάμενος, μόνον παρὰ τῶν σοφῶν Ἑλλήνων ἔσχεν οὐδεν, πενίᾳ σοφίας καὶ ἀπορίᾳ συνοικούντων· ἔμπαλιν δ' οὖν τῶν ἔξωθεν αὐτῷ πεπορισμένων αἴτιος αὐτὸς μαθήσεως κατέστη τοῖς Ἕλλησιν. *Aliaque ab aliis discens, à solis Græcis auferre nihil potuit: tantâ illi sapientiæ penuriâ & indigentiâ unà laborabant. Contrà, peregrinis ipse artibus ditatus, Græcis scientiæ & eruditionis author fuit.* Denique citat non minùs illustre testimonium ex Porphyrii libro, opinor, deperdito, *Theodoretus*, his verbis, Χαλκόδετος γὰρ ἡ πρὸς θεοὺς ὁδὸς, αἰπεινή τε καὶ τραχεῖα· ἧς πολλὰς ἀτραποὺς βάρβαροι μὲν ἐξηῦρον, Ἕλληνες δὲ ἀπεπλανήθησαν· οἱ δὲ κρατοῦντες, ἤδη καὶ διέφθειραν· τὴν δὲ εὕρεσιν ὁ θεὸς Αἰγυπτίοις ἐμαρτύρησε, Φοίνιξί τε καὶ Χαλδαίοις, Λυδοῖς τε καὶ Ἑβραίοις. *Via quæ ad Deos perducit, ære munita est, eademque ardua & asperrima. Cujus quidem calles quamplurimos Barbari invenerunt; at verò Græci ab eâ longiùs aberrârunt. Qui vero eam tenebant eandem corruperunt. Ejus porrò Inventores fuisse Deus testatur Ægyptios, Phœnices, Chaldæos, Lydios ac Hebræos.*

Serm. 1. de fide, p. 10.

Lib. 1. Idem cum Patribus Christianis antea notavit *Josephus* contra Appionem, his verbis: ἀλλὰ μὴν καὶ τοὺς περὶ τῶν οὐρανίων καὶ θείων πρώτους παρ' Ἕλλησι φιλοσοφήσαντας, οἷον Φερεκύδην τὸν Σύριον, καὶ Πυθαγόραν, καὶ Θάλητα, πάντες συμφώνως ὁμολογοῦσιν Αἰγυπτίων καὶ Χαλδαίων γενομένους μαθητάς. *Sed & eos qui de cælestibus & divinis primitùs apud Græcos sunt philosophati, id est, Pherecydem Syrium, & Pythagoram & Thaletem, omnes concorditer confitentur, Ægyptiorum & Chaldæorum fuisse discipulos.*

Sed ne Patres Christiani & Judæi nimiùm Græcis invidere videantur, quid ipsi Græci de suis Philosophis senserint, audiamus. *Porphyrius* de *vitâ Pythagoræ*,

goræ, idem dicit quod à noſtris jam dicitur, & cùm varias gentes retuliſſet, Ægyptios, Arabes, Chaldæos, alioſque, quibuſcum verſatus fuit Pythagoras per multos annos, ſubdit, ἐκ τῆς περὶ ταῦτα τὰ ἔθνη πλάνης ὁ Πυθαγόρας τὸ πλεῖστον τῆς σοφίας ἐνεπορεύσατο. *Ex peregrinatione ad haſce gentes Pythagoras potiſſimam ſapientiæ partem acquiſivit.* Quoad Platonem, nota ſunt quæ affert in Timæo de Græcis & Ægyptiis, & præcipuè dictum Sacerdotis Saitici ad Solonem, *O Solon, Solon, vos Græci ſemper pueri eſtis, nec quiſquam è Græcia ſenex.* Cur iſtud diceret, percontante Solone, reſpondiſſe Sacerdotem, *Quia juvenis ſemper vobis eſt animus, in quo nulla eſt ex vetuſtatis commemoratione priſca opinio, nulla cana ſcientia.* Hæc contra patriam ſuam, niſi pro veris apud ſe reſciviſſet *Plato*, aut non memorâſſet aut refutâſſet. Præterea ſparſim occurrunt apud *Platonem* doctrinæ Ægyptiacæ non pauca veſtigia, quæ ad hypotheſin noſtram confirmandam ſuis locis notabimus. His conſona ſunt quæ notat *Megaſthenes*, qui tempore *Alexandri* & deinceps vixit, & cùm diù apud Indos verſatus eſſet, rerum Indicarum libros compoſuit, in quorum tertio, omnia quæ circa rerum naturam philoſophantur Græci, barbaris pridem innotuiſſe, ait. Verba ſunt apud Clementem, Ἅπαντα μὲν τοι τὰ περὶ φύσεως εἰρημένα παρὰ τοῖς ἀρχαίοις, λέγεται καὶ παρὰ τοῖς ἔξω τῆς Ἑλλάδος φιλοσοφοῦσι. Τὰ μὲν παρ' Ἰνδοῖς ὑπὸ τῶν Βραχμάνων, τὰ δὲ ἐν τῇ Συρίᾳ ὑπὸ τῶν καλουμένων Ἰουδαίων.

Vid. etiam Suid. voce, ἱερατική.

Strom. 1. p. 305.

Sed quid in his moramur, cùm tot teſtes habeamus literaturæ Græcæ à barbaris derivatæ, quotquot in Ægyptum deſcenderunt philoſophi Græci ad comparandam ſibi ſapientiam. Horum autem non brevem catalogum ex commentariis Sacerdotum Ægyptiorum

Vid. & Plut. de Iſ. & Oſir. p. 154.

tiorum contexuit Diodorus Siculus, in fine libri primi; additque, ex Ægypto cuncta, quibus admirationem illi apud Græcos sibi pepererunt, translata esse. Verba ipsius hæc sunt: Τούτων δ' ἡμῖν διευκρινημένων, ῥητέον ὅσοι τῶν παρ' Ἕλλησι δεδοξασμένων ἐπὶ συνέσει καὶ παιδείᾳ παρέβαλον εἰς Αἴγυπτον ἐν τοῖς ἀρχαίοις χρόνοις, ἵνα τῶν ἐνταῦθα νομίμων καὶ παιδείας μετάσχωσιν. οἱ γὰρ ἱερεῖς Αἰγυπτίων ἱστοροῦσιν ἐκ τῶν ἀναγραφῶν τῶν ἐν ταῖς ἱεραῖς βίβλοις, παραβαλεῖν πρὸς αὐτοὺς Ὀρφέα τε καὶ Μουσαῖον, καὶ Μελάμποδα καὶ Δαίδαλον· πρὸς δὲ τούτοις Ὅμηρον τε τὸν ποιητὴν, καὶ Λυκοῦργον τὸν Σπαρτιάτην· ἔτι δὲ Σόλωνα τὸν Ἀθηναῖον, καὶ Πλάτωνα τὸν φιλόσοφον. ἐλθεῖν δὲ καὶ Πυθαγόραν τὸν Σάμιον, καὶ τὸν μαθηματικὸν Εὔδοξον. ἔτι δὲ Δημόκριτον τὸν Ἀβδηρίτην, καὶ Οἰνοπίδην τὸν Χῖον. πάντων δὲ τούτων σημεῖα δεικνύουσι, τῶν μὲν εἰκόνας, τῶν δὲ τόπων, ἢ κατασκευασμάτων ὁμωνύμους προσηγορίας. ἔκ τε τῆς ἑκάστῳ ζηλωθείσης παιδείας ἀποδείξεις φέρουσι, συνιστάντες ἐξ Αἰγύπτου μετενηνοχέναι πάντα δι' ὧν παρὰ τοῖς Ἕλλησιν ἐθαυμάσθησαν. *His ità à nobis expositis, recensendi sunt qui priscis illis temporibus, sapientiâ & doctrinâ celebres apud Græcos, peregrinationes in Ægyptum susceperunt, ut legum & disciplinarum gentis participes fierent. Etenim Sacerdotes Ægyptiorum Orpheum, Musæum, Melampodem, Dædalum, Homerum Poëtam, Lycurgum Spartanum, Solonem Atheniensem, Platonem Philosophum, Pythagoram Samium, Mathematicum Eudoxum, Democritum Abderitam, & Oenopidem Chium, ad ipsos advenisse è sacris commentariis referunt. Signaque horum omnium, quà imagines, quà desumptas à locis aut operibus appellationes ostentant. Et ex arte aut disciplinâ quam quisque affectabat, demonstrationes afferunt, unde probant ex Ægypto cuncta, quibus se postea admirabiles reddiderunt apud Græcos, translata esse.* Audin? mi Græcule? quæ turba peregrinantium? hos

omnes

omnes in Ægyptum profectos esse credis ad venandos crocodilos? Plato & Eudoxus, ex horum numero, *Strab. l.17.* tredecim annos insumpserunt Diospoli cum Sacerdotibus. *Plut. in vit. Sol. p.92.&96.* Cum Heliopolitanis & Saiticis Solon, à quibus Sermonem Atlanticum accepit. Pythagoras multa & molesta examina subiit, & circumcidi se passus est, ut fertur, à Prophetis Ægyptiis, ut ad eorum doctrinam arcanam admitteretur. Orpheum suam doctrinam, qua saxa & stipites movit, homines feros & agrestes in civitates & societatem allexit, ab Ægyptiis hausisse, hìc & alibi sæpiùs testatur Diodorus. Denique haud facilè est indicare quenquam apud Græcos, qui sapientiâ clarus evasit, sine peregrinatione inter gentes barbaras. *Thales* nullum habuit præceptorem *Laert.* præter Ægyptios; Authorque fuit Pythagoræ, *Jamb. in vit. Pyth. l. 1. c. 2.* cùm ad eum, jam senem, venerat discendi studio, ut se in Ægyptum ad Sacerdotes Memphiticos & Diospolitanos conferret. *Pherecydes*, Pythagoræ præceptor, ex arcanis libris *Phœnicum* seipsum docuisse dicitur; *Suid.* ἑαυτὸν ἀσκῆσαι, κτησάμενον τὰ Φοινίκων ἀπόκρυφα βιβλία. Et si nulli fuerint apud Græcos his clariores aut vetustiores philosophi, Græciam à barbaris edoctam esse, quo possumus jure, aut quibus rationibus, inficiari.

Hæc autem quæ ex Diodoro attulimus, eo fortiora esse debent, quòd propriæ suæ sententiæ circa Græcos parùm faveant; Ille enim non obscurè significat se non consentire *Ephoro*, Historico, qui Barbaros Græcis suis antiquiores esse agnoscit. *Li.1.princ.* Dein quoad literas & disciplinas, adeò propensus est in Græcos Diodorus, ut ex solâ fabulâ *Heliadum* in Rhodo Insulâ, Græcos primitùs in Ægyptum disciplinas invexisse innuere velit: *Li. 5.* Et easdem posteà cum Græcis philosophis, peregrè agentibus, quasi ex postliminio in patriam

 rediisse.

rediisse. Quare quæcunque apud Diodorum reperiuntur contra gentis Græcæ aut literaturæ Græcæ antiquitatem, non ex invidiâ dicta, aut erga gentes amore, sed rerum ipsarum certâ fide extorta mihi videntur.

Vid. Bochar. Can. l. 1. c. 20. & Scal. in Euseb. Chron.

Denique si Literarum originem apud Græcos quæramus, ab alienigenâ invectas esse, Cadmo, Phœnice, compertum erit; idque non multùm ante tempora Trojana. Ante illud tempus autem non tantùm literæ aut vocum elementa, sed literatura & disciplinæ apud multas gentes floruerunt; Assyrios, Ægyptios, Phœnices, Arabes, Æthiopes, Indos, Celtas. Moses ante tempora Cadmi edoctus erat sapientiam Ægyptiacam; Jobus, aut libri ipsius author, ante tempora Mosis, Arabicam; Abrahamus, Chaldæam & Phœniciam. Dein *Bragmanum* in Indiâ, *Gymnosophistarum* in Æthiopiâ, *Druidum* apud Celtas, nemo novit antiquitatem; sed Chronologorum calculis statui solent ante tempora Trojana. Quare expensis singulis, tam Literis quàm literaturâ, Philosophiam barbaricam, & antiquiorem esse & parentem Græcanicæ, historiæ veteri, rerumque & temporum rationibus maximè respondet.

De Abrah. testimonia congessit Grot. in Matt. 5. 31.

His ita expositis circa origines philosophiæ Græcanicæ, philosophos ipsos & eorum dogmata jam leviter percurremus; ut quantum dictis consentiant, & explicandis mundi Archæologiis utiles esse possint: Quæ præterea eorum scripta desiderantur, quæ supersunt, paucis videamus. Philosophiæ Græcæ duplex est intervallum, ante sectas inductas & posteà; post sectas inductas auctasque, exolevit philosophia antiqua, & quæ ei successit, in scholis Græcorum magis artificiosa fuit, quàm solida. Pauca illa & præclara capita circa *mundi ortum & occasum*, & varian-

tis

tis naturæ ordinem, quæ priſcis ſapientibus inſtar omnis Phyſiologiæ erant, ſectarii Græci neglectui ferè habuerunt; & ex rerum notionumque minutiis philoſophiam quandam condidêre, alendis diſputationibus, quàm veritati inveſtigandæ, magis idoneam. Hos igitur minores Græcorum philoſophos non multùm morabimur, & cùm inter ſectarum ultimas & infimas fuerit Peripatetica, infra Ariſtotelem non deſcendendum; quod enim eò uſq; ſubſidit, in re Philoſophicâ antiquitatis nomen non meretur.

Intervallum illud ante-ſectarium adhuc diſtingui poteſt in tempus Poëtarum & Philoſophorum; qui quidem re & argumento ſæpe conveniebant, genere ſcribendi diverſi. Antiquiſſimi qui apud Græcos philoſophabantur, erant Poëtæ, ſecundum illud *Plutarchi*, πρότερον μὲν ἐν ποιήμασιν ἐξέφερον οἱ φιλόσοφοι τὰ δόγματα καὶ τοὺς λόγους, ὥσπερ Ὀρφεὺς καὶ Ἡσίοδος, &c. Nec tantùm carmine, sed etiam mythologicè plerumque ſcripſerunt philoſophiam. Ità enim mihi videntur ſcripſiſſe *Thamyras Thrax*, *Linus*, *Orpheus*, & *Muſæus*, perinde ac *Heſiodus*. Carmine autem ſcripſerunt prætereà philoſophi, *Thales*, *Zenophanes*, *Empedocles*, *Parmenides*, aliique, quorum nonnulla fragmenta poëtica-philoſophica collegit *Stephanus*. Quoad philoſophos illos Mythologicos, videntur omnes, præter *Homerum*, ut hoc obiter notem, *Coſmogonias*, ſive de ortu mundi, poëmata ſcripſiſſe. Ità *Thamyras* ille, cujus meminêre *Plato*, *Plutarchus*, *Clemens Alexandrinus*, *Suidas*, *Zetzes*, Coſmogoniam compoſuit πεντάκις χιλίοις στίχοις, præter aliud opus de bello *Titanum*. *Linus* etiam *Coſmogoniam* ſcripſit, cujus initium erat,

De Pyth. orac. p. 402. & de ει p. 388.

Ἦν ποτέ τοι χρόνος οὗτος ἐν ᾧ ἅμα πάντ' ἐπεφύκει.

Oliꝫ

Olim tempus erat, ſimul indigeſta jacebant,
Quo cuncta.

In proœm. Additque Laertius hinc Anaxagoram ſententiam ſuam accepiſſe, πάντα χρήματα γεγονέναι ὁμȣ̃, Νȣ̃ν δὲ ἐλθόντα αὐτὰ διακοσμῆσαι. *Omnia ſimul erant, mens autem accedens ea in ordinem adduxit.* Hæc Chaos indicant unde ortus eſt mundus, ſive ornata rerum compages. Prætereà Muſæus *Theogoniam* ſcripſit; quod idem valet ac *Coſmogonia*, ut jam ſatis notum eſt; & Barbarorum *Coſmogonias* mutâſſe mihi videntur in *Theogonias* Mythologici Græcorum Philoſophi. *Muſæum* ſcripſiſſe phyſicè, ſive doctrinam naturalem, conſtat ex eodem Laërtio, cùm ſubdit, φάναι τε ἐξ ἑνὸς τὰ πάντα, ᾗ εἰς ταὐτὸν ἀναλύεσθαι, Eum *ſtatuiſſe ex uno omnia fieri, & in idem reſolvi.* Heſiodi *Theogonia* nota eſt; & quâ ratione interpretanda ſit, cum cæteris Græcorum, infra videbimus. Reſtat *Orpheus*, qui etiam de rerum ortu philoſophatus eſt; ſed de Orpheo plura ſtatim ſunt dicenda.

Sunt autem adhuc plures poëtæ veteres Græci, ut *Eumolpus, Amphion, Meleſander*, aliique; qui, cùm incertum ſit quid ſcripſerint, à nobis ſunt prætereundi. Numerare autem debemus hoc loco inter Mythologos Archæologicos *Cycli Epici* ſcriptores; quorum nomina poſuit *Proclus* in ſuâ *Creſtomathiâ.* Illud opus πολυθρύλλητον, cujus antea meminimus, quoddam erat ſyntagma hiſtoriæ mythicæ; non tam dignum lectu ob elegantiam, quàm quod integram & cohærentem rerum ſeriem complecteretur; unde *Cod. 239.* & *Cyclus* dictus. Ità *Photius*, Τȣ̃ Ἐπικȣ̃ Κύκλȣ τὰ ποιήματα διασώσεται ᾗ σπȣδάζεται τοῖς πολλοῖς, ȣ̓χ ȣ̃τω διὰ τ̃ ἀρετὴν, ὡς διὰ τ̃ ἀκολȣθίαν τῶν ἐν αὐτῷ πραγμάτων. Atque à Chao, rerum omnium primordio, incepiſſe hoc opus, ex eodem *Photio* antea monſtra-

monstratum est; unde ad tempora Trojana, vel circiter, historiam mythicam ordinatè deduxit. Quale opus, fabulosum licet, periisse, maximè quidem dolendum est. Sed ad Orphea nostrum jam redeamus.

Quoad hunc virum celeberrimum, tantum abest ut pro nullo habeam, aut inani nomine, quod visum est nonnullis; ut pro maximo Græcorum semper eum habiturus sim. Hunc si ab umbris revocare liceret, ut ille olim suam Euridicem, ad probandam doctrinam nostram circa rerum origines, unus valeret multos testes. Quis non novit Orpheum antiquum Chaos cecinisse, & ejusdem discretiones varias & metamorphoses? Orbemque jam completum, intus & extra, Ovo assimulâsse? Quod Ovum Orphicum, apud gentes ferè omnes mundi symbolum, est viva quædam imago Telluris primigeniæ, & propositæ à nobis Theoriæ compendium. * Exposuisse dicitur Θεογονίας, καὶ κόσμου κτίσιν, καὶ ἀνθρώπων πλαστουργίαν, maxima capita. Vixit Orpheus haud multum post tempora Mosaica, atque primus in Græciam doctrinam Orientalem invexisse videtur, eorum antiquissimus qui Ægyptum adierunt. Hunc æmulabatur Pythagoras, & ab eo multa sumpsit, id fatente Jamblico; ὅλως δὲ φασὶ Πυθαγόραν ζηλωτὴν γενέσθαι τῆς Ὀρφέως ἑρμηνείας τε καὶ διαθέσεως, καὶ τιμᾶν τοὺς θεοὺς Ὀρφεῖ παραπλησίως· & posteà addit, ἔτι δὲ φασὶ καὶ σύνθετον αὐτὸν ποιῆσαι τὴν θείαν φιλοσοφίαν καὶ θεραπείαν· ἃ μὲν μαθόντα παρὰ τῶν Ὀρφικῶν, ἃ δὲ παρὰ τῶν Αἰγυπτίων, &c. Dixisset etiam in præcedentibus τὸν ἱερὸν λόγον Pythagoricum desumptum esse, aut compositum, ex imitatione Orphicorum: οὐκ ἔτι δὲ οὖν ἀμφίβολον γέγονε, τὸ τὰς ἀφορμὰς παρὰ Ὀρφέως λαβόντα Πυθαγόραν, συντάξαι τὸν περὶ θεῶν λόγον,

De Orpheo.

* Cedren. ex Timot. p. 57.

De vit. Pyth. c. 28.

λόγον,

λόγον, ὃν καὶ ἱερὸν διὰ τοῦτο ἀπεγραψάμην, ὡς ἂν ἐκ τοῦ μυστικωτάτου ἀπευθυσμένον περὶ Ὀρφεῖ τόπου. Prætereà notum eſt hunc *Philoſophum*, & *Theologum* Legiſlatoris vices etiam peregiſſe, populumque ferum & ἄθεον, ad cultum, mores, & religionem deduxiſſe.

> " *Sylveſtres homines, ſacer, interpreſq; Deorum,*
> " *Cædibus & fœdo victu deterruit Orpheus;*
> " *Dictus ob hoc lenire Tigres, rabidoſq; Leones.*

De hoc conſenſu doctrinæ Orphicæ & Pythagoricæ ſcripſère tam Syrianus *quàm* Proclus. *Hic etiam in ſuis commentariis ad* Timæum, & *in* Theologiâ Platonicâ *idem teſtatus eſt ſæpius*, (Βιβ. E.p. 291. & βιβ. Δ: *ult.*) *ad* Timæum *inquit*, Πυθαγόρειος ὢν ὁ Τίμαιος ἕπεται ταῖς Πυθαγορείων ἀρχαῖς· αὗται δέ εἰσιν αἱ Ὀρφικαὶ παραδόσεις· ἃ γὰρ Ὀρφεὺς δι' ἀπορρήτων λόγων μυστικῶς παραδέδωκε, ταῦτα Πυθαγόρας ἐξέμαθεν, ὀργιαθεὶς ἐν Λεβήθροις τοῖς Θρακίοις. *Dein, in Theol. Plat. omnem ait Theologiam Græcanicam, interventu Pythagoræ & Platonis, ab Orpheo deductam eſſe.* Ἅπασα γὰρ ἡ παρ' Ἕλλησι θεολογία τῆς Ὀρφικῆς ἐστὶ μυσταγωγίας ἔκγονος· πρώτου μὲν Πυθαγόρου παρ' Ἀγλαοφήμου τὰ περὶ θεῶν ὄργια διδαχθέντος, δευτέρου δὲ Πλάτωνος ὑποδεξαμένου τὴν παντελῆ περὶ τούτων ἐπιστήμην, ἔκ τε τῶν Πυθαγορείων καὶ τῶν Ὀρφικῶν γραμμάτων. *Denique Syrianus l. 2. in commentariis ad Ariſtotelis Metaphyſica, hæc habet*, Et tot quidem de Pythagoreis principiis: quod idem eſt ac ſi dicas de Orphicis & Platonicis. *Idem etiam innuit* Herodotus, *l.* 2. *c.* 81.

Hæc dum mecum revolvo, fingere mihi ſoleo Orpheum apud ſuos Thraces, inſtar Moſis cujuſdam apud ſuos Hebræos; utrumque novæ religionis Patrem: Hunc Judaicæ, illum Græcæ aut Ethnicæ; *Sic magnis componere parva ſolebam.* Et quemadmodum non incuſamus Moſen ſuperſtitionis aut ignorantiæ, licet multas ceremonias, oneroſas & inutiles, ut nobis videntur, religioni Judaicæ inſeruerit, cùm populi indoles & animus ferre non poterant præſtantiora; ità oportuit etiam Orpheum populi ſui mores & ingenium in conſiliis habere, neque id quod reipsâ optimum erat, aut quod ſibi optimum viſum ſit, inſtituere, ſed optimum eorum quæ gens aſpera & agreſtis, cùm propoſita eſſent, amplecteretur. Quemadmodum Solon rogatus ecquid optimas

mas leges populo Athenienſi ſcripſiſſet, reſpondiſſe dicitur, ὧν ἂν προσεδέξαντο τὰς ἀρίστας. *Optimas quas accepturi illi erant:* atque idem Solon varia ſacra inſtituit, ex conſilio Periandri, non quod ſibi placerent, ſed quod populo. Non itaque conſtat Orpheo unquam ex animo placuiſſe Polytheiſmum, quem ante obitum palam abdicâſſe dicitur: nec ritus & ſacra quæ colebat; ſed cùm homines ſylveſtres in ſocietatem allicere, & aliquali religione imbuere ſtuderet, ineptum & inutile fuiſſet puri numinis purum cultum his, hominibus dicam, an animantibus, proponere. Pura numinis doctrina puruſque cultus ſenſus non tangunt, neque animam affectuſque commovent, ſolâ mente & intellectu percepti. Et cum gentibus moratis excultiſque difficile eſſet hujuſmodi religionem induere, in homines planè barbaros quid profeciſſet? Eò res redit, ut verbo dicam, non quale voluit numen, aut cultum, ſed qualia potuit, prædicavit & inſtituit Orpheus.

Plutar. in Solon.

Juſt. de Monarc. Theoph. ad Autol. l. 3. princ. Cyril. cont. Jul. l. 1.

Moſes autem tantis non laborabat anguſtiis: præterquam enim quod populum habuit, ignarum licet hebetemque, ſocietati tamen legibuſque non inaſſuetum: miraculis pollebat, & vi divinâ, quibus populo ſuo terrorem incutere, aut auxilium cœlitùs afferre, poterat. Hoc autem inſtar omnium eſt ad flectendos in quaſcunque partes animos affectuſque humanos, cùm divinitùs nocere aut juvare poſſumus. Orpheus autem hâc divinâ potentiâ deſtitutus, quibus armis terreret populum, aut quibus artibus attraheret? Primùm, muſicâ, quà pollebat, convocavit, & coëgit feros homines, & ad auſcultandum dictis diſpoſuit: Dein collectos & audiendi avidos paſcebat fabulis & jucundis narrationibus, quibus aliquid veri interſperſit. Poſteà cùm mirari & colere

cœperint ſuum Orpheum, auſus eſt ad veritatem propiùs accedere, ad diſciplinam, præcepta & morum culturam, ſed cum aliquo ſemper fabularum condimento; πρὸς τὸ δημαγωγεῖν ϗ στρατηγεῖν τὰ πλήθη· quemadmodùm de ſuo Homero inquit *Strabo.* Tùm Deos & eorum fulmina memorare cœpit, & colendos eſſe ſuaſit, tanquam rerum omnium dominos; tam ut mala averterent quibus obnoxia eſt vita mortalis, quàm ut lætam fortunam à cœlo cuique mitterent. Denique Inferos cecinit, Campoſque Elyſios, impiorum & beatorum ſedes; ut extinctâ hâc vitâ haberent adhuc quod metuerent & quod ſperarent. Hoc modo, atque his gradibus Theologiam quandam condidit, ſed fabulis refertam; & cultum quendam inſtituit, ſed admodum ſuperſtitioſum. Neque enim jam optima molitur Orpheus, ſed è malis minima. Ac uti vera religio immensè præſtat ſuperſtitioni, ita ſuperſtitio quàm maximè præſtat barbariei & vitæ morumque feritati: Neque ab hoc infimo gradu ad ſupremum ferè aſcenditur, niſi per illum medium.

Quoad fabulas, quibus refertam eſſe doctrinam Orphicam non negamus, earum quidem uſus jam exolevit, & nuda veritas omnibus exponitur; credique vix poteſt hodiè, quanta fuerit olim hujus generis doctrinæ utilitas dicam, an neceſſitas. Animi inculti & ſolis ſenſibus aſſueti, inſtar hominum è tenebris aut carcere nuper eductorum, ferre non poſſunt clarum veritatis lumen: Sed per fabulas, tanquam per nubem, intueri gaudent. Nec ad morum honeſtatem & vitæ diſciplinam, nec ad religionem & Deorum cultum, rectà ſe duci patitur plebs rudis & inſulſa, ſed ducenda eſt per ambages. Appoſitè ad hanc rem, & ad probandam Orphei inſtitutionem *Strabo*, de uſu fabularum loquens, Ὀυ γὰρ ὄχλον τε

γυναι-

γυναικῶν, καὶ παντὸς χυδαίου πλήθους ἐπαγαγεῖν λόγῳ Lib. 1.
δυνατὸν φιλοσόφῳ, καὶ προσκαλέσασθαι πρὸς εὐσέβειαν, καὶ ὁσιότητα, καὶ πίστιν, ἀλλὰ δεῖ καὶ διὰ δεισιδαιμονίας· τοῦτο δὲ οὐκ ἄνευ μυθοποιΐας καὶ τερατείας. Κεραυνὸς γὰρ, καὶ αἰγὶς, καὶ τρίαινα, καὶ λαμπάδες, καὶ δράκοντες, καὶ θυρσόλογχα τῶν θεῶν ὅπλα, μῦθοι· Καὶ πᾶσα θεολογία ἀρχαϊκή· ταῦτα δ' ἀπεδέξαντο οἱ τὰς πολιτείας καταστησάμενοι, μορμολύκας τινὰς πρὸς τοὺς νηπιόφρονας· *fieri enim non potest ut mulierum & promiscuæ turbæ multitudo Philosophicâ oratione excitetur ducaturque ad religionem, pietatem, & fidem: sed superstitione prætereà ad hoc opus est; quæ incuti sine fabularum portentis nequit. Etenim fulmen, ægis, tridens, faces, angues, hastæque Deorum thyrsis præfixæ, fabulæ sunt, atque tota theologia prisca. Hæc autem recepta fuere à civitatum authoribus, quibus veluti larvis insipientium animos terrerent.* Vides itaque non tantum poëtas lusu quodam ingenii, sed Legumlatores virosque sapientissimos, ex consilio & ratione, usos esse fabulis & documentis mythologicis, ad constituenda initia vitæ civilis & religionis. Neque pigebit, in hunc finem, alium locum ejusdem authoris adscribere, ubi rationes reddit non ineptas, & utilitatis & voluptatis fabularum. Καὶ πρῶτον, ὅτι τοὺς μύθους ἀνεδέξαντο οὐχ οἱ Lib. 1.
ποιηταὶ μόνον, ἀλλὰ καὶ αἱ πόλεις πολὺ πρότερον, καὶ οἱ νομοθέται, τοῦ χρησίμου χάριν, βλέψαντες εἰς τὸ φυσικὸν πάθος τοῦ λογικοῦ ζώου. Φιλειδήμων γὰρ ὁ ἄνθρωπος· προοίμιον δὲ τούτου τὸ φιλομυθόν· ἐντεῦθεν οὖν ἄρχεται τὰ παιδία ἀκροᾶσθαι καὶ κοινωνεῖν λόγων ἐπὶ πλεῖον. Αἴτιον δ' ὅτι καινολογία τίς ἐστιν ὁ μῦθος, οὐ τὰ καθεστηκότα φράζων, ἀλλ' ἕτερα παρὰ ταῦτα· ἡδὺ δὲ τὸ καινὸν, καὶ ὃ μὴ πρότερον ἔγνω τίς· τοῦτο δ' αὐτό ἐστι καὶ τὸ ποιοῦν φιλειδήμονα. Ὅταν δὲ προσῇ καὶ τὸ θαυμαστὸν καὶ τὸ τερατῶδες, ἐπιτείνει τὴν ἡδονὴν, ἥπερ ἐστὶ τοῦ μανθάνειν φίλτρον. *Pri-*

mùm quidem non poëtæ tantùm fabulas receperunt, sed multò ante Civitates & Legumlatores id fecere, utilitatis causâ nimirum, respicientes ad naturales affectus hominis, sive animalis ratione præditi. Cupidus enim cognitionis est homo, ad quam fabularum amor aditum ei parat; hinc namque incipiunt pueri audire, & sermonibus frui magis magisque. Causa autem est, quod fabula novarum rerum narratio est, non ea quæ consueta & constituta sunt, sed alia ab his diversa, recensens. Jucundum autem est quod novum & antea ignotum, hocque ipsum cognitionis cupidos efficit. Quod si admirabilia & portentosa fabulis admisceantur, augetur voluptas; voluptas autem, instar philtri, discendi amorem ingenerat. Hujusmodi erat de fabularum usu veterum opinio. His adde, si libet, sententiam *Plutarchi*, quod philosophica fabulis mixta meliùs imbibantur. Ὅτι δὲ τῶν ἐν φιλοσοφίᾳ λεγομένων οἱ σφόδρα νέοι, τοῖς μὴ δοκοῦσι φιλοσόφως μηδὲ ἀπὸ σπουδῆς ἄγεσθαι, χαίρουσι μᾶλλον καὶ παρέχουσιν ὑπηκόους ἑαυτοὺς καὶ χειροήθεις, δῆλόν ἐστιν ἡμῖν· οὐ γὰρ μόνον τὰ Αἰσώπεια μυθάρια καὶ τὰς ποιητικὰς ὑποθέσεις διερχόμενοι, ἀλλὰ καὶ τὰ περὶ τῶν ψυχῶν δόγματα μεμιγμένα μυθολογίᾳ μεθ᾽ ἡδονῆς ἐνθουσιῶσι. *De hoc autem nobis constat, adolescentulos magis gaudere, libentiùsque obsequi, & tractabiliores se præbere iis philosophiæ dictis quæ philosophicè & seriò dicta non videntur. Non enim tantùm Æsopicas fabellas & poëtica argumenta perlegentes, sed etiam de Animabus dogmata, fabulis permixta, divino quodam furore & gaudio corripiuntur.* Denique, *Dion Halicarnasseus*, licet fabulas non usquequaque probet, varios tamen affert usus τῶν μύθων Ἑλληνικῶν· &, inter cætera, illud, ἐπιδείκνυσθαι τὰ τῆς φύσεως ἔργα δι᾽ ἀλληγορίας, *opera Naturæ* per *allegorias explicare.* Ab his satis constat quid senserint antiqui de fabularum utilitate, si commodè adhibeantur;

De aud. Poët.

Ant. Rom. l. 2. p. 91.

antur; tam in religione & philoſophiâ, quàm in ſocietate civili conſtituendâ. Quæ autem de adoleſcentulis, mulieribus, & vulgò, hìc dicunt, multò magis valuiſſent Orphei temporibus, cùm pars melior gentis humanæ ſupra vulgus hodiernum vix aſſurgebat; cæteris ferarum inſtar, vitam inſociatam agentibus. Longoque poſt Orpheum ævo, à caſtis ſacriſque apologis non abſtinuit Legiſlator Evangelicus. Sed de his ſatis.

Hæc, quæ jam diximus, de Orpheo Politico & Legiſlatore intelligenda ſunt. Quid apud ſe ſenſerit, ut Philoſophus, de rebus divinis, de Deo & naturâ, alia planè eſt quæſtio. Moris erat olim viris ſapientibus, duplicem habere doctrinam, *δημώδη* & *ἀπόρρητον*, *vulgarem* & *arcanam*: Aliud in pectore, aliud ad populum. Atque hunc duplicem docendi modum habuiſſe Orpheum, dubitare non licet, cùm, non obſtantibus iis quæ in propatulo prædicâſſet aut inſtituiſſet, multa reconditioris Theologiæ & Philoſophiæ capita in doctrinâ Orphicâ reperiantur: multaque veterum teſtimonia & laudes, ipſius, in rerum contemplatione, ſolertiæ & acuminis, nos certiores faciunt. Facilè credo, nihil ab ipſo Orpheo ſcriptum, jam ſupereſſe: quod notavit dudum *Origenes ad Celſum*. *Lib. 1.* Sed quæ laudantur ab antiquis Carmina, aliave fragmenta, pro *Orphicis*: ſive ab Onomacrito, ſive Cercope, aut quocunque alio compoſita: Ea doctrinam Orphicam plurimùm amplecti, non immeritò cenſentur. Prout *Aurea Carmina*, licet nihil remanſerit à Pythagorâ ſcriptum, ipſius Theologiam & inſtitutionem eatenùs exhibere non ambigimus. Ità Thaletis & aliorum Veterum, quorum Scripta perierunt, opiniones & dogmata, ab aliis tranſmiſſa, retinemus.

Quæ

Quæ à Poëtis referantur de Orpheo, non multùm moramur; quod feras domuerit, quod ſylvas & ſaxa traxerit. Aliaque hujuſmodi. Hæc illum in arte muſicâ præcelluiſſe teſtantur, ſed, quoad cætera, mythologicè intelligenda ſunt; prout Horatius rectè expoſuit. Quæ verò ab Hiſtoricis Philoſophicis de Orpheo traduntur, eandem ac reliqua, quæ ab iiſdem authoribus tradita ſunt, merentur fidem. Referunt autem Orpheum, præter vim admirandam in poëſi & cantu, aliaque fœliciter inventa, vitæ civilis, & Religionis initia conſtituiſſe. Ita *Pauſanias in Bœoticis*, πιςευόμϑυ@ Ὀρφεὺς εὑρηκέναι τελετὰς θεῶν, καὶ ἔργων ἀνοσίων καθαρμοὺς, νόσων τε ἰάματα, καὶ τροπὰς μηνιμάτων θείων. *Deorum initia, & nefariorum facinorum expiationes, creditus eſt adinveniſſe Orpheus: Morborum etiam remedia, & iratorum numinum placationes.*

P. 586.

P. 588. Quapropter ipſius carmina *Homericis* prætulit, quod religionem magis ſaperent. Τιμῆς ἐκ τοῦ θείου, καὶ ἐς πλέον ἐκείνων ἔχουσι. Sparſit utique primus religionis ſemina inter Græcos, populoſque contiguos, Orpheus: cultumque ſacrum juſſit. Hoc teſtantur tam Philoſophi, quàm Hiſtorici Græci: notantque nonnulli in ipsâ voce θρησκεία, hujuſce rei hærere memoriam.

Voc. Θρησκεύειν. *Ita Suidas*, λέγεται γὰρ ὡς Ὀρφεὺς Θρᾷξ πρῶτος ἐτεχνολόγησε τὰ Ἑλλήνων μυστήρια, καὶ τὸ τιμᾶν θεὸν, θρησκεύειν ἐκάλησεν· ὡς Θρακίας οὔσης τῆς εὑρέσεως. *Fertur enim Orpheus Thrax primus initia Græcorum inſtituiſſe, & Deum colere, vocâſſe* θρησκεύειν, *quaſi Thracium eſſet id inventum*, Denique, vitam futuram, ejuſque, Deos & virtutem colentibus, fœlicitatem, primus in Græciâ aperuiſſe videtur: cùm, præcepta ſua obſervantibus, μετὰ τὴν τοῦ βίου τελευτὴν, εὐδαιμονίαν promiſerit. Quod ſacroſanctum arcanum, vir divinus, *Moſes*, vix auſus eſt recludere ſuis Hebræis. Ὀρφεοτελεσταὶ

autem

autem ſemper, ſibi & ſuis, beatitudinem poſt obitum polliciti ſunt. Hujuſce rei index eſt dicterium *Philippi* in pauperem Orphicum, de beatâ immortalitate diſſerentem: quod *Plutarchus* hoc modo refert. Πρὸς Φίλιππον τὸν Ὀρφεοτελεςὴν παντελῶς πτωχὸν ὄντα, λέγοντα δ' ὅτι οἱ παρ' αὐτῷ μυηθέντες μετὰ τὴν τοῦ βίου τελευτὴν, εὐδαιμονοῦσι, Τί οὖν ὦ ἀνόητε, εἶπεν, οὐ τὴν ταχίςην ἀποθνήσκεις, ἵνα ἀναπαύσῃ κακοδαιμονίαν τε καὶ πενίαν κλαίων; *Orphei Sacerdoti, admodum pauperi, dicentique, BEATOS FORE POST MORTEM OMNES, qui ipſius ſacris initiati eſſent: Cur igitur, fatue, inquit Philippus, non ſtatim moreris? ut paupertatem tuam & miſeriam tandem deſinas plorare.* Quidni igitur aſſentiamur Diodoro, Orphea noſtrum, inter Græcos Poëtarum & Theologorum maximum, celebranti his verbis; περὶ δὲ παιδείαν ἀσχοληθεὶς, καὶ τὰ περὶ τῆς θεολογίας μυθολογούμενα μαθὼν, ἀπεδήμησε μὲν εἰς Αἴγυπτον, κἀκεῖ πολλὰ προσεπιμαθὼν, μέγιςος ἐγένετο τῶν Ἑλλήνων, ἔν τε ταῖς τελεταῖς, καὶ ταῖς θεολογίαις, καὶ ποιήμασι, καὶ μελωδίαις. *Diſciplinarum ſtudiis addictus*, de Orpheo loquitur, *Cùm non vulgarem in Theologiâ veterum ſcientiam comparâſſet, in Ægyptum profectus multa inſuper didicit; ita ut inter Græcos omnes, tum initiationum & Theologiæ peritiâ, tum poëmatum & melodiarum artificio, præſtantiſſimus haberetur.* Denique, quod antea dictum eſt de præmiis & pœnis poſt mortem, ait hunc Philoſophum primum in Græciam induxiſſe: Τάς καὶ τῶν ἀσεβῶν ἐν Ἅδου τιμωρίας, καὶ τοὺς τῶν εὐσεβῶν λειμῶνας.-----

Lacon. Apoth. p. 224.

Lib. 4. p. 162. vel 232.

L. 1. p. 86.

Ejuſdem rei teſtes ſunt Patres Chriſtiani, qui Theologiam Orphicam præ cæteris celebrem agnoſcunt. Ità *Athenagoras*, πεπίςευται παρ' αὐτοῖς ἀληθέςερον θεολογεῖν. *In explicandis rebus divinis cæteris fide dignior viſus eſt Orpheus; aut propiùs ad veritatem*

Legat.

accedere.

accedere. Et si excerpta Orphei, quæ occurrunt apud Patres, contuleris: adjunctis, quæ leguntur, sparsim vel collectim, apud Authores exoticos: tot & tam præclara Theologiæ naturalis capita, à Thrace isto, ab antiquitate pænè *Mosaicâ*, digesta & constituta, meritò admiraberis. Unum summum Numen agnovit: idque ut nonnulli volunt, Triunum. Neque tamen ignoro, superstitiosa multa, & impura nonnulla, eidem Orpheo objectari à Patribus. Quibus equidem libenter assentior, quoad superstitiones. Neque enim aliter fieri potuit eo quo vixit ævo, eoque cum populo. A rudimentis incipiendum est in omni disciplinâ: ac utì à pueritiâ ad ætatem virilem, ità à superstitione ad castam sanamque religionem, progrediuntur homines. Sed neque humanis sacrificiis, qui mos erat multarum gentium: neque animalium sanguine, Deorum aras conspergebat Orpheus: Ut testis est *Plato*. Eodem etiam respicere videtur *Aristophanes*, his verbis, Ὀρφεὺς μὲν γὰρ τελετάς θ' ἡμῖν κατέδειξε, φόνων τ' ἀπέχεσθαι. In sacris, pecorum cædibus parcere nos docuit. Quinetiam qui vitam Orphicam ducebant, in communi mensâ abstinuerunt ab animalibus. Similemque vivendi modum, Deosque colendi, totamque Theologiam, teste *Jamblico*, ab Orpheo accepit *Pythagoras*. Præterea, non fingebat Deos humanâ formâ Orpheus, ἀλλὰ τῷ παντὶ τὴν φύσιν καὶ τὴν μορφὴν ὁμοίαν ἔχοντας· *Sed Universo similem, naturam formamque habentes.* Quod animi magni, & supra vulgus elati, indicium erat. Denique, notum est, Tam Orphea, quàm ipsius sequacem, Pythagoram, duplici usos esse disciplinâ, vulgari & Philosophicâ: adeóque à sermonibus aut institutis popularibus, sanctiora ipsorum dogmata, sensusque interiores, non esse metienda. Φθέγξομαι οἷς θέμις ἐστί· θύρας δ' ἐπίθεσθε

De Leg. 6. p. 782.

Ran. act. 4. Sc. 1.

Vit. Pyth. c. 28.

Id. Ibid.

ἐπίθεσθε βέβηλοι, inquit Orpheus, res diviniores prosecuturus; Atque ex iis quæ ibidem sequuntur, credit *Justinus* pœnituisse Orpheum sui erroris, omnisque in Deum aut homines contumeliæ. Sed quoad mores impuros, quod à nonnullis objicitur, culpam non constare arbitror. At quemadmodùm Christianis multas res nefandas & ficta crimina intentabant Ethnici, ità vicissim Christiani, ficta non dicam, sed levi famâ recepta, in Philosophos retorquebant opprobria; neque, effusis in adversarios Ethnicos vituperiis, se malè meritos existimârunt de religione nostrâ. Sed de hac re satis.

De Mon. Dei, p. 104.

Reliquum est, ut pauca quæ supersunt de Physiologiâ Orphicâ, breviter attingamus. *Universum* ex Æthere, Tellurem à Chao, orta esse voluit. De utroque hæc occurrunt apud *Suidam*, ex sermonibus Orphicis περὶ θεογνωσίας, desumpta. Εἶπε γὰρ Ὀρφεὺς, ὅτι ἐξ ἀρχῆς ἀνεδείχθη ὁ αἰθὴρ ὑπὸ τοῦ θεοῦ δημιουργηθείς. Καὶ ἐντεῦθεν κἀκεῖθεν τοῦ αἰθέρος ἦν χάος, καὶ νὺξ φοβερὰ πάντα κατεῖχε, καὶ ἐκάλυπτε τὰ ὑπὸ τὸν αἰθέρα. *In rerum initio primùm exhibitus est Æther, à Deo factus & dispositus. Huic adjacebat, hinc & illinc, Chaos: & nox dira tenuit omnia, & occultavit quæ sub æthere erant.* Ità *Syrianus* ait (*in Arist. Metaph. c. 2.*) Æthera & Chaos ab Orpheo habita pro principiis. His duobus præmittit *Tempus*, secundum *Simplicium*, ut omnis generationis mensuram. Μετὰ γὰρ τὴν μίαν τῶν πάντων ἀρχὴν, ἣν Ὀρφεὺς καὶ χρόνον ἀνυμνεῖ, ὡς μέτρον οὖσαν τῆς μυθικῆς τῶν Θεῶν γενέσεως αἰθέρα καὶ τὸ πελώριον χάσμα παρελθεῖν φησί. *Post unum omnium principium, quod tempus esse, Orpheus carmine celebrat, tanquam mensuram fabulosæ Deorum generationis, ait productum esse Æthera & ingens Chaos.* Hæc ità intelligi possunt, ac si voluisset Orpheus Æthera & Chaos

Voc. Ὀρφ. & apud Cedrenum (p. 57.) ex Timotheo antiquo scriptore, & Procl. in Tim. βι. β. p. 117.

In Lib. 4. φυσ. ἀκροα.

Chaos fuiſſe coæva; cui ſententiæ ego non aſtipulor. Sed apud antiquos, aut authores ſubſequentes qui antiquorum placita nobis retulerunt, Rerum univerſitas ſæpe confunditur cum mundo ſublunari: & quod ad alterum duorum ſeparatim ſpectat, de alterutro, vel ambobus, promiſcuè dicitur. Ex Æthere facta eſt cœleſtis & prima rerum fabrica: ex Chao mundus ſublunaris; ſive Tellus noſtra, aliæque ſimiles; idque poſt multa ſæculorum intervalla. Hæc autem quæ ſeorſim tractanda eſſent, tam propter materiam quàm tempus, in unum ſæpe compulerunt imperiti authores. Sed ad apparatum cœlorum duplicem, errantium & inerrantium, progrediamur.

Stellas fixas ex æthere aut igne compactas crediderunt veteres: & Telaugis Pythagorici diſcipulus, *Empedocles*, principia Orphica & Pythagorica ſecutus, modum explicuit quo Fixæ conflantur ex æthere; His verbis apud Plutarchum. Ἐμπεδοκλῆς πύρινα τὰ ἄστρα· ἐκ τοῦ πυρώδους, ὅπερ ὁ αἰθὴρ ἐν ἑαυτῷ περιέχων, ἐξέθλιψε κατὰ τὴν πρώτην διάκρισιν *Igneas eſſe ſtellas voluit Empedocles; eo ex igne factas, quem in ſe continens æther, in primâ ſecretione eliſerit.* Nempe Fixæ conflantur ex illis particulis igneis, quas materia cœleſtis vel ætherea, motu circulari acta, deprimit & detrudit ad centrum orbis. Et cum hujus ætheris aut ignis ingens maſſa collecta eſt in centro alicujus orbis, hæret ibi immobilis, radioſque emittens undequaque, Stellæ Fixæ vim, formam, & proprietates omnes induit.

Plac. ph. 2. 13.

Prætereà ſtatuit Orpheus, Quamlibet ſtellam eſſe mundum, in infinito æthere ſuſpenſum. Idem Pythagorici aſſeruerunt. Ἕκαστον τῶν ἀστέρων κόσμον ὑπάρχειν· ταῦτα δὲ τὰ δόγματα ἐν τοῖς Ὀρφικοῖς φέρεται· κοσμοποιοῦσι γὰρ ἕκαστον τῶν ἀστέρων. Ut refert

Ibid.

Plu-

Plutarchus. Hæc verò de Errantibus libentius intelligo quàm de Fixis: licet has animatas esse, probè nôrim, ex veterum sententiâ. Planetas autem apertiùs Mundorum nomine insignire solent: saltem si ab exemplo Lunæ de cæteris statuamus. Quid de Lunâ statuêre veteres, erudito & eleganti tractatu explicuit *Plutarchus*. *De fac. in orb. Lun.* Hanc Pythagorici dixêre *Terram* Æthercam vel cœlestem: etiam Ἀντίχθονα, *alteram Terram nobis oppositam.* Et doctrinam illam Lunarem Orpheo acceptam tulit Pythagoras. Orpheus enim inter Græcos, primus Lunam habitabilem dixit, omnique instructam supellectile orbis habitabilis, tam naturali, quàm artificiali; secundum illa carmina quæ nobis conservavit *Proclus.* *In Tim. Plat. l.1.γ. p. 154.*

Μήσατο δ' ἄλλην γαῖαν ἀπείρατον, ἥν τε σελήνην
Ἀθάνατοι κλήζουσιν ἐπιχθόνιοί δέ τε μήνην.
Ἣ πολλ' οὔρε' ἔχει, πολλ' ἄστεα, πολλὰ μέλαθρα.

Altera Terra vaga est, quam struxit: quamque Selenem
Dii vocitant, nobis nota est sub nomine Lunæ.
Hæc montes habet, ac urbes, ædesque superbas.

Hæc de cœlo, secundum Orphicos. Quoad Tellurem, notum est, eam è Chao excitâsse Orpheum, Ovoque similem formâsse. Id quod satis expositum est in libro secundo Theoriæ Telluris. *C.7. & 10.* Adjiciendum hoc loco, ejusdem Telluris *Incendium*, & post incendium *Renovationem*, pariter dogmata esse Orphica. De priori ità *Cleombrotus*, Anti-stoicus, apud *Plutarchum.* *De defec. Or.* Ὁρῶ τὴν Στωϊκὴν ἐκπύρωσιν τὰ Ἡρακλίτου καὶ τὰ Ὀρφέως ἐπινεμομένην ἔπη. *Video hanc conflagrationem Stoicam Heracliti & Orphei versus invasisse & invertisse.* Ad posterius, sive rerum instauratio-

nem futuram, respexisse creditur Orpheus his versibus, apud *Proclum*, aliosque:

In Tim. βι. ϛ. p. 99. Cl. Alex. str. 5.

Πάντα τὰ δὲ κρύψας, αὖθις φάος ἐς πολυγηθὲς
Μέλλεν ἀπὸ κραδίης προφέρειν, πολυθέσκελα ῥέζων.

Quæ priùs occuluit, dulces in luminis oras,
Divino, deprompta sinu, sermone reducet.

De Physiologiâ Orphicâ, quoad corporum Mundanorum materiam & origines, hæc sufficiant.

Substitisset hìc dissertatio nostra de rebus Orphicis, nisi scrupulum, nimio plus odiosum, injecisset, nonnullorum temeritas aut invidia; Eorum nempe, qui pro nullo haberi volunt, aut inani nomine, τὸν πάνυ Ὀρφέα. Adeoque, in ipsius dogmatis eruendis aut explicandis, perditum iri quicquid operis impendimus. Hujus rei meminit pridem *Cicero* inter philosophandum contra Epicureos: & eandem renovavit nuper vir optimus & eruditissimus, Ger. *Vossius*: & rationes excogitavit qualescunque, ut opinioni suæ fidem faceret, Orpheumque nostrum, non tantùm è Poetarum & Philosophorum, sed etiam ex hominum numero deleret & obliteraret. Orpheo adjungit Musæum & Linum, his verbis: *Puto enim Triumviros istos poësios, Orphea, Musæum, Linum, non fuisse: sed esse nomina ab antiquâ Phœnicum linguâ, quâ usi Cadmus, & aliquamdiù posteri. Sanè* Λῖνος *carmen sive canticum, ac præcipuè lugubre, ut ex Athenæo, Eustachio, Suidâ, constat. Nomen ut puto, non quià Linum eo deplorarent, quod Grammaticum est commentum, sed ab Hebræo* הלין *murmurare, unde* תלונה telounah, *QVERELA, MVRMVRATIO: ut Linus nomen poëtæ sit lugubria canentis. Musæus*

De Nat. Deor. l. 1.

De art. Poët. c. 13.

absque

absque dubio à Musa, sive Μῶσα, *quod à* מוסר *Mosar,* *ARS, DISCIPLINA. Orpheus itidem à scientiâ nomen habuerit; sanè ARIFA Arabibus est SCIRE, NOVISSE: unde ARIF, sciens, eruditus, doctus.* De Lino & Musæo impræsentiarùm non agitur. Id tamen notare licet, tres gentes torsisse virum doctissimum, *Phœniciam, Hebræam,* & *Arabicam,* ut ex eorum ore, aut visceribus, hæc tria nomina eliceret. Quem non ex antiquis, hâc arte aut licentiâ, ad figmentum redigere licet? modò sufficiat, nominis etymon qualecunque ex aliquâ linguâ Orientali extundere, atque ea ratione proprium in appellativum liquefacere. Quid si *Cadmum,* quem memorat vir doctissimus, nomen inane esse dixero, atque fictum à voce קדם *Antiquum?* certè aptiùs respondet vox voci, quàm *Arif, Orpheo:* neque in Arabiam quæsitum proficiscimur vocis originem, ut ille pro nostro Thrace. Dein, quoad historiam, multò plures meminerunt Orphei, quàm Cadmi. Poëtæ, Græci & Latini: Patres, Græci & Latini: Historici & Philosophi, Græci & Latini. Cui non dictus Orpheus? Imò gentes barbaræ hunc virum non tacuerunt: Ægyptii enim, ex fide Diodori, in sacris commentariis nomen Orphei retinent, præficiuntque sapientum Græcorum agmini, qui ad augendam scientiam, in Ægyptum descendêre. *L. I.* Cæterùm in hâc re testes optimi sunt Patres Christiani, quotquot contra Gentes scripserunt: quandoquidem eorum interfuit maximè hunc hominem è medio tollere, si minimæ suspicioni locus fuisset. Hunc hominem, inquam, Theologiæ Græcanicæ caput & coryphæum: quem ipsi Christo comparârunt aut prætulerunt Ethnici. Neque tamen è patribus quemquam, Orpheum abnegâsse, aut celebre illud nomen in dubium revocâsse, legimus.

legimus. Denique, res apertior eſt in Origene & Celſo quàm ut eludi poſſit ullo modo. Celſus enim ſemel atque iterum immodicè laudat Orpheum, fa-
L. 1. p. 14. citque majorem Moſe aut Chriſto, & præſtantiorem
l. 7. p. 359. & 367. vitæ ducem. Unde ſic alloquitur Chriſtianos. Πόσῳ δ' ἦν ὑμῖν ἄμεινον, ἐπειδή γε καινοτομῆσαι τι ἐπιθυμήσατε, περὶ ἄλλον τινὰ τῶν γενναίως ἀποθανόντων, καὶ θεῖον μῦθον δέξασθαι δυναμένων, σπουδάσαι; φέρε, εἰ μὴ ἤρεσκεν Ἡρακλῆς, καὶ Ἀσκληπιὸς, καὶ οἱ πάλαι δεδοξασμένοι, Ὀρφέα εἴχετε, ἄνδρα ὁμολογουμένως ὁσίῳ χρησάμενον πνεύματι. *Quanto ſatiùs eſſet, ſi innovare aliquid affectatis, de alio quopiam præclarè mortem perpeſſo, & divinâ fabulâ digno, cogitâſſe? Et ſi non placuit Hercules aut Æſculapius, aut alii inter priſcos gloriam adepti, Orpheum habebatis: VIRUM SINE CONTROVERSIA SANCTO AFFLATUM SPIRITU.* Vehemens Oratio: Quid his reſpondet Origenes? Si Orpheum nunquam fuiſſe crediddiſſet, in promptu eſſet regerere, Quid mihi objicis, bone vir, umbram hominis? Quid mihi cum tuo Orpheo, quem Sol nunquam vidit? nomen fictitium & fabulare effers, vocem & præterea nihil. Hoc utique non reponit vir graviſſimus; negat Orphei libros jam extare, non hominem ipſum unquam extitiſſe. Criminatur, quod Deos feciſſet ἀνθρωποπαθεῖς: Sed vixiſſe & claruiſſe Orpheum, laceſſitus non negat.

At docuit *Ariſtoteles*, inquies, Orpheum non fuiſſe: teſte *Cicerone*, ut ſupra. Sed ubinam id docuit Ariſtoteles! quo libro, aut capite? nullus jam extat locus quod ſciam, apud Ariſtotelem, qui hoc teſtatur. De ſcriptis quidem Orphicis dubitâſſe vide-
De Anim. l. 1. c. 7. tur, atque id forſan ad hominem tranſtulit *Cicero*.
§. 12. Sed quid denique dicendum de Doctrinâ Orphicâ?

Hæccine

Hæccine nullum habuit Authorem, nullam originem? neque divinam, neque humanam? Antiquior erat Pythagorâ: hanc enim ille ſecutus eſt & excoluit, fatentibus ipſis Pythagoreis. Neque tot unquam fuiſſent ſuppoſititia ſcripta ſub nomine Orphei, niſi verus olim fuiſſet Orpheus. Quis enim ſui operis authorem nuncuparet Hippocentaurum vel Chymæram; nomen inane intelligo, vel rem fictitiam. Si nunquam extitiſſent Sibyllæ, neque Moſes, Solomon, Patriarchæ, tot libros Apocryphos, Pſeudonymos, interpolatos, mutuatitiis & ementitis titulis non habuiſſemus: Uti, ſine corporibus, non eſſent umbræ. Sacra *Orphica* non memoro: Quis ea conſtituit, ritusque Religionis & Theologiam invexit primus in Græciam non quæro. Sed de Scriptoribus rerum Orphicarum quid ſtatuendum? Viros bonos planè deliràſſe? *Syrianus* & *Proclus* ſcripſêre in *Theologiam Orphei:* & præterea de *conſenſu doctrinæ Orphicæ* & *Pythagoricæ*. Collegiſſe dicitur Orphei ſcripta *Pherecydes* Athenienſis. *Herodotus* Orphei & Muſæi hiſtoriam ſcripſit: teſte *Photio, cod.* 80. Et *Epigenes* denique περὶ τ̃ Ὀρφέως ποιήσεως: teſte *Clemente Alexandrino.* Hos ſcriptores alioſque ſimiles, ſua nobis narrare ſomnia credemus, de quodam Orpheo? vel iſtos potiùs ineptire, qui, virum clariſſimum, ab omni ævo populoque, recognitum & celebratum, è natorum hominum cenſu expungere, aut eradere, ſatagunt. De Orpheo & Orphicis ſatis.

Suid. Voc. Syr. & Proc.

Suid. in Voc.

P. 191.

Strom. 5. p. 571.

CAP. X.

De Philoſophis Græcis poſt Orpheum: & primò de Ionicis.

HÆC de Philoſophis Græcorum antiquiſſimis, qui Poëtæ & Mythologi erant, dicta ſunto. Sequuntur reliqui, qui ſine fabulis, & plerumque ſine carmine ſcripſerunt; adeoque à plurimis unicè intelligi ſolent *Philoſophorum nomine.* Hujuſmodi ſunt, *Thales* cum ſuis *Ionicis*, *Pherecydes*, *Pythagoras*, *Zenophanes*, *Parmenides*, *Leucippus*, *Democritus*, *Empedocles*, *Plato*, aliique; uſque ad Epicurum & Ariſtotelem, in quibus deſinit antiquitas Philoſophica; niſi forſan apud Stoicos aliquid antiquorum dogmatum reperiamus. Solent autem Philoſophi Græci diſpeſci in ſuas claſſes aut ſcholas, ſub totidem Sectarum principibus; ſed cùm inſtituti noſtri ſit eos tantùm reviſere qui philoſophiam naturalem coluerunt, tres aut quatuor percurriſſe ſatis erit, *Ionicam* nempe, *Italicam*, *Eleaticam*, &, ſi vacat, *Stoicam*. Idque eo potiſſimùm fine, ut quid ſtatuerint de *rerum originibus*, brevi diſcuſſione pateat: & quæ dogmata primæ inter Græcos philoſophiæ poëticæ, quæ antiquo-barbaræ, retinuerint.

Quoad Thaletem & claſſem Ionicam, ut inde exordiamur, reliquis antiquiorem, ſemimillennio vel circiter, à captâ Trojâ, florebat: ut lucem cæteris ferre non immeritò videatur. Unus erat è philo-

ſophis peregrinantibus, ac inter primos, Thales: *Jamb. de vit. Pyth. c. 2.*
ſuaſitque Pythagoræ, ut eâdem viâ ſapientiam quæreret: non domi, ſed apud Ægyptios ſacerdotes, *Memphiticos* & *Dioſpolitanos*, ubi ipſe inſtitutus fuiſſet. Imò, referente *Laertio*, nullum, præter Ægyptios ſacerdotes, præceptorem habuit, οὐδεὶς τε αὐτοῦ καθηγήσατο, πλὴν ὅτ' εἰς Αἴγυπτον ἐλθὼν τοῖς ἱερεῦσι συνδιάτριψε. Quin ipſe Thales exterus erat origine, Phœnix ſcilicet, vel ex familiâ Phœniciâ; ac proinde *Arctos minor* ſive Cynoſura, ab ipſo primùm obſervata, dicta eſt *Phœnice*. *Hygin. Aſtr. poët. l. 2. c. 2.* Triplicem aut quadruplicem, apud Græcos, in literis primatum obtinuit, in Geometriâ, Aſtronomiâ, Phyſicâ, & denique quod animos immortales eſſe primus dixerit. Hoc autem Orphicis potiùs dandum eſſe videtur, qui in futurâ vitâ fœlícitatem ſuis pollicebantur. Quoad Geometriam verò, & Aſtronomiam, facilè credo Thaletem in his ſcientiis non tantùm Græcos anteriores, ſed etiam Ægyptios genteſque barbaras præcelluiſſe: non quod ille perfecerat ea ſtudia, aut magnoperè provexerat, ſed quæ parva ſunt incrementa, ſi ad hodiernam Mathematicam comparentur, rudis adhuc Græciæ, atque etiam exterarum gentium mathemata, facilè ſuperabant. Quod triangula circulis inſcripſerit aut circumſcripſerit, circulóſve triangulis: Quod æquinoctia & ſolſtitia notaverit: Quod Eclipſes Solis prædixerit: Hæc illi data ſunt eximiæ laudi; quæ tamen in hodiernis ſtudiis mediocria habentur. Denique quoad ſcientiam Phyſicam, quæ propiùs accedit ad propoſitum noſtrum, dicitur Thales de hâc primus diſſertationes inſtituiſſe; πρῶτος δὲ καὶ περὶ φύσεως διελέχθη, ὥς τινες. *A* *Laert.* *nonnullis fertur, eum primum de Naturâ diſſeruiſſe.* Quod non aliter intelligendum eſſe cenſeo, quàm ſi

dixiſſet Thaletem fuiſſe primum Philoſophum Phyſicum, *proprium & genuinum.* Plures ante Thaletem de *naturâ* diſſeruerant inter gentes barbaras, & inter Græcos nonnulli, quos jam jam recenſuimus, ſed vel mythologicè ſcripſerunt, vel phyſiologiam ſuam cum Theologiâ permiſcebant, ut ſoliti ſunt veteres; Thales autem primus de naturâ purâ putâ diſſeruit, ſine fabulis aut commentationibus Theologicis. Cùm itaque apud Ariſtotelem, alioſque veterum, οἱ φυσικοὶ & οἱ θεολόγοι diſtinguuntur, inter Theologos, primum locum habet Orpheus, ipſiuſque ſequaces: inter Phyſicos Thales, & qui, more Thaletis, de rebus naturalibus nudè & ſimpliciter philoſophantur.

Sed de dogmatis phyſicis hujus Philoſophi nihil ſupereſt notatu dignum, præter illud de *Aquâ*, rerum omnium principio. Ἀρχὴν τῶν πάντων ὕδωρ ὑπεστήσατο, inquit *Laertius*: ſive, ut *Galenus* habet, ἐκ τοῦ ὕδατος συνεστάναι πάντα. Nempe in hoc mundo ſublunari. Quod affine eſt philoſophiæ Sancti *Petri* Apoſtoli, qui mundum primigenium, ἐξ ὕδατος καὶ δι' ὑδάτων συνεστάναι voluit; *Ariſtoteles* memorat hoc dogma de *Aqueis rerum primordiis* priſcis viris & primævis Theologis adſcriptum eſſe; cùm de hâc re verba faciens ait, εἰσὶ δέ τινες οἱ καὶ τοὺς παμπαλαίους, καὶ πολὺ πρὸ τῆς νῦν γενέσεως, καὶ πρώτους θεολογήσαντας οὕτως οἴονται περὶ τῆς φύσεως διαλαβεῖν. Neque quidem abludit *Moſes*, Theologorum antiquiſſimus, ab hâc ſententiâ. Sed non integram Coſmogoniam complectitur hoc Thaletis Decretum, cùm mundi *materiam* tantùm notet, non compoſitionis modum, aut quam tandem formam aſſecuta ſit hæc materia fluida. Quare ut pedem paulò ulteriùs promoveamus, non abs re erit *Anaximandrum*, *Anaximenem*, *Anaxagoram*, *Archelaum*, ipſius Sectatores, conſulere. Anaxagoras huic

2 Pet. 3.

1 Metaph. c. 3.

huic materiæ fluidæ præfecit *Mentem*, ducem & præsidem; Nota est ipsius sententia, Libri, quem scripserat, initium; Πάντα χρήματα ἦν ὁμοῦ, εἶτα νοῦς ἐλθὼν αὐτὰ διεκόσμησε. *Omnia simul confusa erant, dein MENS superveniens ea ordine disposuit.* Hinc à suis & à posteris appellatus est νοῦς, sive *MENS.* Titulus, me judice, honorificentior, quàm *AFRICANUS*, aut *ASIATICUS.* Unde de eodem meritò dictum est, οὗτος δὴ πρῶτος διήρθρωσε τὸν περὶ ἀρχῶν λόγον· οὐ γὰρ μόνον περὶ τῆς πάντων οὐσίας ἀπεφήνατο, ὡς οἱ πρὸ αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ περὶ τοῦ κινοῦντος αὐτὴν αἰτίου. *Hic primus rectè ordinavit doctrinam de Principiis. Neque enim de universi tantùm naturâ, sive rerum omnium materiâ, uti priores illo, sed etiam de motûs ipsius causâ & auctore philosophatus est.* Hoc utique, sive à *Lino* acceperat, ut vult Laërtius: sive aliunde, viam aperit ad veram Cosmopoeïam; nam, sine causâ efficiente, iners & stupida res est materia.

Euseb. præp. Evan. l. 10. c. ult.

In Proœm.

Modum verò & ordinem quo hanc massam digessit, ὁ λόγος δημιουργός, ex solâ ratione gravitatis explicuit Anaxagoras, his verbis, Νοῦν μὲν ἀρχὴν κινήσεως. τῶν δὲ σωμάτων τὰ μὲν βαρέα, τὸν κάτω τόπον, ὡς τὴν γῆν· Τὰ δὲ κοῦφα, τὸν ἄνω ἐπισχεῖν, ὡς τὸ πῦρ· ὕδωρ δὲ καὶ τὸν ἀέρα, τὸν μέσον. *Motûs quidem initium à Mente proficisci: Corporum verò quæ gravia sint, ea inferiorem locum obtinere, ut Terram; Levia autem superiorem, ut Ignem. Aërem verò & Aquam, medium.* Rectè quidem; En quatuor elementa disposita secundum suas sedes natales; sed ubinam habitabimus, in quâ parte aut regione hujus mundi, nos & animantes? Terra est nucleus hujus globi elementaris, atque aquis tota cooperta: ut sicca fiat, quâ ratione efficies? quibus causis, aut machinis, aut instrumentis? Hìc semper hæsit aqua Græcis philosophis: Hâc difficultate nun-

quam se expedire potuerunt; Ità scilicet disponere elementa, maximè aquam, ut superesset Terra habitabilis. Θεὸν ἀπὸ μηχανῆς hìc accersivit *Moses*, ad dissipandas aquas; & rectè quidem, quùm ei apud populum res agenda esset. At si rationis & philosophiæ castra non deseramus, quâ vi aut arte excutiemus hanc aquarum molem? Nequeunt, nec Aristoteles, nec Epicurus, nec Græcorum quisquam, hunc nodum solvere. Tentârunt quidem, excavando terram internam, vel fingendo, nescio quas lacunas; sed gratis & ἀφιλοσόφως. Quin ipse Anaxagoras idem tentâsse videtur, neque magis aptè: sequitur enim apud Laërtium, οὕτω γὰρ ἐπὶ τῆς γῆς πλατείας οὔσης, τὴν θάλασσαν ὑποστῆναι, διατμισθέντων ὑπὸ τοῦ ἡλίου τῶν ὑγρῶν· Quid hoc sibi vult, ἐπὶ τῆς γῆς πλατείας οὔσης, non facilè patet. Sententiam ità reddidit Aldobrandinus, *sic enim in terrâ, quæ lata sit, mare subsidere, humore à sole extenuato.* Sed quid confert ad subsidentiam maris, Terræ latitudo? si dixisset, quod *profunda* sit, aut quod *cava* sit, causam aliqualem indigitasset: Quare facilè suspicor mendum esse in voce πλατείας, & legendum βαθείας; ἐπὶ τῆς γῆς βαθείας οὔσης τὴν θάλασσαν ὑποστῆναι. Quam conjecturam eò libentiùs amplector, quod Anaxagoræ discipulus, Archelaus, ita rem intelligere videatur; sic enim ait, Τὴν δὲ θάλασσαν ἐν τοῖς κοίλοις διὰ τῆς γῆς ἠθουμένην συνεστάναι. Neque aliter sensisse Anaxagoram ex Aristotele & Seneca colligere licet. Sed hoc obiter.

Meteor. l. 2. c. 7. Sen. l. 6. c. 9.

Esto, in profundis & cavernis terræ voluisse Anaxagoram mare sive Oceanum substitisse. Sed quid excavavit terram? sive illum nucleum terrestrem, tot tunicis & operculis, aquæ, aëris, & ignis, munitum? Cùm ab initio omnia essent confusa fluidaque juxta hanc philosophiam Ionicam, & particulæ graviores

viores descenderent versus medium, à cæteris omnibus circumstipatæ, illud corpus medium, integrum & indivisum, spissumque fore, intus & extra plenum, & uniforme, quis non videt? Quod etiam à nobis alibi ostensum est fusiùs. Quare frustrà sunt qui in hâc Terrâ subaquaneâ & uterinâ, ut ità dicam, cavernas, & montes, cæterasque hodiernæ telluris inæqualitates quærunt. Atque hunc errorem errárunt omnes Græci, semperque in hâc parte Cosmopœiæ laborárunt; dùm scævo & inani consilio derivare aquas cuperent in nescio quas cavitates, cum non derivandæ essent, sed novo terrarum orbe, vel fornice, cooperiundæ; quod unicum est τῆς κοσμοποιΐας mysterium. Ait *Silenus*, Anaxagoram dixisse, *cœli fornicem lapideum esse*, & conversionis celeritate contineri, ne ruat: casurum verò ubi remittetur motus. Philosophia crassa & Anaxagorâ indigna, nisi hanc, fornicis superioris, aquis circumstructi, mutilatam esse memoriam, & per historici imperitiam & ἀφιλοσοφίαν, quod apud Laërtium non infrequens esse existimo, corruptam, & in cœlum translatam, supponamus. Certè Anaxagoras, nec formam cœli, nec motus astrorum, in primævo mundo, ignoravit; quarum rerum non vulgarem notitiam produnt verba quæ proximè sequuntur apud Laërtium. Τὰ δ' ἄστρα κατ' ἀρχὰς μὲν θολοειδῶς ἐνεχθῆναι, ὥστε κατὰ κορυφὴν τῆς γῆς τὸν ἀεὶ φαινόμενον εἶναι πόλον, ὕστερον δὲ τὴν ἔγκλισιν λαβεῖν. Ubi illa φορὰ θολοειδὴς astrorum, & dein πόλου ἔγκλισις, primam cœlorum formam, vel Telluris situm, indicant, &, quæ postea accessit, mutationem. Quod suo loco satis probatur.

Theor. Sac. l. 1. c. 11.

Apud Laert.

Theor. Tell. l. 2. c. 10.

Hæc de mundi sublunaris & inanimati ortu; Quoad animatum, addidit præterea *Archelaus*, Τὰ ζῶα ἐκ τῆς ἰλύος γεννηθῆναι· quod verè antiquum est;

ἰλὺς

ἰλὺς πρωτογενὴς, & Ægyptiis, & Phœnicibus, aliis verbis memoratur. Et quæ ſequuntur verba, *γεννᾶσθαι τὰ ζῶα ἐκ θερμῆς τῆς γῆς, καὶ ἰλὺν παραπλησίαν γάλακτι, οἷον τροφὴν, ἀνιείσης*, ſolum Ægyptiacum ſapiunt. Tota quidem hæc *ζωογονία* philoſophiæ antiquo-barbaræ non malè reſpondet; neque ſacræ repugnat, ſi Anaxagoræ *Mentem* his omnibus præeſſe & præſidere recordemur.

Ut hæc de Archelao claudamus, liceat hic obiter mendum in Laërtio, ut antea in Anaxagoræ vitâ, notare, quo planè pervertitur ſententia. Ex humore deducit omnia elementa Archelaus, idque attenuando vel conſpiſſando, quod his verbis protulit Laërtius, *Τηκόμενον, φησὶ, τὸ ὑγρὸν ὑπὸ τοῦ θερμοῦ, καθὸ μὲν εἰς τὸ πυρῶδες συνίσταται, ποιεῖν γῆν· Καθὸ δὲ περιῤῥεῖ, ἀέρα γεννᾶν.* Quis non videt mentem Archelai? Humor ſpiſſatus Terram conſtituit, laxatus & diffluens, aërem. Laërtii autem verba, ſi verè reddantur, ità ſonant, *Humorem, inquit, calore liquefactum, in quantum in naturam igneam concreſcit, Terram facere*,&c. Qualis, quæſo, ſententia? Eſtnè *concretio*, cùm Aqua tranſit in Ignem, qui tenuior eſt? & an ignis factus, immediatè conſtitueret Terram? quare pro *πυρῶδες* ſcribendum omninò *πηλῶδες*. Atque ità clara ſunt, & cohærent omnia.

Sed ut progrediamur; Illud unum de *MENTE*, rerum omnium præſide, & motûs omnis principio, manet, æternúmque manebit, hujus philoſophiæ decus & ornamentum. Luce charior eſt illa ſententiola, *Νοῦν μὲν ἀρχὴν κινήσεως*: *Omnis motûs in materiâ mentem eſſe principium.* Quod ità retulit Ariſtoteles, *φησὶ γὰρ Ἀναξαγόρας ὁμοῦ πάντων ὄντων καὶ ἠρεμούντων τὸν ἄπειρον χρόνον, κίνησιν ἐμποιῆσαι τὸν νοῦν καὶ διακρῖναι.* Notandum enim duo contineri in illâ doctrinâ Anaxagoricâ,

Phyſ. auſcul. l. 8. c. 1.

câ, primùm *Mentem* esse principium omnis motûs in materiâ; quæ ex se iners & immobilis est. Secundò *Mentem* esse authorem omnis ordinis in hoc motu; ideóque τῆς διακοσμήσεως, pulchræ & ornatæ compositionis mundi; quam alii, aut casui fortuito, aut necessitati, temerè attribuerunt. Τοῖς ὅλοις πρῶτος οὐ τύχην οὐδ' ἀνάγκην διακοσμήσεως ἀρχὴν, ἀλλὰ νοῦν ἐπέστησε. Inquit *Plutarchus* de Anaxagorâ. *In Pericle.*

Quare in hoc argumento præclarè se expedierunt philosophi Ionici, quoad mundi causam efficientem & intellectualem; quoad principium ipsius materiale, id aliter atque aliter exprimunt; sed in eo conveniunt omnes, hanc materiam primam particulis minutis, atque variè motis, constitisse. Hanc fluidam esse voluit Thales, & appellavit *Aquam*: volatilem Anaximenes & nominavit *Aërem*; Neque refert utrum dixerint, cùm ex hoc aut illo reliqua elementa constituerint. Atque has particulas alii similares, alii dissimiles esse voluerunt: idque innumeris modis. Hæc opinionum discrimina, quæ variè à variis recitantur, nullius sunt momenti: cùm inter philosophandum, ubi paululùm progressus fueris, eodem redeant; nomine magis quàm re diversa. Quare pro doctrinâ hujus Sectæ circa rerum ortum, satis erit constituere particulas minutas, & mobiles, easque primùm confusas, posteà in ordinem adductas à mente divinâ.

Præterea, hanc materiam fluidam in vortices dispofuit Anaxagoras, vel à mente motrice ita dispositam statuit. Hoc nos docet Plato in *Phædone*, ubi Socrates, causarum physicarum ignarus & fastidiosus, ingenium philosophicum Anaxagoræ inscitè sugillat: & inter alia, vorticem ab eo Telluri circumpositum, per ludibrium, memorat. Hanc doctrinam *P. 99.*

Anaxa-

Anaxagoræ explicitiùs memorat, & eodem ferè animo, *Clemens Alexandrinus*: his verbis, ἐπεὶ καὶ Ἀναξαγόρας πρῶτος ἐπέστησε τὸν νοῦν τοῖς πράγμασιν· ἀλλ' οὐδὲ οὗτος ἐτήρησε τὴν ἀξίαν τὴν ποιητικὴν, δίνους τινὰς ἀνοήτους ἀναζωγραφῶν, σὺν τῇ τοῦ νοῦ ἀπραξίᾳ τε καὶ ἀνοίᾳ. *Primus enim Anaxagoras Mentem rebus adjecit: sed nec ille dignitatem servavit causæ efficientis, Vortices, nescio quos, amentes describens, cum mentis ab agendo cessatione, & quasi amentiâ.* Ludit in vocibus νοῦς, ἀνόητος, ἀνοία: *Mens, Amens, Amentia.* Id autem vitio dat Anaxagoræ, quod in mundo condendo, rerum materiâ in vortices compositâ, mentem, quam introduxerat, otiari sinat. Nempe id sæpe accidit viris optimis, Socratis & Clementis similibus, ut ex amore causarum divinarum, inferiores & materiales negligant & fastidiant. Quæ tamen locum suum habent, & taceri non debent, in ordinatâ rerum explicatione.

Strom. 2. p. 364.

Vid. Plut. de Orac. defect. p. 435.

Deniq; quoad cœlos & corpora cœlestia, mirum quantum profecerant in eorum cognitione Ionici. Regiones cœlestes æthere constare: Planetas esse corpora opaca, atque Fixas ignea, quod summa est physicæ cœlestis, videntur rescivisse. Ità Animaxander, Τήν τε σελήνην ψευδοφαῆ, καὶ ἀπὸ ἡλίου φωτίζεσθαι. Idemque Anaximenes, apud Theonem *. Progreditur ultrà Anaxagoras, asseritque Τὴν σελήνην οἰκήσεις ἔχειν, ἀλλὰ καὶ λόφους καὶ φάραγγας. *Habitari in Lunâ, sed & esse in eâ colles & valles.* Quare Plato in *Apologiâ Socratis*, Miletum sic alloquitur, ἐπεὶ τὸν μὲν ἥλιον, λίθον φησὶν εἶναι, τὴν δὲ σελήνην γῆν· Ἀναξαγόρου οἴει κατηγορεῖν. Rectè igitur Plutarchus, ὁ γὰρ πρῶτος σαφέστατόν γε πάντων καὶ θαῤῥαλεώτατον περὶ σελήνης καταυγασμῶν καὶ σκιᾶς λόγον εἰς γραφὴν καταθέμενος Ἀναξαγόρας. Denique idem ait in genere de Thalete: Θαλῆς καὶ οἱ

Arist. Meteor. 1. 3. Plut. de plac. Phil. 2. 13. Laert.

* *In Astron.*

In Nicia p. 538.

De Plac. philos. l. 2. c. 28.

ἀπ'

ἀπ' αὐτῦ, ὑπὸ τῦ ἡλίυ φωτίζεσθαι τ̃ σελήνην. *Thales, & qui ejus sequuntur decreta,* aiunt, *à Sole illustrari Lunam.* Quoad Fixas & Solem, notum est Anaxagoræ dictum, quod ei vitâ penè constitit apud Athenienses, Solem esse μύδρον διάπυρον, *massam ignitam & candentem*; quod quidem materiam ardentem, sed crassam solidamque indicare videtur. Anaximander autem asseruit solem esse καθαρώτατον πῦρ, liquidum purissimumque ignem. His observatis, si, quæ de Lunâ statuerunt, ad cæteros Planetas; & quæ de Sole, ad cæteras Fixas, extendantur: Et nobiscum repetamus, quo tempore vixerint hi philosophi, Græcorum vetustissimi, veram cœlorum physiologiam, quam nuperis sæculis restitutam vidimus, antiquis sapientibus non ignotam, gratulabimur. Addam denique, in laudes Anaxagoræ, non tantùm generalem cœlorum doctrinam, sed etiam veteris novique formam, atque motuum discrimina: sive ex caussarum intuitu, sive priscâ traditione, ei innotuisse; prout anteà notavimus.

Hæc cùm ità sint, quî poterant ignorare, inquis, motum Telluris, verumque mundi systema, hi philosophi Ionici? Neque id ignorâsse mihi videntur. Nam qui cœlos fluidos esse statuunt, orbesque singulos more vorticum circumferri, impedire nequeunt quo minùs unà volvantur corpora quæ hisce vorticibus implicita sunt. Et speciatim quoad Tellurem, huic verticem hujusmodi circumposuit *Anaxagoras*, δίνην περιεσθεὶς τῇ γῇ, ut dicitur apud *Platonem*. Quamobrem non potuit non rotari circa suum axem Tellus. Dein quoad motum annuum, dixit *Anaximander*, referente Theone Smyrnæo, ὅτι ἐςὶν ἡ γῆ μετέωρος, κ̀ κινεῖται περὶ τὸ τῦ κόσμυ μέσον. *Quod Terra in sublimi pendeat, & moveatur circa mundi medium.* *Ut supra.*

medium. Quod de motu ipsius circa Solem facillimè intelligitur. Hæc quidem aptè cohærent, tam inter se, quàm cum sententiâ Pythagoræ, qui hunc Thaletem, primum habuit studiorum ducem. Sed in colligendis & interpretandis antiquorum dogmatis, erunt semper quædam dubia & incerta.

Hæc de philosophis Ionicis; Quorum doctrinam de cœlo & universitate rerum, miraberis forsan tam prope accedere ad hodiernam: aut me reum ages φιλαρχαϊσμοῦ, quasi ex affectu studioque erga veteres, illorum philosophiam nimis adornâssem. Fateor me, quà potui, tam in hâc quàm in aliis dissertationibus, favisse antiquis: ac è multis sententiis quæ sub eorum nomine circumferuntur, quam duxi optimam & veritati proximam, præ cæteris semper elegisse. Idque æquum esse videtur; consumptis enim pluribus, aut vitiatis, longinquitate temporis, siquid præclari superest, tanquam è naufragio ereptum, amplecti & gratulari debemus. Præterea notandum est, Philosophos Gentiles, sæpenumerò celâsse sua dogmata, metu vulgi: idque maximè, cum de rebus cœlestibus ageretur: ne, libertate nimiâ, Deorum majestatem læsisse viderentur. Quamobrem, cùm de Sole, & Lunâ, cæterisque stellis, liberiùs loqui apud populum periculosum esset, curæ illis fuit, ut de his, non nisi parcè, & privatim, ac inter amicos dissereretur: ne, in sui & suorum damnum, foras prorepere nt secretiores animi sensus. Hoc optimè animadvertit, loco *In Nicia.* suprà citato, Plutarchus, & exemplis confirmavit. Audiamus, si placet, ipsius verba. Cùm dixisset Anaxagoram, doctrinam de illuminatione & obumbratione Lunæ, primum scriptis prodidisse, hæc subdit, οὐδ' ὁ λόγος ἔνδοξος ἦν, ἀλλ' ἀπόρρητος ἔτι καὶ δι' ὀλίγων, καὶ μετ' εὐλαβείας τινὸς ἢ πίστεως βαδίζων· οὐ γὰρ ἠνείχοντο

χοντο

χοντο τοὺς φυσικοὺς καὶ μετεωρολέσχας τοτὲ καλουμένους, ὡς εἰς αἰτίας ἀλόγους καὶ δυνάμεις ἀπρονοήτους, καὶ κατηναγκασμένα πάθη, διατρίβοντας τὸ θεῖον. *Non erat celebris aut famosa illa doctrina, sed abdita & arcana: atque versabatur cum cautione, vel sub fide, inter paucos. Neque enim ferebant Physicos, & de rebus cœlestibus philosophantes: quòd, ad causas rationis expertes, cæcasque potentias, & effectus involuntarios, divinum numen astringere viderentur.* Dein hujus odii popularis in Philosophos exempla subjicit, his verbis, ἀλλὰ καὶ Πρωταγόρας ἔφυγε, καὶ Ἀναξαγόραν εἰρχθέντα, μόλις περιεποιήσατο Περικλῆς· καὶ Σωκράτης, οὐδὲν αὐτῷ τῶν γε τοιούτων προσῆκον, ὅμως ἀπώλετο διὰ φιλοσοφίαν· ὀψὲ δ' ἡ Πλάτωνος ἐκλάμψασα δόξα, διὰ τὸν βίον τοῦ ἀνδρὸς, καὶ ὅτι τὰς θείαις καὶ κυριωτέραις ἀρχαῖς ὑπέταξε τὰς φυσικὰς ἀνάγκας, ἀφεῖλε τὴν τῶν λόγων τούτων διαβολὴν, καὶ τοῖς μαθήμασιν εἰς ἅπαντας ὁδὸν ἐνέδωκεν. *Quin & Protagoras in exilium ivit: & Anaxagoram in vincula conjectum, non sine magno labore liberavit Pericles. Socrates etiam, licet nihil illi cum istis commune, tamen Philosophiæ nomine sublatus est. Tandem verò effulgens Platonis gloria, tam propter vitam virtutemque viri, quàm quod divinis & potentioribus causis necessitatem physicam subjecerit, hanc calumniam detersit, omnibusque ad disciplinas viam aperuit.* Causas Physicas rerum cœlestium ferre non potuit antiquum vulgus: necdum ferre potest Solis quietem, Terræque motum, tam doctorum quàm indoctorum vulgus. In omni ævo, ut vides, *veritas odium parit:* & incommoda res est, liberè philosophari. Non immeritò igitur *Doctrinam arcanam* apud se retinuerunt prisci sapientes: non tantùm quòd esset supra captum vulgi, sed etiam contra affectum geniumque. Hinc etiam licet conjectare, Antiquæ Philosophiæ historiam,

non modò per injurias temporis, ſed etiam metu & concilio Scriptorum, mutilam eſſe magnâ ſui parte: Eâque præſtantiori, arcanâ ſcilicet, & minùs vulgari. Et ſiquid verum rectumque ſit, ἐν τοῖς σωζομένοις, ſiquid pulchrum aut eximium in hiſce reliquiis, Id quidem genuinum eſſe fœtum primi Authoris: non ab Hiſtorico vel commentatore genitum, ſed conſervatum, æquum erit credere. Siquid verò ſecus fuerit, & à ratione alienum, non pari jure id primo authori adſcribitur: cùm ex multis causis, & mille modis, oriri poſſit vitium & corruptela: nec ſit veriſimile, Eum, qui Hiſtorici vices egit, accuratiorem, quàm ipſos Philoſophos, de rerum naturâ doctrinam adinveniſſe. Denique, ut propoſitum ab initio ſermonem claudamus, Quoad Cœlos & Sydera, extra dubium eſt, Antiquiſſimos Philoſophorum ſtatuiſſe Stellas eſſe Igneas, (de quo poſtea erit dicendi locus) Lunamque, Terreſtrem: ut minimè mirum eſſe poſſit, idem ſenſiſſe Ionicos, Phyſicorum præcipuos. Quapropter eorum nomine, & maximè Anaxagoræ, reliquos omnes mordet *Tatianus*, cùm ait, πῶς πειθή-σομαι τῷ λέγοντι μύδρον τὸν ἥλιον, καὶ τὴν σελήνην γῆν; *Quî credam dicenti Solem eſſe bolum ignitum, & Lunam eſſe terram, vel terreſtrem?*

Cont. Græc. m. p. 164.

De Philoſophiâ Ionicâ plura dicenda eſſent, niſi in hâc, ut in cæteris antiquis, periiſſent præcipua monumenta. *Galenus* memorat Librum *Thaletis*, περὶ ἀρχῶν: niſi forſan error ſit: alii enim Thaletem nihil ſcriptis reliquiſſe aiunt. Sed *Anaxagoræ* ſyntagma, cujus modò præclarum initium retinemus, extitit olim literis mandatum. Sua etiam placita *Anaximander* ſummatim conſcripta reliquit: teſte Laërtio. Atque ſuam *Phyſiologiam Archelaus*: teſte Suidâ. Denique, non minùs deſiderantur quæ

περὶ χυμ. Themiſt. Or. 15.

ab

ab aliis tradita & lucubrata fuerunt in hâc philosophiâ, maximè à *Theophrasto*, qui de *Anaximene*, *Anaxagorâ*, & *Archelao*, eorumque dogmatibus, commentarios edidit. *Laert. in Theophr.* Hæc autem cùm exciderint omnia, Philosophiæ Ionicæ non nisi tenuis notitia apud posteros remansit. Hactenus de Thalete suisque Ionicis.

CAP. XI.

De Pythagora, & sectâ Pythagoricâ.

SEquitur Pythagoras, & Philosophia Italica ab eo constituta: sæculo ante natum Christum sexto vel septimo. Cùm verò, aut prorsus nihil scriptum reliquerit hic philosophus, ut volunt plures: vel nihil quod diù superstitit: Nulla ferè dogmata physica hujusce Sectæ ad tempora nostra pervenerunt. Unus erat è Græcis peregrinantibus Pythagoras, neque eorum quisquam plus temporis insumpsit, aut plus laboris & molestiæ subiit, in antiquâ apud gentes exteras sapientiâ investigandâ. Suum ad Ægyptios iter suscepit suasu & consilio Thaletis, qui, in maximum virum, illum evasurum esse prædixit, si his præceptoribus uteretur. Audiamus Jamblicum hâc de re. *Vit. Pyth. c. 2.* Μεταδοὺς ὁ Θαλῆς ὅσον ἠδύνατο μαθημάτων, τό γῆράς τε τὸ ἑαυτοῦ αἰτιασάμενος, καὶ τὴν ἑαυτοῦ ἀσθένειαν, προετρέψατο εἰς Αἴγυπτον διαπλεῦσαι, καὶ τοῖς ἐν Μέμφει,

καὶ

καὶ Διὸς μάλιστα, συμβαλεῖν ἱερεῦσι.---- οὐ μὴν τοσούτων γε προτερημάτων, οὔτε φυσικῶς, οὔτ᾽ ὑπὸ ἀσκήσεως ἐπιτετυχηκέναι ἑαυτὸν ἔλεγεν, ὅσων τὸν Πυθαγόραν καθεώρασεν· ὥστε ἐκ παντὸς εὐηγγελίζετο, εἰ τοῖς δηλουμένοις ἱερεῦσι συγγένοιτο, θειότατον αὐτὸν καὶ σοφώτατον ὑπὲρ ἅπαντας ἔσεσθαι ἀνθρώπους. *Poſtquam Thales, quantum poterat, in diſciplinis ei contuliſſet, ſenectutem ſuam corporiſque imbecillitatem cauſatus, in Ægyptum ipſum trajicere, & cum Memphiticis, ac maximè Jovis, ſacerdotibus, verſari & conferre, adhortatus eſt. Se quidem aiebat non tam excellentium prærogativarum factum eſſe participem, vel à naturâ vel ab exercitatione, quantis præditus erat Pythagoras. Quare ſemper annunciabat, aut, ceu fœlix fauſtumque nuncium prædicabat, Pythagoram, ſi cum dictis ſacerdotibus verſaretur, diviniſſimum, & mortalium omnium ſapientiſſimum, evaſurum eſſe.* Magnificum ſatis elogium, & vaticinium: & à viro verè magno profectum. Qui, præconis inſtar, lætum nuncium affert de futuro Prophetâ, ſe quidem multò majore, & tantùm non ſupra ſortem humanam ſurrecturo.

Jambl. de vit. Pyth. c. 4. Conſilio monitiſque Thaletis obtemperavit Pythagoras, & ſuſcepto in Ægyptum itinere, per viginti duos annos inter ſacerdotes, gentis iſtius Philoſophos & Theologos, ſtudiis incubuit. Quantâ autem diligentiâ, quibuſque artibus, ſacram & arcanam Ægyptiorum doctrinam exquirere & expiſcari contendit, ex dictis anteà de ſacerdotibus Ægyptiis, & de Thalete, jam ſatis patuit. Neque Ægyptios tantum, ſed *Arabes* etiam, *Hebræos*, *Babylonios*, *Perſas*, *Phœnices*, ſuâ peregrinatione philoſophicâ, quadraginta plus minùs annorum, velut prædo literarius, inviſit & expoliavit. Denique, quò ſe magis inſinuaret in ſingulorum adyta & arcana, omnium ferè, tam

Græcorum quàm Barbarorum, sacris initiatum fe- *Laert. de Pyth.* runt. Hæc, & hujusmodi multa, legere est apud *Laertium*, *Jamblicum*, *Porphyrium*, aliosque. Multifaria enim narrantur de Pythagorâ: de quovis philosophorum vix plura: Quæ verò maximè quis expeteret, eorum paucissima retinentur. Intelligo dogmata Physica, & Physiologiam Pythagoricam. Pythagoræ natales, patria, peregrinatio, reditus, modus vivendi, modus etiam docendi, discipulorum classes, disciplina & instituta: denique, facinora non pauca, quæ perpetravit, mirabilia & à fide aliena: Hæc & hujusmodi, fusè narrantur. At summæ illius scientiæ, quâ claruit olim, & huc usque celebratur, pauca nobis exhibent specimina: saltem in scientiâ naturali.

Unum, fateor, retinuerunt, scientiæ naturalis fundamentum, *Systema Pythagoricum:* de Terrâ mobili, & Sole fixo in cœli nostri medio. Præterea Lunam esse ἀντίχθονα, sive Terram nostræ oppositam, & à Sole illustratam. Hæc doctrina, quam notavimus antea in scholâ Ionicâ, posteà magis emicuit in Pythagoricâ; ut, tam de Fixis quàm Errantibus, utraque rectè sensisse videatur. Dein quoad Cometas, hos, extra aërem nostrum, inter errantes minimùm, posuisse tam Anaxagoram, quam Pythagoram, ex Aristotele discimus. *Meteor. l. 1. c. 6.* Licet aliàs circa causas & indolem istorum Phænomenων, forsan erraverint. Denique cœlos fluidos & æthereos statuisse, singulasque stellas pro mundis totidem numerâsse Pythagoricos, diximus anteà ex *Plutarcho*. Atque hæc ferè de rebus cœlestibus. *Plac. Phil. l. 2. 13.*

Quoad cætera, Telluris physiologiam, mundique sublunaris ortum, ut erat propensior ad res abstractas & intellectuales Pythagoras, Antiquorum κοσμογο-

νίαν in ψυχογονίαν quandam convertiſſe videtur; ſaltem ſi ex *Timæo Locrenſi* & *Platone*, Pythagoræ ſententiam conjectare liceat. Illi enim mundi ortum deſcripturi, ſeſe occupant maximè in explicandâ compoſitione *Animæ Mundanæ*; id quod faciunt per rationes quaſdam *Harmonicas*, ex *individuâ* formâ & *dividuâ*, *Eodem* & *Altero*: ita enim loqui amant. Et quoad compagem mundi corporei, ex quibuſdam congruentiis corporum Geometricorum, terminos, ſedes, & intervalla, elementorum, diſponere & adaptare ſatagunt. Λεπτολογήματα, quæ ad ſcientiam naturalem nihil conferunt, neque in eâdem fundantur. Id tamen notandum, Chaos quoddam, ſive materiam inordinatè motam, ſupponere hos Pythagoreos: eique mentem præficere, ut in ordinem formamque mundanam ritè adducatur.

Eſt aliud ſcriptum Pythagoricum, *Ocelli Lucani*, qui de univerſo & rerum originibus multò aliter tractavit. Mundum enim æternum eſſe ſtatuit, tam quoad formam, quàm materiam: neque minùs genus humanum. Quapropter, niſi hunc hominem Pſeudo-pythagoricum eſſe, aut hoc opuſculum Ψευδεπίγραφον, dicamus, doctrina Pythagorica circa rerum origines, aut nulla eſt, aut maleſàna. Nihil autem reperies in iſtoc ſcripto Ocelli quod ingenium redolet Pythagoricum: & in diverſas partes abiit Plato, Pythagoricorum ſequax; Plutarchus denique aliud teſtatur, Πυθαγόραν καὶ Πλάτωνα γεννητὸν ὑπὸ θεοῦ τὸν κόσμον, καὶ φθαρτὸν μὲν ὅσον ἐπὶ τῇ φύσει. *Pythagoras & Plato genitum à Deo mundum aiunt: &, quod ad naturam attinet, corruptibilem.* Id quod confirmat Ariſtoteles, cum, veterum ſententias de mundi origine relaturus, ait, Γενόμενον μὲν οὖν ἅπαντες εἶναι φασιν· οἱ μὲν ἀΐδιον, οἱ δὲ φθαρτόν. *Genitum quidem omnes aſſerunt: alii*

Plac.Phil. l. 2. 4.

De Cæl. l. 1. c. 11.

alii autem perpetuum fore, alii periturum. His tamen non obſtantibus, fatendum eſt, tam Pythagoricos quam Platonicos, veterumque alios, propendiſſe in illam ſententiam, *Rerum ſubſtantiam eſſe æternam: Formas & modos, fluxos & inſtabiles.*

Utcunque ſit, in his, multiſque aliis, non diffitemur doctrinam Pythagoricam incertò & obſcurè traditam receptamve poſteris. Quod à multis cauſis proveniſſe arbitror. Primò, non unica erat doctrina Pythagoræ: alia *vulgaris*, alia *arcana*, atque alia, ut quidam dicunt, *media.* Dein variæ erant Diſcipulorum claſſes: quarum ſingulas, pro captu & ingenio, non tantum in differentibus materiis exercebant, ſed etiam in eâdem materiâ aut argumento, alio atque alio modo. Exempli gratiâ, cùm de formâ & ſyſtemate mundi tractandum eſſet, hos in vulgari ſyſtemate, poſitâ *Terrâ* in mundi centro, erudiebant: Alios in vero & arcano, poſito *Sole* in mundi centro, vel in hujus Orbis magni meditullio. Pariter ſi de numeris agendum eſſet, hos uſum vulgarem, alios myſticum docebant. Atque ità de cæteris: prout animus erat, Catechumenos, ut ita dicam, inſtituere, aut adeptos: ut nil miri ſit, diſpares ſententias, aut forſan contrarias, ex eâdem ſcholâ prodiiſſe ſub nomine Pythagoræ. Præthereà, Cùm ſuam philoſophiam Pythagoras ſymbolicè & ſub involucris propoſuerit, maximam partem: & non niſi ſuis notam eſſe vellet, cæteris hominum, inſtar ferarum, habitis: utroque modo oblivioni & interitui facta eſt obnoxia: tam propter obſcuritatem rei, quàm quòd paucis cuſtodienda traderetur. Unde, quod theſauris quandoque accidit, dum nimis abſcondidit, latendo poſteris periit. Ad hæc denique accedit, ex antiquioribus non paucos authores (quorum infra meminerimus)

nerimus) qui de rebus dogmatiſque Pythagoricis ſcripſerant, nobis excidiſſe, temporis hominumve injuriâ abreptos.

Convenit utcunque inter omnes qui hanc materiam qualitercunque tractârunt, *numeris*, ſymboliſve numericis, ſummoperè uſum eſſe Pythagoram in tradendâ ſuâ philoſophiâ. Veteres ante Pythagoram fabulis involvêre ſuam Theologiam aut Philoſophiam: quâ ratione, periit plerumque, progreſſu temporis, vera doctrina, fabularum mole oppreſſa. Pythagoras, rejectis fabulis, numeros ſubſtituit. Neque fœliciori exitu. Evanuerunt enim paulatìm iſtæ rerum umbræ, & fugêre ſenſus noſtros. Quis enim ſapientior unquam evaſit ex numeris Pythagoricis? aut veritatem ſibi antea ignotam exinde didicit? Certè quas mihi contigit hactenùs, aut apud veteres aut recentiores, numerorum Pythagoricorum interpretationes inſpicere, notitias vulgares exhibent, quales aliunde facilè eſſet addicere: aut tenues argutias de rerum principiis, abſque fundamento & ſine fructu.

Inter hæc numerorum myſteria ſemper præcelluit *Tetractys*: Crux ingeniorum per multa ſæcula. Quin & *Septenarius* non ignobilis eſt: *Denarius* autem nobiliſſimus dicitur, & plenè perfectus: quòd omnem numerum diverſæ virtûtis & perfectionis, intra ſe habeat. Eſto: ſed nil præter numeros in ſe continet; Non Cœlum, & Terras, & res alias, à numeris quantumcunque diverſas. Imò omnia, inquiunt nonnulli: alii verò modeſtiùs, non quidem in numeris latere res omnes tanquam in ſuis cauſis, ſed veluti in tot capſulis memorialibus, quibus uti liceat ad revocandum in mentem rerum capita, vel doctrinam Pythagoricam ſub iſtis capitibus contentam:

Unde

Unde ſingulis numeris varios titulos, cognomina, ſignificationes, & rerum ordines, ſubnectunt: quemadmodum faciunt Cabaliſtæ in ſuis *Sephiroth:* ut materiam ſtudiorum diſpeſcant in loca & claſſes. Quod ſi hoc modo interpretemur numeros Pythagoricos, ex inſtituto tantùm ſignificant, non ſuâ vi & ſuâ naturâ. Pythagoras verò παγὰν ἀενάȣ φύσεως, *rerum ipſarum fontem*, ſuam Tetractyn nuncupat: &, ex conſenſu omnium veterum, Numeros rerum *principia*, *radices*, *origines*, ſtatuebat Pythagoras: Prout infra dicetur.

Quoad numerum *ſeptenarium*, celebris eſt, potiſſimùm inter Hebræos & Chriſtianos; idque primùm, ſi rectè conjicio, ratione *Sabbathi*, ſeptimo quoquo die: & *Sabbatiſmi*, in ſeptimo millennio, celebrandi. Unde tanquam à fonte, multa alia ſeptenaria typica, in ſcriptis utriuſque fœderis, manâſſe mihi videntur. Oblitus eram *Ternarii*, numeri Platonici, τῶν τριῶν ὑποςάσεων commemorativi. Nam quod velint nonnulli, *Principium*, *medium* & *finem*, deſignare, frigidum eſt & vulgare. Sed cùm numerus aliquis à causâ ſacrâ dignitatem adeptus eſt, alia accumulare ſolent ſecundaria & minoris momenti additamenta, & interpretamenta, quorum multitudine primus character ſæpe obruitur. Succedit denique Numerus *Quaternarius*, Pythagoricus; ab iis enim potiſſimum, ſi non unicè, colitur & conſecratur hic numerus. Hunc illi, ſub nomine *Tetractyos*, tanti olim faciebant, ut Sacramenti loco habuerint, & per ipſum, & ipſius authorem, alii aliis fidem ſanctiſſimam dederint.

Ναὶ μὰ τὸν ἁμετέρα ψυχᾶ παραδόντα Τετρακτύν,
Παγὰν ἀενάȣ φύσεως.

Per Eum, qui nobis tradidit Quaternarium,
Fontem perennis naturæ.

Jurabant Pythagoram, & mysterium quod eos docuit maximum, *Tetractyn.* Nomen tacebant, præ modestiâ, ut inquit *Jamblicus*, & doctrinâ designabant virum: αἰδῶ μὲν ποιουμένων ὀνομάζειν Πυθαγόραν, ὥσπερ καὶ θεῶν ὀνόμασι χρῆσθαι πολλὴν φειδὼ ἐποιοῦντο· διὰ δὲ τῆς εὑρέσεως τῆς τετρακτύος δηλοῦντων τὸν ἄνδρα. *Præ pudore quidem Pythagoram non nominant, ut Deorum quoque nominibus parcè admodùm utebantur: Sed per Tetractyos inventionem virum indicant.* Hierocles ad temperandum hoc juramentum ἴδιον appellat, quasi aliter per Deos immortales jurarent Pythagorici; aliter per Pythagoram: Quem Divinum quidem, Deum neutiquam, habebant. Ὥστε καὶ κατὰ τοῦτο εἴποι ἄν τις, ἰδίᾳ μὲν τηρεῖσθαι τὸ σέβου ὅρκον, ἐπὶ τῶν ἀεὶ καὶ ὡσαύτως ἐχόντων θεῶν· ἰδίᾳ δὲ νῦν ὀμνύσθαι κατὰ τοῦ παραδόντος ἡμῖν τὴν τετρακτὺν διδασκάλου, ὃς οὐκ ἦν ἐκ τῶν ἀθανάτων θεῶν, οὐδὲ τῶν φύσει ἡρώων, ἀλλ᾽ ἄνθρωπος, ὁμοιώσει θεοῦ κοσμηθεὶς, καὶ πρὸς τοὺς ἀφ᾽ ἑαυτοῦ θείαν ἀποσώζων εἰκόνα· ὅθεν καὶ ἔνορκον αὐτὸν ἐπὶ τῶν οὕτω μεγάλων ποιεῖται, λεληθότως ἐπεμβάλλων τὸ περὶ Πυθαγόραν τῶν ἀκροατῶν σέβας: καὶ τὴν ἀξίαν αὐτοῦ δεικνὺς δι᾽ ὧν παραδέδωκε μαθημάτων. *Ità ut istâ ratione dicat aliquis, peculiari quidem modo servari præceptum de colendo jurejurando in Diis, qui semper & eodem modo existunt: & modo item peculiari hìc per Magistrum jurari, Qui nobis Tetractyn tradidit: Qui nec erat ex Deorum immortalium numero, nec ex Heroum genere, sed homo, Dei similitudine præditus, divinæque imaginis authoritatem apud suos retinens. Unde fit ut in magnis adeo rebus ipsum adhibeat in juramentum: tacitè innuens, quâ ratione* *Pythago-*

De vit. Pyth. c. 28.

Pythagoras à suis auditoribus coleretur, quantumque sibi dignitatis, disciplinis, quas tradiderat, peperisset.

Hæc de Homine & de juramento, sed de *Tetractu* quid dicendum? Hunc nodum solvere tentârunt, tam veteres quàm recentiores: sed nondùm mihi occurrit quisquam cujus explicationi firmiter assentiri & acquiescere potui. Ex antiquis consului *Philonem*, *Plutarchum*, *Hieroclem*, *Theonem Smyrnæum*, *Proclum*, *Nicomachum*, *Sextum Empiricum*, *Suidam*, *Martianum Capellam*, *Macrobium*, aliosque: qui, vel datâ operâ explicuerunt, vel obiter perstrinxêre, hoc argumentum. Horum autem omnium interpretationes non tantùm laxæ mihi videntur, sed etiam plerumque leves, & exigui ponderis, si veræ essent: Quæque, nec Mysterii nomen, nec vim juramenti, nec Inventoris gloriam, sustinere possunt. Laborârunt etiam in eodem argumento è recentioribus non pauci: quorum conjecturas si referrem singulatim, nimii facerem. Præcellere videtur illa, quæ de *Tetragrammato* Judæo Pythagoricam Tetractyn exponit. Quæ est utriusque Pici *Mirandulæ*, Johannis *Seldeni*, & Gotofridi *Wendelini*, sententia: Eandem etiam dudum tetigerat *Philo* in *vitâ Mosis*. Quamobrem verò, *P. 519.* aut quam rationem mysterii habere poterat apud Pythagoricos hoc Tetragrammaton? num quod doceret *unum esse summum Deum*? Hoc docuerunt Orphici; à quibus hausit Pythagoras, ex consensu omnium, suæ Philosophiæ & Theologiæ partem non exiguam; Vel quòd doceret Deum Israelitarum esse illum summum Deum, & religionem Mosaicam ab ipso unicè institutam? Hoc si credidisset Pythagoras, nefas illi fuisset, alium Deum colere, alium cultum instituere, quàm Israeliticum; Ceremonias autem, ritusque Mosaicos, in Scholâ Pythagoricâ obtinuisse

nullibi

nullibi legimus, quin potius Orphicos. Denique, ſi dixeris non tam in re, quàm in nomine, in voce, in literis Tetragrammati, hæſiſſe myſterium, & rationes Cabaliſticas ſecutum eſſe Pythagoram in hujus nominis arcanis eruendis, parùm conſulis dignitati tui Pythagoræ: Neque conſtat, ullo indicio, ita ſenſiſſe Philoſophum. Scio *Reuclinum* in ſecundo libro *Artis Cabaliſticæ*, Pythagoram traxiſſe ad partes Cabaliſtarum: ſed argumentis frigidis, aut argutiolis & exemplis iſtiuſmodi, quæ nullam vim habent ad flectendos prudentum animos. Malo fato interciderunt *Telaugis* Pythagorici *libri quatuor*, περὶ τ̃ τετρακτύος, qui hanc litem facilè diremiſſent. Intereà, qui in hâc vexatâ materiâ plura deſiderant, adeant, præter dictos modò authores, Joh. *Meurſium*, Fab. *Paulinum*, & Petrum *Bongum*, qui veterum de numeris ſubtilitates vel nugamenta ad faſtidium uſque congeſsêre. Denique, ut verbo complectar omnia, cùm numeros conſtituebant Pythagorici rerum cauſas & origines, ipſoſque Deos, Mentes, & res omnes materiales è numeris excitabant, vel aliam habuerunt Numerorum Ideam quàm nos habemus hodiè, vel pro Junone nubem amplexi ſunt: Ingeniique ſui figmenta & veritatis idola pro veritate ipsâ, ſibi & poſteris malè obtrudebant.

Suid. in voc. Τηλ.

De Denar. Pyth. De num. Sept. De num. myſter.

Quod verò *numeros* pro rerum Principiis habuerit Pythagoras, teſtantur omnes veteres, *Plato*, *Ariſtoteles*, cum ſuis commentatoribus Græcis: *Plutarchus*, *Sextus Empiricus*, cæteri: neque teſtantur modò, ſed eâ de re, ut notâ & confeſsâ, variè diſſerunt, diſcutiunt, exponunt, refellunt. Caret tamen, tam fundamento quàm ordine, hic modus philoſophandi; *Numeri* enim ſequuntur Res, Rerumque diviſionem: Neque, ſi antecederent, aut Corporibus molem, aut

Anima-

Animabus & Mentibus cogitationem, conferre poterant, cùm utriſque deſtituantur. Manifeſtum eſt, Numeros, præter numeros, nihil poſſe generare: Nullam habent ultrà vim aut efficaciam. Poſſunt quidem repræſentare, ſuo modo, rerum gradus & genera, ſed efficere non poſſunt: neque vices materiæ ſupplere in rerum effectione. Quin age, mi Pythagorice: ſi negas, experiamur pauliſper: fac mihi è tuis numeris, non Deum, aut mentem, ut tu jactare ſoles: ſed corpuſculum aliquod: Lapidem, exempli gratiâ: vel, ſi mavis, Lutum. Accinge te ad opus, Quos numeros habes aptiſſimos ad hoc propoſitum? Pares vel impares: mares vel fœminas? pro tuo ingenio, quos velis, accipe. Sed ſteriles ſunt omnes, mihi crede: & ad generandum Lapidem æque inepti. Quid ſi, mutato conſilio, numeros planos vel ſolidos adhibeas: vel forſan quadratos. Nihil hinc efficies præter figuras quaſdam imaginarias: & ex Nihilo, quadrato vel cubico, plano vel ſolido, nihil fit. Denique ſi *unitates* compingas: ſi *binarium*, *ternarium*, *quaternarium*, cæteroſque, cum ſuis mirificis virtutibus: adde, ſubtrahe, divide, compone: in omnes facies verte, omnes vires exprome: Numeri ſunt adhuc, & prætereà nihil. Nihil Lapideum emergit, multo minus humanum, aut Divinum. Hæc ludendo diximus, ſed res eò redit: *Nihil pariunt numeri præter numeros:* gignuntque ſemper ſui ſimiles, & more, ut aiunt, *univoco.* Quapropter cùm omnia ex numeris compoſuit Pythagoras, ſubintelligere non potuit cauſas *Efficientes*, neque *Materiales*, (quod pace aliorum dictum ſit) ſed aliquo modo *Exemplares*; imagines quaſdam rerum è ſuis cauſis exorientium. Quemadmodum enim numeri progrediuntur ab unitate, ſive monade, omnium ſimpliciſſimâ radice, in

magis

magis magiſque compoſitos: novaſque induunt proprietates in illo progreſſu: Ità à Deo ſimpliciſſimo recedunt gradatim rerum productarum claſſes, retinentque characteres aliquo modo ſuis numeris analogos. Id certè conſtat, Philoſophorum & Theologorum μυςικωτάτυς multùm ſudâſſe in hoc argumento, nempe ut rerum ortum & emanationem à primo Ente, progreſſumque per varios ordines, à ſummis ad ima, ſi non ratione explicitâ, ſaltem per Symbola & ſimilitudines, explicarent.

Nec tamen diſſimulandum eſt, ingenium Pythagoricum, Platonicumque, hoc vitio laborâſſe, quod res Phyſicas in rationes Mathematicas, numeros & proportiones, reſolverit: utì poſtea Ariſtoteles in rationes Logicas. Uterque peccavit nimiâ ſubtilitate, dum tenuibus aranearum filis Divam Naturam tenere ſtuderent, quæ non niſi ferreis aut adamantinis catenis, ratione rigidâ fidiſque obſervationibus, ſe conſtringi patitur. Palam eſt, hos philoſophos aptiores fuiſſe, magiſque aſſuetos, contemplationibus abſtractis quàm naturalibus: Neque habuit ſchola Pythagorica, ut mihi videtur, ullam Phyſiologiam ſtabilem, & toti ſectæ communem: ſed pro libitu quiſque, & ſuo modo, de rebus elementaribus philoſophabatur. At ſi ad hanc claſſem revocemus *Pherecydem*, Pythagoræ præceptorem: & *Empedoclem*, ſemipythagoricum: antiquæ phyſiologiæ veſtigia, rerumque origines, apud hos reperiemus. Pherecydes *Theogoniam* ſcripſit, more priſco & mythologico: ut patet ex *Suidâ*, & *Maximo Tyrio*. Eumque ait *Theopompus* Πρῶτον περὶ φύσεως ϗ θεῶν Ἕλλησι γεάψαι· quod tamen plures Thaleti tribuunt; forſan ille primus Theogoniam ſcripſit oratione ſolutâ; cujus ſcripti initium hoc nobis dedit Laërtius, Ζεὺς

Diſſert. 29.

Apud Laërt.

μὲν,

μὲν, καὶ χρόνος εἰσάει, καὶ χθὼν ἦν· χθονίη δὲ ὄνομα ἐγένετο Γῆ, ἐπειδὴ αὐτῇ Ζεὺς γῆν γέρας διδοῖ. In verbis penultimis γῆν γέρας mendum esse non dubito, quod sententiam corrupit. Suspicor fuisse ὠγῆνον vel ὠγῆνα quod antiquitùs *Oceanum* significabat. Certe ex *Pherecyde* citat *Clemens Alexandrinus* hæc verba, Ζὰς ποιεῖ φᾶρος μέγα τὲ καὶ καλὸν· καὶ ἐν αὐτῷ ποικίλλει γῆν, καὶ ὠγῆνον, καὶ ὠγήνου δώματα. *Jupiter facit pallium, magnum pulchrumque: & varietate quadam in eo describit Terram, & Oceanum, & domos Oceani.* Quod ad eandem, cum illâ Laërtii, Pherecydis Cosmogoniam spectâsse, dubitare vix licet. *Strom.6. p. 621.*

Quoad *Empedoclem*, hunc semipythagoricum diximus: licet enim Pythagoræ fuerit auditor, Ionicorum, qui aptiori erant ingenio ad scientiam naturalem, imitatus est physiologiam. Id notavit ex *Alcidamâ Laertius*, Τὸν δὲ, de Empedocle loquitur, Ἀναξαγόρου διακοῦσαι καὶ Πυθαγόρου, καὶ τοῦ μὲν τὴν σεμνότητα ζηλῶσαι, τοῦ τε βίου καὶ τοῦ σχήματος, τοῦ δὲ τὴν φυσιολογίαν. *Hunc Anaxagoræ & Pythagoræ fuisse auditorem: quorum unius vitæ & habitus gravitatem, alterius physiologiam, adamavit & secutus est.* Solem *Laert.* πυρὸς ἄθροισμα μέγα, *magnum ignis acervum* vel *molem:* καὶ πυρινὰ εἶναι τὰ ἄστρα, *& stellas esse igneas*, cum *Plut.de pla. ph.l.2.c.13.* utroque suo præceptore, statuit. Quoad Terram & sublunaria, ex quatuor elementis, quæ, more antiquorum, Deorum & Dearum nominibus insignivit, omnia composita esse voluit: nota sunt ipsius carmina,

Ζεὺς ἀργὴς, Ἥρη δὲ φερέσβιος, ἠδ' Ἀϊδωνεὺς,
Νῆστις θ', ἣ δακρύοις ἐπικροῖ ὄμμα βρότειον.

Hæc exposuit Laërtius, aliique, per quatuor ele-

menta. Inquit, Δία μὲν τὸ πῦρ λέγει, Ἥρην δὲ τὴν γῆν, Αἰδωνέα δὲ τὸν ἀέρα, Νῆστιν δὲ τὸ ὕδωρ. Atque horum elementorum coalitionem in mundum habitabilem, *Amorem* & *Amicitiam* appellavit. Cùm verò ita ſe fugerent & ab invicem ſecederent ut nulla eſſet mixtio commoda, aut rerum generatio, *Litem*, *odium*, & inimicitiæ ſtatum dixit. Unde adjicit idem Author, φιλίαν δὲ ᾗ συγκρίνεται, καὶ νεῖκος ᾧ διακρίνεται. *Amicitiam appellavit, cùm conjuncta eſſent: Litem & contentionem, cùm ſeparata.* Hoc autem alibi explicuimus, ubi de Chao antiquo & diſpeſcendis elementis in rerum ortu, tractatum eſt.

Theor. Tell. l. 2. c. 7.

De Pythagoricis hæc dicta ſunto, idque paucis, ob inopiam materiæ phyſiologicæ in iſtâc ſectâ, atque etiam Authorum qui Pythagorica tractârunt; periit pars maxima ſcriptorum qui in hoc argumento verſati ſunt, & imprimis ipſorum Pythagoricorum monumenta deſiderantur. Quoad *Pythagoram* ipſum, ſcripſerit aliquid, necne, lis adhuc pendet: Sed de *Philolao*, *Archytâ*, *Eudoxo*, aliiſque, non dubitatur. Libros *Philolai* ab ipſius propinquis in Siciliâ Platonem emiſſe, memoratum eſt: idque centum minis; Charos non habuit auro contra. Hos libros *Philolai* appellat Laertius, τὰ διαβόητα βιβλία, & ex iis primùm ait innotuiſſe doctrinam Pythagoricam, Μέχρι δὲ Φιλολάου οὐκ ἦν τι γνῶναι Πυθαγόρειον δόγμα· οὗτος δὲ μόνος ἐξήνεγκε τὰ διαβόητα τρία βιβλία, &c. Neque aliter *Jamblicus* in vita *Pythagoræ*, ἐν τοσαύταις γενεαῖς ἐτῶν οὐθεὶς οὐδενὶ φαίνεται τῶν Πυθαγορείων ὑπομνημάτων περιτετυχηκὼς πρὸ τῆς Φιλολάου ἡλικίας, ἀλλ' οὗ πρῶτος ἐξήνεγκε τὰ θρυλλούμενα ταῦτα τρία βιβλία, &c. *Per tot annorum ætates & curricula, in quicquam Pythagoricorum commentariorum incidiſſe quenquam ante Philolai ætatem, non conſtat. Sed is*

Laert. in vit. Philoſ. In Pythag.

c. 31.

primus

primus in lucem edidit hosce tres vulgò satis jactatos libellos. Denique Proclus, eundem Philolaum doctrinam Pythagoræ de Diis, & rerum à Deo progressu, mirasque de iisdem notiones, prodidisse ait. Et ab his suum Timæum aliaque contexuisse, accusatur Plato. Sed de *Philolao* satis. *Theol. Plat. l. 1. c. 5.* *Tzetzes Chil. 10. hist. 355. & Chil. 11. 362.*

Archytæ, Pythagorici, & egregii Mechanicorum Magistri, plura numerantur opera. Ejus Ἁρμονικὸν *Nicomachus* allegat. Librum περὶ παντὸς *Simplicius.* Cujus etiam meminit ipse Archytas in Epistolâ ad Platonem sub titulo τὰς τῶ πάντων γενέσιος. Scripsisse etiam περὶ τῶ ὄντος· περὶ τῶν ἀρχῶν· item περὶ τῶ νῶ, καὶ περὶ αἰσθήσεως, ex *Stobæo*, aliisque constat. Quæ omnia nobis surripuit invida ætas, & *Moralia* non pauca. Extat tantùm fragmentum περὶ τῆς Μαθηματικῆς. Dein *Eudoxus*, ex philosophis peregrinantibus unus, varia scripsit. Τὰ ἀστρολογούμενα, καὶ γεωμετρούμενα, καὶ ἕτερα ἄττα ἀξιόλογα· ut ex *Hermippo* refert Laertius, aliique ex aliis. Γῆς περίοδος, præ cæteris claruit, à pluribus celebratus liber, & ampliori titulo à *Strabone* (*l.* 1.) dicitur, ἡ περὶ Εὐδοξον ἱστορία: ut meritò videatur historiæ naturalis & gentium res quasdam comprehendisse. Tredecim annos versatus est Eudoxus in Ægypto, cum sacerdotibus istius gentis: optimis si Thaleti credimus, studiorum præfectis: & qui, Platone judice, præ cæteris gentibus, vetustissimarum rerum memoriam conservabant. His denique deperditis accensendus *Empedocles*, cujus tres libri *de rerum naturâ*, à veteribus iterum iterumque citantur, & à nobis desiderantur. *L. 1. περὶ Ἀεσθ. de Cat. in præf.* *Par. 1557. octavo.* *Suid. Procl. in 1. Euclid.* *Strab. l. 17.*

Hæc Pythagorici scripserunt, sed desunt prætereà authores non pauci, qui hujus sectæ historiam & dogmata tradiderant, ab eâ licet alieni. *Aristoteles* imprimis, qui plures libros composuit circa philosophi-

am Pythagoricam & Pythagoreos, teſte Laertio in ipſius vitâ; ubi memorat περὶ τῶν Πυθαγορείων unum, alterum πρὸς τοὺς Πυθαγορείους· Item tres libros, περὶ τῆς Ἀρχύτου φιλοσοφίας, & πρὸς τὰ Ἀλκμαίωνος; Denique τὰ ἐκ τοῦ Τιμαίου καὶ τῶν Ἀρχυτείων. Erat autem Ariſtoteles parùm æquus in veteres philoſophos: quorum opiniones & dogmata plerumque eo animo referebat, ut invidiâ oneraret & refelleret. Multos prætereà allegat Laërtius in philoſophorum hiſtoriis, qui Pythagorica tractârunt: *Ariſtoxenum*, *Heraclidem*, *Neanthem* & *Hermippum*. *Jamblici* collectionem Dogmatum Pythagoricorum citat *Syrianus*. Adhæc *Didymus* ſcripſit de philoſophiâ Pythagoricâ, referente *Clemente Alexandrino*: & *Eudorus*, apud Simplicium. Item *Moderatus Gaditanus* de vitâ placitiſque Pythagoræ commentatus eſt, ut teſtatur *Stephanus* in voce Γάδειρα, *Porphyrius* apud Euſebium, & *Hieronymus* adverſus *Ruffinum*. Denique ſymbola Pythagorica expoſuerunt *Alexander Polyhiſtor*, & *Androcidus*, aliique. Hos propterea recenſui authores, quo minùs mireris, philoſophiam Pythagoricam parùm nobis innoteſcere, cum tot ſcriptores exciderint è quorum monumentis hauriendа eſſet. Quin & plures adhuc deſiderantur minorum ſubſelliorum, quibus immorari non duxi operæ pretium. De Pythagorâ & Pythagoricis hæc dicta ſunto.

In Ariſt. Metaph. c. 12. m. p. 90.
Strom. 1.
Ad prim. φυσ. ἀκρ.
Hiſt. Eccl. l. 6. c. 19. vel 13. l.
Jam. de vit. Pyth. c. 28.

CAP.

CAP. XII.

De Sectâ Eleaticâ: & de Stoicis.

PHilosophiam Orphicam, Ionicam, Pythagoricam perlustravimus, maxima suorum temporum lumina: Sequitur *Secta Eleatica*, à *Zenophane* Colophonio, sub temporibus Anaximandri & Archelai philosophorum, constituta: posteà verò nomen sortita à discipulis Eleaticis. Videtur composita ex philosophis inter se diversis, gente, moribus, & dogmatibus: Schola miscellanea. Neque ideò sub unicâ ideâ aut uniformi principiorum serie exhiberi potest: quapropter, quid statuerint de rerum naturâ unus atque alter eorum, qui præstantiores fuerint, satis erit indicâsse. De cœlo corporibusque cœlestibus in decretis Zenophanis, id tantùm notatu dignum reperio, quod mundos voluit esse innumerabiles, καὶ ἀπείρους ἡλίους εἶναι καὶ σελήνας, *& infinitos esse Soles* in immenso cœlo, *& infinitas Lunas*, nostræ non dissimiles. *Nostramque habitari instar terræ*; ità enim testatur Cicero (*Academ. quæst.* 4.) *habitari ait Zenophanes in Lunâ, eamque esse Terram multarum urbium & montium.* Hæc quidem non malè, sed hos mundos æternos esse voluit, καὶ ἀπαραλλάκτους, ideoque sine ortu. Quem errorem cùm erraverit, in cæteris quid statuit de rerum naturâ, parùm refert quoad propositum nostrum.

Par-

Parmenides autem rerum ortum admisit, idque ex igne & terrâ tanquam elementis, additque Laertius, eum voluisse, γένεσίν τε ἀνθρώπων ἐξ ἡλίου πρῶτον γενέσθαι, ità vulgò legitur. Sed quid hoc rei est, *Homines nasci ex Sole*, tanquam ex materiâ suâ aut elemento? Legendum omninò pro ἐξ ἡλίου, ἐξ ἰλύος, quemadmodum se habet editio Basiliensis & in margine Romanæ adscriptum est. Neque aliter legisse Aldobrandinum constat, cùm ità verba transtulerit, *atque hominum ortum è limo primùm extitisse.* Quæ quidem erat inter antiquos sententia communis, & inter Ionicos maximè, è quibus Anaximandrum & Archelaum à nonnullis dicitur audiisse Parmenides; prorsusque mihi videtur habuisse eadem, tam numero quàm naturâ, principia & sententiam cum Archelao, circa rerum ortum, nempe τὸ ψυχρὸν ac τὸ θερμὸν, ut ex utriusq; verborum comparatione facilè patebit; ità enim de *Archelao* Laertius, ἔλεγε δὲ δύο αἰτίας εἶναι γενέσεως, θερμὸν καὶ ψυχρόν· καὶ τὰ ζῶα ἀπὸ τῆς ἰλύος γεννηθῆναι, &c. Dein de *Parmenide*, δύο τε εἶναι στοιχεῖα πῦρ καὶ γῆν· γένεσιν τε ἀνθρώπων ἐξ ἰλύος πρῶτον γενέσθαι· αὐτὴν δὲ ὑπάρχειν τὸ θερμὸν καὶ τὸ ψυχρὸν, ἐξ ὧν τὰ πάντα συνιστάναι. Denique cùm multi authores, præter Laertium, uti Aristoteles, Plutarchus, Empiricus, aliique, Parmenidem & ipsius dogmata memorârint, illud de *ortu Solari hominum*, si ipsius fuisset, ut maximè παράδοξον & præ cæteris memorabile, non præteriissent.

Parùm igitur recesserunt ab Ionicis Eleatici quoad rerum ortum; si quem rerum ortum statuerunt; id enim de omnibus non constat. Et cùm motum è rebus sustulerint eorum nonnulli, hos in physicorum censum non admittit Aristoteles, idque rectè; nam sine motu nulla esset generatio aut corruptio *Phys. ausc. l. 1. c. 2.*

imò,

imò idem essent omnia, nulla corporum diversitas, nulla compages, aut ornatus, aut aliud quicquam quòd *Mundum* appellare liceret. Ut mirum videri possit, quid sibi proposuerint Parmenides, Melissus, aliique, cùm è naturâ motum auferre, aut *apparentem*, non *verum*, esse vellent. Hoc accedit ad ingenium Pythagoricum & Platonicum, qui res sensiles, aut rerum sensilium formas, quod fluxæ, caducæ, & instabiles essent, instar phantasmatum, aut instar nihili, habebant; ideoque ad rationes abstractas & immutabiles, veluti *numeros*, *proportiones*, aut *Ideas*, pro rerum principiis confugiebant.

Ad hanc sectam Eleaticam aggregari solent *Leucippus* & *Democritus*, viri celebres & eximii, qui hypothesin *Atomorum* invexerunt: Quæ, licet, meâ sententiâ, falsa sit & malè fundata, dedit tamen occasionem philosophandi strictiùs & accuratiús. Hi enim non quærunt corporum principia, aut agendi vires inter *numeros*, *proportiones*, *harmonias*, *ideas*, *qualitates*, aut *formas elementares*, ut ab aliis factum est: sed ipsa adeunt corpora, eorumque conditiones Physicas & Mechanicas examinant, motum, figuram, partium situm, tenuitatem aut magnitudinem, & similia: & ex his cujusque virtutes æstimant, actiones definiunt, effecta explicant, idque rectè solidéque, ut mihiv idetur, hucusque. Quod verò has minutias indivisibiles esse vellent, aut innatum impetum habere, aut inclinationes ad certa loca, aut denique inanibus spatiis disjungi, hæc & hujusmodi, non tantùm gratis dicta sunt, sed etiam claræ rationi refragantur. Utcunque, cum viam aperuerint ad saniorem differendi methodum circa res physicas, & in hâc parte de republicâ literariâ non malè meruerint, illos laude suâ ne fraudemus.

Agnovit

Agnovit Leucippus motum Terræ circa suum axem; & in primâ Telluris origine & formatione, cùm massa fluida in corpus globosum subsidebat, ait hunc globum membranâ quadam circumductum fuisse, cætera omnia continente: eaque primùm uda & limosa, postea induruit. Hanc membranam primigeniam Leucippi facilè interpretari licet de primæ Telluris crustâ, molliori adhuc & tenerâ: quæ membranæ instar, Abysso circumducta, cætera omnia involvebat; eademque aucta exteriùs, & exiccata, in primum orbem habitabilem cessit; Juxta ea quæ de ortu Telluris in Theoriâ nostrâ explicuimus. Quùm autem Philosophica narrantur à viris parùm philosophis, qualis fuisse mihi videtur Laertius, nil mirum si quædam mutilatè, quædam perturbatè, recenseantur, atque ipsa sententia Philosophi sæpe pereat. Ità quæ de hâc Cosmogoniâ Leucippeâ referuntur à Laertio, neque consistere, neque cohærere mihi videntur, nisi laxè admodum singula exponamus. Sæpè etiam propter menda, quibus scatet hic liber, sensus corrumpitur. Id tantùm prætereà notandum de Leucippo, quod *situm Terræ* mutatum esse memoraverit: quod ex Plutarcho simul & Laertio discimus. Neque id ei esset conceptu difficile, cùm Terram pendulam & circa suum axem rotatam agnoverit.

Leucippum audivit Democritus, & in Physicis secutus est. Hunc virum magnum in scientiarum studiis plurimùm profecisse, tam ex libris ipsius, quàm ex peregrinationibus, quas ad gentes ferè omnes sapientiâ claras, susceperat, conjicere licet. Præterquam enim quod à pueritiâ Magis quibusdam quos Xerxes apud patrem ipsius reliquerat, in rerum divinarum scientiâ & in cognitione syderali instructus & institutus esse dicitur; versatus est posteà cum sacerdoti-

bus

bus in Ægypto, & cum Chaldæis Babylone, in Perside cum Magis, & ad mare rubrum descendit, ut cum Arabibus, opinor, literarium commercium iniret; ita enim *Plinius* de *Democrito*, *peragratis Persidis, Arabiæ, Æthiopiæ, Ægyptique Magis.* Referunt eum denique ad Gymnosophistas, tam in Indiâ, quàm Æthiopiâ, profectum esse; ac seipso teste, apud Clementem Alexandrinum, plures terras peragravit quàm Philosophorum quisquam alter. Quoad Libros ipsius, quamplurimos conscripsit, quorum septuaginta quinque numerat Laertius, præter dubios: multifariam Authoris eruditionem hæc scripta arguunt, omnia quidem exoptatissima; at si Physica illa *Diacosmus major*, & *Diacosmus minor* superessent, & Astronomica quædam, cæterorum jacturam æquiori animo ferremus.

Suidas & Ælian. Var. Hist. Diodor. Sic. Strabo. l. 15. 2.

Strom. 1.

De Physiologia Democriti non opus est seorsim differamus, cùm illam Leucippi amplexus fuerit. Dicitur *Lunam* habuisse pro *alterâ Terrâ* sive *corpore Terrestri*; Quod non tantùm *Ionici*, sed *Zenophanes* etiam hujusce sectæ conditor asseruit. Occurrit apud authorem, φιλοσόφου ἱστορίας, ubi de Luna. Ἀναξαγόρας καὶ Δημόκριτος στερέωμα διάπυρον, ἔχον ἐν ἑαυτῷ πεδία καὶ ὄρη καὶ φάραγγας. *Anaxagoras* & *Democritus* voluerunt Lunam esse *Corpus solidum ignitum, in quo sunt campi, montes, & valles.* *Ignitum*, opinor, intelligunt in certis locis, quemadmodum est Terra nostra. Idem senserunt Stoici de *Lunâ*. Εἶναι δὲ τὸν μὲν ἥλιον εἰλικρινὲς πῦρ ------ γεωδεστέραν δὲ τὴν σελήνην· & postea, τὴν σελήνην οὐκ ἴδιον ἔχειν φῶς, ἀλλὰ παρ' ἡλίου, λαμβάνειν ἐπιλαμπομένην· quod *Laertius* refert in *Zenone*. Et generatim quidem Philosophi antiqui, *Ionici*, *Pythagorici*, *Eleatici*, usque ad tempora Aristotelis, & posteà *Stoici*, non malè statuisse

 videntur

videntur de materiâ cœlorum, de Lunâ, de Sole & Fixis, & de spatiis cœlestibus. Illam, opacam & terrestrem esse plerumque voluerunt; Hos, igneos; & repleri æthere spatia vel intervalla cœlestia. Hæc, inquam, ad tempora Aristotelis, qui novam faciem, vel potiùs larvam induxit philosophiæ. De Democrito, unde digressi sumus, & ipsius decretis, scripsit *Theophrastus*. De ipsius Libris *Callimachus*, de utrisque nuperus author Chrysostomus *Magnenus*. Et de Sectâ Eleaticâ hæc breviter, satisque; nam in his repetendis facile est nimium temporis impendere.

Laert. in Theoph. Suid.

Pergamus ad Stoicos; recentiores quidem multis aliis Græcorum sectis, *Cyrenaicis*, *Cynicis*, *Pyrrhoniis*, aliisque, sed quæ in re physiologicâ non sunt memoratu dignæ. Et quoad *Epicuream*, *Platonicam*, & *Peripateticam*, de iis ultimo loco sententiam feremus. Stoici quidem disciplinâ Morali, quàm Physicâ, celebriores erant, hanc autem non prorsus neglectui habuerunt, & in eâdem recolendâ, totaque philosophiâ Stoicâ, non exiguam operam collocavit Justus Lipsius.

Inter Physica dogmata Stoicorum notissimum est illud de *mundi conflagratione*; quid verò de *Mundi ortu* senserint, in quo res nostra agitur, non adeò clarum est. Voluerunt quidem Deum esse rerum omnium opificem; Quem ideò Λόγον δημιουργὸν & τεχνικὸν appellitabant; oraculis sacris cognatam dictionem, neque minùs frequentem apud Platonicos Stoicosque Philosophos; Patribusque Græcis, qui ex utroque fonte hauriebant, familiarem. Dein huic principio actuoso & opifici subjecerunt *Materiam*, purè passivam, ut dicunt, & inertem: sine vi, sine motu, aut actione quâcunque; sed quæ ab actione

divinâ,

divinâ, Mentis aut λόγυ, moveri, agitari, & in omnes formas deduci poterat. Hæc quidem rectissimè à Stoicis, & juxta antiquam doctrinam Ionicam, ut nihil dicam majus. Sed in explicandâ hâc materiâ, mundoque condendo, distinguunt inter *Elementa* & *Principia*: atque hæc pro ingenitis & incorporeis habent. Διαφέρειν δὲ φασὶν ἀρχὰς καὶ στοιχεῖα· τὰς μὲν γὰρ εἶναι ἀγεννήτυς, ἀφθάρτυς· τὰ δὲ στοιχεῖα κατὰ τὴν ἐκπύρωσιν φθείρεσθαι. Ut Laertius in *Zenone. Principia & Elementa inter se differre aiunt; illa enim & nunquam orta esse, & nunquam interitura, Elementa autem in Mundi exustione peritura esse.* Dein subjungit aliam differentiam, Ἀλλὰ καὶ ἀσωμάτυς, ita enim lego juxta Suidam, εἶναι τὰς ἀρχὰς καὶ ἀμόρφυς· τὰ δὲ μεμορφῶσθαι. *Præterea principia incorporea esse & formarum expertia, Elementa autem formam habere.* *Voce* ἀρχή.

Quid per has ἀρχὰς, hæc *initia* aut *principia*, Stoici intellexerint, non facile est definire. Alii quidem præter Stoicos distinxerunt *Elementa* & *principia*, sed ratione simplicitatis tantùm; quod de Platonicis, & Aristotelicis, addere etiam potuit, Epicureis, contra Thaletem notavit *Plutarchus*, Οἱ μὲν ὖν περὶ Ἀριστοτέλην καὶ Πλάτωνα διαφέρειν ἡγῦνται ἀρχὴν καὶ στοιχεῖα. Θαλῆς δὲ ὁ Μιλήσιος ταὐτὸν νομίζει ἀρχὴν καὶ στοιχεῖα. Πλεῖστον δὲ ὅσον διαφέρει ἀλλήλων· τὰ μὲν γὰρ στοιχεῖα ἐστὶ σύνθετα, τὰς δὲ ἀρχὰς φαμὲν εἶναι ὔτε συνθέτυς, ὔτε ἀποτελέσματα. Principia nec *composita esse*, instar elementorum, nec *complete effecta*. At Stoici non formâ aut gradu, sed toto genere differre voluerunt, cum hæc *principia* incorporea & immortalia dixerint, ac si intellexissent *Numeros* aut *proportiones*, ut Pythagorici; vel Ideas, aut λόγυς σπερματικύς. Neque enim ullam substantiam penitùs incorpoream esse crediderunt Stoici; quod pluribus *De Plac. Phil. l. 1. c. 2.*

 monstra-

Physiol. Stoi. l. 2. c. 45. monstravit Lipsius: Sed illis vocibus σώματα & ἀσώματον usi sunt quandoque nimis indistinctè.

Quare, si non placent illa principia Pythagorica aut Platonica, ac dictas voces laxiùs interpretemur, ipsam ὕλην, nudam & simplicem, ἄμορφον καὶ ἄποιον: Quatenus elementis opponitur & corporibus perfectis, ἀσώματον dixisse Stoicos, non improbabile erit, neque aliud per τὰς ἀρχὰς intellexisse. Hoc utique respondet iis quæ posteà habet Laertius ex Zenone & *Chrysippo*, ubi ὕλην & σῶμα distinguit, atque illam eandem facit cum οὐσίᾳ, rerumque omnium fundamentum: οὐσίαν δέ φασι τῶν ὄντων ἁπάντων τὴν πρώτην ὕλην: ὕλη δέ ἐστιν ἐξ ἧς ὁτιδηποτοῦν γίνεται: καλεῖται δὲ διχῶς, οὐσία τε καὶ ὕλη. σῶμα δέ ἐστι κατ' αὐτοὺς ἡ οὐσία, καὶ πεπερασμένη. *Corpus secundum eos est substantia definita & terminata*: quale non est materia prima, ideoque ἀσώματος dicta.

Denique, quod has ἀρχὰς & hanc ὕλην, ἀγεννήτους καὶ ἀφθάρτους dixerint, nihil miror; Fatendum est enim, statuisse ex antiquis plurimos, *Materiam* simplicem, informem & immotam, ab æterno extitisse, æternúmque extituram. Sed Mundum ortum esse & corruptibilem, vel ut alii distinguunt, Mundum *inconditum* æternum esse, aiunt, *conditum* verò ex neutrâ parte æternum. Ita *Didymus* apud Eusebium hunc duplicem mundum distinguit, signatque his verbis, Τὸ ἐκ πάσης τῆς οὐσίας ποῖον, καὶ τὸ τὴν διακόσμησιν τὴν τοιαύτην καὶ διάταξιν ἔχον, διὸ κατὰ μὲν τὴν προτέραν ἀπόδοσιν, ἀΐδιον τὸν κόσμον εἶναι φασι· κατὰ δὲ τὴν διακόσμησιν, γεννητὸν καὶ μεταβλητόν. Ubi pro voce ποῖον legendum esse videtur ἄποιον, est enim materia ἄποιος, vel substantia ἄποιος quæ est æterna. Verba itaque sic redduntur, Mundus est, vel *rerum omnium simplex massa*, seu ex omni substantiâ

Præp. Evan. l. 15. c. 15.

massa,

massa qualitatum expers, *vel illud quod ornatum & ordinationem jam talem habet; ideò, priore significatione, mundum æternum dicunt: posteriore, natum & mutabilem.* A' mente scilicet superveniente æternæ moli, indito motu, in varias rerum formas simplex illa massa deducta est. In eâ fuisse sententiâ mihi videntur Ionici, Pythagorici, Platonici, Stoici; cæterique omnes qui non deterius aliquid, & à ratione magis alienum statuebant, ut Epicurei & Peripatetici; nam materiam, è nihilo productam, tùm primùm extitisse cùm Tellus condita fuit: aliquot nempe retrò millenniis: videtur esse dogma gentibus & philosophis prorsus ignotum, & inopinabile. Sed redeamus ad Stoicos.

Positis his quibuscunque rerum principiis, è corporibus ignem primò factum esse supponunt, & ex igne cætera Elementa, utì ex elementis omne genûs corpora mixta. Hoc ità retulit ex *Zenone & Chrysippo*, aliisque Laertius, γίνεσθαι δὲ τὸν κόσμον, ὅταν ἐκ πυρὸς ἡ οὐσία τραπῇ δι' ἀέρος εἰς ὑγρότητα, εἶτα τὸ παχυμερὲς αὐτοῦ συστὰν ἀποτελεσθῇ γῆ· τὸ δὲ λεπτομερὲς ἐξαερωθῇ, καὶ τοῦτ' ἐπιπλέον λεπτυνθὲν πῦρ ἀπογεννήσῃ· εἶτα κατὰ μίξιν ἐκ τούτων, φυτά τε, καὶ ζῶα, καὶ τὰ ἄλλα γένη. Ab igne incipiunt & ad eundem redeunt. Sed cùm Elementa se disponant, atque suas sedes capessant, ordine gravitatis, alias aliis superiores, Aqua propterea occuparet & circumiret totam Terram, ut Aer aquam: quî igitur emersit Terra, & aquis superior evasit? quomodo nudatum est solum, cessitque in orbem habitabilem? Hic labor, hoc opus est. Cùm verò Cosmologia Stoica eousque non pertingat, eam in hâc parte imperfectam, aut per authores qui supersunt non satis explicatam, relinquimus.

Quid.

Quid de cœlis sensêre Stoici, sparsim nonnulla in antecedentibus præfati sumus. Solem esse πῦρ εἰλικρινὲς· Lunam γεωδεστέραν, atque cætera astra πυρινά; ex sententiâ *Zenonis* notavit Laertius. Præterea, ibidem dicitur quoad motus Astrorum, τὰ μὲν ἀπλανῆ συμπεριφέρεσθαι τῷ ὅλῳ οὐρανῷ, τὰ δὲ πλανώμενα κατ' ἰδίας κινεῖσθαι κινήσεις. *Astra non errantia cum universo cœlo unà circumvolvi: errantia verò propriis motibus cieri.* Hæc non usquequaque vera sunt, sed Aristotelicis & Ptolomaicis veriora. De Fixis denique illud rectè statuerunt, *Non omnes esse in eâdem superficie*, sed alias aliis altiores. Ità intelligo *Stobæi* verba, Ξενοκράτης κατὰ μιᾶς ἐπιφανείας οἴεται κεῖσθαι τοὺς ἀστέρας· οἱ δὲ ἄλλοι Στωϊκοὶ πρὸ τῶν ἑτέρων ἑτέρους ἐν ὕψει καὶ βάθει.

Ecl. Phys. c. de Stel. nat. &c.

Denique quoad *periodos Mundanas*, *Fatumque* Stoicorum, hæc notiora sunt quàm quæ deceant repetitis sermonibus explicari. De periodis istis, vide, si libet, *Theor. Tell. l.* 4. *c.* 5. Et quoad fatum Stoicum, nihil aliud est, quàm rerum omnium immobilis & immutabilis ordo. Vel, ut idem pluribus enunciemus, est vicissitudo necessaria mundi creati & increati: unà cum ordine rerum omnium in mundo creato, tam Intellectualium quàm Corporalium: per omnia sæcula, omnes revolutiones, formas, & facies, donec regressus fiat ad statum Mundi Increati. Hoc est, secundum eos, donec omnia resolvantur in Deum. A Jove enim suo mundum ordiuntur, & in eundem, completo Temporis orbe, omnia refundunt. Ab hâc sententiâ non abludere videtur illud *Perictiones* (quisquis fuit ille, vel illa, philosophorum) de *consummatâ sapientiâ* dictum, apud Stobæum: ὅστις οὖν ἀναλῦσαι οἷός ἐστι πάντα γένη ὑπὸ μίαν καὶ τὰν αὐτὰν ἀρχάν, καὶ πάλιν ἐκ ταύτας συνθεῖναι καὶ ἀριθμάσασθαι,

Serm. 1. *p.* 7.

οὗτος

οὗτος δοκεῖ καὶ σοφώτατος εἶναι, καὶ ἀληθέστατος· ἔτι δὲ καὶ καλὰν σκοπιὰν ἀνευρηκέναι, ἐφ᾽ ἧς δυνατὸς ἔσεται τόν τε θεὸν κατόψεσθαι, καὶ πάντα τὰ ἐν συστοιχίᾳ τε καὶ τάξει, τὰ ἐκείνου κατακεχωρισμένα. *Quisquis igitur resolvere potis est omnia genera ad unum idemque principium, iterúmque ex eo singula componere & enumerare, Hic & sapientissimus & veri maxime compos videtur; Quin & pulchram speculam invenisse, in quâ poterit & Deum contemplari, & cætera omnia, in serie & ordine ab ipso sejuncta.* Sed de his satis.

Libros quàm plurimos scripsere Stoici, qui jam perierunt omnes. *Zenonis*, *Sphæri*, *Chrysippi* volumina enumerat Laertius, & Cleanthis κάλλιστα βιβλία *præclaros libros*, ut appellat; inter quos erant tractatus, Περὶ τῆς τοῦ Ζήνωνος φυσιολογίας· περὶ θεῶν· περὶ γιγάντων· Ἀρχαιολογία. Ex quibus si extarent, spes esset eruendi, tam certiora, quàm præstantiora, circa physiologiam Stoicam, & circa rerum Origines. Citat prætereà Laertius libros *Posidonii*, *Archedemi*, *Boethi*, *Antipatri*, *Apollodori*, & aliorum Stoicorum, quos nimius essem si recenserem. Pro his omnibus utinam saltem extaret publicè *Apollonius Tyrius*, qui ante natum Christum, scripsit historiam sectæ Stoicæ, (ut testatur, præter Laertium, Strabo) libro inscripto *L. 16.* πίναξ τῶν ἀπὸ Ζήνωνος φιλοσόφων καὶ τῶν βιβλίων, quòd scriptum latere aiunt in nonnullis Bibliothecis ineditum. Cùm hæc secta, numerosa & scripturiens, cæteris diutiùs duraverit, & apud gentem Romanam in æstimatione fuerit, mirum est omnia ipsius monumenta Græca, quæ Physicam spectabant, excidisse. Hæc de Stoicis.

CAP. XIII.

De Platonicis, Aristotelicis, & Epicureis.

SUpersunt Platonici, Peripatetici, Epicurei; de quibus pauca tantùm summatim: cùm satis notum sit, in re ferè qualibet, quid horum unusquisque statuit. Diximus antea Platonicos & Pythagoricos parum fœliciter exercuisse physiologiam; quasi alio sydere nati essent, ad contemplandum rerum rationes à materiâ abstractas magis idonei, quàm res ipsas corporales, earumque proprietates physicas. Hujus rei exemplum manifestum habemus in Timæo Platonis de ortu mundi, ubi singulis elementis figuras geometricas affingit, & componit locatque geometricé. Sed modum, si placet, quo philosophatur, videamus.

Primò, numerum & dispositionem Elementorum hoc modo demonstrat; Cùm oporteat mundum esse visibilem & tangibilem, nihil autem sit visibile sine igne, nihil tangibile sine Terrâ, corpore solido, hæc duo elementa imprimis erant necessaria; ut verò cohæreat mundus & quid unum sit, opus esset ut hæc duo extrema per aliquod medium proportionale conjungerentur: *Solida* autem non uno, sed duobus semper mediis inter se copulantur. Deus igitur Ignem inter & Terram, aërem aquamque disposuit, tanquam proportionalia; ideóque ex quatuor elementis,

mentis, hoc modo diſpoſitis, mundus neceſſariò conflatus eſt.

Dein cùm corpora ſolida reſolvantur in plana, & plana iterùm, juxta Platonem, in Triangula, ideò elementa hæc ex triangulis compoſita eſſe voluit; Et pro ratione figuræ quam cuilibet elemento attribuit, ex his aut illis triangulis, pluribus aut paucioribus, contextum arguit. Ità Ignem ponit eſſe figuræ Pyramidalis, propter penetrationem, & compoſitum ex quatuor triangulis. Terram figuræ Cubicæ, propter ſoliditatem, ideóque genitam ex ſex planis, quorum unumquodque conſtat quatuor triangulis. Aerem facit octoëdrum, productum ex octo ſuperficiebus, quarum unaquæque in ſex ſcalenos diſpartitur. Denique Aquam facit Icoſaëdram, ex viginti triangulis conditam, è ſcalenis itidem unoquoque compacto. Qualis hæc, quæſo, Phyſiologia? quis inſtructior evadit in naturâ Ignis aut Terræ, Aquæ aut Aeris, ab hâc eorum geneſi aut compoſitione? Et cùm Mundi Corpus hoc modo conſtruxerat, *Animam* ei Mathematicam, ex numeris & proportionibus conflatam, inſerit & aſſociat.

Hanc *Animam Platonicam* multis explicuêre Platonis Interpretes, Chalcidius, Proclus, & quotquot in *Timæum* commentati ſunt. Præterea Plutarchus, tractatu ſingulari, fusè diſſeruit *De procreatione Animæ* ſecundum Platonem. Sed his lectis omnibus, nihil proficies; niſi quod id forſan magis perſuaſum habueris, operam prorſus luſiſſe quotquot ſudârunt in hâc arenâ. Nihil aliud mihi videtur illa Ψυχογονία Platonica, quàm luſus ingenii: vel Regia magica in aëre conſtructa, cujus fundum fruſtra quærimus. Cui notus eſt iſte *dialogus Timæi*, ſatis erit apponere, non meam, ſed nuperi Philoſophi, eâ de

re expostulationem. *Si Plato suam illam de Animæ naturâ, communibus verbis exposuisset sententiam: Ecquid putas grande, aut quod certò posset probare, dicere visus fuisset? Et faciam illum in vivis esse: fac rogari ut sese clarè explicet: ut suum illum Chiasmum declaret? ut quid sit Idem, quid Diversum, quid tertia, ex dividuo individuoque, natura, exponat. Quî illæ Geometricæ Harmonicæque proportiones in Animâ agnoscantur, aperiat. O quàm aberit, ut propterea Animæ naturam nobis perspectam faciat: quæ & illiusmet auditores, quos inter fuit etiam acutissimus Aristoteles, latuit: & manet etiamnum incomperta. Sed nempe, quia suam sententiam miris implicuit ambagibus, idcirco obtinuit, id quod velle potuit, ut putà quod illam propterea miremur, suspiciamusque, & revereamur, tanquam insigne mysterium: opinemurque, nisi perfectè Animæ naturam noscamus, causam esse, quod non in mentem divini viri penetremus: nobisque imputemus, quod homunciones cùm simus, tantum consequi Heroëm non possimus; Et cùm nobis oculi Noctuæ, illi Aquilæ, fuerint, ad illud jubar caligemus, quod ipse clarè perspexerit.* Sed redeamus ad propositum.

Quoad Principia rerum secundum Platonem, duo

In vit. Plat. affert Laërtius, *Deum & Materiam.* Δύω δὲ τῶν πάντων ἀπέφηνεν ἀρχὰς, θεὸν καὶ ὕλην, ὃν καὶ νοῦν προσαγορεύει καὶ αἴτιον· εἶναι δὲ τὴν ὕλην ἀσχημάτιστον καὶ ἄπειρον, ἐξ ἧς γίνεσθαι τὰ συγκρίματα· ἀτάκτως δέ ποτε αὐτὴν κινουμένην, ὑπὸ τοῦ θεοῦ, φησιν, εἰς ἕνα τόπον συναχθῆναι, τάξιν ἀταξίας κρείττονα ἡγησαμένου. *Rerum omnium duo principia, Deum & Materiam, constituebat. Quem quidem, & Mentem, & causam, appellat. Materiam autem ex se figurarum expertem esse, atque infinitam: & ex eâ gigni omne quod concretum est. Hanc olim inordinatè motam, Deus unà collegit, ordinem confusioni præferens.*

præferens. His habes ſimillima in Timæo: Neque aliud utrobique proponitur, quàm primum *Chaos*, laxiori modo deſcriptum.

Sed duobus aliis principiis Platonicis, *Deo* & *Materiæ*, alii adjungunt tertium, non minùs Platonicum: nempe ἰδέαν ſive cauſam exemplarem. Ità *Chalcidius* in Timæum, *ſunt initia, Deus* & *Sylva* & *Exemplum.* *De Plac. Ph. l. 1. c. 1.* Neque aliter Plutarchus: Socrati & Platoni ait, Τρεῖς εἶναι ἀρχὰς, τὸν θεὸν, τὴν ὕλην, καὶ τὴν ἰδέαν· ἔστι δὲ ὁ θεὸς ὁ νοῦς, ὕλη δὲ τὸ ὑποκείμενον πρῶτον γενέσει καὶ φθορᾷ, ἰδέα δὲ οὐσία ἀσώματος, ἐν τοῖς νοήμασι καὶ ταῖς φαντασίαις τοῦ θεοῦ. Atque hanc fuiſſe ſententiam Platonis apertè conſtat in Timæo, cum de Mundi Exemplari loquitur; apertiùs adhuc apud *Timæum Locrum*, in principio: τὰ δὲ σύμπαντα, ἰδέαν, ὕλαν, αἰσθητόν τε, οἷον ἔκγονον τούτων, &c. Neque aliud voluiſſe Laertium veriſimile eſt, ut rectè notavit vir doctiſſimus. Sed *Menag. ad loc.* in Laertio noſtro, non mutila tantùm, & confuſa, ſed & perverſa & diſtorta multa.

At nimìs vagamur extra terminos Phyſiologiæ, in quâ parùm claruit Platonis ingenium. Platonis inquam, quem, in Theologiâ & Diſciplinâ morali, meritò *Divinum* nuncupamus. Utì *non omnis fert omnia tellus*, ita mentis noſtræ tantilla vis eſt, ut unam in multis præcellere, ſaltem in omnibus, non ſit ſortis humanæ. Sed præter res purè divinas, cum diù verſatus fuerit in Ægypto hic Philoſophus, retulit Archæologias non paucas: priſcæ ſapientiæ priſcique mundi veſtigia, in *Timæo, Politico, Phædone*, aliiſque diſſertationibus impreſſa. Hæc, inquam, ex Ægypto retulit, ut patet in Timæo: & ſecundum Jamblicum, ex ipſis *Hermetis* columnis deſumpſit. Has *De Myſt. Ægy. Dec. 1. c. 2.* ἀρχαίας παραδόσεις, quæ non ſunt hujus loci, in progreſſu operis non negligenter inſeremus, & elu-

l. 2. c. 5. cidabimus. Intereà de Platone hæc breviter dicta sunto.

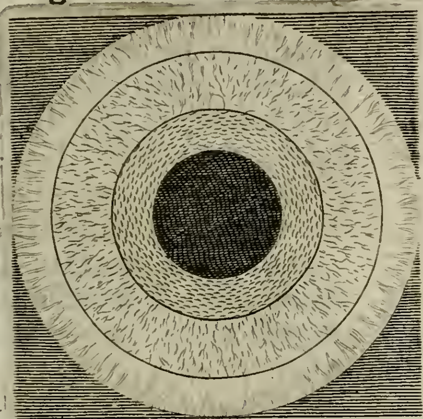
Quoad Scriptores Platonicos, non pauci supersunt: *Plotinus*, Platonicorum Coryphæus, *Porphyrius*, *Jamblicus*, *Proclus*, *Maximus Tyrius*, *Alcinous*, *Chalcidius*, *Apuleius*, aliique. Periit *Crantor*, antiquissimus Platonis interpres: *Taurus*, *Amelius*, & *Numenius*, cujus habes nonnulla apud Eusebium. Præterea, *Olympiodorus* & *Syrianus*, qui in *Alcibiadem* & *Rempublicam* scripserunt. Sed his recensendis aut examinandis non immoramur, cùm ipsius Platonis opera supersint; neque rivos rivulosve sequimur, cùm fontem adire licet. Hæc de Platone.

Peripat. & Epicur. Ad fæces philosophiæ jam ventum est: ad Epicuream nempe & Aristotelicam. A temporibus Platonis ad initium currentis sæculi, totum illud intervallum ἀφιλόσοφον mihi habetur; cùm neque priscam retinuerit sapientiam ætas illa intermedia, neque novam invenerit: nisi garrulam quandam, & sine fruge loquacem. In Platone desiit antiquitas philosophica: Sequiores illi Græcanica tantùm sapiunt, & nullius sunt numeri inter veteres: Quoad Aristotelem, ipsiusque Scholam, in eo argumento, quo versamur, nempe de rerum originibus, nihil habent sani aut solidi. Volunt mundum esse Æternum, tam quoad formam, quàm materiam. Neque tantùm cœlorum compagem, & Telluris molem, sempiternas fuisse: sed nos etiam misellos homines, & animalcula quæque in suo genere, marem & fœminam, genuisse & genita esse, sine primogenito aut principio. Arboresptætereà, & prata, & flores, & fruges, totamque Terræ supellectilem, nunquam non extitisse. Dogma non modo irreligiosum, sed tantum non ridiculum. Hoc tamen ille tanti fecit, ut hujus decreti,

tanquam

tanquam ſibi proprii, laudem aſciſcere voluit, atque omnibus antiquis præripere. Ait enim, de mundo loquens, γενόμενον μὲν οὖν ἅπαντες εἶναι φασὶν, ἀλλὰ γενόμενον οἱ μὲν ἀΐδιον, οἱ δὲ φθαρτόν. *Omnes antiqui factum eſſe dicunt mundum: ſed alii Immortalem factum, alii corruptibilem.* Ille autem, ut ſingulari notâ emineret, ne factum quidem eſſe voluit. *L. 1. de cœl. c. 10.*

Præterea, non videtur ſibi convenire in ſuis placitis, de rerum ortu & primævo ſtatu, Ariſtoteles. Ait enim elementa ſuâ naturâ eſſe gravia & levia: & ſecundum hanc gravitatem & levitatem, ſuos habere ſitus & diſpoſitiones naturales: ut in hoc Schemate. Quæro igitur, unquamne fuerint Elementa in hoc ſitu, vel non? ſi nunquam fuiſſe dicas, quid impedivit? Quid obſtare potuit naturæ & motibus naturalibus Elementorum? Omnia fiunt ſecundum leges naturæ, niſi aliquid extranei & violenti interceſſerit. Si verò olim fuerunt in hoc ſitu nativo, Quid turbavit ordinem? quare non in eodem permanſêre ad hodiernum diem: Stetitque Terra, aquis adhuc obruta, & inhabitabilis? Præterea, ſi dixeris fuiſſe quidem primùm Elementa omnia in ſitu naturali, & poſtea mutâſſe ſitum, cauſis novis ſupervenientibus: diruis hypotheſin Ariſtotelis, qui mundum nunquam non habitabilem & habitatum eſſe aſſerit.

Repetamus, ſi placet, hoc argumentum, aliis verbis: quo eadem ſententia, non impia modò, ſed inepta & abſurda, demonſtretur. Supponamus, cum

Ariſtotele,

Ariſtotele, Solem & Terram fuiſſe ab æterno, ideóque coævos: Quæro, ſub quâ formâ erat Tellus coæva æterno Soli? Sub formâ Elementari, (ità enim appello formam illam ſimplicem, in ſchemate exhibitam, quâ ſingula elementa ſuas tenent regiones) vel ſub hodiernâ, terraqueâ & habitabili? Si prius dixerit, Terramque tranſiiſſe, actione Solis, vel aliarum cauſarum, è formâ Elementari in hodiernam, mundi ſublunaris exordium agnoſcit, propriamque deſtruit ſententiam. Sin poſterius, Quæ de elementorum naturâ, legibus, & locis, tradiderat, funditùs evertit: & ſeipſum denuò ſuâ manu interficit. His ſe difficultatibus irretitum ſenſiſſe videtur Ariſtoteles: Ubi,
L. 2. c. 1. & 2. in *Meteoris*, de *ſitu Terræ & Aquæ*, & de *generatione maris*, verba facit. Nam leviſſimè tangit iſtam materiam, refugitque ſtatim, quaſi vivos carbones tetigiſſet. Sed de hâc re ſatis.

Hæc de rerum ortu: De rerum naturâ quid ſenſit Ariſtoteles: & primùm de cœlis? Cœlos adamantinos eſſe voluit: atque Stellas, inſtar clavorum aureorum, in laquearibus Orbium defixas. Figmentum, quod Poëtam decet magis quàm Philoſophum. Dein omnes ſimul Orbes invicem catenatos, totumque Univerſum, quantum quantum, ſingulis viginti quatuor horis, raptu primi cujuſdam Mobilis, circumvolvi. Atque hunc circulum iterari quoquo die, in ſæcula ſæculorum. Ad hæc, Planetas ſimul ferri contrariis motibus: tam in Orientem, quàm Occidentem, eodem tempore. Denique materiam cœlorum ab omni ſublunari penitùs aliam eſſe ſtatuit: non gradu tantùm & qualitatibus, ſed toto genere, ut altera in alteram nec mutetur unquam, nec mutari poſſit.

Si infra Lunam deſcendamus, ſtatim incidimus in *Ignem Elementarem: Ignem* plus quàm *Fatuum:* cum

tam

tam luce, quàm calore careat. Ad mediam aeris regionem delapsi, *Galaxiam* & *Cometas* Ariſtotelicos reperiemus. Hæc enim pro meteoris habet bonus ille philoſophus, plebeiis oculis naturæ phænomena contemplatus. Deniq; in ipsâ Terrâ, ne generalia quidem explicuit Ariſtoteles: Qualia ſunt motus maris, Phænomena magnetica, Metallorum & Mineralium vires & compoſitiones. Et quoad corpora ſingularia, ad explicandum eorum actiones & virtutes, abdicato motu locali, veriſque materiæ & ipſius partium differentiis, *Formas*, neſcio quas, *ſubſtantiales*: & *Qualitates ſpecificas*, introduxit. Verba inania: quæ non magis valent in rebus naturalibus, quàm quæ rejecerat antea, Pythagoricorum *Numeri* & *Harmoniæ*. Ac utì agunt in ſe invicem corpora per has formas & qualitates, ità in ſenſus noſtros agunt, ſi Diis placet, per *ſpecies intentionales*; fucata ignorantiæ ſuæ aſyla.

Hæc cum ità ſint, atque talis fuerit Philoſophia Ariſtotelis, ſatis admirari non poſſumus Orbis Chriſtiani ſtuporem: qui, per tot ſæcula, hanc diſciplinam unicè amplexus eſt: laudibus ad cœlum extulit, omnibuſque Scholis & Academiis publicè docendam & prælegendam commendavit: Imò ſancivit authoritate, & in diſſentientes ab Ariſtotele, aut novam molientes Philoſophiam, tanquam in Hæreticos & religionis Chriſtianæ hoſtes, graſſabatur. Hinc tardi ſcientiarum progreſſus: & à tot ſæculis, quibus invaluit hæc philoſophia, nulla inventa, nulla commoda attulit humanæ vitæ. Quot volumina Commentariorum, magna & inutilia? Quot præclara ingenia, hoc ſervile jugum ferre coacta, in colendo ſolo infrugifero fruſtrà laborârunt. Sterileſcebat orbis Chriſtianus, quaſi arenâ conſperſus, ubicunque hæc philoſophia diſſeminata fuit.

Erro-

Errorum *Aristotelis* brevis conspectus.

Mundum Æternum esse statuit, ex utrâque parte: Ingenitum & incorruptibilem.
Cœlos solidos, & eodem tempore in contrarias partes actos.
Materiam Cœlorum esse divinam, Quintessentialem, & immutabilem.
Fixas esse densiores partes suorum orbium: & Planetas lucidos suâ naturâ.
Lucem non esse corpus, aut qualemcunque motum corporum.
Sub concavo Lunæ latere Ignem Elementarem.
Galaxiam esse Meteorum: & Cometas itidem, ultra mediam aëris regionem non evectos.
Terram hærere immobilem in centro Universi.
Sursum & deorsum in naturâ fundari, secundùm rationes immutabiles.
Formas rerum animatarum esse substantiales: Et qualitates sive affectiones corporum ab eorum modis prorsus distingui.
Sensationem fieri per species intentionales. Rarefactionem & condensationem per incrementum & decrementum extensionis in materiâ.
Providentiam infra Lunam non descendere.
Animam esse ἐντελέχειαν, (vocem barbaram & ambiguam) & immortalitatis dubiæ.

Genium hominis si quæras, videtur lividus & μικρόψυχος: in veteres philosophos plerumque iniquus: quos in magnis præterit, in minutis refellit. Vale Stagirita, semper mihi eris *malus Astronomus, Theologus pejor, Physiologus pessimus.*

Sequitur

Sequitur *Epicurus* cum ſuo grege, Vir parùm eruditus, ſed ingenio non vulgari: ità tamen ſenſibus addicto, ut exinde, ſupremam veritatis normam & indicem ſemper deſumendam eſſe putaverit. Gaudeat ille ſuis ſenſibus omniſcientibus: ſuo Sole ſeſquipedali: ſuâ Terrâ, non pendulâ, ſed radicatâ deorſum in infinitum: Recurrente ſole, qualibet nocte, per terrarum latera ad carceres Orientales. Hæc ſi philoſophum decent, qualia ſunt illa quæ decent vulgus & idiotas? ſuam illis ſcientiam, ſuas voluptates, utraſque ſenſibiles, non invideo: Digni, qui cum corporibus vivant pereantque, Animi.

De hujus viri philoſophiâ nihil habeo commemoratione dignum. Democriti & Leucippi dogmata corrupit potiùs quàm emendavit: Antiquo-barbara & vetuſtiſſima ignoravit, nobis inveniendis impar. Philoſophatur laxè & per rationes fluctuantes, quæ non conſtringunt animum, neque ad aſſenſum impellunt, niſi, ſuâ ſponte, in partes indolemque Epicuri, propendeat. Quoad mundi ortum, quod proximè accedit ad argumentum noſtrum, eâ in re ſe peſſimè expedivit Epicurus; nam præterquam quod Atomorum illi motus, quos introduxit, tam *deſcenſûs* quàm *declinationis*, ſunt fictitii, cum his figmentis rem ſuam necdum conficere potuit. Cum enim, in formandâ Tellure, præteriiſſet membranam illam Leucippi (cujus ſupra meminimus) orbemque primigenium levem & æquabilem, & ad hodiernam Terræ formam protinus aptare voluerit ſuam Coſmogoniam, planè excidit propoſito, atque fruſtra fuit; cùm neque maris, neque montium, neque cavitatum Terræ, aut cæterarum, quas in ipſius formâ conſpicimus, inæqualitatum, cauſas reddere poterat, aut veriſimiles aut tolerabiles. Quare huic ſuæ do-

ctrinæ, de mundi origine, discutiendæ, non esset operæ pretium plus temporis impendere; cætera autem Epicuri sunt notissima, &, in iis excolendis, Laertius olim, & nuper *P. Gassendus*, satis superque laborârunt: ad quos Lectorem φιλεπίκυρον remitto. Denique quoad Libros Epicuri, erat enim πολυγραφώτατος, catalogum habes apud Laertium; sed è trecentis, quæ scripsisse dicitur, voluminibus, nullum hodiè integrum superest.

HÆC de Sectis Græcorum Philosophorum, & de Philosophis ante-sectariis & Mythicis, dicta sunto. Quæ paucis perstrinximus, pro ratione argumenti nostri. De his sectis Græcorum permulti authores scripserunt, nobis hodiè deperditi: quales fuere *Eratosthenes*, *Panetius Stoicus*, *Clitomachus*, *Apollodorus Atheniensis*, & incertæ ætatis *Hippobotus* & *Theodorus*, à Laertio citati. De quibus sigillatim videre licet diligentissimum hac in re scriptorem *Joh. Jonsium*. Præterea, qui de *vitis* & *dogmatis Philosophorum* generatim scripserant, innumeri exciderunt: Quales fuere inter antiquos *Chrysippus* Stoicos, περὶ τῶν ἀρχαίων φυσιολόγων. *Apollodorus Ephillus*, Stoicus etiam, qui εἰσαγωγὰς εἰς τὰ δόγματα scripsit. Dein *Porphyrius* scripsit τὴν φιλόσοφον ἱστορίαν· & *Damascius* similem & sub eodem titulo. Scripsit præterea Hierocles φιλοσοφέμενα παρὰ τῶν φιλοσόφων. His adjungere licet incertioris ætatis scriptores de *vitis Philosophorum*, utì *Aëtium*, (nisi forsan idem sit

Suid. in loc.

Hist. Phil.

cum

cum authore τ̃ φιλοσόφου ἱστορίας, quæ Galeno datur.) *Aristoclem* peripateticum, *Celsum* quendam: qui, referente Augustino, *opiniones omnium philosophorum qui sectas varias condiderunt, usque ad sua tempora, sex non parvis voluminibus absolvit.* *Dioclem* præterea, à Laertio sæpiùs citatum: *Lætum* etiam Tatiani τοὺς βίους τῶν φιλοσόφων ἐπ' ἀκριβὲς πραγματευσάμενον. Præter alios minoris notæ, de quibus singulis supra laudatum authorem, & commentatores Laërtii consulere licet. *Præfat. lib. de Hæres.* *Cont. Græc.*

Denique, cùm ex antiquis philosophis multi, iique maximè, qui ex Oriente sua dogmata petiverant, duplicem habuerint doctrinam, δημώδη καὶ ἀπόῤῥητον, *popularem & arcanam*: qui hanc secretiorem & sanctiorem tractârunt, utì pluris sunt æstimandi, ità seorsim recenseri merentur. Scripsit autem *Pythagoras Zacynthius* τὰ ἀπόῤῥητα τ̃ φιλοσοφίας, referente Laertio. Et *Porphyrius* exposuit τῶν φιλοσόφων τὰ ἀπόῤῥητα, teste Eunapio in ejus vitâ. *Numenius* etiam scripsit, τὰ παρὰ Πλάτωνα ἀπόῤῥητα· ut testatur *Eusebius*, adducto ipsius fragmento. Neque de hoc argumento desideratissimo plures mihi hactenùs occurrerunt: quòd iis religio esset, in publicum spargere sua mysteria: aut sacra, aut philosophica. *L. 8. de Pyth.* *Præp. Ev. l. 13. c. 4, 5.*

Ultimo loco, antiquos *Polyhistoras*, qui cum suis historiis gentium archæologias & prisca dogmata tradiderunt, intercidisse querimur. In hoc genere non pauca scripsit *Theopompus*, ut ex ipsius fragmentis aut excerptis judicare licet. Tale est illud de *Zoroastris doctrinâ* apud Plutarchum, ex Theopompo. Et Midæ & Sileni historia, apud *Ælianum*, ex eodem. Præter corpus Historiarum, scripsit Theopompus *Epistolarum* volumen, quas ἀρχαικὰς appellavit: eâ forsan ratione, quod de rebus antiquis tractârint. *De Is. & Osir.* *Var. hist. l. 3. c. 18.*

Neque multum id moror, quod Strabo, in cenſuris paulò liberior, Theopompum incredibilia narrare dicat. Id enim accidit quandoque, ob materiam non vulgarem, aut propter Lectoris imperitiam. Theopompus ab *Athenæo* dicitur φιλαλήθης: virtus prima Hiſtorici. Et à *Dion. Halicarnaſſæo*, inter authores optimos, & quos imitemur digniſſimos, numeratur. Audi utriuſque verba. Ità *Athenæus*, μαθέτω καὶ παρὰ Θεοπόμπου τοῦ Χίου, ἀνδρὸς φιλαλήθους, καὶ πολλὰ χρήματα καταναλώσαντος εἰς τὴν περὶ τῆς ἱστορίας ἐξέτασιν ἀκριβῆ. Dein Halicarnaſſeus, in Epiſtola ad Pompeium, cum *Herodotum*, *Thucydidem*, *Zenophontem*, *Philiſtum* & *Theopompum*, nominârat, ſubdit, τούτους γὰρ ἐκκρίνω τοὺς ἄνδρας εἰς μίμησιν ἐπιτηδειοτάτους. Et poſtea in eâdem Epiſtolâ laudes ipſius magis magíſque exaggerat. Denique ob dicendi libertatem & in res abſconditas diligentem inquiſitionem, eundem alibi magnoperè laudat. Hac obiter in vindicias Theopompi Polyhiſtoris.

L. 3. c. 8. Vid. Caſaub. in loc.

p. 128.

p. 131.

Ἀρχαίων ῥητ. p. 70.

Phavorinus de omnifariâ hiſtoriâ, ſive περὶ παντοδαπῆς ὕλης ἱστορικῆς, deſideratur inter Polyhiſtoras: eo enim ſæpe ſæpiùs uſus eſt Laertius in Philoſophorum vitis & dogmatis explicandis. Item *Alexander* dictus *Polyhiſtor* excidit: Et *Diodori Siculi*, in rebus antiquis ſingularis eruditionis & diligentiæ viri, è quadraginta libris quindecim tantùm ſuperſunt. Denique, apud Romanos, *M. Terentius Varro*, vir multifariàm doctus, rerum humanarum & divinarum antiquitates ſcripſit; Hunc laudat ſequiturque Dion. Halicarnaſſees, & in *Archæologicis*, & in *Theologicis*. Veterum utique *Theologiam Phyſicam* explicavit Varro, & tractatus *de viris doctis*, alioſque quàm plurimos, adornavit. E quibus, ſi extarent, Antiquorum placita & literaturam inveſtigantibus, ſpes

esset non parum lucis affulsurum. Sed pluribus supersedeo.

Quemadmodùm in singulis Gentibus, & Sectis, authores proprios qui desiderantur, in hujus operis decursu, indicavimus: ità, coronidis loco, hos scriptores generales & miscellaneos de re philosophicâ, visum est paucis superaddere: quo minus miremur, rerum antiquarum notitias, unà cum suis custodibus, in eodem naufragio, magnam partem, periisse. Neque id mihi quispiam vitio vertat, quod ex Antiquorum sterquiliniis aliquas gemmas collegerim, relictis sordibus: id enim æqui animi & consilii esse videtur; cùm ipsa temporis diuturnitas, per impuros canales decurrens, fæces & sordes auxerit, & ad imum detruserit. Prætereà cùm hoc opus qualecunque, ad purgandam veterem Philosophiam, institutum fuerit: satis esset, optima quæque seligere & conservare, cæteris in oblivionem datis: ut, quem majoribus debemus, salvo honore, ex eorum rectè dictis & inventis, quantum licet, proficiamus.

Atque ità tandem Gentes literatas, per terrarum orbem, & præcipuas Philosophorum Sectas, perlustravimus. Memorantur prætereà quædam magna nomina, Sapientum aut Mystarum, hìc illìc sparsa; Sed de quibus, præter nomina, nihil magni reperio. Hujusmodi sunt *Atlantii* vel *Atlantici*, in Libyâ: *Idæi Dactyli*, vel Corybantes, in Phrygiâ: *Cabirorum* Mystæ, in Samothraciâ: *Telchines*, & posteà *Heliadæ*, in Rhodo, secundum Diodorum. Denique, *Hyperborei*, & Apollinis sacerdotes, in extremitate Terræ. Apud horum singulos, aiunt nonnulli, reconditam sapientiam. *L. 5.*

ſapientiam & arcana maxima olim latuiſſe. Sed latent adhuc, neque ullibi occurrunt diligentiùs indagantibus. Qui verò crepant myſteria, & nulla monſtrant, gaudent ſibi, non proſunt aliis: & ſiquid habent veræ ſcientiæ, id nobis inter deperdita numerandum eſt. Nos verò apertè & in propatulo, ex ſcriptis monumentis, agimus: & ex ſingularum gentium theſauris, qui ſuperſunt, Literariis, quaſi communi cenſu aut Symbolo, aliquid, ad incrementum Scientiæ, colligimus. Neque in hâc brevi rerum & temporum recenſione, nos, ullum populum Sectamve, veteres, & philoſophiâ celebres, tacuiſſe aut prætermiſiſſe arbitramur.

CAP. XIV.

De origine Philoſophiæ Barbaricæ.

HÆC de Philoſophiâ veterum, tam Græcâ, quàm Barbaricâ, ſummatim diximus; & de eâ parte potiſſimùm, quæ Mundi noſtri ortum & occaſum reſpicit. In origines utriuſque philoſophiæ à multis inquiritur, nec immeritò: eſt enim dignus vindice nodus. De Græcanicâ, minor quidem lis eſt aut quæſtio: cùm partim eam ab exteris derivatam eſſe, partim ab ipſis Græcis inventam, auctamve, multa veterum teſtimonia, multæque rationes, fidem faciant. Prout ſupra vidimus, *capite nono*. Unde verò Ægyptii, Æthiopes, Chaldæi, Phœnices, Arabes, Indi, aliique Orientales, ſuam hauſerint Philoſophiam, atque ſua dogmata antiquiſſima, non adeò facile eſt explicatu. Duæ ſunt opiniones, maximè communes, de

de Philoſophiæ Barbaricæ origine. Nonnulli ſtatuunt ab ipſis illis gentibus, ſuopte ingenio, inventam fuiſſe: alii ab Hebræis deductam & derivatam ad ceteras gentes: à Moſe ſcilicet, aut Abrahamo: omnium ſcientiarum, ut volunt, principibus. Ægriùs aſſentior harum alterutri opinionum. Quoad primam, quis tantum ingenii acumen, & rationis vim, & differendi facultatem & exercitationem, in priſcis illis viris mihi commonſtrare poterit? quæ naturæ examina, & obſervationes, & experimenta, poſteris prodiderunt? Cedo mihi aliquot exempla & ſpecimina, in Ægyptiis, in Chaldæis, in Bracmanis, cæteriſque, hujus præclaræ & inventricis indolis: ut ſua vi, atque ſuis ratiociniis, tantarum ſibi rerum comparâſſe ſcientiam, non temerè credamus. Sua dogmata tradunt plerumque nudè & ſimpliciter, nullâ præeunte diſſertatione, nullis munita rationibus: ab ipſo nutu & authoritate docentis recipienda. Vel ſi fortè rationes afferant, ſunt vagæ & inſtabiles: quæ plus minùs valent, ad Lectoris affectum & arbitrium. Mundi futura CONFLAGRATIO, eſt dogma perantiquum: à gentibus ad Græcos deductum; ſed neque ab his aut illis probatum legimus, nec tam diræ ſententiæ cauſas aut modos expoſuerunt. Quod ſi argumentis à naturâ rerum petitis, & ratiocinativo, ut aiunt, orationis genere, in hujus rei notitiam perveniſſent, iiſdem uſi eſſent ad perſuadendum aut revincendum alios, quos eâdem doctrinâ imbuêre. Sed nudè accepta, nudè retulerunt: ut ſolent transferri πατεροπαράδοτα. Prætereà, veterum dogma celeberrimum, circa *periodos mundanas*, viciſſitudines, & renovationes rerum, nullis demonſtrationibus nititur, ſed authoritate repetitâ & irrefragabili. Atque, ut alterius generis exemplum afferam, doctrina μετεμψυ-

χώσεως

χώσεως, sive de *præexistentiâ & revolutione Animarum*: pervetusta & universalis, siquæ alia: cùm non tantùm per Orientem ubique, sed etiam in Occidente, ut apud Druidas & *Pythagoreos*, obtinuerit. Hæc, inquam, doctrina, quasi cœlo demissa, ἀπάτωρ, ἀμήτωρ, ἀγενεαλόγητος, totum terrarum orbem pervagata est: necdum probare possumus, rationibus Physicis, Animas præexistere corporibus, aut in eadem sæpiùs reverti. Denique, ut plura non addam, Antiquorum κοσμογονίαι, sive doctrina de ortu mundi ex *Chao*, prisca licet & latè diffusa, nunquam exposita & probata fuit philosophicè, & per rationes justas. Rerum procreationem alii explicuerunt μυθικῶς, sub nomine & genealogiis Deorum: alii ἠθικῶς, per *Amorem* & *Inimicitiam*: alii quidem φυσικῶς, per rationes Levium & Gravium, sed laxas, vagas, & inexpletas: quibus consummare opus, atque suum Chaos, à carceribus ad metam, à confusâ mole in formam orbis habitabilis, perducere nunquam poterant.

Plura exempla non referam. Qui enim in literaturâ & lectione veterum, vel mediocriter versati sunt, satis nôrunt, moris non fuisse priscis illis sapientibus, *Theorias* condere, neque dogmata sua per Causas aut Effecta demonstrare, ut solent hodierni Philosophi. Minus operosa fuit primorum hominum Philosophia, cùm nondum instructi essent tanto rerum apparatu ad observationes instituendas, vel in cœlis, vel in terris, vel in mari: vel circa aërem, aut aquam, aut circa ea quæ fiunt, ignis vi, in alia corpora. Utì mores hominum, & vita humana, ita cognitio pariter, in primis sæculis, simplicior erat, & paucis contenta. Rectè notat Clemens Alexandrinus, Philosophiam antiquo-barbaram fuisse facilem brevemque, per quæsita & responsa: non argumentativam & contentiosam,

sam, ut erat postea Græca. Ἀλλ' οὐδὲ οἱ παλαίτατοι τῶν φιλοσόφων ἐπὶ τὸ ἀμφισβητεῖν καὶ ἀπορεῖν ἐφέροντο. ------οἱ μὲν γὰρ νεώτεροι τῶν παρ' Ἕλλησι φιλοσόφων, ὑπὸ φιλοτιμίας κενῆς τε καὶ ἀτελοῦς, ἐλεγκτικῶς ἅμα καὶ ἐριστικῶς, εἰς τὴν ἄχρηστον ἐξάγονται φλυαρίαν· ἔμπαλιν δὲ ἡ βάρβαρος φιλοσοφία τὴν πᾶσαν ἔριν ἐκβάλλουσα, Ζητεῖτε, εἶπεν, καὶ εὑρήσετε, κρούετε καὶ ἀνοιγήσεται ὑμῖν, &c. *Sed neque antiquissimi Philosophi ad contendendum ferebantur & ad dubitandum. Recentiores autem Græcorum Philosophi, inani irritâque laudis cupiditate commoti, argutando & contendendo, ad nugacitatem deducuntur inutilem. Contrà autem barbara Philosophia, omnem expellens contentionem: Quærite, inquit, & invenietis, pulsate & aperietur, petite & dabitur vobis*, &c. Nempe per breves interrogationes & responsiones rem suam expedit. Non erat artificiosa, & ἐπιστημονικῶς composita, εἰς κύκλους καὶ συστήματα: quod à Græcis postea factum est. Strom. 8. princ.

Hinc satis constare videtur, Priscorum Philosophiam fuisse traducem sive traditivam; Sed à quâ demùm origine, quæres? Ab Hebræis inquiunt nonnulli: atque *Mosi* aut *Abrahamo* acceptam referunt omnem sapientiam antiquo barbaram. Quoad Mosem, constat ex sacris literis eum fuisse posteriorem sapientiâ Ægyptiacâ; Et Discipulum potiùs quàm Doctorem istius gentis literatæ; dicitur enim instructus & institutus à pueritiâ in sapientiâ Ægyptiorum. Verba Sancti Stephani hæc sunt, Ἀνείλατο αὐτὸν ἡ θυγάτηρ Φαραώ, καὶ ἀνεθρέψατο αὐτὸν ἑαυτῇ εἰς υἱόν. Καὶ ἐπαιδεύθη Μωσῆς πάσῃ σοφίᾳ Ἀιγυπτίων. *Expositum autem illum sustulit filia Pharaonis, & enutrivit eum sibi in filium. Et eruditus vel institutus fuit Moses in omni sapientiâ Ægyptiorum.* Hæc igitur sapientia non nata est primùm cum Mose: natales ipsius præcessit, ab altiori origine repetenda.

 Simi-

Similiter quoad ſapientiam *Arabicam*, Jobus, Arabs πολυκλειτὸς καὶ πολυμαθὴς: in cujus hiſtoriâ multa occurrunt antiquæ ſapientiæ veſtigia, antiquior habetur Moſe. Idque multis patet indiciis, primò, quod nullibi meminerit rerum à Moſe geſtarum: ſive in Ægypto, ſive in exitu, ſive in deſerto: licet multus frequenſque ſit in celebrandâ Dei magnitudine; neque magis earum meminerunt ipſius Amici, in recolendâ Dei juſtitiâ & potentiâ; Cùm tamen nulla fuerit hiſtoria, poſt Diluvium, unde ſupremi Numinis, juſti & potentis, gloria, aptiùs illuſtrari potuiſſet, quam ab illâ Ægyptiacâ. Secundò, quod, cùm vir pius & veri Numinis cultor fuerit, Legi Moſaicæ contraiverit, in ſacrificiis faciendis. Sacerdotis officio ipſe functus eſt, jure quodam naturali & primitivo, quo Pater-familias Rex erat & Sacerdos apud ſuos; ad exemplum Noachi, Abrahami, Jethronis Midianitæ, & aliorum, qui, ante Legem latam à Moſe, ſacra faciebant. Tertio, Ex ætatis & vitæ ſuæ menſurâ, in tertio, plus minus, à Diluvio ſæculo, collocandus eſſe videtur. Vixit enim ultra ducentos annos. Adhæc, in hiſtoriâ Jobi, ſummam quandam vetuſtatem redolent omnia. Cum de idololatriâ loquitur, memorat primum ipſius genus, Solis & Lunæ adorationem. Cum de conſcribendis ſuis malis & miſeriis verba facit, vetuſtiſſimum ſcriptionis genus, ſculpturam ſcilicet, indicat. Ex re pecuariâ numerantur ipſius opes, & ex liberorum multitudine, fœlicitas. Præthereà, in enarrandis Dei operibus, quod ſæpiùs fit in hoc ſcripto, Mundi molitionem & Diluvium celebrat author, recentiora nulla. Neque Sabbathi, neque ullius Legis factitiæ meminit: in moribus & pietate *præcepta Noachidarum* ſecutus. Denique, poſt formatam Rempublicam Judaicam, ſecretamque

Cap. 31. 26, 27.

Cap. 19. 24.

tamque à cæteris gentibus, per instituta propria & Legem à Deo datam: non facilè credo, hanc sanctam gentem, ejusdem temporis & sæculi aliegenam, vel hominem Gentilem, in exemplum pietatis propositu-ram, aut ipsius acta & historiam in sacros eorum codices relaturam. His omnibus adducor ut credam, Mosi Jobum tempore anteisse.

Quoad Æthiopas, præcessêre literis Ægyptios, secundum *Diodorum*: & secundum *Lucianum*, in rerum cœlestium cognitione. Prout anteà notatum. Quantum ad Phœnices, Sanchoniathonis ætas incerta est: sed ante tempora Cadmi floruisse literas in Phœniciâ, non dubitatur. Denique, quoad Babylonios, Assyrios, Chaldæos, eorum observationes cœlestes, ipsumque Imperium, multò altiùs natalibus Mosis ascendunt. Et, si forte non erraverit Justinus, apud Bactrianos erant *Magi*, tempore *Nini*, *qui mundi principia, sy derumque motus, diligentissimè spectabant.*

Cap. 2.

L. 1.

Harum rerum, ut videtur, conscius, Flavius *Josephus*: nempe Ægyptios, Arabes, aliasque gentes sapientiâ celebres, ætatem Mosis præiisse: maluit ad Abrahamum referre originem omnis sapientiæ antiquo-barbaræ, & præsertim Ægyptiacæ. Sed quo, quæso, prætextu? quibus ductus argumentis hoc asserit? Hoccine in historiâ sacrâ traditum est? Hoccine in exoticâ legimus? Et si ratione agas, quantulùm fuit in Ægypto Abrahamus: quî potuit, infra biennium, peregrinus homo, sermonis alieni, gentem instruere scientiis, ut volunt, naturalibus & Mathematicis, earum antea ignaram & inassuetam? Quamobrem propriam gentem non priùs instruxit & edocuit has artes: filiùm suum & nepotes? Neque scientiâ naturali, neq; Mathematicâ, celebres fuere Hebræi: & à se tamen edoctos esse volunt Ægyptios, qui, in his disciplinis, facilè

Antiq. l. 1. *c.* 8, 9.

Cc 2

cilè cæteras omnes gentes olim superâsse perhibentur. Hæc non tantùm gratis dicuntur à *Josepho*, sed etiam contra omnem veri speciem aut similitudinem. Quare, missis his præjudiciis Judæorum, qui sibi deberi volunt, & à se derivari, quicquid est, inter homines, divini aut eximii: depositis, dico, his præjudiciis, ascendamus altiùs in quærendâ origine Philosophiæ Barbaricæ: altiùs, inquam, Mose aut Abrahamo: ad Diluvium usque, & communem Gentium & Judæorum Patrem, *Noachum.* Virum magnum, veri numinis cultorem, & utriusque mundi scientem. Quid ni credamus, ab hoc fonte, ab hoc viro originario, descendisse ad suos posteros, ad homines nempe postdiluvianos, ea Theologiæ & Philosophiæ capita, quæ apud gentes antiquo-barbaras reperiuntur? Suis liberis & nepotibus fertur tradidisse Noachus *præcepta* moralia, quæ *PRÆCEPTA NOACHIDARUM* dici solent; Quid ni etiam *Dogmata*; quæ eodem jure *DOGMATA NOACHIDARUM* sunt appellanda? Quemadmodum dein illa præcepta non versabantur circa res minutas, aut momenti minoris officia: sed ea spectabant quæ ad vitam ritè instituendam erant maximè necessaria: Ita pariter hæc dogmata respiciunt summos ordines & momenta maxima Mundi Naturalis: unde incepit, quâ formâ & structurâ primùm coaluit: Quas vices, aut motus majores, aut jam subiit, aut olim subiturus est: an dissolvendus: an renovandus: Et quis extremus rerum exitus & meta ultima: In his generalibus, in his maximis, versata est, ni fallor, sapientia Primæva; sive illa ipsius pars quæ περὶ κόσμου καὶ περὶ φύσεως, instituebatur. Sunt enim aliæ partes plures, περὶ θεῶν, περὶ ψυχῆς, περὶ Ἅδου, περὶ εἱμαρμένης, cum reliquis, quæ non sunt præsentis instituti. Hæc & hujusmodi capita complexa est priscorum philosophia;

losophia; Quæ, licet multis maculis conſperſa, aut ſordibus involuta, ad nos ſeros homines, ultimam ferè Noachidarum progeniem, poſt aliquot millennia, pervenerit: veritate tamen aliunde repertâ & exploratâ, has labes eluere non penitùs arduum eſt; & in his Antiquorum gemmis, vetuſtate licet decoloratis, vividas adhuc relucere ſcintillas, non ſine admiratione ſæpius adverti Sed ad Noachum redeamus.

Æquum eſt credere, Patres Antediluvianos non fuiſſe ſtipites, inſulſos, & ſcientiarum expertes: Horum autem communis hæres erat Noachus, plurimis coætaneús, & cæterorum literaturæ, facili traditione, particeps. Quicquid igitur ſapuerunt longævi Patriarchæ, id Noacho innotuiſſe, maximam partem, probabile eſt: cùm, per ſexcentos annos, eorum uti potuit commercio & ſtudiis. HIC igitur, me judice, *utriuſque mundi incola*, ſcientiarum lampada ab illis ad hos tradidit: & propagavit per terraram orbem, unà cùm ſuâ ſobole, & primævis populis, quædam ſemina, tam naturalis, quam moralis, doctrinæ. Sed multùm exaruiſſe ſequioribus ſæculis, utramque doctrinam, & ſuccreſcentibus zizaniis tantùm non ſuffocatam eſſe, libens agnoſco. Hæc facilè redintegrari non poſſunt ex antiquis monumentis: ſed potiùs ex ipſis naturæ, liquidæque rationis, principiis, renovanda ſunt omnia, &, per Theorias ritè conſtitutas, emendanda pariter & ſtabilienda. Ut, ingruente rerum fine, veritas rediviva, in futuræ renovationis præludium, clariùs eluceſcat.

Finis Libri primi.

ARCHÆOLOGIÆ
Philoſophicæ:

SIVE

DOCTRINA

ANTIQUA DE

RERUM ORIGINIBUS.

T. Burnet

LIBER SECUNDUS.

Per modum Commentarii ad Telluris
Theoriam Sacram,
Ab eodem Authore conſcriptam.

LONDINI,

Typis *R. N.* Impenſis *Gualt. Kettilby*, ad Inſigne
Capitis Epiſcopi in Cœmeterio *Paulino*,
MDCXCII.

LIB. II.

CAP. I.

Introductio & summa Libri Secundi. De Chao Antiquo universalis traditio, & de ipsius motibus in genere.

QUùm non ita pridem exposita fuerit, & in publicum data, *Telluris Theoria*: tota deprompta è suis causis, velut è visceribus Naturæ; eandem jam libet, quo nihil desit instituto operi, authoritate & testimoniis veterum confirmare. Neque tamen ab Antiquis sperare licet, eandem partium integritatem, connexionem, & ordinem, in hoc argumento, cum quibus à nobis exhibetur in illâ compage Theoriæ: Sed discerpta membra recolligemus, Caput, & Truncum, & præcipuos Artus: quæ latent inter antiquitatis rudera.

Hujus Theoriæ nonnulla capita in antiquorum monumentis latuisse, antea ostensum est, in priori ipsius parte. *Theor. Sacr. l.2.c.8.&c.* Missis igitur, aut leviter tactis, quæ illic dicta sunt: quæ supersunt dicenda, & ab iisdem antiquis repetenda, in hoc tractatu accumulamus. Hic

autem tractatus bipartitus est, ut vides: & quemadmodùm in præcedenti libro propositum erat, singulas gentes literatas percurrere, & proferre in lucem cujusque Philosophiam & Dogmata, tam quoad Mundum Magnum, quàm Sublunarem: tam quoad Cœlum, quàm Terras, & utriusque origines; Ità in secundo hoc libro Tellurem unicè respicimus, &, ipsius ortûs, formæque primævæ, quæ restent apud veteres vestigia, seorsim & diligentiùs quærimus. Restant autem, nisi mea me fallat opinio, non exigua: id quod in sequentibus, allatis exemplis, probaturi sumus.

Veterum doctrinam circa *Telluris originem*, perscrutanti, incipiendum est ἀπὸ τοῦ πρωτογόνου χάεος, velut ab hujusce naturæ, atque Orbis sublunaris, materiâ primâ, aut seminario. Percrebuit autem apud antiquissimos sapientes, tam Theologos & Poëtas, quàm recentioris nominis, Physicos & Philosophos, τὸ Ἀρχαῖον χάος: & à Barbaris ad Græcos, à Græcis ad Romanos, & ad omnes gentes quaquaversùm manavit illa doctrina. Mundum nostrum, sub eâdem formâ & apparatu quo gaudet hodiè, semper & æternùm extitisse, præter Aristotelem, & nonnullos forsan, Pseudo-Pythagoricos, nemo apertè asseruit. Sed id totum quod Terræ Globum appellamus, orbemque habitabilem, informem olim fuisse massam, turbidam & indiscretam, Chaos dictam: mundi orituri quasi rudimentum; omnes sapientes uno ore tradiderunt.

Nondum enim temporis longinquitas rerum initia extinxit: nondum sui ortûs oblitum est humanum genus; apud priscos populos, rerum non ità pridem natarum, recens erat memoria, & quasi recordatio: & apud omnes ferè, Hebræos, Ægyptios, Phœnices,

Persas,

Persas, Græcos denique & Latinos, τȣ͂ ἀρχαίȣ χάεος reperire licet reliquias. Quibus testantur olim incœpisse Mundum, & à materiâ confusâ & indigestâ originem suam traxisse. Cúmque hoc sit ipsa basis prædictæ circa Tellurem Theoriæ, operæ pretium erit veterum placita & suffragia hac in re colligere & explicare.

Cùm verò inter literarum monumenta nihil antiquius sit scriptis Mosaicis, exordiendum erit à Mose, Hebræorum Legislatore & Prophetâ maximo. Ille origines suas Telluris deducit à *Chao*, sive à statu materiæ terrestris confuso & tenebroso, quem *Tohu Bohu* appellat; Hoc autem idem valere ac *Chaos* philosophorum, & res ipsa loquitur, & Interpretes, tam Judæi, quàm Christiani, assensu comprobant. Quinetiam ad Chaos Mosaicum respicere mihi videtur Apostolus (*Heb.* 11. 3.) cum ait, μὴ ἐκ φαινομένων τὰ βλεπόμενα γεγονέναι. Ubi τὰ βλεπόμενα notat *Mundum aspectabilem*, qualem jam habemus ante oculos. Et μὴ φαινόμενα idem est ac ἀόρατα, quod dicitur de Chao Mosaico (*Gen.* 1. 2.) à Septuaginta interpretibus, quos sequi solent Apostoli. Eò igitur redit sermo Apostolicus ut doceat, hunc mundum aspectabilem, ortum esse à cæcâ & informi materiâ, à Mose memoratâ.

Vid. Man. Ben Isr. de Creat. Je. Abarban. de amore Dei, Dial. 2. & 3. *Majmon. mor. Nev. pars* 2. c. 26. & 30.

Quoad Interpretes Christianos, eorum pars longè maxima, *Tohu Bohu Mosaicum* de Græcorum aut Barbarorum Chao exponunt. Vel potius surreptum esse volunt è Libris Mosaicis hoc Dogma, atque ab exteris Philosophis interpolatum, & varias formas indutum, veras vel larvatas. Sed ipsius origo non hìc quæritur, quæ ad Noachum & Noachidas referenda videtur.

videtur. Satis erit impræſentiarum ipſius authoritatem, & apud omnes gentes literatas receptionem, notam & teſtatam facere.

Vid.Theor. Tell.l.2.c.8. De Hebræis & Chriſtianis, & de Chao Moſaico, hæc pauca ſufficiant. Pergamus ad Gentes exteras, & earum Chaos: quod non uno modo tractârunt. Alii enim nudè & Phyſicè, ut ſolent Philoſophi: Alii μυθικῶς, in ſuis *Theogoniis*, eandem materiam explicuerunt. Apud utrumque genus Scriptorum omnis Archæologiæ gentilis radix & fundamentum eſt Chaos. Rectè notavit Ariſtoteles, *ſecundum Theologos, omnia ex nocte genita erant: ſecundum Phyſicos, omnia erant ſimul mixta.* Καίτοι εἰ ὡς λέγουσιν οἱ θεολόγοι, οἱ ἐκ νυκτὸς γεννῶντες, ἢ ὡς οἱ φυσικοὶ, ἦν ὁμοῦ πάντα χρήματα. *Metaphyſ. l. 14. c. 6.* Quæ duo eodem redeunt, & eandem rem diverſis nominibus exprimunt: nam in Chao, ſine *nocte Chaoticâ*, omnia ſimul miſcebantur. Rectè etiam diſtinxit Ariſtoteles *Theologos* & *Phyſicos*: & diverſum, quo uſi ſunt, loquendi modum in rerum originibus explicandis. Sed illud præterea adjiciendum eſt, è Phyſicis nonnullos huic materiæ confuſæ ipſiuſq; motibus, Mentem præfeciſſe. Alii, temerè & fortuitò in mundi formam coaluiſſe afferebant. Uterque, ut vides, perinde ac Theologi, in quodam Chao rerum noſtrarum origines poſuerunt.

Sed ut pergamus in propoſito. Hebræis ſuccinunt *Euſeb. præp. Evang. l. 1. c. 10.* vicini Phœnices, atque ſuum ſibi formant Chaos & exinde omnia. Phœnicum Theologia, inquit *Philo Biblius* ex *Sanchoniathone*, τὴν τῶν ὅλων ἀρχὴν ὑποτίθεται ἀέρα ζοφώδη καὶ χάος θολερόν. *Principium rerum omnium ponit aërem tenebroſum, atque Chaos turbidum.* Ægyptii itidem hanc elementorum farraginem & miſcellaneam molem, pro primo rerum ſtatu, & naſcituri mundi exordio, habuerunt, ità refert eo-

rum ſententiam *Diodorus Siculus*, κατὰ τ̀ ἐξ ἀρχῆς τῶν ὅλων σύςασιν, μίαν ἔχειν ἰδέαν ὐρανόν τε ϰ̀ γῆν, μεμιγμένης αὐτῶν τ̂ φύσεως, μετὰ δὲ ταῦτα διαςάντων τῶν σωμάτων ἀπ᾽ ἀλλήλων, τ̀ μὲν κόσμον περιλαβεῖν ἅπασαν τ̀ ὁρωμένην ἐν αὐτῷ σύνταξιν. Neque aliter ἱερὸς λόγος, qui dicitur *Triſmegiſti*, Philoſophiam Ægyptiacam imitatus, & Chaûs & Abyſſi meminit, ortûſque rerum ex iſtis primordiis. *Bibl. Hiſt. c. 1.*

Græcos & Latinos, non opus eſt memoremus. *Orpheus*, *Heſiodus*, *Menander*, *Ariſtophanes*, *Euripides*, *Cycli Epici* Scriptores, Antiquum *Chaos* cecinerunt. Prætereà, inter Philoſophos Græcos, Ionici & Platonici ex maſsâ confusâ mundi compagem moliuntur. Denique Stoici, à Chao ad Chaos ſuas periodos, & renovationes inſtituunt. Latinos prætereo, *Ennium*, *Varronem*, *Ovidium*, *Lucretium*, *Statium*, alioſque. Denique, quotquot genitum ſtatuunt hunc mundum, in quavis gente aut ſectâ, è rudi materiâ ſuam διακόσμησιν exordiuntur.

Quapropter notandum eſt, Qui *Coſmogonias* ſcripſerunt inter veteres, eos ſemper agnoviſſe *Chaos*, & in fundamentum ſui operis ſubſtruxiſſe. Denique, qui *Theogonias* ſcripſerunt, ab eodem Chao ſuam Mythologiam auſpicati ſunt. Idem enim valere apud priſcos, Theogoniam & Coſmogoniam, patet, non tantùm ab Heſiodo, aliiſque Græcis: ſed etiam inter alias gentes, exemplo Perſarum: qui ſacra facturi, *Theogoniam* cantabant. Locus eſt apud Herodotum in *Clio*, ubi morem Perſicum ſacrificandi depingit: *cap. 132.* ſubſtratis, inquit, herbis molliſſimis, maximè trifolio, hoſtiam in partes conciſam ſuperimponunt; additque, διαθέντος ᾿ ἀυτῦ, μάγος ἀνὴρ παρεςεὼς, ἐπαείδει Θεογονίην. *Itâ depoſitâ hoſtiâ Magus aſtans Theogoniam accinit.* Cum verò Perſæ, præter Solem,

Elementa

Elementa colerent, Ignem, Aquam, & Terram: & pro Diis haberent: inde ſequitur, eorum Theogoniam eſſe Coſmogoniam; ſive natales Deorum Perſicorum eſſe natales Elementorum & Mundanorum Corporum. Id quidem vitii aut erroris non rarò occurit apud veteres, quod Deos *nativos* ſtatuant, ut verbo Ciceronis utar; atque eadem dent initia Diis & Mundo. Vel fingendo è materiâ ſuâ numina, vel ſaltem non, ſine ortu, æterna.

Quotquot autem ſuos è Chao eduxêre Deos, ex eodem multò magis eduxêre Tellurem noſtram: cujus pariter natales in ſuis Theogoniis celebrant. Cum verò paſſim apud veteres has Theogonias reperiamus, exinde colligere licet, illud dogma, *de ortu rerum ex Chao*, inſtar communis effati, aut Oraculi, inter priſcos receptum fuiſſe. Neque abs re erit, hujus rei teſtes, aliquot Antiquorum Theogonias annotare.

Theogoniæ Perſicæ ſupra meminimus. Scripſiſſe etiam dicitur Theogoniam *Ariſtheas Proconneſius*, qui temporibus Cyri claruit, & de *Arimaſpis Hyperboreis* hiſtoriam condidit, cujus plures meminere. Orpheus Theogoniam ſcripſit: prout refert *Cedrenus*, ex *Timotheo*, antiquo authore. Iſtam autem *Theogoniam* idem valuiſſe ac *Coſmogoniam*, ex reliquiis aut imitationibus Orphicis quæ ſuperſunt, facilè patet. Neque aliter *Cyclus Epicus*, cujus non ſemel meminimus, incipit à mixtione Cœli & Terræ, & exinde Deorum progeniem & mundi ortum proſequitur. Neque aliud erant Theogoniæ veterum quàm *Theologia Phyſica*: qualem compoſuit Varro, referente Auguſtino. Et eodem modo intelligo Æmilii Macri Theogoniam, cujus meminit Macrobius. Quid memorem *Muſæi* Theogoniam antiquiſſimam: atque

Suid. in Voc.

Civ. D. l. 6. c. 2.

Saturn. 2.

atque alteram *Epimenidis*: utramque apud Laertium. Theogoniam *Dromocydis* vel *Dromocridis*, (viri mihi aliàs ignoti) apud Fulgentium habes: multosque passim veterum tractatus περὶ θεῶν, qui Theogonias imitantur. Denique, quoad Cosmogonias, illam *Thamyræ Thracis* atque alteram *Lini*, poëtarum inter Græcos vetustissimorum, supra notavimus. Illa autem Hermetis sive Trismegisti apud Ægyptios, cujus meminit Philo Byblius, omnium erat, post Mosaicam, antiquissima. Citat *Leo Hebræus*, sive *J. Abarbanel Pronapidem de Protocosmo*, & exinde multa de Chao & mundi origine, quæ huc spectant. Postremò, *Sileni*, & *Atlantis*, antiquissimorum nominum, quasdem habes Cosmogonias apud Virgilium. Illa quidem desinit in fabulas, ut solent Cosmogoniæ antiquæ. Altera castior est, cùm in convivio Didonis citharâ canitur,

In proœm. *In Epimen.* *Mythol. l. 2. c. 17.* *p. 117.* *Euseb. præp. Ev. l. 1. c. 10.* *Dial. 2.* *Ecl. 6.* *Æn. 1.*

docuit quæ maximus Atlas:
Unde hominum genus, & pecudes: unde imber & ignes, &c.

Sed de his satis.

Hactenus *ortum rerum ex Chao*, veterum sapientum fuisse dogma, duplici modo probatum dedimus; tam per Theogonias & Cosmogonias, quæ Poëtarum & Theologorum erant maximè: (admistis plerumque fabulis) quàm, inter Philosophos, per Chaos Physicum, nudè & simpliciter expositum. Nemo igitur in posterùm lites nobis moveat in hâc parte Theoriæ Telluris: cum nihil postulemus quod non confirmatur authoritate, tam sacrâ, quàm prophanâ. Idem denique ratum fit à naturâ & à fidâ ratione, quùm hodiernæ Telluris phænomena aliter expli-

explicari, aut ab aliis principiis deduci, non poſſint.

Poſito igitur hoc fundamento, quas ſubinde mutationes in hoc Chao poſuerunt veteres: quas novas formas, quarum interventu tranſiit è confusâ mole in Mundum habitabilem: proximè diſpiciendum. Neque enim fiunt Mundi unico ictu, ut ſtatuæ fuſiles in proplaſmate. Sed diuturnâ actione, lentoq; progreſſu, natura ſeſe extricat & evolvit ſenſim ex illo ſtatu perturbato, & ad ordinem & ornatum nititur. Nempè primùm ex illâ confuſione & miſturâ partium diſſimilium oritur lis & lucta in totâ maſsâ: ab illâ autem luctâ & contentione oritur diſgregatio, & elementorum diſſidentium ſeparatio ad invicem & ſeceſſus. Quâ ratione Chaos Mundanum diviſum fuit in varios orbes & orbiculos: quaſi in tot tabulata aut contignationes elementarium corporum, aliorum aliis ſuperſtructorum. Hoc notaſſe videtur Antiquitas: ità Orpheus, *πρῶτα μὲν ἀρχαίου χάεος μελιήφατον ὕμνον· ὡς ἀπάμειψε φύσεις,------ τε διέκρινε τἄλλον ἀπ' ἄλλου.* Nempe cecinit Orpheus in ſuâ Chaologiâ, ſive in explicando mundi ortu ex Chao, varias mutationes, ſecretiones, diverſaſque facies, quas identidem ſubiit illa moles, donec pervenit in formam orbis habitabilis. Atque hoc idem eſt ac Coſmogoniam inſtituere. Hos orientis Naturæ vultus ſuis lineamentis depinximus, in primâ parte Theoriæ, quos juvabit inſpicere, quò res præſentior ſit animo, ex illâ ſui imagine. Videbis illic primùm Chaos Mundanum integrum & indiviſum, uniformiter deforme, ſive *Tohu Bohu.* Dein diviſum in ſuas regiones, quaſi per diverſa ſtrata. Denique, factâ concretione, in Globum habitabilem diſpoſitum & ordinatum.

L. 1. c. 5.

Diximus

Diximus ſupra, æſtum quendam, luctamque, fuiſſe in primo Chao, ex illâ diſcordium & diſſidentium elementorum miſtione. Hoc itidem notârunt veteres, atque maximè *Empedocles*, per ſuum νεῖκος, ſive litem & inimicitiam: quod primum in naturâ rebuſque formandis, principium poſuit. Neque aliter illud *Heſiodi*, φυσικῶς, & ſine allegoriâ intelligo: τὴν δ' ἑτέρην προτέρην μὲν ἐγείνατο Νὺξ ἐρεβεννή. *Hanc Litem primùm genuit Nox tenebroſa*, ſive Chaos; idem enim plerumque valent hæc duo in mythologicis. Sed quoad Empedoclem, res notiſſima eſt. Neque aliud ſonuit lyra Orphei, cùm ad demulcendos Argonautas, ſuum vetus Canticum renovabat.

> Ἤειδεν δ' ὡς γαῖα καὶ οὐρανὸς, ἠδὲ θάλασσα, 1. *Argon. ver.* 496.
> Τὸ πρὶν ἐπ' ἀλλήλοισι μιῇ συναρηρότα μορφῇ,
> Νείκεος ἐξ ὀλοοῖο διέκριθεν ἀμφὶς ἕκαστα.

Ad quem locum ità Scholiaſtes. Ἐμπεδοκλῆς φησὶν ὅτι συγκεχυμένων ἁπάντων τὸ πρότερον, νεῖκος καὶ φιλία παραπεμφθέντα, τὴν διάκρισιν ἐποιήσαντο· χωρὶς γὰρ τούτων οὐδὲν δύνατον γενέσθαι.

Vides denique ex his authoribus, à Lite incœpiſſe, ab Amore perfectam eſſe, mundi formationem. Nempe poſt illam luctam aut diſſidium, duo aut plura elementa coaluere, in ſuperficie aquarum: & ex illo complexu, qui Amori aſcribitur, genitus eſt Orbis habitabilis. Hæc veterum Mythologica, vel Allegorica, de ortu rerum ex Chao, nemo non dilucidè intelligit, qui hiſtoriam aut Philoſophiam de Telluris origine, in primâ parte Theoriæ traditam, *c. 5.* cum illâ veterum doctrinâ myſticâ contulerit. Id quod factum eſt antea, magnâ ex

parte, in ſecundo libro ejuſdem Theoriæ, *Cap.* 8. Et, ne in repetendis ibidem dictis, faſtidio ſimus, eò Lectorem remittimus. Atque hæc breviter de Chao adjeciſſe ſufficiat.

CAP. II.

De formâ Telluris Primigeniæ, & de Mundi ſtatu triplici.

EGimus hucuſque de ortu Telluris ex primo Chao: idque poſt varios motus & metamorphoſes. Nempe ut ſolent Animalcula ex ovo aut verme in aliud & aliud inſecti genus tranſire, donec formam ultimam attigerint: ita variis ſubinde mutationibus, & fugitivis formis, ex Chao fit tandem Tellus habitabilis. Sed quærendum proximè, *Qualis eſſet formæ & ſuperficiei hæc Tellus primigenia*, cum primùm compacta fuit ex Chao? an ejuſdem cum hodiernâ, vel diſſimilis? Reſpondeo, Conſtitui non potuit ab initio, in eadem, quâ hodiè eſt, formâ, Tellus: propter montes & ſcopulos; & alveum maris, & hujuſmodi inæqualitates, quæ immediatè à Chao, ſive in ſuperficie maſſæ fluidæ, oriri non poterant. Id quod in ipsâ Theoriâ abundè monſtravimus. Proindè neceſſum eſt, Terram primigeniam alterius fuiſſe formæ & faciei ab hodiernâ.

L. 1. c. 4, & 5.

In

In hoc puncto vertitur rei cardo, & qui hanc conclusionem probatam dederit, causam tenet. *Probatam* verò intelligo, non rationibus Physicis, id enim jam factum est loco supra citato: Sed aliud nunc agimus, ut idem scilicet à priscis sapientibus traditum ostendamus: & etiamnum extare, non tam in libris, quàm in fragmentis veterum, aut excerptis, ejusdem rei non obscura vestigia. Atque hoc novum opus non ideò suscipimus, ac si necessarium esset præfatæ Theoriæ, quæ suis viribus nititur: Sed ut liberemus Providentiam ab omni maculâ, & eorum obstinationi occurramus, qui veritatem ipsam, nisi à majoribus sibi commissam & commendatam, nolunt recipere.

Age igitur, rem ipsam aggrediamur: conclusio probanda hæc esto. *Mundum* olim fuisse alterius formæ & sitûs ab hodierno. Per *Mundum* autem intelligo non immensam rerum universitatem: Ejus enim oras aut figuram non novimus, neque partium remotarum ordinem. Sed mundum nostrum, Terram scilicet & Cœlos aspectabiles. Proin eò redit assertio nostra, *Terram fuisse olim alterius formæ ab hodiernâ, & alterius ad cœlum sitûs*; hoc, primo loco & generatim asserimus. In quo verò positum fuerit istud discrimen, opportuniùs in sequentibus explicabitur, cùm proprietates illius Telluris primævæ seorsim expendendæ sunt.

Interea, ut hoc discrimen generale authoritatibus confirmemus, notandum imprimis, Triplicem esse mundi naturalis, sive Cœli & Terræ, statum, vel ordinem, secundum sacras literas. Nempe Præteritum, Hodiernum, Futurum. Ita enim distinguuntur ab Apostolo *Petro*, οἱ ἔκπαλαι ὐρανοὶ ϗ ἡ γῆ· οἱ νῦν ὐρανοὶ ϗ ἡ γῆ· & versu decimo tertio, *2 Pet. 3. v. 5. & 7.*

καινὲς δὲ ὀρανὲς καὶ γῆν καινὴν προσδοκῶμεν. Per Cœlos Terramque *præteritos*, intelligit Apostolus
C. 2. v. 5. Primigenios, ἀρχαίες, ut ipsius verbo utar: quos Diluvio periisse ait. *Hodierni* sunt, quibus jam utimur, quique fatis contrariis expositi, Igne perituri sunt, *c.* 3. 7. Denique *Futuri* sunt illi novi Cœli & nova Terra, quæ, peractâ conflagratione, expectamus. Quorum itidem meminerunt *Isaias* Propheta, (*Ch.* 65. 17. *&* 66. 22.) & *Johannes* Apostolus, *Apoc.* 21. 1.

Hunc triplicem Mundi naturalis statum notavit pariter Apostolus *Paulus*, ad *Romanos capite octavo*: aliisque characteribus insignivit. Supponit primò, Mundum, *Vanitati nondum subjectum*. Dein Hodiernum, *vanitati subjectum*. Denique Futurum, *à vanitate redemptum & liberatum*: ab eâ nempe vanitate cui antea subjiciebatur. Hæc futura mundi instauratio, quam Apostolus indicat, dicitur à Sancto
Act. 3. 21. *Petro* ἀποκατάστασις· & à Christo παλιγγενεσία·
Mat. 19. 28. triplicemque mundi statum, de quo loquimur, involvit. Renovatio enim, aut restitutio, fit ad statum aliquem præteritum: Est reditus ad similem, aut eandem, quam res illa olim habuit, formam, aut ordinem. Ad quem verò statum priorem fiet mundi futura restitutio? Non ad hodiernum, is enim vanitati subjicitur, secundum Apostolum; Restitutio autem illa est liberatio, à vanitate & corruptione? ἐλευθερωθήσεται ἀπὸ τῆς δουλείας τῆς φθορᾶς εἰς τὴν ἐλευθερίαν τῆς δόξης τῶν τέκνων τοῦ θεοῦ. Ex his unà collatis rectè deducitur, Hodiernum mundi naturalis statum præcessisse alium, eumque fuisse hodierno præstantiorem.

Hæc ideò præmisi, ut sententiam nostram de Mundorum successione, sive de mundi naturalis diver-

ſitate & tranſmutatione, tam præteritâ, quàm futurâ, in ſacris literis fundatam oſtenderem. At, inquies, forſan, Hic ſermo Sancti *Pauli* non reſpicit mundum naturalem & inanimatum, ſed animatum, genus humanum, atque illam renovationem quam experturi eſſent homines, ope Evangelii. Ità quidem Neoterici nonnulli hunc locum *Pauli* interpretantur. Sed ad locum cognatum Sancti *Petri* de triplici mundo, ſupra adductum, quid regerent hi interpretes? Si alterutrum accipiunt de mundo naturali, inutile erit recuſare alterum; Nullâ autem vi ad allegorias detorqueri poteſt illa diſſertatio Sancti *Petri* de triplici mundo: Antediluviano, hodierno, & novo futuro; quippe quòd in unoquoque ordine, Cœlum & Terram, mundi naturalis partes, exprimit Apoſtolus: & tanquam characterem, mundi, de quo loquitur, deſcriptioni interſerit; loquitur igitur de Cœleſti & Terreſtri, ſive de naturali.

His interpoſitis, redeamus ad Sanctum *Paulum*. Neque enim aſſentior Neotericis iſtis, qui vim verborum Apoſtoli in allegorias diſſolvunt, & à mundo naturali ad moralem inflectere ſatagunt: Invito ſacro Authore, ut mihi videtur, & reluctantibus Patribus Chriſtianis, qui de rerum naturâ, mundoque inanimato, hunc locum non incelebrem exponunt. Sed digna res eſt quæ diligentiùs expendatur.

Verba Beati *Pauli* hæc ſunt. *Nam vehemens expectatio Creaturæ revelationem filiorum Dei expectat. Vanitati enim creatura ſubjecta eſt, non volens, ſed propter eum qui ſubjecit eam in ſpe. Quia & ipſa creatura liberabitur à ſervitute corruptionis in libertatem gloriæ filiorum Dei. Scimus enim quod omnis creatura*

Rom. 8.19, 20, 21, 22, 23.
Ἡ γὰρ ἀποκαραδοκία τῆς κτίσεως τὴν ἀποκάλυψιν τῶν υἱῶν τοῦ Θεοῦ ἀπεκδέχεται.

ται. Τῇ γὰρ ματαιότητι ἡ κτίσις ὑπετάγη, οὐχ ἑκοῦσα, *tura ingemiscit, & parturit usque adhuc. Non solùm autem illa, sed & nos ipsi, primitias Spiritûs habentes, & ipsi intra nos gemimus, adoptionem filiorum Dei expectantes, redemptionem corporis nostri.*

ἀλλὰ διὰ τὸν ὑποτάξαντα ἐπ᾽ ἐλπίδι. Ὅτι καὶ αὐτὴ ἡ κτίσις ἐλευθερωθήσεται ἀπὸ τῆς δουλείας τῆς φθορᾶς εἰς τὴν ἐλευθερίαν τῆς δόξης τῶν τέκνων τοῦ θεοῦ. Οἴδαμεν γὰρ ὅτι πᾶσα ἡ κτίσις συστενάζει καὶ συνωδίνει ἄχρι τοῦ νῦν. Οὐ μόνον δέ, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ τὴν ἀπαρχὴν τοῦ πνεύματος ἔχοντες, καὶ ἡμεῖς αὐτοὶ ἐν ἑαυτοῖς στενάζομεν, υἱοθεσίαν ἀπεκδεχόμενοι, τὴν ἀπολύτρωσιν τοῦ σώματος ἡμῶν.

Hìc agitur manifestò de triplici statu Creaturæ sive τῆς κτίσεως: statu primævo, vanitati nondùm subjecto: statu vanitati subjecto: & denique statu futuræ redemptionis & liberationis à vanitate & corruptione. Hactenùs, opinor, convenit inter omnes interpretes: Sed quærendum ultra, quid *per vanitatem* intelligendum sit: & quid per τὴν κτίσιν, quæ vanitati subjicitur: ab eâdem denuò, præstituto tempore, liberanda. Respondeo, per vanitatem hìc intelligi mutabilitatem, inconstantiam, naturam caducam, & fluxilem, & corruptioni facilè obnoxiam, qualis est hodierna. Et *servire* dicitur Creatura, sive servitutem pati, propter labores serviles, tam hominum quàm jumentorum, in hoc sæculo: quibus in venturo exonerabuntur. Neque hactenus multa lis est: sed quæritur maximè quid per τὴν κτίσιν, quæ diversas hasce subit conditiones, intelligendum sit. Siquis animo libero, & à præconceptis opinionibus immuni, hæc verba legat, de *Creatione*, sive externâ rerum naturâ, loqui Apostolum, facilè pronunciabit; id enim in fronte ferunt verba Apostolica, atque primo intuitu nobis exhibent; Neque recedendum est à literali verborum sensu & significatione, nisi aliis scripturæ locis repugnârit, aut id malè patiatur materiæ subjectæ ratio. Horum autem neutrum

Vid. Theo. Tell. l. 4. c. 6, 7.

neutrum hic objici poteſt: nam hæc triplex mundorum ſucceſſio, quam innuit Sanctus *Paulus*, apertiùs & explicitiùs aſſeritur à Sancto *Petro*, Epiſtolâ ſecundâ, capite tertio; nullo alio renitente authore ſacro. Et quoad rerum naturam, non modò tacitè conſentit, ſed conclamat in partes noſtras: Hodiernæ enim Telluris facies, & diluvii univerſalis phænomena, altâ voce teſtantur, Terrarum orbem olim fuiſſe alterius formæ & ſitûs partium. Prout fusè demonſtratum eſt libro primo *Theoriæ Telluris*. Dein, ſuppoſitâ Conflagratione Terrarum, quam omnes agnoſcunt, ſequitur, quaſi ſuâ ſponte, redintegratio quædam & novus orbis habitabilis: id quod in eadem Theoriâ oſtenſum eſt, *l.* 4. *c.* 2. Vides igitur, huic interpretationi de triplici mundo, nihil obſtare ex utrovis capite: aut nos depellere à genuinâ vi verborum, quam in claris, aut dubiis, ſequi tenemur.

Prætereà, Patres Chriſtiani qui hunc locum interpretantur, vel obiter attingunt, per τ̀ὴν κτίσιν intelligunt *Creationem externam*, mundum naturalem, ſive rerum naturam. Ità *Tertullianus* [a], *Irenæus* [b], *Origenes* [c], *Hieronymus* [d], *Chryſoſtomus* [e], aliique, tam veteres, quam recentiores. Denique, qui futuram Mundi renovationem recipiunt & tuentur; id quod faciunt, tam è Græcis, quàm Latinis Patribus, plurimi: propendent omnes in hanc ſententiam, & in hanc expoſitionem.

[a] *Adverſ.* Hermog. *c.* 11. *&* *de cor. mil. c.*6. [b] *L.*5.*c.*36. [c] *Contra* Celſ. *l.* 4. [d] *In Iſa.* 51. *& in c.* 2. *ad Epheſ. & in Habac. c.* 3. [e] *Ad* Rom. *Hom.* 14. *& Hom.* 10. *ad* Antioch.

Toletus *in hunc locum Apoſtoli, cum enumerâſſet* Irenæum, Chryſoſtomum, Cyrillum Alex. Greg Nazianzenum, Hilarium, Ambroſium: *quibus adde* Theophylactum, Oecumenium, *alioſque*: Subjungit, *Conveniunt omnes in hoc, quod univerſi, ſeu Mundi partes, nomine Creaturæ, ſignificantur, quæ propter hominem, his corruptionibus inſerviunt; & ab hâc ſervitute liberabuntur, & in perfectionem promovebuntur in hominum reſurrectione. His antiquis adde è recentioribus Interpretibus optimos*, Grotium, Toletum, Eſtium, Med. J. Cap. Calv. *alioſque plurimos.*

nem ſermonis Paulini, ut per τ̀ κτίσιν *Mundum conditum*, vel rerum naturam intelligant. Quæ, per proſopopœiam, huic Apoſtolo familiarem, avidè expectare dicitur, & quaſi *exerto capite*, ſuam redemptionem: Quinetiam *ingemeſcere* nobiſcum ſub hodierno ſervitutis jugo; Denique, inſtar *Parturientis*, ab onere liberari, atque novam prolem videre cupit. Hæc appoſitè admodum & eleganter ab Apoſtolo ad rerum naturam applicantur. Neque his diſſimile eſt, quod, ex mente Sibyllæ, cecinit Poëta,

Aſpice convexo nutantem pondere mundum
Terraſque, tractuſq; maris, cœlumq; profundum:
Aſpice venturo lætentur ut omnia ſæclo.

Sed de hâc re ſatis. Vides tam ex ipſis verbis, quàm ex authoritate optimorum interpretum, ſive veterum, ſive recentiorum, τ̀ κτίσιν Apoſtoli referendam eſſe ad mundum aſpectabilem, rerumque naturam. Ad quem ſignificatum magis aſtringere videtur Apoſtolus hanc vocem, addendo, αὐτὴ ἡ κτίσις, *ver.* 21. ac πᾶσα ἡ κτίσις, *ver.* 22. ne ad ſenſus figuratos vagaremur. Supereſt tantùm, ut aliorum interpretationes refellamus, qui relictâ verborum viâ rectâ, diverticula quærunt: & alienas affingunt ſignificationes huic voci κτίσις vel κτίσεως, quibus totam Apoſtoli ſententiam pervertunt. Sunt autem in triplici ordine hi Interpretes, Alii enim *per Creaturam* intelligunt *Angelos*: degeneres nempe, & à ſuâ primævâ puritate delapſos. Alii, *genus humanum*. Alii denique *Gentes* ſpecialiter, ſeu Gentiles: convertendos ſcilicet at nondum converſos. Sed nodum in ſcirpo quærunt qui his ambagibus utuntur in re facili: & dum volunt eſſe ſubtiles, in nullam incidunt ſenten-

ſententiam aut interpretationem ſolidam. Nam primò, quoad Angelos, præterquam quod abrumpunt omnem connexionem cum præcedentibus, nulla futura eſt inſtauratio Angelorum lapſorum: loquitur autem Apoſtolus manifeſtò de Creaturâ à ſervitute & corruptione liberandâ: quam illa redemptionem anhelat & vehementer expetit. Dein quoad genus humanum, id recipi non poteſt, quoniam *Creatura* diſtinguitur ab hominibus, ſive à nobis ipſis, in ipſo verborum textu. *Scimus*, inquit Apoſtolus, quod *omnis Creatura ingemiſcit & parturit uſque adhuc, non ſolum illa, ſed & nos ipſi.* Aliud igitur eſt *Creatura*, aliud homines: ni velis non eſſe è numero hominum aut humani generis Apoſtolos alioſque pios. Quinetiam nos hortatur ad patientiam, & conſolatur, ex illo communi nixu rerum omnium ad futuram perfectionem. Et licet nonnuſquam κτίσις aut καινὴ κτίσις ad genus humanum aut Chriſtianos referenda eſſet, id fieri non poteſt hic loci, ubi ab iiſdem apertè diſtinguitur, & contraponitur. Denique, qui Gentes atque populum Gentilem, nomine κτίσεως hìc intelligunt, maximè omnium à verborum uſu & à verâ ratione recedunt. Quid enim τῇ κτίσει cum gentibus aut gentilibus? quæ cognatio vocum aut rerum? ſub eodem onere gemuerunt Creatura & Chriſtiani, (*ver.* 23.) quod de gentibus & Chriſtianis haud dixeris. Neque magis aſpirare potuerunt gentes ad religionem ſibi ignotam: nec ſe tædebat ſuæ ſuperſtitionis & Deorum, quibus maximè delectari populum Ethnicum, atque furere & æſtuare, ſiquis eos læſerit, multis exemplis vidimus. Præthereà, quâ ſpe ſubjectæ ſunt vanitati Gentes, aut quis eas ſubjecit, non ſuâ ſponte? Denique, loquitur Apoſtolus de *futurâ gloriâ* (*ver.* 17.)

tandem revelandâ, quâ nobis ait abundè compensatum iri, quicquid, in hoc sæculo, malorum patimur. Quid hoc igitur ad gentes, aut bona quæcunque hodierni sæculi? Porrò, hæc *liberatio Creaturæ* conjungitur (*ver.* 21.) cum *gloriosâ liberatione Filiorum Dei*, veluti Synchrona: Illa autem ad futurum sæculum unicè spectat, ergo hæc itidem eodèm referenda est. Neque minùs ἀπολύτρωσις τȣ̃ σώματος (*ver.* 23.) tempus Resurrectionis respicit, ut ex aliis Scripturæ locis satis patet. (*Luc.* 21. 28. *Ephes.* 1. 14. & 4. 30.) nec rebus quibuscunque hujusce vitæ adaptari potest. Postremò, Quam connexionem haberent ea quæ sequuntur (*ver.* 24.) cum præcedentibus, si de conversione Gentium ageretur? *Spe enim salvamur*, inquit Apostolus: nempe cum dixisset antea nos expectare redemptionem corporis, subjungit nondum re, sed spe tantùm, nos salvos esse: vitam futuram indicans. Summa est, sive antecedentia attentas, si consequentia, sive ipsum textum, in eo conspirant omnia, ut venturam fœlicitatem denotent, & in futuro sæculo terminentur.

His, opinor, satis constat, per τ̀ κτίσιν in hoc sermone Apostolico nihil aliud intelligi posse, quàm, quod vox sonat, *mundum conditum*, sive rerum naturam; prout aliàs accipitur ab hoc authore sacro: (infra *ver.* 39. supra *cap.* 1. 25.) adeoque frustra esse Neotericos istos, qui ad alienas significationes invitum trahunt hoc vocabulum. Neque minùs incongruum est, *Futuram Gloriam*, quam memorat Apostolus: *liberationem à servitute & corruptione: corporis redemptionem*: ad hodiernum sæculum restringere. Hæc mundum futurum quasi digito demonstrant: quemadmodum vanitatis, servitutis, & corruptionis

status,

ſtatus, hodiernum. Denique, hanc vanitatem cùm rerum natura non habuerit ab initio, ſed eò poſteà prolapſa ſit, ex conſilio divino, ut innuit Apoſtolus: patet, duos jam ſubiiſſe ſtatus, rerum naturam: & tertium, eumque hodierno præſtantiorem, ſubituram eſſe. Unde conficitur, quod initio diximus, Triplicem mundum, ſive triplici mundi naturalis ſtatum & ſucceſſionem, in hoc ſermone Apoſtolico includi & repræſentari.

Hæc, fundamenti loco, ſubjecimus ex ſacris literis, de triplici mundorum ordine. Quem multipliciorem adhuc è veteribus nonnulli ſtatuerunt. Volunt enim Stoici, alios aliis ſuccedere mundos indeſinènter, per Diluvia & Conflagrationes, innumeris vicibus, repetita. Quem errorem alibi notavimus. *Theor. l. 3. c. 3.* Quinetiam è Græcis reliqui, qui de Periodis mundanis philoſophantur, earum numerum non definiunt: neque id explicant, quoties renovabit faciem rerum natura, & ubi tandem deſinet. Ad doctrinam Chriſtianam cæteris accedit propiùs illa Zoroaſtri: quam, ex Theopompo deſumptam, antea expoſuimus, *Theor. l. 4. c. 5.* Hæc mundum claudit, Morte & Inferno abolitis, cum ſanctorum virorum beatitudine, corporibuſque cœleſtibus: Neque *umbram ſpargentibus, neq; cibi indigis.* Quæ eſt vera rerum noſtrarum atque mundi noſtri conſummatio. Sed de his hactenus.

CAP. III.

Forma Telluris primigeniæ, & præcipuæ ipſius differentiæ ab hodiernâ. Harum differentiarum manifeſtæ notitiæ apud Antiquos reperiuntur.

DIximus ſupra, Tellurem primigeniam alterius fuiſſe formæ & ſitûs, ab hodiernâ. Idque non tantùm rationibus phyſicis, ſed etiam ex Antiquorum monumentis, tam ſacris quàm prophanis, innoteſcere. Exponendum igitur proximo loco, Quæ Forma, Quis ſitus, Quod diſcrimen, utriuſque Telluris: ut illius diſcriminis veſtigia quæramus apud veteres: iiſque repertis, ſententiæ noſtræ veritatem, diu abſconditam, multo tempore exeſam, & tenebris obductam, quaſi novâ luce detegamus. Orbis Terrarum, hodierni & primævi, multifariæ ſunt & innumeræ differentiæ: quæ tamen revocari poſſunt omnes ad duo capita: ad *Formam* nempe, & *Situm*, utriuſque Telluris. Ab his enim profluunt, tanquam à ſuis fontibus, aliæ multæ varietates & diſcrimina.

Forma & ſitus hodiernæ Telluris, notiſſima ſunt: Globus noſter eſt bipartitus in mare & terram: Globus ſcopuloſus, montoſus, ſalebroſus, cavernoſus: ac ſi eſſet moles diſrupta aut confracta. Situs autem hujus Globi, eſt obliquus ad Solem, ſive ad axem

Eclipticæ:

Eclipticæ: unde varias ſubit temporum viciſſitudines, in anni ſui curriculo: Hyemem & æſtatem, & media æquinoctia. Ita ſe habent ſedes noſtræ: Hìc vitam laborioſam brevemque trahimus. Jam mutemus Theatrum, & finge tibi, ſi lubet, ſcenas parteſque contrarias: Terrarum orbem, integrum, continuum, ſine mari, aut voragine marinâ: Lævem & æquali ubique ſuperficie, ſine montibus, ſcopulis, cavernis aut cavitatibus. Denique rectà ad Solem converſum, ſive protenſum in lineâ parallelâ ad axem Eclipticæ; unde omni careret temporum inæqualitate, & perpetuo vere vel æquinoctio gauderet.

Hæc eſt Tellus primigenia, vel ipſius imago. Hæ conditiones ipſius primariæ, peculiaris *Forma* & *Situs*, quibus ab hodiernâ maximè diſtinguitur. Obſervandum deinceps, ſiquas harum rerum notitias reperire licet apud veteres, ut eorum teſtimoniis & authoritate vincamus eos qui, à naturâ petitis argumentis non facilè cedunt. Notandum autem imprimis, Hanc Formam Telluris primigeniæ, ſecundum ſententiam noſtram, periiſſe in Diluvio univerſali: & ex illo tempore, atque ex illâ clade, ortam eſſe hodiernam. Quâ in re ſequimur Apoſtolum *Petrum*, qui primum mundum, nempe primos cœlos, primamque Terram, in Diluvio periiſſe ait, 2 *Epiſt.* 3. 6. Loqui enim Apoſtolum, eo in loco, de mundo naturali, & non tantùm de humano genere, dubitari non poteſt, ſi antecedentia attendamus: quod enim *Mundum* nuncupat, *verſu ſexto*: proximè præcedenti *Cœlum* & *Terram*, ſive rerum naturam, appellârat. Neque Deriſorum iſtorum objectioni, (*ver.* 4.) ab immutabili ſtatu mundi naturalis deductæ, aptè occurrit Apoſtolus, niſi ad id, de quo erat quæſtio, congruat reſponſum. Quæſtio

autem

autem erat de mundo naturali,& ſi non eodem referatur reſponſum, nihil erit ad rhombum. Denique, præcedentem Mundi interitum in Diluvio memorat Apoſtolus, in argumentum futuri interitus in Conflagratione: nulla autem eſſet vis hujus argumenti niſi mundus naturalis perierit in Diluvio: cum id probandum fuerit Apoſtolo, Mundum naturalem in Conflagratione periturum eſſe. Ita ferè arguit Apoſtolus contra hos Pſeudo-philoſophos: Quod factum eſt, fieri poteſt. Sed mundus jam periit, Natura ſemel naufragium paſſa eſt: quid ni iterùm pereat, quid ni ſecundò naufragium patiatur.

Sed pergamus in propoſito: non tantùm enim dicimus Terram primævam periiſſe in Diluvio, ſed etiam diverſam fuiſſe, formâ & qualitatibus, ab Hodiernâ. Atque hanc diverſitatem comprobare mihi videtur idem Sanctus *Petrus* in eodem ſermone de revolutione Mundi: niſi cauſam ſuam deſerere, aut, quod nefas eſt, malè tractaſſe ſupponamus. Sed ne fraudem facere videamur ſacro authori, æquum erit ipſius verba apponere, quæ ita ſe habent. *Venient in noviſſimis diebus in deceptione Illuſores, juxta proprias concupiſcentias ambulantes: Dicentes, ubi eſt promiſſio, aut adventus ejus? Ex quo enim patres dormierunt, omnia ſic perſeverant ab initio Creaturæ. Latet enim eos hoc volentes, quod cæli erant priùs & Terra, de Aqua & per Aquam conſiſtens, Dei verbo. Per quæ ille tunc mundus aquâ inundatus periit. Cæli autem qui nunc ſunt,*

2 Pet. 3. 3, 4, 5, 6, 7.
Ἐλεύσονται ἐπ' ἐσχάτου τῶν ἡμερῶν ἐμπαῖκται, κατὰ τὰς ἰδίας αὐτῶν ἐπιθυμίας πορευόμενοι. Καὶ λέγοντες, Ποῦ ἐστιν ἡ ἐπαγγελία τῆς παρουσίας αὐτοῦ; ἀφ' ἧς γὰρ οἱ πατέρες ἐκοιμήθησαν, πάντα οὕτω διαμένει ἀπ' ἀρχῆς κτίσεως. Λανθάνει γὰρ αὐτοὺς τοῦτο θέλοντας, ὅτι οὐρανοὶ ἦσαν ἔκπαλαι, καὶ γῆ, ἐξ ὕδατος καὶ δι' ὑδάτων συνεστῶσα, τῷ τοῦ Θεοῦ λόγῳ. Δι' ὧν ὁ τότε κόσμος ὕδατι κατακλυσθεὶς ἀπώλετο. Οἱ δὲ νῦν οὐρανοὶ καὶ ἡ γῆ τῷ αὐτῷ λόγῳ τεθησαυρισμένοι εἰσὶ, πυρὶ τηρούμενοι εἰς ἡμέραν κρίσεως καὶ ἀπωλείας τῶν ἀσεβῶν ἀνθρώπων.

ſunt, & Terra, eodem verbo repoſiti ſunt, igni reſervati, in diem judicii, & perditionis impiorum hominum. Vides ſtatum cauſæ. Negant adverſarii ullum futurum eſſe mundi naturalis excidium aut mutationem. In eam fidem adducti, quòd nullam hactenùs viderint aut audiverint in Naturâ inconſtantiam aut mutationem, ab antiquiſſimorum Patrum temporibus, ab extremâ hominum memoriâ, ab ipſo rerum initio. Quid his reponit Apoſtolus? Ait eos libenter oblivîſci primævi naturæ ſtatûs, ſive antiquorum Cœli & Terræ; quæ ex aquâ & per aquam conſtituta, *eam ob cauſam*, ſive propter illam conſtitutionem, in aquarum diluvio perierunt. Hodierni autem Cœli & Terra, inquit, aliter conſtituti, igne perituri ſunt. Iiſq; ſuccedent tandem novi Cœli & nova Terra, in quibus habitabunt Juſti, *ver.* 13. Hæc eſt ſumma reſponſi Apoſtolici: quòd multis modis arguit Mundum antediluvianum alium fuiſſe ab hodierno. Primò enim, niſi id ſuppoſueris, nulla erit vis hujus reſponſi, nihil valebit contra argumentum adverſariorum: quin id potiùs roborat & confirmat. Nam ſi eadem fuit & immutata naturæ facies ante & poſt Diluvium, eadem ſemper fuit ab ipſo rerum initio: id quod contendebant οἱ ἐμπαῖκται. Itaque, ex hâc interpretatione, non tantum non refellit, ſed concedit Apoſtolus id quod erat refutandum.

Secundò, exprobrat, ut vides, Apoſtolus his Pſeudo-philoſophis ſuam ignorantiam, *ver.* 5. Cujuſce autem rei ignorantiam? non Diluvii in genere: Judæi enim erant, quibus ſcripſit *Petrus*: idque arguit ipſa hæc phraſeologia, *Ex quo Patres obdormierunt*, quæ eſt purè Judaica. Judæos autem latere non potuit Diluvium Noachi, lectitatis unoquoque ſabbatho libris *Moſis*; Sed ignorabant, vel ſe igno-

ignorare ſimulabant, Cœlos Terramq; ante-diluvianos aliter quàm hodiernos, conſtitutos eſſe: iiſq; pereuntibus in ſtrage Diluvii, τὺς νῦν ὐρανὺς ϗ γῆν ſucceſſiſſe, alterius formæ & qualitatum ab antiquis. Hanc iis ignorantiam vel oblivionem exprobrat Apoſtolus.

Tertiò, Si nulla fuit diverſitas inter rerum naturam ante-diluvianam & poſt-diluvianam, verſus ille quintus eſt ſupervacaneus & inutilis: fruſtraque memorantur Cœli & Terra ante-diluviani, in exemplum mutabilitatis naturæ (prout argumentum poſtulabat) ſi iidem fuerint in utroque mundo, ſine ullâ mutatione.

Quartò, ex eâdem ſuppoſitione, in verſu ſexto illatio fit ſine fundamento, conſequentia ſine præmiſſis. * Δι' ὧν, inquit Apoſtolus, ὁ τοτὲ κόσμ☉ ἀπώλετο. Propter quæ verò? vel propter quas cauſas, inundatus periit iſte mundus? Annon propter illam conſtitutionem ſitumque, reſpectu aquarum, quem verſu præcedenti annotârat? Hoc conceſſo, habes diſcrimen inter utrumque mundum, & conſequentiam ritè deductam: hoc non conceſſo, nulla eſt vis conſequentiæ aut illationis.

* Δι' ὧν, *per quæ* Vulgat. *Quamobrem*, Bez. *Quâ de causâ, ſive quia talis erat qualem diximus conſtitutio Terræ & Cœli*, Grot.

Denique, in *verſu ſeptimo*, opponuntur Hodierni Cœli & Terra ante-diluvianis: οἱ νῦν ὐρανοὶ ϗ ἡ γῆ, τοῖς ἔκπαλαι ὐρανοῖς ϗ γῇ· quemadmodum infrà (*ver.* 13.) novi Cœli & Terra diſtinguuntur ab hodiernis. Quod ſi prorſus eadem fuiſſet utraque compages, ante-diluviana & poſtdiluviana, nullus eſſet locus huic antitheſi, nulla diſtinctionis ratio. Quin potius vice particulæ adverſativæ, dicendum fuiſſet Apoſtolo οἱ αὐτοὶ ὐρανοὶ ϗ ἡ γῆ, &c. iidem Cœli & Terra, qui aquis antea demerſi fuerunt, igni jam reſervantur.

ſervantur. Ita enim loquitur de *Logo* vel *verbo Dei*, τῷ αὐτῷ λόγῳ, inquit, *ver.* 7. eodem nempe, quem memorârat anteà, *ver.* 5. Et ſi Cœlum & Terra fuiſſent utrobique iidem, non minùs quàm Spiritus Sanctus, cur illis notam diſtinctionis, huic unitatis, præfixit?

Hæc pluribus expoſui, quod probè nôrim, hunc locum Sancti *Petri* multis eſſe lapidem offendiculi: Nos autem ſuper hanc petram Theoriam Telluris potiſſimùm ædificamus, quoad authoritatem ſacram: & immobile fundamentum hoc ſemper duximus. Neque prorſus nova eſt, aut ſingularis, quam dedimus, hujus loci interpretatio. Nam plures commentatores, vi verborum coacti, fatentur Apoſtolum hìc loqui de mundo naturali. Et nonnulli Cœlos & Terram, ante-diluvianos, periiſſe: (quoad formam, intelligo) & hodiernos ab iis diverſos eſſe, ex authoritate hujus ſermonis Apoſtolici aſſeruerunt. Ita certè Sanctus *Auguſtinus*, qui, pluribus in locis, Mundum antiquum naturalem periiſſe ait, & hodiernos Cœlum & Terram, alios eſſe ab antiquis; Quinetiam interitum Mundi in Diluvio, futuro ipſius interitui in Conflagratione, non ſemel comparat & æquiparat: idque in exponendo hoc ipſo argumento Divi *Petri*. Ita *de Civitate Dei*, l. 20. c. 18. hæc habet, *Apoſtolus commemorans factum ad Diluvium, videtur admonuiſſe quodammodò, quatenùs in fine hujus ſæculi Mundum iſtum periturum eſſe credamus. Nam & in illo tempore,* P E R I I S S E *dixit, qui tunc erat, mundum; nec ſolum orbem terræ, verùm etiam cœlos.* Dein cum admonuiſſet, hanc cladem pertingere non potuiſſe ad ſupremos Cœlos, ſtellaſque altiſſimas: ſubdit, *Atque hoc modo (penè totus aër) cum Terrâ perierat; Cujus Terræ utique prior facies* (nempe *ante-*

 diluviana)

fuerat deleta Diluvio. Qui autem nunc sunt Cæli & Terra, eodem verbo repositi sunt, igni reservandi; proinde qui Cæli & quæ Terra, id est, qui mundus, pro eo mundo, qui Diluvio periit, ex eâdem aquâ repositus est, ipse igni novissimo reservatur. Vides ex his paucis, totum argumentum Apostoli, ad mundum naturalem, ipsiusque in Diluvio dissolutionem, retulisse Sanctum *Augustinum.* Id quod etiam alibi testatur pluribus in locis: quæ, pro lubitu & otio Lectoris perlegenda, in margine apposui.

S. August. *de C. D. l.* 20. *c.* 24.

Agens contra Porphyrium, *qui Mundi æternitatem & immutabilitatem, pariter ac hi Illusores, tuebatur: Locum Prophetæ citat,* Cœli peribunt: *comparatque hunc locum cum illo Sancti* Petri; *ubi Cœlum & Terra, ante-diluviana,* periisse *dicuntur, his verbis,* Legitur, Cœlum & Terra transibunt, Mundus transit, sed puto quod præterit, transit, transibunt, aliquanto mitiùs dicta sunt, quàm PERIBUNT. In Epistolâ quoque *Petri* Apostoli, ubi aquâ inundatus, qui tum erat, periisse dictus est Mundus, satis clarum est quæ pars Mundi à toto significata est; & quatenus periisse dicta sit, & qui Cœli repositi igni reservandi. *Dein, quæ aut quota pars universi periit in Diluvio, infra explicat:* In Apostolicâ illâ Epistolâ à toto pars accipitur, quod Diluvio periisse dictus est Mundus, quamvis sola ejus, cum suis coelis, pars ima perierit. *Denique in expositione* Ps. 101. *ad illa verba jam memorata,* coeli peribunt: *hoc semel ait contigisse in Diluvio, secundum Apostolum* Petrum: Apertè dixit hoc Apostolus *Petrus,* Cœli erant olim & Terra, de aquâ & per aquam constituti, Dei verbo. Per quod, qui factus est mundus, aquâ inundatus, deperiit. Jam ergo dixit, periisse Coelos per Diluvium, *vid. etiam c.* 16. *ejusdem libri, ubi figuram mundi mutatum iri ait, in conflagratione, ut olim in Diluvio.*

Ita sensit, ità philosophatus est, Sanctus *Augustinus.* Neque tamen existimo, vel ipsi, vel aliis veterum innotuisse modum interitûs aut mutationis antiqui mundi in Diluvio: nec forsan qualis fuit Cœli & Terræ facies ante-diluviana, quam deletam esse ait in illâ clade. Neque enim ex contemplatione naturæ aut ratiocinatione præeunte, in hanc sententiam descendisse videtur *Augustinus,* sed authoritas & lumen sacri scriptoris hanc ei extorsêre conclusionem; Nonnihil adjuvante forsan, obscurâ aliquâ, de rebus Diluvianis vel Ante-diluvianis, traditione.

Hactenùs ostendimus distinctionem & diversitatem in genere inter Mundum ante-diluvianum & hodiernum, ex verbis Sancti *Petri.* Sed in quo constitit illa diversitas aut discrimen, non ità apertè dicitur. Dicitur quidem ille mundus *ex aquâ & per aquas, constitisse. Consistere* autem *per aquas*, si ad Terram referatur, idem esse videtur ac *sustentari per aquas:* vel *fundari super aquas*, secundum phrasin Psalmistæ, *Psal.* 24.2. vel *extendi* aut *stabiliri* super aquas, prout alibi dicitur ab eodem prophetâ, *Psal.* 136. 6. vel denique, in verbis Sapientiæ, *formari, ut orbis, super faciem Abyssi. Prov.* 8. 27. Hæc omnia eodem collimare videntur: nempe ut nobis indicent situm Telluris ante-diluvianæ: *consistentis vel sustentatæ per aquas, Fundatæ* vel *extensæ super aquas*, vel quod cæteris disertius est, *paratæ per modum Orbis super faciem Abyssi.* Hæ locutiones sacræ tam inter se conveniunt, quàm cum Theoriâ nostrâ: quâ, primum terrarum orbem, in superficie aquarum, vel super faciem Abyssi, *Vid. Theor. l.* 1. *c.* 5.
undique construximus.

Atque eo magis placet hæc expositio, quòd hujusmodi situs & constitutio Telluris antiquæ, eam redderent obnoxiam Diluvio: id quod planè innuit Apostolus; Cùm enim dixisset Terram ante-diluvianam *ex aquâ* & *per aquas constitisse*, subdit, *Quamobrem*, sive *Quam ob causam*, nempe propter illum situm vel constitutionem, *mundus iste Diluvio obruebatur.* Quod pariter multis ostendimus, liquidisque rationibus, in Theoriâ: scilicet Orbem illum Terrarum Abysso *L.* 1. *c.* 6.
superstructum, obnoxium fuisse dissolutioni: atque ex illâ dissolutione, lapsuque in Abyssum suppositam, ortum esse Diluvium universale.

Hæc de situ Telluris ante-diluvianæ, respectu Aquarum vel Abyssi. Aliud planè est ipsius situs re-

ſpectu Solis & Cœli: quem in concluſione illâ, capite ſecundo propoſitâ, maximè reſpeximus. Hunc ſilet Scriptura Sacra, vel obſcurè ſignificat: Sed authores exotici hujuſce ſitûs non pauca retinuerunt indicia, nec obſcura: prout infra videbimus. Id tantùm quærendum hìc reſtat, Qualis eſſet, ſuppoſito illo ſitu Telluris ante-diluvianæ reſpectu Aquarum & Abyſſi: Qualis, inquam, eſſet ipſius ſuperficies? aſpera & montoſa, vel lævis & æquabilis? æquabilis proculdubiò, ſi ubique ſuperincubuit Abyſſo; Formam enim ipſius ſequeretur, ut glacies aquæ ſuppoſitæ. Neque ulla eſſet ratio aut cauſa inæqualitatis in hoc orbe Terrarum: nulla origo montium, ſcopulorum, ſalebrarum, aut quarumcunque aſperitatum. Denique, quoad mare, vides incluſum eſſe in viſceribus Terræ, ſub nomine Abyſſi: latuitque abſconditum uſque ad diſruptionem magnam in Diluvio: *cùm aquâ inundatus periit mundus ille Antiquus.*

Hactenùs quadrant omnia ad illam, quam dedimus, Telluris primigeniæ ideam vel deſcriptionem. Quadrant, inquam, omnia in his authoribus ſacris. Sed quid ad hæc alii Authores? Fateor apud veteres parciùs & tenuiùs tractari hoc caput de Formâ Telluris primæ: Hanc, fertilem, fœlicem, aureamque dixêre, ſed formæ ipſius vix meminerunt. Sæpe quidem comparant Ovo: quod, præter alia in quibus conveniunt, ſuperficiem teſtamve habet lævem & æqualem, ſed nihil memini de Montium natalibus aut origine apud gentes. Authores quidam Chriſtiani, mediæ aut ſequioris ætatis, Terram ante Diluvium æquabiliorem fuiſſe hodiernâ, ſi non penitus æqualem, auſi ſunt affirmare. Ita *Beda*[a], *Hiſtoriæ*[b] *Scholaſticæ author*, *Gloſſa ordinaria*[c], *Alcuinus*[d], *Ra-*

[a] *In 2 Pet.* 2. 5. *& de ſex dierum creat.*
[b] *c.* 34.
[c] *In Gen.* 7.
[d] *Interrog.* 118.

banus Maurus, aliique. Sed horum authoritas, in se spectata, non est magni ponderis: at quatenus sunt veterum sequaces, & traditione tacitâ receptam, vel ex antiquis & ineditis manuscriptis haustam, deferunt ad nos sententiam, aliunde verisimilem, testes sunt non contemnendi. Sed pergamus ad reliqua.

CAP. IV.

De naturâ, modo, & causis Diluviorum: & potissimum de universali.

SEquitur disquisitio de Diluvio, cujus hic meminit Apostolus, eoque periisse ait Mundum Antiquum. Quale autem fuit hoc Diluvium, ex quibus causis originem traxit, quâ ratione obruit terrarum orbem, ardua est, & ab omni ævo agitata, quæstio; Nos ad hunc nodum expediendum, in *Theoriâ Telluris* tria præstitimus: primò, quantitatem aquæ requisitæ ad Diluvium universale, quod maximorum montium cacumina tegeret & involveret, investigavimus: Comperimusque manifesto calculo, eam superaturam esse molem & magnitudinem octo minimùm Oceanorum. Secundò, tantam aquarum vim nullibi reperiri posse, si omnes aquæ thesauros, sive in Cœlo, sive in Terrâ, sive denique subterraneos, exhaurias: claris rationibus ibidem ostenditur. Tertiò, si quomodocunque, aut undecunque, L. 1. c. 2, 3.

adducta

adducta eſſet in Terras hæc prodigioſa aquarum maſſa, eandem amoliendi nulla eſſet ratio: neque modus cognitus, aut poſſibilis, abſumendi, aut aliunde derivandi, tantam aquarum congeriem. Ex hiſce tribus capitibus, unà collatis, rectè probatur, Hodiernam Terram non eſſe obnoxiam Diluvio: neque, ratione ſuæ formæ & ſitûs, ejuſdem capacem. Secundò, Terram ante-diluvianam alterius fuiſſe formæ & ſitûs ab hodiernâ: aliter iſtoc genere fati non periiſſet. Saltem non ob diſpoſitiones ſuas naturales prout nos docet Apoſtolus. Denique, ſuppoſitâ illâ formâ & ſitu, ſive illa conſtructione, quam anteà dedimus, antiquæ Telluris, ſuper faciem Abyſſi: (quæ tam ſcriptoribus ſacris, quàm naturæ legibus rerumque ortui ex Chao, eſt conformis:) ex illius diſſolutione, lapſuque in Abyſſum ſuppoſitam, oriretur Diluvium univerſale. Idque tale, quod ſingulis phænomenis reſponderet, omnibuſq; occurreret objectionibus; Neque enim inopiâ aquarum laboraret hæc hypotheſis, neque eaſdem aquas abducere & amoliri, finiente Diluvio, difficile eſſet; & quæcunque alia vulgares hypotheſes premunt incommoda, in hâc nullum locum habent, aut nullam vim exercent.

At dices forſan, hujuſmodi hypotheſin de diſſolutione Terræ, & eruptione Abyſſi, reſpondere quidem omnibus phænomenis, tam Diluvii univerſalis, quàm hodiernæ Telluris, ſed hanc diſſolutionem eſſe fictitiam, ſive gratis dictam. Reſpondeo, Hypotheſis illa, quæ ſingulis ſubjectæ materiæ phænomenis competit & congruit, non habetur fictitia, aut gratis dicta; ſuas partes explet, ſuo officio fungitur, & in iis rebus naturalibus quæ non ſubjiciuntur oculis, nulla eſt alia philoſophandi aut veritatem indagandi ratio, quam per hujuſmodi Hypotheſes. Sed quoad

diſſolu-

diſſolutionem Terræ & diſruptionem Abyſſi in Diluvio, duo ſunt præterea obſervanda: primò, quid de hâc re tradidit hiſtoria ſacra. Secundò, quid hiſtoria naturalis Diluviorum, de modo & cauſis eorundem prodidit: Si Terræ hiatus, ſi eruptiones aquarum, & ſimilia, in minoribus diluviis, tanquam propria & adjuncta, memorat: in maximis multo magis his cauſis gravioribus opus eſſet.

Quoad primum igitur, memorat *Moſes* in hiſtoriâ Diluvii, diſruptam fuiſſe tunc temporis magnam Abyſſum, ſive *Tehom-Rabbah*, quod fieri non potuit ſine ruptione vel diſſolutione Terræ. Prætereà, hanc diſruptionem ſtatuit cauſam primariam Diluvii: exierunt itaque vel eruperunt aquæ ſubterraneæ ex hâc Abyſſo, quæ terrarum orbem inundabant. Neque tantùm hiâſſe Terram, ſed etiam prolapſam eſſe in ſuppoſitam Abyſſum, id ſatis arguit, quòd aliàs non expulſæ fuiſſent è ſuis ſedibus aquæ ſubterraneæ: multò minùs ſeſe efferre potuiſſent ad altitudinem maximorum montium, nullo facto in eas impetu aut impulſu. Denique, cùm Diluvium de quo loquitur *Moſes*, non eſſet huic aut illi regioni proprium, ſed diffuſum per terrarum orbem, inde liquet, ruinam illam vel diſſolutionem Terræ, quâ emotæ & expulſæ erant aquæ, fuiſſe generalem: parteſque omnes noſtræ hypotheſeως, narratiunculam illam *Moſis* paucis complecti & comprobare.

Huic diſruptioni *Tehom-Rabbah*, non diſſimilis eſt locus in Hiſtoriâ *Jobi cap.* 38. ubi natales Oceani celebrantur, cum prodiit ex utero Terræ; Ita enim intelligo *uterum* illum, undè dicitur erupiſſe mare: fractis clauſtris quibus occludebatur. Verba hæc ſunt, ſecundum Septuaginta: ἔφραξα δὲ θάλασσαν πύλαις, ὅτε ἐμαίμασσεν, ἐκ κοιλίας μητρὸς αὐτῆς ἐκπορευομένη.

ῥευομένην. *Concluſi autem portis mare, cum fremeret, ex utero matris ſuæ egrediens.* Quæ itâ explicuit interpres: Τὸ ἐμαίμασσεν, ἀντὶ τοῦ, οἱονεὶ ὁρμητικῶς εἶχε· καθάπερ τι βρέφος ἀποκυηθῆναι τῆς ἀβύσσου ἠπείγετο; *Fremeret* vel *fureret*, id eſt, *violento impetu ferretur, impulſa ad exeundum ex Abyſſo, tanquam infans ad partum.* Conveniunt ferè omnes per *uterum*, hìc intelligi Abyſſum, magnam matrem Oceani: & in Paraphraſi Chaldaicâ legitur expreſsè מִן תְּהוֹמָה *de Abyſſo.* Sed cum duplex fuerit, ſecundum nos, Abyſſi ſtatus, laxus & diffuſus, cùm Terræ ſuperficiem un-
Gen. 1. 2. dique tegebat, in primâ rerum formatione. Dein, incluſus in utero aut viſceribus Terræ, unde tempore Diluvii erupit: Quæritur de quo ſtatu Abyſſi, primo vel ſecundo: aperto vel clauſo, accipienda ſunt hæc verba. Manifeſtum mihi videtur, cùm de *eruptione* maris *ex utero* ſermo eſt, id velle, mare fuiſſe clauſum antea, inſtar fœtûs in utero; & exinde prodiiſſe, viis recluſis, vel fractis repagulis. Nam in Abyſſo apertâ, diffuſâ, & fluitante in ſuperficie Globi, nullus eſſet uterus, nulla eruptio ex utero. Rectè igitur vetus interpres *Jobi*, *Hoc factum*, inquit, *cum omnes fontes Abyſſi magnæ aperti erant: proinde vulvam, Terræ matris ſinum æſtimo.* Quod pluribus exponit confirmatque Caſp. Sanctius in locum. Neque fruſtra quidem: neceſſe eſt enim per hunc uterum, magnum aliquem ſinum aut receſſum intelligamus, eumque ſubterraneum; unde prorupiſſe dicitur Oceanus, vel tanquam partus, vel proluvies aquarum, quæ ſequi ſolet partum.

Quæ prætereà ſequuntur de fotu & involutione hujus fœtûs recens nati, eodem ſpectant: cœlique & aëris faciem, æſtuante diluvio, eleganter expri-
Ver. 9. munt. *Quum ponerem nubem, veſtimentum ejus:*

&

& caligine, tanquam fasciis, aut pannis infantiæ, obvolverem. Durante æstu aquarum Diluvialium, & labentis mundi tumultu, nebulis, & nimbis, & excussis in altum fluctibus, impletæ erant omnes terris vicinæ regiones. Atque his nubibus, & caliginoso aëre, quasi mollioribus pannis, involutum erat mare, cùm primùm, ex utero magnæ Matris Terræ, non dicam in lucem prodiit, sed in auras qualescunque prorupit.

Ἐθέμην δὲ αὐτῇ νέφος ἀμφίασιν, ὁμίχλῃ δὲ αὐτὴν ἐσπαργάνωσα.

Neque minus congruit quod sequitur, *vers.* 10. de hodierno maris alveo, & appositis in litore rupibus & vallis, quibus coërcentur ipsius fluctus. *Circumdedi illud terminis meis, & posui vectem & ostia. Et dixi, usque huc venies, & non procedes ampliùs: & hìc confringes tumentes fluctus tuos.* Ita vulgata. Paulò aliter Tremellius: *Cùm diffregi pro eo Terram decreto meo: & apposui vectem & valvas. Dicens, hucusque venies, & ne procedito: & hìc opponet se litus superbiæ fluctuum tuorum.* Eodem res redit ex utrâvis versione. Terræ marisque post-diluvianorum formam & situm hæc verba definiunt, cum laxatas & sævientes aquas, ad suos alveos, sub fine Diluvii, relegavit & restrinxit Deus: obicesque posuit & repagula in oris maritimis, secundum fœdus cum Noacho initum, ne denuò inundarent terras.

Alia sunt sacrorum scriptorum loca, quæ dissolutionem Terræ significare videntur, idque in Diluvio. Propheta *Isaias*, mundi cladem & dissolutionem descripturus, incipit ab iisdem verbis quibus usus est *Moses*, in descriptione Diluvii, אֲרֻבּוֹת מִמָּרוֹם נִפְתָּחוּ: nec aliter utrobique *Septuaginta*, θυρίδες ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἠνεῴχθησαν. Unde cætera quæ sequuntur in eâdem descriptione, ad Diluvii formam modumque pariter alludere censenda sunt. Verba autem prophetæ sic

Isa. 24, 18, &c.

se habent. *Cataractæ de excelsis apertæ sunt, & concutientur fundamenta Terræ. Confractione confringetur Terra: Contritione conteretur Terra: Commotione commovebitur Terra: Agitatione agitabitur Terra, sicut Ebrius.* Hæc, ut vides, Terræ motus, dissolutiones, concussiones, & omne genus ruinarum, indicant. Quæ, si ad futurum mundi excidium referenda censeas, saltem ex præterito futurum describere videtur Propheta, & in utroque perturbatum & dissolutum Terrarum orbem supponere. In altero ejusdem Prophetæ loco, ubi de Diluvio agitur, ait Deus se fœderi & promissis Noacho factis, semper staturum: neque montes aut colles in posterum commoturum. Verba secundum Septuaginta, hæc sunt. Ἀπὸ τοῦ ὕδατος τοῦ ἐπὶ Νῶε, τοῦτό μοι ἐστί. Καθότι ὤμοσα αὐτῷ ἐν χρόνῳ ἐκείνῳ, τῇ γῇ μὴ θυμωθήσεσθαι ἐπὶ σοὶ ἔτι, μηδὲ ἐν ἀπειλῇ σου τὰ ὄρη μεταστήσεσθαι, οὐδ' οἱ βουνοί σου μετακινηθήσονται. *Ab aquâ quæ fuit sub Noe, hoc mihi est: sicut juravi ei in tempore illo, Terræ nequaquam ultra irasci propter te, neque in comminatione tuâ montes transferre, neque colles tui commovebuntur.* Hoc exemplar innuit, eversas fuisse terras, divulsas, & suis sedibus emotas, in Diluvio: Deumque jurâsse ait, hæc nunquam reditura, neque ideò Diluvium.

Isa. 54. 9.

Sacrorum Authorum loca alia, quæ de subversione aut dissolutione Terræ verba faciunt, Diluvii universalis tempus statumque, tanquam mundi naufragium, atque iræ divinæ monumentum maximum, respicere mihi videntur. Cujusmodi sunt illa dicta *Jobi, c.* 9. 5, 6. *& c.* 12. 14, 15. Atque illud Prophetæ, *Amos c.* 9. 5, 6. *Jehovah tangente Terram, dissolvitur: Conscenditque quasi rivus totam, quasi rivus Ægypti, & submergitur,* &c. Illud etiam *Haggai* (*c.* 2. 6.)

De

De duplici Concussione Cœli, Terræ, Maris, sicci : Præteritâ & futurâ : quicquid figuratè significet, utì *futuram* de Conflagratione, ita *præteritam* de Diluvio, φυσικῶς interpretor. Denique in Psalmis, de concussione Terræ & fundamentorum ipsius, sæpiùs fit mentio : Et quandoque afflictæ & periclitantis Ecclesiæ conditio, quam Arca Noæ repræsentabat, verbis, quæ vim & æstum ipsius Diluvii notant, adumbratur. *Ps.* 42. 7. *&* 46. 1, 2, 3. maximè verò *Psal.* 18. ubi per omne genus tempestatum, & cœli & terræ motuum, scena Diluvii, ut mihi videtur, vividè depingitur. *Tum commota tellus contremiscere* Ver. 8, 9, 10, 11, &c.
cœpit, & concussæ montium moles cohorrescere : namque iratus ille.

Fumum naribus exhalans, ardentem ignem faucibus ejaculans, & carbonibus exardescens.

Proclinato cœlo descendebat, & subjectâ suis pedibus caligine.

In Cherubo inequitans volabat, seque alis venti librabat.

Circumdederat autem sibi quasi latibulum tenebrarum, atrarumque aquarum, & ætherearum nubium quasi umbraculum.

Quibus nubibus ad ejus præsentiæ fulgorem discussis, grando & candentes emicabant carbones.

Tum Jova supremus de cœlis intonare, cumque fragore grandinem & igneos agere carbones.

Telaque sua jaculans illos dissipare, & crebris reddere fulguribus attonitos.

Ad has Jovæ minas, & spirantem ex ejus naribus ventum, aperti sunt aquarum gurgites, & fundamenta Orbis habitabilis patefacta.

Tum ille me desuper recipiendum, & ex tam multis aquis curavit extrahendum.

Hi motus & procellæ, quæ numinis præſentiæ, (ut ſolent omnia magna, apud Prophetas) attribuuntur, nullibi occurrunt aut locum habere poſſunt in hiſtoriâ ſacrâ, niſi ſub tempore ſævientis Diluvii: cùm ruptâ Abyſſo magnâ, & effuſis nimborum Cataractis, cœlum terris miſceri videretur. Neque multò diſſimilem Naturæ faciem in Diluvio, tam quoad cœlum quàm terram, depinxit Philo Judæus, tractatu de *Abrahamo*. Ubi, cum aquarum undique confluxus motuſque turbulentos, deſcripſerat, ſubdit, *πάντα τὸν οὐρανὸν βαθὺ καὶ συνεχὲς νέφος ἐπεῖχε, καὶ πνεύματα ἦν ἐξαίσια· πάταγοι δὲ βροντῶν καὶ ἐπιλάμψεις ἀστραπῶν, καὶ κεραυνῶν φοραὶ, καὶ καταρρηγνυμένων ὄμβρων ἀπαύστων, ὡς νομίσαι τὰ μέρη τοῦ παντὸς εἰς μίαν φύσιν τὴν ὕδατος ἀναστοιχειούμενα σπεύδειν· ἕως τοῦ μὲν ἄνωθεν καταρράττοντος, τοῦ δὲ κάτωθεν ἐπανιόντος, μετάρσια ἤρθη τὰ ῥεῖθρα, οἷς οὐ μόνον τὰ πεδία καὶ ὅση χθαμαλὴ κατακλυσθεῖσα ἠφανίσθη, ἀλλὰ καὶ τῶν ὑψηλοτάτων ὀρῶν αἱ κορυφαί. Πάντα γὰρ τὰ μέρη τῆς γῆς ἔδυ καθ' ὕδατος, ὡς πᾶσαν καθηρπάσθαι, καὶ τὸν κόσμον ἀκρωτηριασθέντα μεγάλῳ τμήματι, τὸ παντελὲς καὶ ὁλόκληρον, ὃ μήτε εἰπεῖν, μήτε νοῆσαι θέμις, λελωβῆσθαι δοκεῖν. Ἀλλὰ γὰρ καὶ ὁ ἀὴρ ἔξω μέρους βραχέος τοῦ κατὰ σελήνην, ἅπας ἀνήλωτο, νικηθεὶς ὑπὸ τῆς τοῦ ὕδατος βίας καὶ φορᾶς.* Denique ait, *πάντα τὰ τοῦ κόσμου μέρη, δίχα τῶν κατ' οὐρανὸν, ἐκινήθη παρὰ φύσιν, ὡς ἂν βαρεῖαν καὶ θανατώδη νόσον νοσήσαντα.* Quùm nullibi repererim apud veteres uberiorem Diluvii deſcriptionem, nec imaginem magis vividam: hæc dicta, longiuſcula licet, referre non gravabar; quæ ita ferè reddidit Interpres. Nec aër quieſcebat interim, *Obtecto cælo toto denſis & continuis nubibus, procellis quoque furentibus; ſimul tonitruum crepitus, micationes fulgurum, ictuſque fulminum, & cum impetu dejecti imbres perpetui, faciebant,*

M. p. 279.

bant, ut videretur totus mundus abire & dissolvi in naturam aqueam. Donec è supernis Cataractis, infernisque fluentis, tanta moles undarum succrevit, ut non campi tantùm, & depressa loca operirentur, sed & altissimorum montium cacumina. Omnes enim Terræ partes submersæ sunt, ut, illâ ereptâ, mundus magnâ sui portione mutilaretur: & qui priùs integer illæsusque fuerat, mancus, (quod cogitatu, dictuque nefas est) esse vederetur. Quin & aër, nisi quà Lunari circulo vicinus est, pene totus absumptus erat, victus aquarum violentiâ & impetu, quæ regionem ejus penitus invaserant. Denique omnium mundi partium, præter cœlestes, natura laxata fuerat, quasi morbo quodam gravissimo & fatali correpta.* Multa sunt, ut vides, in hâc delineatione Diluvii, sacri Prophetæ verbis cognata & affinia: procellas & turbines, fulgura & fulmina memorat, densosque nimbos, quasi liquefacto cœlo, & confusâ mundi compage. Fatendum est tamen, virum eloquentissimum ad prophetici sermonis altitudinem assurgere non potuisse. Neque verbis quidem exprimi potest, aut animo concipi, tristis naturæ imago, durante æstu Diluvii. Quod Cœlum, Quas Terras, Quem Aëris vultum, pingemus? Cœlum sine Sole aut Syderibus: Fractas aut læsas ubique Terras: hiantem Abyssum: Aërem, aquis, tenebris, & intermicantibus ignibus, horrendum: præter turbines, fluctuum collisiones, & ruentium molium fragores & tonitrua. Denique, hoc modo confusis omnibus, aut primum Chaos, aut supremum Diem, in hoc mundi naufragio videre videor. Sed de Diluvio satis, quoad Authothores sacros.

* *Scilicet Philo voluit mundum esse incorruptibilem.*

Consulenda est deinceps Historia prophana, & Authores exotici: nempe quid illi prodiderint de

modo.

modo & causis diluviorum, quæ scriptis mandârunt, & quorum nobis conservârunt aliqualem memoriam, nunc in his, nunc in illis regionibus. Atque id ausim dicere generatim, maxima, quæ ab historicis traduntur, diversarum regionum diluvia, ab iisdem causis provenisse, aut ab eodem causarum ordine, quo Oecumenicum illud jam supra explicuimus. Nempe à disruptione terræ, lapsuque in hiatum suppositum, aquis repletum; unde aquæ illæ subterraneæ, ruentis molis impetu expressæ & elisæ, Campos aut provincias circumvicinas inundant. Prætereà, hanc dissolutionem terrarum comitari solet, aut præire, Terræ motus: quo solum concutitur, & à situ suo impellitur. Denique, regiones cavernosæ, utrique horum, tam Eluvionibus, quàm Terræ motibus, præ aliis sunt obnoxiæ. Hæc summam causæ complectuntur, atque horum omnium testem adducturi sumus historiam naturalem: & exemplis inde petitis, quod superiùs expositum fuit in descriptione Diluvii universalis, id sæpiùs in aliis occurrisse, sub minori mole, & quasi minoribus tabellis depictum videbimus.

Tribus modis in genere, contingere solent Inundationes: aut irruptione maris in terras humiles, dirutis superatisve aggeribus, à naturâ vel ab arte factis. Aut immodicis pluviis. Aut denique eruptionibus aquarum subterranearum. Prima non fit nisi in terras humiles,ut dixi: ipsius maris superficie depressiores; neque altiùs assurgunt aquæ, aut longiùs grassantur, nisi æstu aliquo, aut subitâ tempestate propulsæ. Quare hujusmodi Eluviones contingere non possunt, nisi in regionibus maritimis: iisque non arduis aut montosis. Quoad secundum genus inundationum, cùm sensim fiant, permagnæ

esse non possint; Primarum enim pluviarum aquæ elapsæ sunt, antequam ultimæ aut penultimæ accedunt: ideoque prata tantùm, aut fluminibus contiguos campos, aut pagos, obruere solent: neque in iisdem diù morari, cùm per fluviorum alveos facilè exonerentur, & in mare decurrant. Et notare hìc licet, utì nullâ Oceani exundantiâ, propter ipsius situm, terris humiliorem: ità nec ullis pluviis, oriri unquam posse Diluvium universale; Quoniam, quantumcunque aquarum fingas ex terrâ & aquis eductum, cùm in pluvias coactum redit ad easdem terras & aquas, non nisi tantundem loci occupabit quantum antea occupaverat: ut nulla inde effici possit generalis inundatio. Verum quidem est, primo impetu, cum terra nondum imbiberit suam partem, erit quædam eluvies: at ubi, factâ distributione, natura ubique suum repetierit, redeunt omnia ad pristinum statum: & pluviis tantum aquæ reficitur, quantum vaporibus exierat. Tertium denique Diluviorum genus, quod à terræ-motibus & eruptionibus aquarum subterranearum oritur, gravissimum est, & funestis cladibus, sive rerum naturam spectes, sive genus humanum, infame. Hinc absorptæ Insulæ quandoque, aut continentis tractus magni submersi, montes in voragines mutati, & Terra firma in mare; Denique, mutationes maximæ & transformationes, quas in hodierni orbis facie oriri cernimus, aut olim ortas novimus, hinc originem traxêre. Neque minùs in homines & animalia grassantur hæc diluvia, Civitates cum suis incolis hinc deletæ, agri & sylvæ cum feris, & regiones terræ cum suo qualicunque apparatu: ut, magni & œcumenici Diluvii, quo periit totus terrarum orbis, vera sint compendia.

De

De his igitur diluviis nobis agendum eſt ſpeciatim, & è multis nonnulla ſeligenda, ex quorum intuitu & comparatione cum maximo illo & mundano, ipſius cauſas, & modum, & rationes omnes, ab ipsâ hiſtoriâ edocti, & exemplis cognatis, faciliùs agnoſcamus. Meminimus alibi, in hâc materiâ, ſubverſionis *Sodomæ* & *Gomorrhæ*, & regionis *Pentapolis*, horrendæ quidem cladis: quam, utì ſulphuris imbribus à cœlo dimiſſis inchoatam, ità accedente magnâ terrarum diſruptione & aquarum, quæ ſubtus latebant, exundantiâ, perpetratam & perfectam eſſe novimus. Licet enim *Moſes* non meminerit explicatè niſi ſulphuris & ignis cœlitus illapſorum hiſce urbibus & locis, cum ei in uſu ſit cauſas maximè mirabiles & divinas recenſere, cæteris ſilentio prætermiſſis; utitur tamen iis vocibus quæ *ſubvertere* & *ſubverſionem* ſignificant, & quæ à Septuaginta ibidem & alibi ſæpiùs reddi ſolent per καταστρέφειν. Unde Sanctus *Petrus* utriuſque ordinis cauſas conjungere videtur, 2 *Epiſt.* 2. 6. cùm dicit τεφρώσας καταστροφῇ κατέκρινεν, *in cineres redactas ſubverſione damnavit.* Ambas etiam cauſas complexus eſt *Strabo*, & uberiùs expoſuit utriuſque ſigna & reliquias, in Lacûs Aſphaltitis qui inde exortus eſt, deſcriptione; δεικνύουσι, inquit, Πέτρας τινὰς ἐπικεκαυμένας τραχείας καὶ σύριγγας πολλαχοῦ καὶ γῆν τεφρώδη. Κατοικίας δὲ ἀνατετραμμένας σποράδην· ὥστε πιστεύειν τοῖς θρυλλομένοις ὑπὸ τῶν ἐγχωρίων ὡς ἄρα ᾤκοῦντό ποτε τρισκαίδεκα πόλεις ἐν ταῦθα, ὧν τῆς μητροπόλεως Σοδόμων, σώζοιτο κύκλος ἑξήκοντά που σταδίων ὑπὸ σεισμῶν καὶ ἀναφυσημάτων πυρὸς, καὶ θερμῶν ὑδάτων ἀσφαλτωδῶν τε καὶ θειωδῶν ἡ λίμνη προπέσοι, καὶ πέτραι πυρίληπτοι γένοιντο· αἵτε πόλεις αἱ μὲν καταποθεῖεν, ἃς δ' ἐκλείποιεν οἱ δυνάμενοι φυγεῖν.

Theor. ſac. l. 1. c. 6.

הפך & הפכה

Li. 16. m. p. 764.

Oſtendunt

Ostendunt petras exustas & asperas & cavernas cæcosve meatus, & terram cinerosam, & habitationes hinc inde eversas; quæ cuncta fidem faciunt famæ apud indigenas receptæ: In hoc loco tredecim urbes olim habitatas fuisse, quarum caput Sodoma adhuc sexaginta stadiorum habeat superstitem ambitum: terræ autem tremoribus, & ignis aquarumque calidarum & bituminosarum & sulphurearum eruptione, extitisse lacum, saxa ignem concepisse, urbium alias absorptas, alias à fugientibus incolis derelictas.

Hæc satis explicita sunt, neque plures testes adducere opus est, cùm res ipsa loquatur, viditque omnis posteritas, videatque hodiè, in regione illâ Pentapoli sive Asphaltidis, triplicis exitii vestigia, per ignem, aquam, & absorptionem.

De his igitur urbibus, & agris Sodomiticis satis; Alias jam videamus, quæ ab iisdem causis, nempe Terræ-motibus diluvialibus, ut ita dicam, obrutæ perierunt. Licet enim distinguere Terræ-motus in illa duo genera, Siccos & Diluviales: Diluviales autem sunt *Chasmatiæ*, ut dicuntur. *Qui grandiori motu*, ut verbis *Am. Marcellini* utar, *patefactis subitò* L. 17. *voratrinis, terrarum partes absorbent, ut, in Atlantico mari, Europæo orbe potior insula: & in Crisæo sinu, Helice & Bura: & in Ciminiâ Italiæ parte, oppidum Succiniense: profundo hiatu absorpta, æternis tenebris occultantur.* Cúmque in profundis terræ cavitatibus semper lateant aquæ, hi motus Chasmatiæ fere semper sunt Diluviales: si enim Terra rupta propendeat & subsidat in suppositam voraginem, proruunt aquæ & impetuosè circumquaque projiciuntur, ut non tantùm præceps ruat quicquid incubuit illi terrarum tractui, sive sylvæ, sive oppida, sive animalia; sed etiam vicinæ regiones integræ licet & infractæ, ex

aquarum, quæ eructantur, impetu & diffusione, damnum cum cæteris sæpe participent. Rectè igitur Neptunum, & diluviorum & terræ-motuum Deum,
Lib. 15. finxerunt Antiqui, referente *Diodoro*, qui cùm irato Neptuno subversionem Buræ & Helices, de quibus posteà, attribuisset, rationem sententiæ suæ subdit *διὰ τὸ τῶν σεισμῶν καὶ τῶν κατακλυσμῶν, τοῦτον τὸν θεὸν ἔχειν διειλῆφθαι τὴν ἐξουσίαν, quod terræ-motus & diluvia Deus iste in potestate habere credatur.* Id etiam observare licet, easdem regiones esse ἐυσείστους καὶ ἐυκατακλύστους, cùm à communi causâ ea proveniant, nempe cavernosâ terræ substructione. Unde non malè
L. 12, p. 378. observatur à Strabone de Phrygiâ ipsiusque terræ-motibus frequentioribus, *ἐμφαίνων ἅμα τὸ πολύτρητον τῆς χώρας καὶ τὸ εὔσειστον*, addi etiam potuit *καὶ τὸ ἐυκατάκλυστον*: illud enim quod appellat *τὸ πολύτρητον cavernosum* vel *foraminosum* utriusque causas continet. Hanc etiam cavernositatem notavit in *Eubœia*, (*l.* 10. *p.* 447.) atque etiam in *Bœotiâ* (*l.* 9. *p.* 406, 407.) Eandem de *Peloponneso* memoravit Diodorus Siculus.
L. 15. Unde regionem Græciæ, & contiguam ex utrâque parte, tam Asiæ quàm Europæ, juxta litora Ægæi, & sursum versus Euxinum & deorsum secundum oram Mediterraneì, voraginosè constructam esse facilè suspicarer. Atque in his terris tam diluvia
Id de Asia minori notat Solinus, c. 43. quàm terræ-motus frequentiùs contigisse historia testatur.

His ità notatis in genere circa terræ-motus, maximè diluviales, horum aliquot exempla jam recenseamus, neque multùm refert quo ordine. Olympiade 88. contigit ille apud Locrenses qui Civitatem Atalantem cum suo agro à Continente avulsit & in
L. 12. m. fol. 111. Insulam convertit. Hujus Historiam præter alios memorat Diodorus Siculus, hisce verbis, *τηλικούτους*

δὲ

δὲ συνέβη τοὺς σεισμοὺς γενέσθαι κατὰ πολλὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος, ὥστε καὶ πόλεις τινὰς ἐπιθαλαττίους ἐπικλύσασαν τὴν θάλασσαν διαφθεῖραι, καὶ κατὰ τὴν Λοκρίδα χερσονήσου καθεστώσης, ῥῆξαι μὲν τὸν ἰσθμὸν, ποιῆσαι δὲ νῆσον τὴν ὀνομαζομένην Ἀταλάντην. *Tam horrendæ verò tùm Terræ concussiones passim in multis Græciæ partibus acciderunt, ut superinfusa maris unda multis per litora urbibus magnam labem attulerit. Et cùm Locridis antea tractus peninsula esset, perrupto violenter Isthmo, Insulam, quæ Atalantæ nomen gerit, effecerit.* Per terræmotum itidem, in suppositam voraginem, absorpta dicitur à Strabone urbs Eubœia, quæ suæ Insulæ nomen gessit. *L. 10.*

Terræ-motus quo periit in Bithyniâ urbs *Cyzicum*, cum pulcherrimo ipsius templo, diluvialis erat; referente *Ziphilino* in vitâ Antonini Pii; cùm rem ex parte narrâsset, subdit περὶ δὲ τὴν μεσόγειον ἄνω κορυφῆς ὄρους διαστάσης θαλάσσιόν φασιν ἐκχυθῆναι κῦμα, ἐπὶ πολύ τε τῆς γῆς ἐλθεῖν ῥιπιζομένην τὴν ἄχνην ἀκεράτου καὶ διαυγοῦς θαλάσσης. *In mediterreo sive ipsâ terrâ continente, hiante montis vertice, ferunt fluctuum marinorum vim effusam esse, spumamque vel asperginem puri & limpidi maris procul inde in terram projectam fuisse.* Idem *Ziphilinus* in enarrandâ clade Antiochiæ per terræ-motum, subsidentiam montium & aquarum effusiones translationesque conjungit, Ὄρη δὲ ἄλλα ὑφίζησε, καὶ ὕδωρ πολὺ, οὐκ ὂν μὲν πρότερον, ἀνεφάνη, πολὺ δὲ καὶ ῥέον ἐξέλιπε. *In vitâ Trajani, p. 251.* *Subsidere præterea alii montes,* (nempe præter Corasium) *& aquæ ubi antea visæ fuerant nunquam, extiterunt, contra nonnullæ, ubi fluxerant antea, defecerunt.*

Plures memorantur hujusmodi Terræ-motus diluviales apud authores antiquos, præ cæteris autem infamis est illa, quæ, circa Olympiadem centesimam,

totam ferè Achaiam concuſſit, & duas civitates, Buram & Helicen, abruptis, ut inquit Oroſius, locorum hiatibus devoravit. Meminit hujus cladis Diodorus Siculus, *l.* 15. & pluribus explicat, quorum
m. fol. 363, 364. hìc ſummam excerpam; Ἐπὶ δὲ τούτων κατὰ τὴν Πελοπόννησον ἐγένοντο σεισμοὶ μεγάλοι καὶ κατακλυσμοὶ χώρας καὶ πόλεων ἄπιστοι, &c. ἐγένετο δὲ τοῦτο τὸ πάθος τῆς Ἀχαΐας περὶ δύο πόλεις Ἑλίκην τε καὶ Βοῦραν, ὧν τὴν Ἑλίκην τε συνέβαινε μέγιστον τῶν κατὰ τὴν Ἀχαΐαν πόλεων ἔχειν ἀξίωμα πρὸ τοῦ σεισμοῦ. *Sub his* (principibus) *tam enormes in Peloponneſo terræ-motus & aquarum inundationes per regionem illam & urbes acciderunt, ut res omnem pene fidem excedat. Clades hæc duas præcipuè urbes Achaiæ Helicen & Buram corripiebat, quarum illa maximam inter Achaiæ urbes dignitatem ante terræ motum illum obtinuerat.* Dein hujus cauſas explicaturus, cùm primò, Irato Neptuno hanc cladem tribuiſſet, rationem phyſicam poſtea
fol. 365. ſubnectit, πρὸς δὲ τούτοις τὴν Πελοπόννησον κατὰ βάθους ἔχειν μεγάλα κοιλώματα καὶ συστάσεις ὑδάτων ναματιαίων μεγάλας, &c. *Ad hæc ſunt in Peloponneſo magnæ in viſceribus terræ cavitates, ubi vaſti etiam fiunt aquarum hinc inde confluentium & ſcaturientium lacus aut conceptacula.* Atque hæc ſunt Terræ-motuum & abſorptionum & inundationum cauſæ. Huic exemplo
L. 7. m. p. 447. Buræ & Helices ſubjungit aliud Pauſanias in Achaicis, de Ideâ urbe in Sipylo monte, his verbis, Τοιοῦτό γε δὴ κατέλαβεν καὶ ἑτέραν, τὴν Ἰδέαν ἐν Σιπύλῳ πόλιν ἐς χάσμα ἀφανισθῆναι· ἐξ ὅτου γὰρ ἡ Ἰδέα κατεάγη, τοῦ ὄρους ὕδωρ αὐτόθεν ἐῤῥύη· καὶ λίμνη τε ὀνομαζομένη Σαλόη τὸ χάσμα ἐγένετο. *Tale quid accidit etiam alio loco, cùm Idea, in Sipylo urbs, in hiatum terræ abſorpta evanuit. Ex quo autem confracta fuit urbs, ſtatim è monte profluxerunt aquæ, & vorago illa facta eſt Lacus, vel ſtagnum,*

num, dictum Saloe. Addit dein, καὶ ἐρείπια πόλεως δῆλα ἦν ἐν τῇ λίμνῃ, πρὶν ἢ τὸ ὕδωρ ἀπέκρυψεν αὐτὰ τοῦ χειμάῤῥου. *Et in ipso lacu manifestò cernebantur urbis rudera, donec aquarum limosis torrentibus obducta fuerant.* Quod etiam de Helice dicitur. Denique, ut plura exempla non addam, notissima est historiæ demersæ Atlantidis apud Platonem, à Sacerdotibus Ægyptiacis recepta. Quæ licet fabulosa nonnulla, ut solent narrationes antiquæ, admista habeat, alicujus regionis permagnæ, per terræ-motum & aquarum eruptionem, absorptæ, non fallacem memoriam retinet. Sed de his satis.

Ab his exemplis facilè transitur ad causam nostram, & ad partes nostras: Cum enim in minoribus hisce diluviis terrarum hiatus & dissolutiones intervenisse, ab historiâ edocti noverimus: In maximo illo, de quo agitur, haud æquum est supponere leviores causas. Et quemadmodùm his terris aut urbibus absorptis & demersis, lacus subterraneos subjacuisse constat: ità si totum terrarum orbem Abysso Magnæ incubuisse, in primâ rerum constructione, supponamus: Eumque dissolutum esse, tempore Noachi: universalis Diluvii causas non minùs conspicuas, quàm in minoribus istis, ante oculos habebimus: effectisque suis atque suis cladibus utrobique pares. Denique, peracto Diluvio, hodiernæ Telluris facies, tam quoad formam, quàm situm, & cætera quæcunque Phænomena, ex his aquis, ex his ruinis, derepentè emergeret. Id quod in Theoriæ libro primo, capite sexto & sequentibus, plenè & perspicuè declaravimus.

Superest unicum, quod prætermisimus, idque præ cæteris celebre diluvium, Deucalionis intelligo; Quod instar universalis, deleto toto genere humano,

à Græcis exhiberi ſolet. Eſt etiam antiquius Deucalioneo *Ogygium*: ſed præter ipſum nomen, & tenuem rei memoriam, nihil ultra retinemus de modo aut cauſis iſtius inundationis. Quinetiam *priſcus Ogyges* multis eſſe videtur Noachus ipſe, & ſuum diluvium idem cum Noachico: mutatis nominibus, & mutilatâ chronologiâ & hiſtoriâ, quod in rebus pervetuſtis non rarò accidit. Hoc igitur miſſo, alterum Deucalionis pauliſper expendamus, ut ſiqua maneant veſtigia hiantis & diſſolutæ terræ, quod in multis aliis reperimus, in hoc etiam obſervemus. Terram ſciſſam & divulſam fuiſſe in diluvio Deucalionis, teſtatur illud *Apollodori*, τότε δὲ, de hoc diluvio loquitur, καὶ τὰ κατὰ Θεσσαλίαν ὄρη διέστη, καὶ τὰ ἐκτὸς Ἰσθμοῦ καὶ Πελοποννήσου συνεχέθη πάντα. *Tunc ſeceſſerunt*, vel diſceſſum aut hiatum fecerunt, *montes Theſſalici, & quæ ſunt extra Iſthmum & Peloponeſum, turbata & confuſa ſunt omnia.* Scio, Interpretem Apollodori aliter reddidiſſe διέστη, ac ſi immunes fuiſſent à diluvio hi montes, ſed notum eſt διαστῆναι ea dici quæ ſeceſſum & hiatum faciunt. Atque ità occurrit ſupra in deſcriptione Terræ-motûs in Bithyniâ ex Ziphilino: κορυφῆς ὄρους διαστάσης, inquit: *dirempto vel hiante montis vertice.* Neque aliter rem intelligo de montibus Theſſalicis. Secundum illud *Senecæ*, *Aiunt aliquando Oſſam Olympo cohæſiſſe, deinde terrarum motu receſſiſſe, & ſciſſam unius magnitudinem montis in duas partes.*

περὶ θεῶν l. 1.

Nat. Qſſ. l. 6. c. 25.

Eſt prætereà locus notatu non indignus apud Lucianum, de hiatu Telluris in Templo Hieropolitano: Sacriſque à Deucalione inſtitutis circa hunc hiatum, in memoriam ſui Diluvii. Cùm illius eluvionis hiſtoriam ſecundum Græcos, enaraſſet Lucianus, ſubdit, Τὰ μὲν Δευκαλίωνος πέρι, Ἕλληνες ἱστορέουσι.

Τὰ

Τὰ δὲ ἀπὸ τούτου, λέγεται λόγος ὑπὸ τῶν ἐν τῇ ἱρῇ πόλει, μεγάλως ἄξιος θαυμάσαι, ὅτι ἐν τῇ σφετέρῃ χώρῃ χάσμα μέγα ἐγένετο, καὶ τὸ σύμπαν ὕδωρ κατεδέξατο. Δευκαλίων δὲ, ἐπεὶ τάδε ἐγένετο, βωμούς τε ἔθετο, καὶ νηὸν ἐπὶ τῷ χάσματι, Ἥρης ἅγιον ἐστήσατο.------ σῆμα δὲ τῆς ἱστορίας τόδε πρήσσουσι· δὶς ἑκάστου ἔτεος ἐκ θαλάσσης ὕδωρ ἐς τὸν νηὸν ἀπικνέεται, φέρουσι δὲ οὐκ ἱρέες μοῦνον, ἀλλὰ πᾶσα Συρίη καὶ Ἀραβίη, καὶ πέρηθεν τοῦ Εὐφρήτεω, πολλοὶ ἄνθρωποι ἐς θάλασσαν ἔρχονται, καὶ πάντες ὕδωρ φέρουσι· τὸ, πρῶτα μὲν ἐν τῷ νηῷ ἐκχέουσι, μετὰ δὲ ἐς τὸ χάσμα κατέρχεται· καὶ δέχεται τὸ χάσμα, μικρὸν ἐὸν, ὕδατος χρῆμα πολλόν. Τὰ δε ποιέοντες, Δευκαλίωνα ἐν τῷ ἱρῷ τὸν δὲ νόμον θέσθαι λέγουσι, συμφορῆς τε καὶ εὐεργασίης μνῆμα ἔμμεναι. ὁ μὲν ὦν ἀρχαῖος αὐτοῖς λόγος, ἀμφὶ τοῦ ἱροῦ, τοῖος δέ ἐστι. *Hæc sunt, quæ de Deucalione referunt Græci. De iis verò quæ postea consecuta sunt, fertur quidam sermo ab iis qui Hieropolim incolunt, magnâ certè admiratione dignus. Quod in ipsorum videlicet regione hiatus quidam Terræ factus fuerit, ac totam illam aquam absorbuerit. Deucalion autem cùm hæc ità facta essent, Aras constituit, & Templum Junoni sacrum, supra hiatum illum, erexit. Signum autem, quo fidem historiæ huic faciant, hoc peragunt. Bis unoquoque anno, ex mari aqua in Templum defertur, afferunt autem illam non sacerdotes modò, sed tota Syria, & Arabia, & qui trans Euphratem incolunt multi, eunt ad mare, atque omnes inde aquam afferunt. Ac primò quidem in Templo effundunt illam, dein in hiatum defluit, recipitque hiatus ille, quamvis exiguus, immensam vim aquæ. Hoc cùm faciunt, ritum & legem Templi istam instituisse aiunt Deucalionem, ut cladis pariter, partæque salutis monumentum esset. Talis est vetus de Templo hoc sermo.*

Eſt quidem hoc inſigne monumentum diſruptæ Terræ in diluvio Deucalionis: quæ diſruptio, tam cladis quàm ſalutis, author erat. Nam ex illo hiatu proruperunt aquæ, & in eodem, deferveſcente diluvio, reſederunt. Utrumque memorant Heliopolitani, & quemadmodum Noachus, finito diluvio, *Aram erexit Domino:* ita & aras & templum conſtruxiſſe dicitur Deucalion, ad celebrandam rei memoriam. Quot denique, & quanti populi confluxerunt ad hunc ritum peragendum Heliopoli? plures utiq; quàm Hieroſolymas unquam adiêre in maximè ſolenni feſto. Et ſi totius orbis incolæ eò conveniſſent, tanto cœtui non impar fuiſſet occaſio: cùm demolito, ut nos credimus, mundo antiquo, mutata fuit naturæ facies. Neque aliter de hâc clade ſenſiſſe videntur veterum illi, quorum meminit *Seneca: Nec ſine concuſſione mundi tanta mutatio eſt* (loquitur de Diluvio univerſali) *ut quidam putant, inter quos Fabianus eſt.* Dein *capite* 29. de eodem argumento hæc habet, *Quidam exiſtimant Terram quoque concuti, & divulſo ſolo, nova fluminum capita detegere, quæ amplius, ut è pleno,* vel Abyſſo & inexhauſto penu, *profundant.* Sed de hiatu & diſſolutione Terrarum in Diluviis, Hæc ſufficiant.

Gen. 8. 20.

Nat. Qu. l. 3. *c.* 27.

CAP. V.

De situ Telluris primigeniæ, ad Solem recto: & secutis inde proprietatibus; Quales sunt, Ver perpetuum, sive perenne Æquinoctium, per totum terrarum orbem: Cœlum Impluvium & sine Iride. Primorum hominum Longævitas.

DIstinximus suprà Tellurem Primigeniam ab Hodiernâ, duplici modo, *Formâ* & *Situ.* Situs autem ille diversus, itidem duplex erat, vel respectu suæ fabricæ & positionis super aquas Abyssi: vel respectu Solis & Cœli. De priori actum est: de altero, sive cœlesti, superest ut agamus. Quod, cùm in hâc quæstione primarium sit, unde aliæ profluunt differentiæ, & conditiones notabiles, eò diligentiùs quærendum est, si, præter rationes naturales, suppetant testimonia veterum, ad illum naturæ statum confirmandum.

De Aureo sæculo, atque ævo Saturni, multa tradidere veteres, à sæculis nostris & hodiernâ naturâ, planè aliena: Quæ, tam propter causarum ignorantiam, quàm intermistas plerumque fabulas, fidem rarò impetrabant. Quibus verò perspectum est, quo

fundamento nititur ille rerum ſtatus primigenius, & à quibus cauſis oritur illud diſcrimen ab hodierno, iis non difficile erit, à fabuloſis vera diſtinguere, & à ſpuriis genuina: ſepoſitiſque malis, reliqua bono animo amplecti gaudebunt, atque maximi facient, tanquam Hiſtoriæ naturalis antiquiſſimum monumentum.

Primævam Tellurem, quoad rationes Phyſicas, in ſecundo libro Theoriæ, ſatis explicuimus; Neque hìc repetenda ſunt iſtius Theoriæ principia, ſed concluſiones; illa autem de quâ agitur impræſentiarum, hæc eſt: *Situm Telluris primævæ fuiſſe rectum*, poſito, retentoque ſemper ſuo axe, in lineâ parallelâ ad axem Eclipticæ. Unde motus cœlorum eſſent omnes uniformes, curſuſque anni ſimplex & ſine temporum differentiis. Quæritur jam, ſiqua manent veſtigia, hujuſce formæ anni, hujuſce motûs cœli, & mutati deinde rerum ſtatûs in hodiernum.

Ordiamur à Platone, ſuæ gentis & ſæculi ornamento. Qui res divinas plerumque tractat, ſed traditiones nonnullas admodùm antiquas, de mundo naturali: de ipſius periodis, Cataſtrophis, & mutationibus magnis: quas, opinor, in Ægypto peregrè agens à Sacerdotibus collegerat: ſparſim proponit; præcipuè verò in tribus Dialogis, *Timæo*, *Politico*, & *Phædone*. De poſterioribus tantùm hìc agendum eſt, & primùm de *Politico* ſive de *Regno*. Ubi ſub nomine Fabulæ, de Saturni ævo vel regno, geminum Mundi ordinem, primævum ac hodiernum, & utriuſque conditiones, exhibet. Ait autem hanc narrationem ſuam traditam fuiſſe ab antiquiſſimis temporibus, & à majoribus noſtris qui proximè contingebant primam mundi revolutionem. Ἀπεμνημονεύετο

m. p. 271. δὲ ὑπὸ τῶν ἡμετέρων προγόνων τῶν πρώτων, οἳ τελευ-

τώσῃ

τώσῃ μὲν τῇ προτέρᾳ περιφορᾷ τ̃ ἑξῆς χρόνον ἐγειτόνευν, &c.

In hoc ſermone, duplicem ætatem mundi, ut dictum eſt: ac duplicem naturæ & rerum humanarum ſtatum, diſtinguit: ſub Saturno primum, ſub Jove alterum. Et quod maximè ſpectat ad propoſitum noſtrum, in ævo Saturni dicit, motum cœlorum fuiſſe uniformem, idque ætatis aureæ, ac fœlicitatis, tam naturalis quàm humanæ, cauſam fuiſſe & fundamentum. Poſteà verò ingraveſcente hominum nequitiâ, declinaſſe rerum naturam, in quandam cœlorum ἀναρμοςίαν, quod, ſub Jovis regno, malorum fons & origo extitit. Τότε δ' ὁ θεὸς μετέβαλεν αὐτὸ ἐπὶ τὸ νῦν σχῆμα. *Tunc Deus univerſum mutavit in illam quam jam habet formam.* Denique hunc duplicem cœlorum ſtatum, omnium mutationum, quæ nobis in Terris, aliterve contingunt, maximarum, cauſam eſſe ait. Quare cùm hunc duplicem ordinem explicuiſſet, ſubdit ſtatim, Λογισάμενοι δ' ξυννοήσωμεν τὸ πάθος ἐκ τῶν νῦν λεχθέντων, ὃ πάντων ἔφαμεν εἶναι τῶν θαυμαςῶν αἴτιον, ἔςι γὰρ οὖν δὴ τοῦτ' αὐτὸ, τ̃ τοῦ παντὸς φορὰν τοτὲ μὲν, ἐφ' ἃ νῦν κυκλεῖται, φέρεσθαι, τοτὲ δ' ἐπὶ τἀναντία. *Ex his quæ dicta ſunt, rem eam vel paſſionem, quam omnium eſſe diximus mirabilium cauſam, animadvertimus. Eſt autem hæc ipſa: univerſi motum quandoque ferri, prout nunc volvitur, quandoque contrario modo.* Dein rem ultra proſequitur his verbis: Ταύτην τ̃ μεταβολὴν ἡγεῖσθαι δεῖ τῶν περὶ τ̃ οὐρανὸν γιγνομένων τροπῶν πασῶν εἶναι μεγίςην καὶ τελειοτάτην τροπὴν, μεγίςας τοίνυν καὶ μεταβολὰς χρὴ νομίζειν γίγνεσθαι τοτὲ τοῖς ἐντὸς ἡμῖν οἰκοῦσιν αὐτοῦ. *Mutationem hanc exiſtimare oportet omnium cæleſtium alternationum maximam & conſummatiſſimam. Quocirca æquum eſt putare, tunc maximas circa nos, qui intra ipſum cœlum habita-*

P. 269.
P. 270.

habitamus, mutationes contingere. Sequitur postea subobscura commentatio de corporum nostrorum labefactione, mutato cœli cursu: & eorundem renovatione futurâ, ubi cœlum redierit ad suum motum regularem.

Hoc primum caput atque summa rei est: à cœlorum motu, regulari & irregulari, mundi sublunaris pendere statum, fœlicem vel infœlicem. Notandum verò, id quod ille cœlo tribuit, reverà soli Telluri tribuendum esse: cujus recto vel obliquo situ, oritur in motibus cœlorum illa congruentia vel ἀναρμοστία. Præterea cùm motus Cœli vel Telluris mutatur, non vertitur in retrogradum, prout fingere videtur: sed ex recto fit obliquus & inclinatus: unde omnia illa phænomena sequuntur, quæ retroacto cœlo attribuit. Sed pergamus ad reliqua.

Ab hoc capite primario alia profluunt, atque illud proximè, *Temporum æqualitas*, sive Annus ἀχείμαντος, absque ullâ tempestatum differentiâ. Id notavit *Plato* his verbis: γυμνοὶ δὲ καὶ ἄστρωτοι θυραυλοῦντες τὰ πολλὰ ἐνέμοντο, τὸ γὰρ τῶν ὡρῶν αὐτοῖς ἄλυπον ἐκέκρατο. *Nudi verò, & sine stratis, sub dio plerumque habitabant: nam anni tempora ità erant temperata, ut iis nulla inde esset molestia.* Scio hæc aliter reddidisse Serranum: sed, nec vim sententiæ, nec vim verborum, conservavit. Præterea, ex loco, in *Phædone* cognato, satis patet, mens Platonis, ubi ait, Τὰς δὲ ὥρας αὐτοῖς κρᾶσιν ἔχειν τοιαύτην, ὥστε ἐκείνους ἀνόσους εἶναι. Pro ἄλυπον legit Proclus ἄλυτον: sed eodem sensu, in hæc verba, τὸ γὰρ τῶν ὡρῶν κρᾶσιν ἄλυτον ἔχουσι. *Habent enim quatuor anni temporum indissolubile constansque temperamentum.* Denique eodem mihi respicere videtur Plato in *convivio*, Cùm hunc Anni, sive ὡρῶν, statum κόσμιον vel ordinatum, qui olim obtinuit, *Amori* adscribit

Theol. Plat. l. 5. c. 7. m. p. 260.

m. p. 288.

adſcribit temperato: hodiernum verò, ſive ἀκοσμίαν, ut appellat, intemperato. Sed in re clarâ non diutiùs immorandum.

Præterea, ſpontaneam Terræ fertilitatem: Ferarum manſuetudinem: & in regimine θεοκρασίαν, memorat. Characteres inſignes, quos ab *Iſaia* prophetâ (*cap.* 65. 17, &c.) deſumpſiſſe videretur. Theocraſiam illam ſæpius repetit, unde totum hunc ſermonem de rerum mutationibus introduxerat: de Magiſtratûs origine, variiſque ipſius generibus præcipuè diſſerturus. Ait, in primo rerum ſtatu, Deum ipſum unicè exercuiſſe imperium. Sed degenerante humano genere, & perverſo naturæ ordine, Deum receſſiſſe à mundi gubernaculo, & ſe quaſi abdicâſſe magiſtratu: Permiſsâ hominibus licentiâ mundum regendi ſuo modo. Hæc liberiùs dicta ſunt: rèctè tamen, tam primi ſæculi, quàm, mundo renovato, Futuri, *Theocraſiam* indicant. Atque hodierni mundi regimen effrænatum, quaſi mali dæmonis inſtinctu natum, actumque, his tacitè reprehenditur. P. 271, 272.

Denique, licet in his mundi revolutionibus & cataſtrophis, nec Diluvii, nec Conflagrationis, meminerit Plato: Ingentem tamen concuſſionem Cœli & Terræ, ſub hâc rerum converſione, memorat; atque ex illa concuſſione perturbata omnia, & extincta omne genûs animalia. Quod diſſolutioni, cladique, in Diluvio factis, tam mundi animati, quàm inanimis, ſecundum ſententiam noſtram, non obſcurè reſpondet. Dein, Renovationem mundi futuram, & reſumptam Theocraſiam in illo ſæculo, hìc apertis verbis celebrat, ὁ θεὸς πάλιν ἔφεδρος αὐτοῦ τῶν πηδαλίων γιγνόμενος, τὰ νοσήσαντα καὶ λυθέντα ἐν τῇ καθ' αὐτὸν προτέρᾳ περιόδῳ στρέψας, κοσμεῖ τε, καὶ ἐπανορθῶν, ἀθάνατον αὐτὸν καὶ ἀγήρω ἀπεργάζεται. *Deus* P. 271.

rursùm

rursùm mundi gubernacula repetit, ægrotaſque & diſſolutas in præcedente periodo, mundi partes reſtituens, ornat eas atque emendat: Ipſumque proinde immortalem & ſenectutis expertem conſtituit. Hæc, Futurum Sæculum, novos cœlos atque novam Terram, auream ætatem redivivam, manifeſtò reſpiciunt; Cùm inſtaurabitur natura priſtina & primæva: eadem Cœli facies, eædem Terræ; &, præſente Numine, res humanæ, ſub divinis auſpiciis & regimine, ſummâ pariter fœlicitate ac pulchritudine gaudebunt.

Sed de his ſatis. Id obiter notandum, Periodos & converſiones Mundanas innotuiſſe quidem Antiquis: ſed de earum numero & ordine iis minus conſtitiſſe. Ex ſacris literis nobis conſtat, Mundum jam ſemel periiſſe, idque in Diluvio: atque iterum ſemel periturum eſſe, in conflagratione: neque plures fore pereundi vices; Has autem ſingulas numerare & diſtinguere non ità promptum erat Antiquis. Denique ut verum fateamur, in omnibus gentium Archæologiis eſt quædam confuſio & perturbatio: atque in hâc ipsâ re, de quâ nunc agitur, id optimè
P. 269. monuit in ſuperioribus Plato: Ταῦτα τοίνυν ἔστι ξύμπαντα ἐκ ταὐτοῦ πάθους, καὶ πρὸς τούτοις ἕτερα μυρία, καὶ τούτων ἔτι θαυμαστότερα· Διὰ δὲ χρόνου πλῆθος, τὰ μὲν αὐτῶν ἀπέσβηκε, τὰ δὲ διεσπαρμένα εἴρηται χωρὶς ἕκαστα ἀπ' ἀλλήλων. *Cuncta hæc* (loquebatur de converſionibus Mundanis atque ævo Saturni) *ab eâdem causâ proveniunt, & alia præter hæc permulta, his longe mirabiliora: verùm longinquitate temporis, ex iis nonnullorum planè extincta eſt memoria, alia, diſſipata & diſtracta, ſeorſim & ſine nexu memorantur.* Juvabit, non tantum in hoc argumento, ſed in aliis etiam rebus priſcis tractandis, hoc monitum retinere fideliter, & ſæpius revolvere.

Hæc

Hæc ex *Politico Platonis*, de regulari & uniformi cœlorum motu, vel Telluris ſitu, Annique æqualitate, in primis Mundi ſæculis. Sequitur in *Phædone* locus non diſſimilis, excutiendus. Notandum verò illud, tanquam Theorema primum in hâc materiâ, & dictorum à Platone, tam in *Politico*, quàm *Phædone*, fundamentum, διττὰς εἶναι διακοσμήσεις, Duas eſſe mundi conſtructiones, formâ & ſitu diverſas. Quam diverſitatem in *Politico* explicuit ratione Cœli maximè: hìc autem in *Phædone*, ratione Terræ; & ſub nomine Telluris cujuſdam puræ, & in æthere poſitæ, multas proprietates enumerat, quæ hodiernæ Telluri minimè congruunt: Noſtræ autem primigeniæ, aut novæ futuræ, quàm optimè. Illæ verò dictæ proprietates reduci poſſunt ad duo capita, Situm & Formam: &, utroque reſpectu, Telluri primigeniæ aptè accommodari poſſunt, hodiernæ repugnant.

Primò, quoad ſitum, ſupponit Plato Terram ſuam Æthercam & Paradiſiacam hodiernâ noſtrâ, non majorem tantùm, ſed etiam multo ſublimiorem, & *P.* 109. quaſi in æthere poſitam. Quemadmodum Patres non- *Theor. l.* 2, nulli Chriſtiani Paradiſum hodiernâ Terrâ altiorem *c.* 9. ſtatuerunt, & ferè ad orbem Lunarem evectum. Hoc nihil aliud mihi indicat, quàm primum orbem habitabilem, ſuper Abyſſo conſtructum, hodierno reverà fuiſſe altiorem, & in puriori cœlo, quaſi in æthere, poſitum. Hanc Terram Platonis, cùm memorat *Proclus*, ait *doctrinam illam à ſacrâ Ægyptiorum famâ* *In Tim. βι. a. p.* 56. *traditam eſſe*, ὁ δὲ Πλάτων ἡμᾶς μὲν ἐν κοίλῳ φησιν οἰκεῖν, αὐτὴν δὲ τὴν γῆν εἶναι ἄρα ὅλην ὑψηλήν· ὃ καὶ ἡ τῶν Αἰγυπτίων ἱερὰ φήμη παραδέδωκε. Ità etiam *Plato*, ſub perſonâ *Socratis*, initio hujus ſermonis, inquit, ὡς ἐγὼ ὑπό τινος πέπεισμαι: *Quemadmodum à quodam edoctus fui.* Sed hunc errorem erravit *Plato*,

quod

quod duas Terras ſucceſſivas in unam confuderit: atque cavitates illas, ubi nos ait habitare, cum illâ Terrâ æthereâ ſimul exiſtere cogitaverit; cùm reverà, ex primâ illâ æthereâ, fractâ & diſſolutâ, Terra altera, quam nos jam incolimus, orta ſit. Cujus pars maximè habitabilis ſunt campi, valles, & loca depreſſiora: quæ, reſpectu montium, aut primæ Terræ ſublimioris, ſunt quædam cavitates. In hunc ipſiſſimum errorem inciderunt etiam Patres Chriſtiani, quod ſenſerint Paradiſum Terreſtrem adhuc extare: Regionem ſublimem, lucidam, & amœniſſimam: quò delatum iri crediderunt piorum animas poſt obitum. Id quod etiam voluit hìc noſter Philoſophus. Sed in excutiendis veterum dogmatis, & antiquitate rimandâ, ſive Eccleſiaſticâ, ſive prophanâ, ſemper animo inſideat illud Apoſtoli, *Omnia explorate, quod bonum fuerit retinete.* Niſi enim ſenſum attuleris veterum ſcriptis, nihil magni inde referes: adeò ſunt exeſa, mutilata, corrupta aut interpolata omnia. Sed pergamus in inſtituto.

P. 109. Secundò Terram ſuam Ætheream *Æquilibrem* fuiſſe ait, & ſine omni declinatione; quod de *ſitu* ipſius *recto*, ſine ullâ obliquitate, intelligo. Neque tamen negandum, hoc aliter interpretatum eſſe Platonem, & ad ipſius ſitum in medio univerſi retuliſſe. Sed illud

Polit. p. 270. τὸ ἰσοῤῥόπον, & τὸ ἀκλινὲς, (cuius & hìc meminit, & antea in ævo Saturni deſcribendo) ipſius axis ſitum reſpicit, non ſedem in medio Cœlo. Conſtat autem Platonem, quicquid ſenex ſenſerit, Hypotheſin de quiete Telluris, ſituque in centro Mundi, cùm hunc dialogum ſcripſit, ſecutum eſſe; Corrigendæ ſunt igitur, quæ ex illo errore profluxerunt interpretationes, & ad veritatis normam reducendæ. Quod nos non perperam feciſſe, ex illâ, quæ proximè ſequitur, notâ, magis eluceſcet.

Tertiò

Tertiò igitur ait, Τὰς δὲ ὥρας αὐτοῖς κρᾶσιν ἔχειν τοιαύτην ὥστε ἐκείνους ἀνόσους εἶναι, καὶ χρόνον τε ζῆν πολὺ πλείω τῶν ἐνθάδε. *Anni autem tempestates illam habere illic temperiem, ut & morbis careant illius terræ homines, & nostris sint multò longæviores.* Anni æqualitatem denotat, ut vides: & Incolarum Longævitatem, in istâc Terrâ. Quorum utrumque Orbi nostro primigenio convenit. Ac utì illa temporum anni æquabilitas provenit à situ recto Telluris, ita eandem sequitur, ut effectus suam causam, Incolarum Longævitas. Prout à nobis in ipsâ Theoriâ fusè ostensum est. *L. 2. c. 2, & 3.*

Hactenus de situ Terræ Platonicæ; Quæ ad Formam ipsius spectant, juvat etiam breviter recensere, licet non sint propriè hujusce capitis. Supponit primò, Terram illam integram & illæsam esse: Nostram verò laceram, corruptam, & exesam. Dein de Aquis Subterraneis, & ipsarum conceptaculis, commentatur varia: Sed unum præcipuè memorat Barathrum maximum, διαμπερὲς τετρημένον δι' ὅλης τῆς γῆς, *Trajectum penitus per universam Terram:* aquas omnes recipiens instar vasis pensilis. Hoc autem Barathrum, sive Tartarus, nisi purum putum figmentum esse velis, oriri videtur ex imminutâ & vitiatâ memoriâ Abyssi magnæ, sive Tehom-Rabbah; quæ primævam Terram interiùs undique circumivit: maximum, quod unquam extitit, aquarum vas & receptaculum. Cætera verò quæ sequuntur, de Fluviis inferni, Poëtarum fabulas redolent. *p. 110.* *p. 111.*

Sed de Formâ externâ suæ Terræ, jucundior est sermo. Ait enim superficiem illius Terræ distingui & dispertiri per varias fascias aut zonas, diversis coloribus præditas: quæ procul intuentibus aspectu sunt pulcherrimæ. Hæc regio purpurea videtur, illa au- *p. 110*

rea, atque tertia nive candidior: altera denique alterius coloris. Ut pictâ fasciatim veste totum corpus Terræ nitescere videatur. Dein, ubique occurrere gemmas & corpuscula lucida: quæ Sardios, Jaspides, Smaragdes imitantur, aut pulchritudine superant. Hæc, quid sibi velint, si quæras, respondeo, Tellurem primigeniam in suas zonas aut cingulos manifestò distinctam fuisse: quæ, fasciarum instar, totum corpus ambiebant. Earum autem singulæ, pro diversâ qualitate & dispositione suæ materiæ, repercussêre Solis radios, alio atque alio modo: ac proinde eminùs intuentibus, diversâ facie & coloribus unaquæque resplenderet. Hujusmodi fascias nonnullas observare licet in Planetâ Jove, (Qui mihi videtur adhuc in statu primigenio, suamque nondum subiisse dissolutionem aut Diluvium) sed propter ingens intervallum, & oculorum nostrorum debilitatem, non nisi Zonas, aqueas, nigras & macularum instar, è Terrâ discernimus. Denique, quod Gemmatam dixerit suam Terram Æthercam *Plato*; splendidisque corporibus ornatam & repletam: Id forsan nonnullis lusus ingenii videbitur. Hoc tamen sæpiùs adverti, nec sine admiratione, Prophetas & Authores Sacros, in repræsentando nobis *Paradiso*, sive etiam *novis Hierosolymis*, his semper usos esse loquendi modis, & gemmarum apparatum huic argumento intexisse, ut videre est apud *Mosem*, (*Gen.* 2.) apud *Ezekielem*, (*c.* 28. 13.) & quàm maximè apud Sanctum *Johannem*, (*Apoc.* 21.) Ac si, in illo rerum statu, novâ & eximiâ luce perfusa essent omnia, vel magnâ ex parte pellucida. Ut quemadmodùm in arenis, lapillis, aut animalculis, ope specillorum, quæ Microscopia dicuntur, omnium gemmarum luces & colores conspicimus: Ità fieri potest, ut, auctâ

Ibid.

oculorum

oculorum acie, & vi Animæ eoſdem conformandi in omnes ſpecillorum figuras, nudis oculis appareant objecta, non minùs ſplendida, ac coloribus variegata, quam artis & vitrorum ope jam exhibentur. Sed de conjecturis noſtris in Platone interpretando, hæc ſufficiant.

Id reſtat unicè ut moneam. Platonem in *Politico* præteritam naturæ faciem, in Saturni regno, deſcripſiſſe: in *Phædone* autem, futuram potiùs, in mundo renovato. Cùm verò idem ferè ſit utrobique naturæ vultus, ſecundum Theoriam noſtram: in *L. 4. c. 2.* primigeniis cœlis & terris, & in novis cœlis & terris, futuris: ad utrumlibet accommodari poſſunt ea Phænomena, de quibus in hoc vel altero dialogo philoſophatur *Plato:* Ea nempe, quæ ad formam vel ſitum Telluris ſpectant. Alia ſunt, apud alios authores, bene multa, de hoc eodem argumento: Sed dignus eſt, qui Solus in ſcenam prodeat *Plato,* totamque ſibi occupet. Cæteris igitur locum parabimus in ſequenti Capite.

CAP. VI.

De mutato Telluris, Cœlive, Situ: olim recto, hodiè obliquo: & ſecutis inde Phænomenis: aliorum veterum Teſtimonia.

RELiqui, qui ſequuntur deinceps, teſtes veritatis, in ſuas claſſes diſtribui poſſunt: cùm plures ſint, & diverſi ordinis. Agmen non immeritò ducunt philoſophi: qui de mutato ſitu Telluris, vel poli declinatione, nos iterum iterumque monuerunt. In hâc claſſe ſunt, *Anaxagoras*, *Empedocles*, *Diogenes*, *Leucippus*, & *Democritus*: Platone noſtro antiquiores vel coævi. Horum teſtimonia, ſatis aperta, in *ſecundo libro Theoriæ* adduximus. Quæ Lectori memori non opus eſt repetamus, immemorem verò eò remittimus. Id ſolum monendum eſt hoc loco: In citandis his teſtibus quæritur tantùm de *Facto*, non de *cauſis facti*; neque rationes mutati ſitûs Telluris ab his philoſophis petimus, quas ferè ignorabant: ſed ut ea nobis teſtata faciant quæ ab aliis doctis accepêre, literatâ quadam traditione, circa mutatum Telluris, polive, ſitum. Suas autem conjecturas, quæ cauſæ eſſe poterant tantæ mutationis, nec poſcimus, nec multùm moramur.

Cap. 10.

Neque temperare mihi poſſum quo minùs credam, antiquiſſimam famam de *Zonâ Torridâ inhabitabili*,

&

& interdicto nobis commercio cum alterâ orbis parte, ab hâc origine profluxisse. Quicquid erat terrarum ultra τ̃ κεκαυμένην, alium Orbem appellabant veteres: atque Antichthonas illos alterius esse generis à nostris crediderunt. Idque propter interpositam Zonam torridam, quam non tantùm inhabitabilem duxêre, sed etiam inaccessam aut impermeabilem. De utrâque re exempla alibi ex antiquis retulimus, & utriusque causas faciles reddit Theoria nostra. Sunt enim hi errores veteris vestigia veri. Bisectus erat terrarum orbis in primo suo statu, atque Zonâ torridâ, cui semper imminebat Sol, tanquam igneo muro, in duos mundos diremptus: ubi verò Tellus suam ad Solem positionem mutâsset, illa Zona media, & pervia & habitabilis evasit. Mansit autem apud posteros plerosque, mutationis istius ignaros, eadem fama & fides de solitudine æstuq; intolerabili mediarum Terræ regionum; donec navigatione certisque experimentis deprehensum fuit, partes illas terræ multò temperatiores esse quàm communis ferebat opinio: & tam generi nostro, quàm cæteris animantibus, sedes præbere non incommodas. *Theor. l. 2. c. 6.*

Inter Astronomorum inventa, celebrantur à veteribus *Zodiaci Obliquitas*, *Annique tempestates*. Quæ nisi aliquo modo nova fuissent phænomena, eorum observatio nihil laudis meruisset. Utrumque adscribitur Thaleti, viro præstantissimo, Physicorum & Astronomorum Coryphæo. Τάς τε ὥρας τ̃ ἐνιαυτ̃ φασὶν αὐτὸν εὑρεῖν: *Anni tempestates eum primum invenisse aiunt*, inquit Laertius, dein alibi inquit, πρῶτός τε ϗ τ̃ ἀπὸ τροπῆς ἐπὶ τροπὴν πάροδον εὗρε. *Accessum vel cursum Solis à Tropico ad Tropicum*, vel à *conversione ad conversionem*, *primus etiam invenit*. Unde Apuleius Thaletem ait, inter alia, invenisse *Florid. 4.*

venisse *temporum ambitus*, *siderum obliqua curricula*, *Solis annua diverticula.* Scio observatam primo Signiferi obliquitatem Anaximandro dedisse Plinium: Plutarchum Pythagoræ, invito Oenopide, (*Plac. Philos. l.* 2. *c.* 12.) Diodorus tamen hunc Oenopidem à Sacerdotibus & Astrologis Ægyptiis, signiferi obliquitatem, inter alia Astronomica didicisse ait, Τόν τε Οἰνοπίδην ὁμοίως συνδιατρίψαντα τοῖς ἱερεῦσι καὶ ἀστρολόγοις, μαθεῖν, ἀλλά τε, καὶ μάλιστα τὸν ἡλιακὸν κύκλον, ὡς λοξὴν μὲν ἔχει τὴν πορείαν. Quod plures ambiunt, detur, me judice, antiquiori: nempe Thaleti nostro; Quem, cùm primus Eclipses prædixerit, constat novisse & Solis & Lunæ vias, & utriusq; flexus & anfractus. Quod si easdem vias tenuissent hæc Sydera à mundo condito, haud latuissent, opinor, incognitæ, usque ad Thaletis ætatem.

L. 2. c. 8.

L. 1. sub fine.

Inventum Gnomonices & Sciatericorum celebratur etiam ab antiquis. Est enim artis & ingenii opus, rationes umbrarum in obliquo Telluris situ, ad normam revocare: in recto, levioris res negotii: ubi omnes, ut mihi videtur, essent Ascii. Dein Æquinoctia & Solstitia, alternantia: atque ortus occasusq; syderum, secundum diversa anni tempora: Hæc & hujusmodi sunt obliquatæ Telluris phænomena, quæ *non fuere sic ab initio.* Et in hisce novis phænomenis observandis, & ad calculum reducendis, sese maximè occupâsse mihi videntur prisci Astronomi: Et eorum, quæ memorantur, inventa, hæc & hujusmodi capita potissimùm respiciunt. Sed periit, magnâ ex parte, crescentis Astronomiæ historia, unde harum rerum plenior notitia haurienda esset. Periit *Eudemi* τῶν ἀστρολογουμένων ἱστορία, cujus hìc meminit Laertius in Thalete: Necdum lucem vidêre Theonis Smyrnæi Astronomica: aliique in eodem argumento

gumento ſcriptores veteres latent adhuc, vel penitus exciderunt. Denique ſi ex altera parte, *Doctrinam ſphæræ antediluvianæ*, tam cœleſtis quàm terreſtris, liquidò deductam, ante oculos haberemus, de multorum phænomenωn novitate certior eſſet judicandi ratio. Sed ex hoc diverticulo in viam redeamus.

Qui de Ætate aureâ atque regno Saturni ſcripſerunt, memorant apertiſſimè Annum uniformem, verque perpetuum, iſtoc tempore obtinuiſſe. Illo autem regno & ſæculo exeuntibus, Annum pluriformem, vel quadripartitum, qualis eſt hodiernus: veluti novum regimen naturæ, introductum eſſe. *Ver erat æternum*, inquit Ovidius, cùm de aureo Saturni ſæculo verba faceret. Dein pereunte illo regno, & rerum ordine, inquit,

Jupiter antiqui contraxit tempora veris,
Perque hyemes, æſtuſque, & inæquales Autumnos,
Et breve ver, ſpatiis exegit quatuor Annum.

Idem Virgilius, aliique cecinerunt: ſive ex antiquorum libris, ſive ſui temporis traditione & ſermonibus, accepta.

Neque aliter in ſuis Elyſiis, poſt hanc vitam, ad exemplar Paradiſi noſtri, aut ſuæ aureæ ætatis, compoſitis, Cœli clementiam & perpetui veris delitias, conjungunt. Neque frigus illic, neque æſtum: neque temporum inconſtantiam, aut procellas qualeſcunque permittunt. Ita ſuum Elyſium deſcripſit Homerus,

'Αλλά σ' ἐς Ἠλύσιον πεδίον, καὶ πείρατα γαίης,
'Αθάνατοι πέμψουσιν, ὅθι ξανθὸς Ῥαδάμανθος.

Τῇ

Τῇ περ ῥηΐστη βιοτὴ πέλει ἀνθρώποισιν,
Οὐ νιφετὸς, ὔτ' ἄρ χειμὼν πολὺς, ὔτε ποτ' ὄμβρος,
Ἀλλ' αἰεὶ ζεφύροιο λιγυπνείοντας ἀήτας,
Ὠκεανὸς ἀνίησιν ἀναψύχειν ἀνθρώπους.

Sed te ad Elysios campos, & extrema terrarum,
Dii dimittent. Ubi flavus Rhadamanthus:
Illìc vitâ facili & beatâ fruuntur homines:
Neq; nix ibi, aut vehemens hyems, aut unquam imbres.
Sed dulcisonos perpetuò Zephyri flatus
Oceanus emittit ad recreandos incolas.

Hisce affinis est sententia Essenorum, neque aliunde opinor desumpta, de *piarum Animarum Elysiis.* *Jos. de Bel. Jud. l. 2. c. 12.* Ἐπειδὰν δὲ ἀνεθῶσι τῶν κατὰ σάρκα δεσμῶν, οἷον δὴ μακρᾶς δουλείας ἀπηλλαγμένας, τότε χαίρειν καὶ μετεώρους φέρεσθαι· καὶ ταῖς μὲν ἀγαθαῖς, ὁμοδοξοῦντες παισὶν Ἑλλήνων, ἀποφαίνονται τὴν ὑπὲρ ὠκεανὸν δίαιταν ἀποκεῖσθαι, καὶ χῶρον, ὔτε ὄμβροις, ὔτε νιφετοῖς, ὔτε καύμασι βαρυνόμενον· ἀλλ' ὃν ἐξ ὠκεανοῦ πραῢς αἰεὶ ζέφυρος ἐπιπνέων ἀναψύχει. *Cum verò fuerint à carnis vinculis exolutæ*, de animabus loquitur, *quasi de longâ servitute liberatas, ità ilicò lætari eas, sublimesque ferri: Et quidem bonas, (concinentes in hâc re Græcorum sententiis) pronunciant ultra Oceanum vitam agere, in regione quæ neque imbribus, neque nivibus, neque æstibus aggravatur. Sed quam lenis Zephyrus, ab Oceano spirans, semper demulcet.*

Nec ab his longè recedit Virgilius, de Animarum Elysiis.

Æneid. 6. *Devenêre locos lætos, & amæna vireta*
Fortunatorum nemorum, sedesque beatas.

Largior

Largior hìc campos æther, & lumine vestit
Purpureo: Solemque suum, sua sydera norunt.

Cùm de Inferis agit Virgilius, id laxè intelligendum est, ut cùm Græci verba faciunt περὶ τȣ̃ Ἄδȣ: Quod vitâ defunctorum statum potius, quàm locum, significat; ità inferi apud Poëtam. Quid enim umbris & locis subterraneis cum Sole & syderibus? cum largo æthere, & lumine purpureo? Hæc ad aprica & ætherea loca spectant. Atque hìc etiam Platonem imitari Virgilium, ut alibi non rarò: atque Terram Platonicam, Æthereàm nempe, de quâ antea dictum est, hìc adumbrari, suspicor. Illa enim majori luce perfusa, & Solem & Cœlum sibi proprium, & ab hodierno diversum, habuit. Prout supra ex Platone explicuimus. Audi, in alium locum Virgilii, quid commentatus est *Servius: Elysii descriptionem Home-* L. 5. *ricam Pius Commentator dicit esse sublatam, secundum Theologos, circa Lunarem circulum: ubi aër purior est; unde ait ipse Virgilius, Aëris in Campis.* Meminit hujus Commentatoris Homerici, Πίȣ, Etymologicum magnum, vocibus περιῤῥηδὴς & ὠμήρησε, neque alibi mihi occurrit. Sed evectum esse ad *circulum Lunarem,* Paradisum, è patribus Christianis *Vid. Theor.* plures asseruerunt: modus iste loquendi utrobique *l. 2. c. 9.* obtinuit. Ita de animarum receptaculis Lucanus.

Quáque patet, Terras inter Lunæque meatus,
Semidei manes habitant: quos ignea virtus
Innocuos, vitâ patientes ætheris imi
Fecit, & æternos animam collegit in orbes.

Sed de Poëtis satis. Audiàmus porrò Plutarchum de Fortunatis Insulis (re eâdem cum Elysiis, sed

In vit. Sertor. m. p. 571, 572.

recentiori nomine) differentem. Ὄμβροις δὲ χρώμεναι μετρίοις σπανίως, τὰ δὲ πλεῖστα πνεύμασι μαλακοῖς καὶ δροσοβόλοις, οὐ μόνον ἀροῦν καὶ φευτεύειν παρέχουσιν ἀγαθὴν καὶ πίονα χώραν, ἀλλὰ καὶ καρπὸν αὐτοφυῆ φέρουσιν, ἀποχρῶντα πλήθει καὶ γλυκύτητι βόσκειν ἄνευ πόνων καὶ πραγματείας χολάζοντα δῆμον· ἀὴρ δὲ ἄλυπος, ὡρῶν τε κράσει καὶ μεταβολῆς μετριότητι κατέχει τὰς νήσους. *Imbres habent moderatos, idque rariùs: plerumque molles ventos & roriferos, unde regio illa pinguis & commoda non ſementi modò & plantis, ſed & ſuâ ſponte profundit fructum, qui copiâ & ſuavitate, ſine laboribus aut agricolatione, populum alere otiantem ſufficiat. Cælum autem & aër, quæ ambiunt Inſulas, adeò ſunt temperata & tantillùm mutantur, ut nullam unquam incolis afferant moleſtiam.* En præcipuas Paradiſi noſtri, aureæ ætatis veterum, & Telluris primigeniæ, aut futuræ, conditiones. Ipſiſque ferè Platonis verbis, quibus ſuam Terram Æthereami deſcripſerat, in his Elyſiis ornandis utitur Plutarchus. Dixerat Plato, τὸ γὰρ τῶν ὡρῶν αὐτοῖς ἄλυπον ἐκέκρατο. Plutarchus, ἀὴρ δὲ ἄλυπος ὡρῶν τε κράσει κατέχει τὰς νήσους. Ut minimè dubium ſit, eundem locum ſtatumve, utrumque authorem in animo habuiſſe.

Supereſt locus inſignis Diodori Siculi, quem intactum præterire nequeo: ubi ille, ſub nomine & hiſtoriâ Inſulæ Toprabanæ, Paradiſum Terreſtrem, Elyſios Campos, Terram vel primam vel noviſſimam, vividè depinxit. Εὐκρατότατον, inquit, δ' εἶναι τὸν ἀέρα παρ' αὐτοῖς, ὡς ἂν κατὰ τὸν ἰσημέρινον οἰκοῦντας· καὶ μήθ' ὑπὸ καύματος, μήθ' ὑπὸ ψύχους ἐνοχλουμένους· καὶ τὰς ὀπώρας δὲ παρ' αὐτοῖς παρ' ὅλον τὸν ἐνιαυτὸν ἀκμάζειν· εἶναι δὲ διὰ παντὸς παρ' αὐτοῖς τὴν ἡμέραν ἴσην τῇ νυκτὶ, καὶ κατὰ τὸ μέσον τῆς ἡμέρας μὴ γίνεσθαι παρ' αὐτοῖς σκιὰν μηδενὸς· διὰ τὸ κατὰ κορυφὴν εἶναι τὸν ἥλι-

ον.-----Διὰ ἢ τ̃ ἀρετὴν τ̃ νήσυ, κ̀ τ̃ ἐυκρασίαν τ̃ ἀέρος γεννᾶσθαι τροφὰς αὐτομάτυς πλείυς τῶν ἱκανῶν.------ πολυχρονίυς δ᾽ εἶναι τὺς ἀνθρώπυς καθ᾽ ὑπερβολὴν, ὡς ἂν ἄχρι τῶν ἑκατὸν πεντήκοντα ἐτῶν ζῶντας, κ̀ γινομένυς ἀνόσυς κατὰ τὸ πλεῖστον. Optima illìc (sub æquinoctio enim habitant) temperatura cæli existit. Et nec ab æstu, nec à frigore, molestantur. Fructus arborei per totum illìc annum maturi habentur. Dies ibi perpetuò noctem æquat: nec in meridie ab ullâ re cadunt umbræ: quia super verticem Sol est. Atque ea Insulæ virtus est, & aëris benignitas, ut plus quàm satis annonæ ultrò proveniat. Longissimæ sunt ætatis Incolæ, ut qui ad centum quinquaginta annos, absque omni, ut plurimùm, morbo, vitam producant.

Hæc nulli climati, nulli regioni hodiernæ Telluris conveniunt. Qui æquinoctio nunc fruuntur per totum annum, soli illi sunt qui in mediâ Torridâ, & sub lineâ æquinoctiali habitant. Qui quidem est locus habitabilis, sed neque sine æstu, neque sine imbribus: quinetiam sævis procellis est obnoxius. Præterea, non vivitur diutiùs sub Torridâ, quàm in cæteris locis: neque morborum aut egestatis sunt immunes Incolæ. Hæc igitur non nisi universali æquinoctio, sive Telluri in situ recto, conveniunt. Quæ suis Elysiis primò, dein aliis regionibus, ad modum Elysiorum adornandis, accommodârunt veteres. Neque illud officit interpretationi nostræ, quod hujus fœlicis Insulæ homines *Ascios* faciat hic Author: id enim accideret omnibus in Tellure rectâ, quod umbris carerent, quoties Sol esset in eorum meridiano. Prout anteà notavimus.

Denique, ne te moretur illud, aut negotium facessat, quod ea jam superesse velint in rerum naturâ hi authores, quæ reverà abierunt, atque dudum ab-

olita sunt. Hunc errorem errârunt tam Patres Christiani, quàm Gentium Scriptores. Nullus jam superest Paradisus Terrestris: nulla ultra Oceanum Elysia: eò tamen amandant piorum Animas, tam hi quàm illi, tanquam ad sedes beatas. Et perinde est, sive de præterito, sive de futuro Paradiso: De primâ ætate aureâ, vel de futurâ redivivâ, hæc gentium Elysia intelligas. Eodem res redit, eadem repetenda est scena, paucis in melius mutatis. Id saltem observare licet, Veteres semper, cùm Paradisos vel Elysia depingunt, fundamenti loco, cœli aërisque statum æqualem & temperatum constituisse.

Hæc de Gentium scriptoribus, Philosophis aut Poëtis. Judæi & Christiani demùm accersendi sunt. Illi verò non de aureâ ætate aut regno Saturni, verba faciunt, sed de *Paradiso* & *Horto Domini*. Diversi sunt tituli, sed eadem materia. Id quod facilè comperies, si utriusque phænomena tecum repetens, alia aliis conferas. Exulabant è Paradiso omnia mala aut noxia, & sponte nascebantur omnia Terræ bona. Neque aliter in Regno Saturni atque aureâ ætate. Vivebant homines sine legibus humanis, θεοκρατικῶς, in utroque statu. Aperti, nudi, tam animo quam corpore. Denique, in Cœlo sereno vitam longam pacificè ducebant. Hæc facies naturæ atque rerum humanarum in primis mundi sæculis, quocunque nomine hunc rerum ordinem appellaveris. Sed quod ad argumentum nostrum spectat maximè, ver perenne, non interruptum æquinoctium utrobique statuerunt. De Saturni regno hoc antea ostensum est: atque idem de Paradiso testantur, tam Judæi quàm Christiani. Quoad Judæos, consule, si placet, *Is. Abarbanelem in caput secundum Geneseως: Aben Ezram* in eundem locum; & in *cap.*65.

Isaiæ.

Isaiæ. Maimonidem in *cap.* 10. *Sanhedr.* & *Manassem ben Israel de creatione, cap.* 17. His adde, si vacat, nuperi authoris, *Abrahami Ecchellensis*, testimonium, *Hist. Arab.* de Judæis simul & Arabibus; Dicunt Arabes, in- *c. 9.* quit, *Mundum æquinoctii tempore procreatum fuisse, aut Paradisum sub æquinoctiali situm lineâ: aut utrumque concurrisse. Diem enim perpetuò duodecim horis metiuntur. Hoc idem Judæi tenent.* Cùm enim noctes diebus æquales in Paradiso posuissent Doctores Judæi, neque auctas unquam aut imminutas, idque rectè: ex iis nonnulli in mediâ regione Terræ, sub hodierno æquinoctio, hoc suum *Gan-Eden* collocârunt; quandoquidem, ob ignotam istius mundi primi dispositionem, perpetuum in Paradiso æquinoctium aliter tueri non poterant.

Dicunt quidem nonnunquam Judæi *Gan-Eden* esse in Oriente, sed orientem Æquinoctialem intelligunt, ubi Sol oritur sub initio veris. Illud discimus ex Mose Bar Cephâ, qui rem ità explicuit. *Sunt* *De Parad.* *etiam qui hinc constare existiment Paradisum in Oriente* *c. 13.* *esse, quià, qui templa aut ædes construere volunt ad Orientem spectantia, ità describunt, ut ad Solem in mense Nisan (respondet is Lunæ Aprilis nostri) orientem, obversa sit fabrica. QUIA illo MENSE Sol suprà Paradisi locum oriatur.* Vides igitur apud eos in hoc argumento Orientis nomine intelligi æquinoctium vernum, vel locum ortûs Solaris in vere.

Hæc breviter de Judæis; Neque incelebris est hæc opinio apud Christianos, de situ æquinoctiali Paradisi. Id quod verbis explicitis nonnunquam testantur, quandoque autem omnes temporum vicissitudines è Paradiso eliminant, atque eo signo, æquinoctium constituunt perpetuum, vel in illâ Terrâ, vel in illâ regione Terræ. *Tatianus* in suâ Oratione contra *m. p. 152.*

Græcos,

Græcos, cùm Paradiſum ab hodiernâ Terrâ diſtinxiſſet, ab illo omnes aëris annique mutationes removet, atque inſtar Terræ Æthereæ Platonis ſuum mundum Paradiſiacum depingit. Τὰ δὲ ὑπὲρ τοῦτον, αἰῶνες οἱ κρείττονες, οὐ μεταβολὴν ὡρῶν ἔχοντες, δι' ὧν ποικίλαι νόσοι καθίσανται, πάσης δὲ εὐκρασίας μετειληφότες, ἡμέραν ἔχουσι διαμένουσαν, καὶ φέγγος τοῖς ἐντεῦθεν ἀνθρώποις ἀπρόσιτον. *Super cælum inferius mundus eſt præſtantior: cui nulla accidit temporum anni mutatio, ex quâ varii apud nos naſcuntur morbi. Sed jucundiſſimâ temperie præditus, diem habet permanentem, & luce terrenis hominibus inacceſsâ reſplendet.* Huic reſpondet quod legitur apud Suidam de Paradiſo, undecunq; deſumptum ſit. Πάσης τῆς γῆς ὑψηλότερος κείμενος, εὐκρατὴς δὲ, ἀέρι λεπτοτάτῳ καὶ καθαρωτάτῳ περιλαμπόμενος, φυτοῖς ἀειθαλέσι κομῶν. *Omni Terrâ altior Paradiſus, & præſtantis temperiei, aëre ſubtiliſſimo & puriſſimo undique reſplendens, plantiſque ſemper virentibus ornatus.* Facile eſſet in hujus claſſis authoribus recenſendis abundare, ſed in re notâ præſtat in unum locum plures contrahere: Id quod antea fecit *Bellarminus*, ad exterminandum Paradiſum Meſopotanicum, his Verbis. *Accedit ad hæc, quod Paradiſus ita deſcribitur à Sancto Baſilio, in libro de Paradiſo: A Johanne Damaſceno, l.2. de fide, cap. undecimo. A Sancto Auguſtino, l. 14. de Civ. Dei, cap. 10. Ab Alchimo Avito, & Caud. Mario victore, & aliis ſupra citatis; Iſidoro l. 14. Etymol. cap. tertio, & aliis communiter, ut fuerit in eo VER PERPETUUM. Nulla frigora, nulli æſtus, nullæ pluviæ, nives, grandines, nullæ etiam nubes. Quod ipſum ſignificat Scriptura, cum dicit primos homines in Paradiſo fuiſſe nudos.--- --Quò magis Lutherum miror, qui in commen.* 2. *cap.* Geneſ. *ſcribit, in Paradiſo non fuiſſe Hyemem, ſed VER*

In voc.

De Grat. pri. hom. c. 12.

PER-

PERPETUUM: & tamen contendit Paradiſum fuiſſe Syriam, Meſopotamiam, Ægyptum & Damaſcum; In quibus regionibus non poteſt fuiſſe ver perpetuum, NISI ALIUS TUNC FUERIT CURSUS SOLIS QUAM NUNC EST. Rectiſſimè concludit, obtinere non potuiſſe *VER PERPETUUM*, ſive in Meſopotamiâ, ſive aliis quibuſcunque regionibus extra æquinoctialem, niſi alius tunc fuerit curſus Solis, quàm nunc eſt: vel, quod eodem redit, alius Telluris ſitus. Nulla igitur hypotheſis veterum Chriſtianorum placitis, de ſede Paradiſi, reſpondet, niſi eam ſtatuamus ſub æquinoctiali: vel totam illam Terram, rectà ad Solem poſitam, fuiſſe æquinoctialem.

Hæc de vere & æquinoctio perpetuis, in Paradiſo & prima ætate, ſecundum explicita antiquorum verba, maximam partem. Sed aliis prætereà indiciis, non minus certis: & quæ nobis cum Scriptoribus exteris ſunt communia, æqualitas temporum in primis mundi ſæculis demonſtratur. Spontaneam Terræ fertilitatem fructuſque perennes: ab omni Paradiſo, ab omni Elyſio, inſeparabiles, hìc non memoro. Licet ea ſit indoles rerum iſtarum, quæ minimè patiatur anni noſtri viciſſitudines, Solemque poſtulet æqualem & immutatum. Ita pariter ſpontaneum animalium ortum, ineunte mundo, attribuebant veteres τῇ εὐκρασίᾳ καὶ εὐταξίᾳ τοῦ περιέχοντος ἀέρος, τῇ ἐξ ἀρχῆς. Ut eſt apud Diodorum Siculum. Id voluit etiam Phurnutus, (*de nat. Deor. cap. de Prometheo*) cum, Deo providente, & conſpirante naturâ, omnia eduxit è Terrâ, in mundi primordio. Κατὰ γὰρ ταύτην τὴν πρόνοιαν τά τ' ἄλλα ἐγένετο, καὶ ἐκ τῆς γῆς ἔφυσαν οἱ ἄνθρωποι, ἐπιτηδείως πρὸς τοῦτο ἐχούσης κατ' ἀρχὰς τῆς τοῦ κόσμου συστάσεως. *Secundum hanc Providentiam* L. 1.

omnia

omnia facta ſunt, atque homines è Terrâ prognati: ad hanc rem aptè accommodatâ primâ mundi conſtitutione.

L. 2. c. 12. Hoc argumentum pluribus proſecutus eſt Lactantius; cúmque Philoſophis objeciſſet, homines è Terrâ naſci non potuiſſe, propter vim frigoris in hyeme, aut caloris in æſtate: reſpondet, ex mente veterum, *non erant, inquiunt, in principio mundi, hyems & æſtas; ſed perpetua temperies & ver æquabile.* Hæc erat reverà ſententia veterum: Sed rectè inſtat Lactantius, Hoc ipſum probare, hunc, inquam, ordinem, hanc proviſionem: divinam aliquam rationem rerum originibus præſediſſe. Denique, ut hæc claudam, Finxêre veteres Terram eſſe Cœli uxorem: & cum adhuc vegeti eſſent uterque, numeroſam ſobolem, tam plantarum quàm animalium, ſine ſemine ortorum, procreâſſe. Poſtmodùm verò, ubi exoleverit hæc virtus, Cœlum *caſtrari* dicebatur; quod nullas, ut pridem, fruges aut animantes ſuâ vi & ſponte proferret; ſed omnia deinceps per cultum & ſemina propagarentur.

Aliud indicium habetur temperati & æqualis cœli, priſcorum hominum longævitas, atque rerum omnium ſtabiles & diuturnæ formæ, in mundo primævo; quemadmodùm nos docent literæ, tam ſacræ, quàm prophanæ. Notavit Ariſtoteles ab inæquali motu cœli, provenire rerum generationes & corruptiones: *οὐχ ἡ πρώτη φορὰ αἰτία ἐστὶ γενέσεως καὶ φθορᾶς· ἀλλ' ἡ κατὰ τὸν λοξὸν κύκλον.* Id quidem rectè quoad rerum interitus potiſſimùm: ex obliquo enim motu cœli, vel, ſi mavis, Terræ, oritur rerum omnium, maximè animatarum, vanitas, corruptio, vita caduca. Hunc locum Ariſtotelis reſpexit Author Anonymus apud Photium de *vitâ Pythagoræ*, *ὁ ζωδιακὸς λοξῶς κινεῖται, ὡς ζητήσας εὑρεῖν ἔδοξεν Ἀριστοτέλης,*

De gen. & cor. l. 2. c. 10.

Cod. 259.

λης, ἕνεκεν τῆς γενέσεως τῶν περὶ γῆν τόπων πρὸς ἀναπλήρωσιν τοῦ παντός· εἰ γὰρ καταπαραλλήλως ἐκινεῖτο, ἀεὶ ἂν μία ὥρα ἦν τοῦ ἔτους, ἤτοι θέρος, ἢ χειμὼν, ἢ ἄλλη τίς. *Zodiacus motu obliquo fertur, quod Ariſtoteles ſuâ inveſtigatione reperiſſe videtur: ob generationem eorum, quæ in diverſis Terræ regionibus, ad univerſi complementum, producuntur. Nam ſi recto, &, cum reliquo cœlo parallelo motu, ferretur, una ſemper eademque anni tempeſtas eſſet: vel æſtatis, vel hyemis, vel alterius cujuſdam.* Ità quidem, ſine obliquo Solis vel Terræ motu, eadem ſemper eſſet anni facies: quod à ſubitaneis aut anniverſariis corruptionibus omnia conſervaret. Et cùm non niſi unius corruptione, alterius generationi, locus fiat, raræ eſſent itidem, in illo naturæ ordine, rerum novarum generationes. Hoc craſſiùs explicuit in ſequentibus hic author anonymus: & cùm hoc numeret inter dogmata Pythagorica, Ariſtoteli inventori malè attribuit.

Veterum Aſtronomorum ſententias, in hâc materiâ, explicuit Baptiſta *Mantuanus*: & ad rem noſtram de longævitate priſcorum hominum ante Diluvium, accommodavit. Dicit, Cœlos omnes fuiſſe concentricos, & motu uniformes, ante Diluvium: & Zodiacos primi mobilis, & Firmamenti ſive Planetarum, in unum coiiſſe. Unde, iſtius cœli beneficio, & vitâ & virtute vegetioribus prædita erant omnia, tunc temporis, ſublunaria. Hæc ſunt ipſius verba. *Erant illis*, nempe ante-diluvianis, *ut Aſtronomiâ & experimento conſtat, Cœli propitiores. Volunt namque Aſtronomi, duos eſſe Zodiacos: unum in nonâ ſphærâ, alterum in octavâ, quod Firmamentum vocant. Et initio rerum & temporum, ſic à Deo diſpoſitos, ut Aries Arieti, Taurus Tauro, Gemini Geminis, jungerentur: & amborum coëuntibus in unum viribus,*

De pati. l. 2. c. 37.

fortior in terris fiebat influxus; unde & herbas tunc salubriores, & fructus terræ meliores, & longiores animantium vitas fuisse, non dubium. Postquam verò, solutâ per motum societate, ab invicem discesserunt, totus inferior mundus ægrotavit. Hæc planè consonant supra dictis à Platone, de Regno Saturni & Jovis. Ille enim cœlorum ἀναρμοστία omnes naturæ debilitates & inferioris mundi ægritudines, detulit & affixit. Et qui Cœlorum philosophiam intelligunt, facilè nôrunt, varios illos loquendi modos, de motuum cœlestium inæqualitate, incongruentiâ, obliquitate, rectè exponere; Dein, idem significare, Cœli obliquitatem, Zodiaci obliquitatem, Solis vel Solaris cursûs obliquitatem: & facto examine, in unius Telluris obliquitatem, hæc omnia recidere.

Hæc de causis longævitatis in primâ mundi ætate. *Theor. l. 2. c. 1. & 3. sub fine.* De re ipsâ, ex aliorum testimoniis, jam satis constitit. Sed cum illa scriberem, exciderat animo testimonium Orphei: quod nobis conservavit Proclus, in explicando Saturni Regno: testesque ejusdem rei adhibet, Theologos, tam Græcos quàm Barbaros: *Theol. Plat. l. 5. c. 10.* in hæc verba, Τῶν δὲ θεολόγων τὸ ἀγήρων τῇ τάξει ταύτῃ προσήκειν λεγόντων, ὥς οἵ τε βάρβαροι φασὶ, καὶ ὁ τῶν Ἑλλήνων θεολόγος Ὀρφεὺς (καὶ γὰρ οὗτος ἀεὶ μελαίνας τὰς τοῦ Κρονίου προσώπου τρίχας μυστικῶς λέγει, καὶ μηδαμῶς γίγνεσθαι πολιὰς) θαυμάζω τὸν τοῦ Πλάτωνος ἔνθεον νοῦν τὰ αὐτὰ περὶ τοῦ θεοῦ τούτου τοῖς καθ' ἴχνος αὐτοῦ πορευομένοις, ἐκφαίνοντα. Ἐν γὰρ τῇ Κρονίᾳ περιόδῳ τὸ γῆρας ἀφιέναι φησὶ τὰς ψυχὰς, ἐπὶ δὲ τὸ νέον ἀνακάμπτειν, καὶ τὸ πολιὸν μὲν ἀφαιρεῖν, τάς τε τρίχας μελαίνας ἴσχειν----ὁ δὲ γε Ὀρφεὺς τὰ τούτοις ὅμοια περὶ τοῦ θεοῦ διατάττεται.

ὑπὸ Ζηνὶ Κρονίωνι

Ἀθάνατον αἰῶνα καμεῖν, καθαροῖο γενείου
——————διερὰς χαίτας εὐωδέας, οὐδὲ
——————ἠπεδανοῖο μιγήμεναι ἄνθει λευκῷ
——————ἀλλ᾽ ἐριθηλέα λάχνην.

Cum autem Theologi vitam senii expertem, huic ordini convenire dicant, ut & ipsi Barbari dicunt, & ille Græcorum Theologus, Orpheus (Etenim ille semper Saturnii vultûs pilos nigros esse mysticè dicit, & nunquam fieri canos) miror illam Platonis mentem eadem de hoc Deo dixisse, quæ dixerunt illi, qui ipsius Orphei vestigia sequuntur accuratè. Nam in Saturniâ periodo dicit homines senectutem abjicere, & ad juventutem redeuntes, canitiem deponere, & nigros pilos habere. Orpheus verò his similia, de isto Deo, disertis verbis tradit,

Sub Deo Saturnio dicunt homines
Immortale ævum transegisse: puri menti
Habentes molles pilos, suavem odorem spirantes, neq;
Infirmi canitiem mixtam: sed valde florentem lanuginem.

Hæc autem, ut alia omnia, Proclus, pro suo more, in allegorias dissolvit. Quibus tamen, apud cordatos interpretes, veritas historica non læditur.

Ut huic capiti finem imponamus, notare licet, Quibus gentibus Antiqui longævitatem insolitam tribuerunt, iisdem etiam dedêre, in longævitatis causas, & vitæ fomitem, cœlum æquale & temperatum. Ut videre est de *Brachmanibus, apud Suidam,* & *Palladium:* De *Taprobanensibus,* apud *Diodorum Siculum.* De *Hyperboreis* apud *Plinium, Solinum, Strabonem,* aliosque plures. Et de suis Macrobiis, in Saturni regno, apud *Platonem.* Quo more, satis testantur veteres,

Naturam, ex eorum sententiâ, hæc duo conjunxisse, atque aliud ab alio pendere secundum leges universi: ut alterutro posito, alterum sequi aut comitari, facilè scias. Neque id, prætereà, mihi vitio vertat quisquam, quod Paradisum nostrum fecerim eundem cum Elysiis gentium, vel hunc illa peperisse: id enim sæpiùs repetunt & inculcant Patres Christiani, atque hâc in re, ut in aliis multis, plagii cujusdam accusant authores exteros. Audiamus, si placet, pro cæteris, *Nazianzenum*: Λῆροι ὁ Μίνως ἐκεῖνος, καὶ ὁ Ῥαδάμανθος· οὓς ἀσφοδελῶν λειμώνων καὶ ἠλυσίων πεδίων ἠξίωσαν οἱ Ἕλληνες, ἐν φαντασίᾳ τοῦ καθ' ἡμᾶς παραδείσου γενόμενοι, ἐκ τῶν Μωσαϊκῶν, οἶμαι, βιβλίων καὶ ἡμετέρων, εἰ καὶ περὶ τὴν κλῆσιν τι διηνέχθησαν, ἐν ἄλλοις ὀνόμασι τοῦτο παραδηλώσαντες. Pluribus supersedeo: Hæc rei summa est, ut antiquis fabulis aliquid veri subesse solet, loco fundamenti: ità multis fabulosis narrationibus ansam præbuisse mihi videtur Tellus Primigenia. Res vera, cujus umbram aliquam retinebant, aut creperam lucem, prisci homines: Et ex qualicunque memoriâ rei desideratissimæ, fingebant novas Terras, aut terrarum regiones, ad exemplar & imaginem hujus Terræ Primigeniæ: Idque plerumque in locis inaccessis, extra Oceanum, in aëre, apud Inferos: ne oculatis testibus in errore deprehenderentur. Ita *Ogygia* Insula, apud *Plutarchum*. Supra *Thulen* Insula amœna, in sublimi posita, apud *Ant. Diogenem*. *Hyperboreorum* regio prope Lunam, ab omnibus ferè celebrata. *Sileni* Terra, ex *Theopompo*, ἔξω τούτου τοῦ κόσμου. Præter Elysia, & pensiles *Alcinoi* hortos: unde Paradisum nostrum desumptum voluit Celsus. Hujusmodi autem Gentium Paradisi, non tantùm clariores notas gerunt Terræ nostræ Primigeniæ: nempe ver perpe-

In vit. Bas. Mag.

De fac. in orb. Lun.

Phot. Bibl. Cod. 166.

Ælian. var. hist. l. 3. c. 18.

perpetuum, uberes ſoli proventus, & incolarum longævitatem: ſed etiam è ſecundariis & minoribus nonnullas: Quales ſunt illæ, quod penſilis fuerit ille orbis habitabilis, aliter quàm hodiernus: quod ſitu ſublimior: ſudoque ſemper cœlo, ſine nube, ſine pluviâ, gauderet. Hæc habent nobiſcum communia: adduntque alias, quiſque pro ſuo genio, delitias, ornamenta, & amœnitates. Atque his omnibus, quaſi pictis tabulis, nobis exhibent, primæ atque aureæ Telluris effigiem, ſed rudiori penecillo delineatam.

CAP. VII.

De narratione Moſaicâ circa Paradiſum, & circa Naturæ, rerumq; humanarum, ſtatum, in Mundo novo.

HActenus rerum origines, & veram Paradiſi notitiam, inter veteres quæſivimus: adhibito etiam, quà licuit, ſacrarum literarum lumine. Sed de regione aut loco Paradiſi, nihil à nobis definiendum eſt: cùm perinde ſit, quoad Theoriam Telluris, ubicunque locorum poſueris, modò non ſit in Hodiernâ Terrâ. Quod ſi apud veteres Patres ipſius locum quæſitum eas, aut nullum eſſe volunt, aut à cognitione noſtrâ remotum & abſconditum. Eorum

alii

alii Intelligibilem nuncupant Paradisum, nulli loco astrictum: alii sensibilem: Hic primùm itur in partes. Dein, qui sensibilem & corporeum credunt, statuunt eum in hâc Terrâ, vel extra hanc Terram: nempe in aëre, vel in orbe Lunari. Qui in hâc Terrâ, aut cis æquatorem, aut sub ipso æquatore, aut ultra æquatorem sive Zonam Torridam, sedes ponunt beatas. Denique, qui nobiscum sentiunt, in Terrâ quidem, sed aliâ ab hodiernâ, verum Paradisum, qui jam transiit, olim floruisse tradunt.

Theor. l. 2. c. 6. Hæc sententiarum discrimina alibi pluribus explicuimus: Eamque maximè, quæ ultra Æquatorem, Zonam Torridam, Oceanum, orbemque nostrum Borealem, Paradisum transfert. Non quòd hæc, præ cæteris, mihi placeat opinio, sed quòd veterum calculis comprobetur, & apertè nos doceat, Paradisum Mesopotamiæ affixum, figmentum esse Neotericorum. Intereà, quoad Telluris Theoriam, ea nihil moratur Paradisum Topicum in quâvis terrarum parte: cùm totum orbem habitabilem, in novo mundo, instar Paradisi habeat. Consequenter verò & consentaneè ad hypothesin Mosaïcam, quæ genus humanum, quantum quantum, ortum docet ex unico viro & unicâ fœminâ: horum duorum natale solum & primam patriam, Paradisum, si libet, dicito: Locum aquis & arboribus amœnissimum; modò concesseris itidem cæteris ejusdem Terræ regionibus *Ver perpetuum:* & quæ inde sequuntur, fertilitatem spontaneam, & Incolarum Longævitatem. Hæc enim ubique obtinuisse in novo mundo, ex naturâ rei, & veterum fide, probavimus.

At, inquies, Moses non meminit nisi unius Horti, quem *Gan-Eden* appellat, *hortum deliciarum:* cæterasque

rasque Terræ istius regiones, communis esse sortis, & hodiernis non dissimiles, supponere videtur. Respondeo, duplex erat apud veteres, maximè Orientales, Theologiam & Philosophiam tradendi modus, δημώδης καὶ ἀπόρρητος, *popularis & arcanus*: atque duplici hoc stylo, in rebus naturalibus explicandis, uti mihi videtur Scriptura Sacra: quandoque sese accommodans ad populi captum, quandoque ad occultiorem veritatem. Sec cum hanc mihi legem imposuerim, ut *Nunquam* recederem à sensu literali, sine necessitate: nunquam, aio, nisi id penitus persuaserit, aut coëgerit, rei natura: dispiciendum imprimis, qualis sit, & quid ferat iste sensus literalis, in hoc argumento. Dein, ex alterâ parte, quid ferat & quid ferre recuset materia subjecta. Ut, rectè constitutâ quæstione ex utrâque parte, quæ causa sit potior, & ubi lateat veritas, certiùs dijudicemus.

Historia Paradisi, inde enim exordiemur, ita se habet secundum Mosem. Cùm Deus Mundi creationem absolverat, sex dierum spatio, septimo die requievit, & vacavit ab omni operâ. Uniuscujusque diei pensum Moses articulatim enarrat: Hominis autem, tam maris quàm fœminæ, historiam tractat seorsim. Missis igitur cæteris, si placet, impræsentiarùm, circa hæc tria capita, Adamum, Evam, & Hortum Edenis, cum iis quæ adhærent vel intertexuntur, doctrinam Mosaicam contemplemur. Quoad primum hominem, Adamum, Moses ait eum formatum esse, non ex lapidibus, aut dentibus Draconum, ut de suis hominibus fabulati sunt alii: sed ex pulvere Terræ, vel è terrâ rufâ. Et corporis statuâ formatâ, *Deus sufflavit in nares ipsius halitum vitæ, & factus est homo Anima vivens.* Alio autem modo, Gen. 2. 7.

&

Hæc & hujusmodi ἀπιθανώτατα καὶ ἀμουσότατα appellat Celsus. Orig. l. 4. p. 186.

Gen. 2. 21.

& ex aliâ materiâ condita est Fœmina: nempe ex osse quodam, vel ossiculo, Adami. Scilicet cum somno obrutus jaceret Adamus, execuit ei Deus unam è costis: & ex illâ costâ fabricavit fœminam. Sic enim ait Moses, *Injecit Jehovah Deus soporem altum in Adamum, qui obdormivit; & extractâ unâ de costis ejus, inclusit carnem pro illâ. Extruxitque Jehovah Deus ex costâ illâ quam sumpserat de Adamo, mulierem: Eamque adduxit ad Adamum pro uxore.*

Hactenùs de formatione primi viri & primæ fœminæ, secundum literam. De primâ eorum sede pluribus egit Moses; ait nempe Deum iis parâsse Hortum quendam celebrem in *Oriente*, vel, ut plurimi reddunt, ab *antiquo*: atque hunc iis dedisse, tanquam hærediolum, ad habitandum & colendum. Erat autem hortus ille locus amœnissimus, quatuor fontibus aut fluviis irriguus, arboribus consitus omne genûs, tam frugiferis, quàm umbrâ & aspectu gratis. Steterunt autem inter has arbores, in medio horti, duæ præ cæteris insignes & memorabiles, quarum una dicta est *Arbor vitæ*, altera, *Arbor mortis*, vel *scientiæ boni* & *mali*. Quamobrem dicta sit *Arbor vitæ*, non certò constat: forsan quòd vescentibus immortalitatem dedisset, ut plurimi conjiciunt. Alterius Arboris effectum funesta nos docuit experientia: hinc *illæ lachrymæ & infandus dolor*. Quòd de fructu hujus arboris comederint primi parentes, plectuntur hodiè omnes eorum posteri: atque pœnas luunt peccati, aliquot annorum millia antequam nati essent, commissi. Sed rem totam tibi indicabo.

Vetuit Adamum & Evam Deus, gustare fructum hujus arboris, idque sub pœnâ mortis. Accidit verò, Evam, sedentem sub hac arbore, seorsìm à viro, ut accederet Serpens vel coluber, qui, nescio quâ vi aut

facultate,

facultate, his vel hujuſmodi verbis, ſi rem ex eventu judicemus, blandè compellavit fœminam, *Serp.* Salve pulcherrima, Quid rerum agis ſub hâc umbrâ, ſola & ſeria? *Ev.* Ego hujus Arboris pulchritudinem contemplor. *Serp.* Jucundum quidem ſpectaculum, ſed multo jucundiores fructus: Guſtâſtin' mea Domina? *Ev.* Minimè verò: Deus nobis interdixit eſu hujus arboris. *Serp.* Quid audio! Quis iſte Deus, qui ſuis invidet innocuas naturæ delicias. Nihil ſuavius, nihil ſalubrius, hoc fructu. Quamobrem interdicere, niſi per legem ludicram? *Ev.* Quinimò ſub pœnâ mortis interdixit. *Serp.* Rem malè capis proculdubiò: Nihil habet mortiferi hæc arbor, ſed potius divini aliquid & ſupra vires communis naturæ. *Ev.* Ego non habeo, quod tibi reſpondeam, ſed adibo virum, & quod illi viſum fuerit, faciam. *Serp.* Quid virum interpellas de re tantillâ? utere ingenio tuo. *Ev.* Utarne: Quid pulchrius hoc pomo? quàm ſuave redolet? ſed forſan malè ſapit. *Serp.* Eſt eſca, crede mihi, Angelis non indigna: fac periculum, & ſi malè ſapit, rejicito: & me inſuper habeto pro mendaciſſimo. *Ev.* Experiar: Eſt quidem gratiſſimi ſaporis: non me fefelliſti. Porrige huc alterum, ut viro afferam. *Serp.* Commodùm meminiſti, en tibi alterum; Adi virum, Vale beatula.-------- Ego intereà elabar, illa curet cætera.

Dedit Adamo, nimis uxorio, hoc pomum Eva: Ille pariter comedit, eoque comeſo, ſuæ ſe, neſcio quo pacto, utroſque ſtatim pudebat nuditatis: &, conſutis foliis ficulneis, fecerunt ſibi ſubligacula, ad tegendum pudenda. His ità peractis, ſub horam veſpertinam Deus deſcendit in Hortum: Auſugêre parentes noſtri, & inter denſiſſimas arbores latibula quærebant. Sed fruſtra, Deus inclamabat, *ubi es,*

Adame? Comparuit timidus, dixitque Deo, Cùm te audirem in horto, malè mihi metuebam quod nudus essem, & me abdidi inter umbrosa nemoris. Quis tibi dixit, inquit, Deus, quod nudus esses? Comedistin' ex istoc fructu quem tibi prohibueram? Illa, Illa, quam mihi dedisti, Fœmina, Illa mihi attulit, & comedi. Probè rem curâstis, Tu & Tua! Heus Tu muliercula: Quid hoc rei est? Mihi miseræ dedit Serpens tuus, & comedi. Magno tibi constabit hoc pomum: neque tibi solum, sed posteris tuis, & toti humano generi. Quinetiam Cœlum, Terram, totamque naturam, propter hoc facinus disperdam & execrabor. Tuque imprimis, Improba Bestia, astutiæ tuæ & mali doli pœnas lues. In posterum pronus ibis in ventrem: & pulverem terræ, non poma, comedes. Tu verò, curiosa & delicatula, in dolore liberos paries: mariti jugum feres, nec discedes unquam ab ipsius latere, nisi impetratâ veniâ. Denique, quod ad te spectat, *Adame*, quoniam auscultavisti uxori tuæ magis quàm mihi, in sudore vultûs ei & liberis ejus parabis victum. Non, ut antea, sponte natos fructus, sed cum labore & molestiâ proventum terræ colliges. Sterilescat deinceps Terra, propter te maledicta: Tribulos, spinas, lolium, herbas noxias, proferat. Et ubi vitam exegeris incommodam & onerosam, *Pulvis es, & in pulverem revertêris*. Intereà temporis, exulent ab horto meo hi perduelles, & in alias terras relegantor; nè ex *arbore vitæ* pariter decerpant fructus, & vivant in æternum. Deus autem, ne frigore & incommodis cœli perirent, fecit iis tunicas ex pellibus animalium: atque ità pellitos extrusit è Paradiso. Denique, ad præcludendum reditum, apposuit Angelos ad introitum sui Horti; qui, vibrando flammeum gladium, & in

omnes

omnes partes versando, viam, quæ ducebat ad arborem vitæ, custodiebant.

De Paradiso & primorum hominum sorte, hæc est summa narrationis Mosaicæ: Quam, salvo sensu, aliis verbis explicui, quò liberiùs de re ipsâ, quasi à novo authore conscriptâ, judicemus. Quædam esse Parabolica in hâc narratione, neque penitùs ad literam exigenda, omnes ferè agnoscunt. Nonnulli etiam totum sermonem esse volunt ὑποτύπωσιν artificiosam ad explicandas res veras: nempe humani generis novitatem, & degenerationem: Dein, naturæ primæ statum Paradisiacum, & ejusdem degenerationem. Quanquam enim, in principio sermonis, hic status Paradisiacus ad unicam regionem, quæ *Gan-Eden* dicitur, restringi videatur, postea tamen cùm sterilitatis maledictio profertur, tota Terra in censum venit. Non spontaneos feret ultrà proventus Terra, non fruges sine agricolatione & culturâ: sed in sudore vultûs tui, inquit Deus, tibi in posterùm ad vitam & victum necessaria comparabis. Proinde ante hanc mutationem, vel maledictionem, Terra tulit spontaneas fruges & fructus, absque satu, absque labore: aliter nihil novi effecisset, nihil mutâsset in rerum naturâ, hæc maledictio. Prætereà, patet aliunde, non regiunculam aliquam, aut aliquot terrarum jugera, quale quid est hortus, hâc fertilitate, cæterisque privilegiis, tam soli, quàm cœli, unicè esse potita: sed totum orbem habitabilem, in primo rerum statu. Quid enim si innocuus perstitisset Adamus? Quis locus fuisset posteris ipsius intra unius horti septa? vel si omnes ibidem incluseris, tanquam implumes pullos in nido, quid fieret à reliquis magnæ Terræ tractibus? stetissentne vacui, deserti, & sine incolis? id non patitur natura, neque

id decet ſapientiam divinam. Hiſce igitur conſequens eſt, & conſentaneum rationi, ut credamus, Moſem, partem pro toto: & exemplum unum pro cæteris, populo ante oculos poſuiſſe; quòd eorum captui & ingenio accommodatius eſſet, Hortum amœnum concipere, aut ſingularem agrum, quàm totum terrarum orbem novâ facie, & novâ indole indutum, ab hodiernâ naturâ prorſus alienis. Sed incœptam viam pergamus.

Præfata narratio quinque aut ſex partibus conſtat: Quarum prima eſt, De ortu & formatione primorum hominum. Secunda eſt deſcriptio Horti Edenis. Tertia eſt hiſtoria duarum Arborum, vitæ & mortis. Quarta tractat de ſerpente confabulante cum Evâ. Quinta eſt de irâ Dei, & maledictione, propter comeſtum pomum vetitum. Sexta denique complectitur expulſionem protoplaſtorum ex horto Dei. Et quomodo Deus iis fecerit tunicas pelliceas, poſueritque Angelos, cum flammantibus gladiis, ad introitum ſui horti: aliaque his affinia.

Magna vis eſt conſuetudinis & præconceptæ opinionis, in animos humanos. Hos breves commentarios aut hiſtoriolas de hominum rerumque primordiis, ex ore Moſis ſine examine, ſine morâ, accipimus & amplectimur. Apud alium verò ſi eandem doctrinam legiſſemus, putà apud Philoſophum Græcum, apud Doctorem Rabbinicum, aut Mahometanum, hæſiſſet animus in unaquaque periodo, dubiis & objectiunculis plenus. Hoc diſcrimen oritur non ex naturâ rei aut materiæ ſubjectæ, ſed ab opinione noſtrâ de fide & authoritate ſcriptoris, utpote divinitùs inſpirati. Hoc libenter agnoſcimus, nec dubitatur hoc loco de authoritate ſcriptoris, ſed quo animo, quo conſilio hæc ſcripſerit, quo genere ſtyli

usus fuerit, plebeio an philosophico; Plebeio inquam, non fabuloso, quanquam eo nomine uti liceret, si de authore exotico ageretur. Fabularum autem aliæ sunt figmenta, pura puta: aliæ vero nituntur fundamento, sed decorantur additamentis & ornatu ascititio. Prætereà, sunt quædam narrationes quibus veritas subest, non autem singulis apicibus, sed quoad summam rei, & propositum authoris. Ut in parabolâ Christi de Lazaro & Divite: & in multis quæ de Die Judicii narrantur, quoad corticem & formam exteriorem. Hujusmodi narrationes, non fabulas, sed quandoque parabolas, quandoque ὑποθέσεις δημώδεις, nuncupandas esse censeo: Et si in hâc classe, narrationem, quæ præ manibus versatur, collocaveris, salvo authoris nomine & honore, non indignabor. Hujus autem, si placet, aliquot articulos expendamus.

Quoad primum, Temporalem ortum humani generis pro certo & indubitato semper habui: idque quinque, & ultra, retrò millenniis, ex fide Chronologiæ Sacræ. Sed è quâ materiâ factus fuerit primus homo, mas vel fœmina, non tam facile est, nec tanti refert, cognoscere. Si Deus voluit extundere fœminam ex costâ Adami, videtur quidem materia minùs idonea, sed ex quovis ligno, vel quovis lapide, vel quovis esse, Deus potest effingere fœminam. Quærunt hìc curiosi, an supervacanea fuerit Adamo hæc costa, & ultra numerum qui requiritur in justo corpore? Si non, eâ detractâ, mancus esset Adamus, & parte sui necessariâ spoliatus. *Necessariâ* inquam, supponimus enim nihil esse superflui in fabricâ humani corporis: neque os ullum abripi posse, sine labe totius, aut aliquâ suæ integritatis læsione. Quod si alterum dixeris, nempe, supervacaneam reverâ,

verà, & inutilem fuisse Adamo hanc costam: & in uno latere tredecim habuisse, in altero duodecim tantùm: Hoc monstri simile esse, aiunt: ac si tripes, vel trimanus, factus fuisset primus homo: vel plures oculos, aliave membra, habuisset, quàm fert usus aut integritas humani corporis. Omnia autem *numero*, *pondere*, & *mensurâ*, facta fuerunt ab initio.

Hanc ego litem non dirimo: id me magis anxium habet, Quomodo ex unicâ costâ extrui poterat tota moles corporis fœminei? Costa enim non adæquat centesimam, vel millesimam, partem totius corporis. Et si reliquum materiæ aliunde desumptum dixeris, ex illâ materiâ alienâ, qualis qualis fuerit, formatam fuisse Evam, quàm ex costâ Adami, veriùs diceretur. Scio, Doctores Rabbinicos rem totam aliter expedire. Nempe aiunt primum hominem fuisse bicorporem, marem & fœminam; lateribus invicem cohærentes, vel, ut alii volunt, tergoribus. Hos autem dissecuisse Deum, atque Evam ità divulsam, Adamo in sponsam dedisse. Hujus fabulæ simillimam habet Plato, in *Symposio*: de primo homine Androgyno, & dein in marem & fœminam bipartito. Alii denique conjiciunt, quod non est improbabile, Mosem hoc modo originem fœminæ explicuisse, quo mutuum amorem, marem inter & fœminam, ingeneraret, quasi ejusdem Totius partes; Atque eâ ratione, institutum conjugii (quo iterùm uniuntur) suis efficaciùs commendaret, quasi in ipsâ naturâ radicatum. Ego verò, his relictis, ad alia propero.

Maimon. mor. Nev. pars 2. c. 30. Gen. 1. 27.

Articulus secundus agit de *Horto Dei in Edene*: quatuor fluviis irrigato, qui ab uno fonte oriuntur. Hunc Hortum Dei apud Mosem eundem esse volunt nonnulli ac Διὸς κῆπον, *Jovis hortum*, apud Platonem; Et eandem esse utrobique historiam vel allegoriam

Sympos.

goriam κατά τινας ἀπορρήτους λόγους Μωσέως, *Secundum arcanos sensus Mosis:* inquit Eusebius. Atque hunc sensum arcanum quoad Hortum Edenis, eò libentiùs amplector, quod nullus sit in orbe locus cui omnes notæ & characteres istius Horti conveniant; Nam, ut mittam cœlum jugiter serenum, & spontaneam loci fertilitatem, de solis fluviis vexatissima est Theologorum, Geographorum, veterum, recentiorum, necdum finita controversia. Fluvii isti à Mose appellantur *Pishon*, *Gishon*, *Hiddekel*, *Perath:* Quos antiqui authores interpretantur de *Gange*, *Nilo*, *Tigride* & *Euphrate*. Idque, opinor, rectè. Neque enim aliud sibi videtur proposuisse Moses, quàm ut deduceret ad hunc Hortum rigandum, quatuor celebratissimos & fertilissimos Terrarum fluvios. *Præp.Evan. l. 12.c. 11.*

At, inquies, hæc quatuor flumina non oriuntur ex eodem loco, aut eodem capite; rectè, neque quatuor alii quicunque nominantur ab Interpretibus. Hæc igitur objectio ubique valebit, tam contra recentiores quàm Antiquos. Quin etiamsi hæc flumina ad duo restrinxeris, quod faciunt nonnulli, nempe ad Euphratem & Tigrim, neque illi duo fluvii ab eodem fonte, vel ab eâdem scaturigine proveniunt. Sed reverâ subterfugium est, non expositio, plures fluvios ad pauciores redigere, contra historiam Mosis, quo commodiùs ad eandem originem referantur. Hæc sunt verba Mosis, *Fluvius autem procedit ex Edene, ad irrigandum Hortum: & inde sese dividit, ferturque in quatuor capita. Primi nomen est Pishon, &c.* Hinc clarè patet, aut sub ingressu, aut egressu, horti, quatuor fuisse fluvios: & quatuor illos fluvios ab eodem fonte, in Edene, prorupisse. Jam verò, dic quibus in terris sit illa regio Edenica, ubi quatuor fluvii na- *Gen. 2. 10.*

scuntur.

ſcuntur ab uno fonte. Neque dicas, quæſo, duos tantùm ortos eſſe ex illo fonte Edenico, reliquoſque duos oriri ex Tigride & Euphrate, ubi divaricant prope mare, & finduntur quaſi in bivia. Hoc neutiquam reſpondet verbis Moſis. Prætereà, Moſes memorat primo loco, Piſhon & Giſhon, dein Tigrim & Euphratem, quaſi minores fluvios. Tu è contra, ab his illos derivari velis, tanquam fluvios ſecundarios. Quæ eſt manifeſta hiſtoricæ narrationis diſtortio.

Sed ad reſcindendas has difficultates, vel controverſias, de originibus alveiſque fluviorum Paradiſi, dices forſan ultimò, Mutata eſſe per Diluvium fluviorum capita, curſuſque: Neque jam conſtare poſſe, quâ parte emerſerint olim, aut quas terras peragrârint. Eſto, Ego juxta tecum ſentio: modò fractionem & diſruptionem Terræ, quales nos ſupponimus, in Diluvio contigiſſe fatearis. Sed ex ſimplici inundatione, aut redundantiâ aquarum, hujuſmodi mutatio oriri non potuit. Prætereà, ſecundum quam Geographiam, vel Hydrographiam, deſcripſiſſe velis Moſem hæc flumina: Ante diluvianam, vel poſt diluvianam? Si poſteriorem ſumpſeris, nulla contigit inſignis terrarum mutatio à tempore Moſis vel Diluvii. Si priorem, ſupervacaneam reddis decriptionem Moſaicam, & inutilem ad ſitum Paradiſi inveſtigandum. Denique, ægrè concipi poteſt, fluvios qualeſcunque, hos aut alios, extitiſſe ab ipſâ Terræ origine: ſive aquas eorum ſpectes, ſive alveos. Alvei fluviorum fieri ſolent ſenſim & diuturnâ attritione: quod ſi, Terrâ effoſsâ & aggeſtâ, facti fuiſſent, ut ſcrobes & ſulci, in utrâque ripâ fluvii, vel ſaltem alterâ, magni ubique extitiſſent aggeres & terrarum cumuli. Id verò planè fortuitum eſſe videmus;

demus; decurrunt enim ſæpe per planities, & cum campis adjacentibus æquales ſunt aut æquè altæ fluviorum ripæ. Prætereà, unde eſſent aquæ his alveis in primâ Terræ fundatione? Si dixeris, cùm factus eſt alveus Oceani, tertio die, facti ſunt etiam alveoli fluviorum: & quemadmodùm maxima pars aquarum Abyſſi delapſa eſt in voraginem maris, ità reliquæ partes deſcenderunt in hos canales fluviatiles, primoſque fluvios conſtituerunt. Eſto: ſed præterquam quod hujuſmodi aqua eſſet ſalſa, perinde ac marina: nulli eſſent fontes perennes ad alendos hos fluvios; ideoque ubi defluxerat primum flumen, vel primus amnis, cùm nullæ eſſent à tergo ſucceſſuræ aquæ, hi fluvii, vel hæc aquilegia, ſtatim aruiſſent. Dico, cùm nulli eſſent *fontes perennes:* ſive enim oriuntur fontes à pluviâ, ſive è mari, neutro modo oriri poterant tantillo tempore. Non à pluviâ, nondum enim pluerat; neque fieri potuit ut aquæ Abyſſi decurrerent à locis maximè Mediterraneis ad mare, dein redirent per terræ viſcera, novas vias tentando, & percolatæ aſcenderent ad capita fluviorum, unius dieculæ ſpatio. Sed de fluviis ſatis, pergamus ad reliqua.

Sequitur tertiò, De Serpente qui allocutus eſt Evam, & ad diffidendum Deo pellexit, mira hiſtoria. Beſtiam illam loqui poſſe, aut quâcunque voce uti, præter ſibila, nondum ſcimus. Sed quid de eâ re ſciviſſe Evam credemus? Si pro muto animali habuiſſet, ipſa loquela terruiſſet fœminam, & ab omni ſermonis commercio pepuliſſet. Quod ſi loquax fuit, & ſermocinator, ab initio ſerpens, perdiditque loquelam ob hoc facinus, quòd pietatem fidemque Evæ ſuis blanditiis corruperat, hoc genus pœnæ neutiquam tacuiſſet Moſes: neque levius damnum de

lambendo pulvere, ipsius loco substituisset. Prætereà, vis unicum serpentum genus, vel omnes bestias agri vocales fuisse in Paradiso: ut olim arbores in nemore Dodonæo? Si omnes, Quid commisêre cæteræ, ut usum linguæ perderent? Si unicum serpentum genus hoc gaudebat privilegio: fœdum animal & ab humanâ specie alienissimum, quî potuit mereri, præ aliis omnibus, sermonis gratiam & beneficium? Denique, cum omnis sermocinatio includat rationis usum, cuicunque animali sermonem dederis, illud animal eo ipso rationale constituis.

Sed facilè credo, hunc nodum aliter soluturos esse sensûs literalis vindices. Aiunt nempe, sub hoc Serpente latuisse Diabolum, vel malum Dæmonem, Qui hujus animalis ore & organis usus, affatus est fœminam voce quasi humanâ. Sed quo teste, quo authore, hoc dicitur? non id præ se fert litera Mosis, cujus illi sunt adeò tenaces. Quid aliud præ se ferre videtur, & astutiæ naturali hujus animalis id dare penitus, quod Evam deceperit. Sic enim præfatur Moses, *Erat autem Serpens callidior quâvis bestiâ agri, quam fecerat Dominus Deus.* Dein subdit, *Ille dixit mulieri, etiam ne edixisse Deum, &c.* Prætereà, Si, quâvis Cacodæmonis ope loqui audiisset Eva animal naturâ mutum, obstupefacta statim aufugisset à monstro. Illa verò è contra, familiariter excipit: sermones serunt, confabulant, argutantur: ac si nihil miri, nihil novi, accidisset. Quod si hoc totum ab inscitia & imbecillitate mulieris provenisse dixeris, æquum utique fuisset, ignaræ & imbecilli fœminæ succurrisse, ex alterâ parte, bonos Angelos. Æqui spectatores rerum humanarum haud tulissent tam imparem congressum. Quid enim, si dolo mali Dæmonis, multiscii & in rebus agundis versatissimi, victa fuerit

fuerit imbellis fœmina, quæ ſolem nondum orientem vel occidentem viderat: recens in lucem edita, & rerum omnium inexperta? Meruit certè tam charum caput, quod annexam ſibi tenuit humani generis ſalutem: meruit, inquam, cuſtodiam Angelicam.

Sed cavere ſibi debuiſſet fœmina, inquies, ne legem violaret pœnâ mortis ſancitam. *Quo die comedetis, moriemini:* Vos & veſtri: ita ſe habuit Lex. *Mori!* Quid hoc rei eſt, inquit ignara virgo, quæ nihil unquam mortuum viderat, ne florem quidem; neque mortis imaginem, Somnum, vel noctem, oculis vel animo adhuc ſenſerat. Sed quod de poſteris ipſius adjicis, eorumque pœnâ, id non exprimitur in Lege. Nullæ autem leges ſunt torquendæ, minimè pœnariæ.

De pœnâ Serpentis etiam non levis eſt quæſtio. Si Diabolus rem totam egit ſub ſpecie ſerpentis: vel ſi coëgit ſerpentem ut ea ageret vel pateretur: Quid ſerpens luit pœnas criminis à Diabolo commiſſi? Dein quoad modum & formam pœnæ in ſerpentem irrogatæ, nempe quod in poſterùm *pronus iret in ventrem*, quid hoc ſibi velit non eſt facile explicatu. Erectum fuiſſe anteà ſerpentem, aut quadrupedum more inceſſiſſe, ægrè quis dixerit; Quod ſi verò ferebatur pronus in ventrem ab initio, ut hodierni angues, ineptum videri poſſit, id pro ſupplicio, & in pœnam ſingularis facti, huic animali imponi aut attribui, quod ſemper & à naturâ habuit. Sed de Muliere & Serpente ſatis, tranſeamus ad Arbores.

Arbores hìc duas intelligo, in medio Horti, *Arborem vitæ*, atque *Arborem ſcientiæ boni & mali.* Arbor *vitæ* dicta eſt, ut aiunt, quod longiſſimam hominibus vitam datura eſſet. At, ſine hujus arboris

ope, longiſſimam vitam duxerunt omnes ante-diluviani: ut ex ſequentibus in eâdem hiſtoriâ patet. Præterea, ſi ex unâ arbore, vel ipſius fructu, pependiſſet longævitas vel immortalitas hominum, Quid ſi non peccâſſet Adamus? Quî potuiſſent ipſius poſteri, per totum terrarum orbem diffuſi, fructus repetere ex hoc horto, vel ab hâc arbore? aut quî potuiſſet ſufficere toti humano generi unius arboris proventus? Quoad alteram arborem, *ſcientiæ boni & mali*, ad quid valuerit, aut unde nomen illud adepta ſit, non ità clarè conſtat. Videtur ingenerâſſe, neſcio quo ſucco, vel quâ aliâ virtute, novos ſenſus pudoris & modeſtiæ, vel *nuditatis*, ut dicitur; quaſi nullum pudorem habuiſſent in rebus venereis ante lapſum; hodiè tamen, in rebus iſtiuſmodi, innocuos maximè comitatur pudor. Neſcio quid ſibi vult Sanctus Auguſtinus, cum ait, in primo hominum ſtatu & innocentiâ concepturas & parituras fuiſſe fœminas ſine violatione clauſtri Virginalis: immiſſo ſemine, & exeunte fœtu, per poros, ut exeunt virginum profluvia: totumque opus veneris peractum iri ſine ardore ullo, aut ſtimulis, ut manus manum fricat. Hæc ſi exigantur ad naturæ & philoſophiæ leges, ægrè poterunt expediri. Sed vim aliam hujus arboris innuit Deus, cum ait, *Ecce Adam quaſi unus è nobis factus eſt, ſciens bonum & malum:* nempe vi & virtute fructûs iſtius quem comederat. Quicunque autem impetus aut affectus oritur ex vitio, aut inordinato motu, non Dei ſimiles nos reddit, at diſſimillimos. Sed de Arboribus hæc pauca ſufficiant, ad reliqua progrediamur.

Civ. Dei l. 14. c. 26.

Gen. 3. 22.

Poſt eſum hujus pomi, aut ficûs, aut alîus qualiſcunque fructûs, Parentes noſtri fecerunt ſibi ſubligacula: Ita ait Textus, *Conſuerunt folia ficulnea, & fece-*

fecerunt ſibi ſubligacula. En primordia artis ſutoriæ. Sed unde illis acus: unde filum, in primo die ſuæ creationis? Linificio, vel Arte Ferrariâ nondum inventis. Hæc forſan liberiùs quæſita videantur, ſed res ipſa poſtulat ut liberè agamus, cùm nudam veritatem quærimus. Quum verò ipſi ſibi fecerant ſubligacula, Deus iis dedit inſuper Tunicas: factas nempe ex pellibus animalium. Sed hìc iterùm incurrimus in difficultates: Ad rem molliendam, loco Dei ſubſtituamus Angelum, Angelus igitur necuit & excoriavit animalia, vel innocuis & vivis pelles detraxit. Sed hoc Lanii aut Carnificis eſt, non Angeli. Prætereà, ex hâc lanienâ periiſſent integra genera Animalium: neque enim plura duobus in unoquoque genere, ab initio producta, creditur: atque alterum ſine altero, ſive conjuge, nullam habuiſſet progeniem.

His utcunque peractis, Quid ſequitur? Parentes noſtros, ità pellitos, Deus exegit è Paradiſo; poſuitque, ad introitum Horti, Cherubinos, cum verſatili & flammanti romphæâ, ne beatas ſedes vi & armis, vel etiam ex improviſo repeterent. Ecquis eſt interpretum qui hæc ad literam aſtringet? Angeloſque, inſtar ſatellitum, ſtrictis gladiis, ante fores horti, per neſcio quot ſæcula, ſtetiſſe aſſeret? ut Dracones dicuntur à Poëtis Heſperidum Mala cuſtodiiſſe. Quouſque autem durârunt hæ excubiæ Angelicæ? Ad Diluvium, opinor, ſi non ultra. Ita occupatos eſſe cenſes Angelos, per ſeſquimillennium & ultra, in cuſtodiendo viridario nocte dieque. *Sic vacat exiguis rebus adeſſe Deos?* Quàm facilè fuiſſet, in loco riguo, qualis erat Paradiſus, rivo vel fluvio circumduxiſſe hortum: quod Adamo & Evæ, qui cymbarum aut navigiorum uſum & fabricam adhuc igno-

ignorabant, ſatis ſuperque fuiſſet obſtaculi. Sed hæc & hujuſmodi, ne invidioſa videantur, mallem aliis meditanda relinquere.

Ita paucis percurrimus hiſtoriæ Paradiſiacæ ſumma capita. Reſtat unicum expendendum, *Quantillo* tempore hæc omnia peracta narrantur: unius diei ſpatio, vel forſan dimidio. Supponunt Theologi Adamum conſummaſſe ſuum cum Evâ matrimonium, primâ nocte: Dein aiunt, ſi Eva, adhuc innocua, primogenitum ſuum concepiſſet, eum pariter peperiſſet innocuum, & ab omni labe peccati primi immunem. Unde ſuam etiam progeniem, Patrem quod ſpectat, ab eodem malo intactam conſervâſſet. Sed nulla eſt iſtiuſmodi progenies, immaculata, aut ſemipura: omnes eâdem labe inficimur, eodem morbo laboramus. Quapropter ſtatuamus oportet hæc omnia perpetrata fuiſſe ſexto die creationis, ante cubitum aut genialis lecti amplexus. Quot autem, & quanta, congerenda ſunt in hunc unum diem! Hæc breviter, ſi placet, repetamus. Iſtoc die Deus creavit omnia pecora, omnes feras & omnia reptilia: Denique creavit Adamum. Et cùm hæc omnia creâſſet, adduxit unumquodque genus animalium coram Adamo, ut, pro cujuſque ingenio, nomina iis imponeret. Quam linguam calluit Adamus, primâ ſuæ nativitatis horâ, vel die, mihi prorſus ignotum: ſed utcunque, cùm tot ſint claſſes & familiæ animalium, cujuſque indolem æſtimare, aptamque inde nomenclaturam ſingulis imponere, non exiguum tempus poſtulare videtur. Finitâ quomodocunque hâc operâ, Deus immiſit ſoporem Adamo, & obdormivit, altùm verò dormienti eripuit ei coſtam, & ex eâ fabrefecit fœminam: Eodem die conjugium ineunt, mas & fœmina recens nati: ſine

ſponſaliis,

ſponſaliis, aut frigidis procorum ambagibus. Eodem die nova nupta, neſcio quo propoſito, vagata inter arbores nemoris, incidit in Serpentem: Ille Serpens colloquium inſtituit cum fœminâ: argumenta jactant, hâc, illâc, de quâdam arbore, aut quodam fructu, edendo vel non edendo. Illa tandem rationibus aut lenociniis victa, fructum comedit; Neque id tantum, ſed eundem defert marito, qui pariter comedit. Magna inde mutatio, alter in alterius nuditatem conjiciunt oculos, erubeſcunt ambo, & conſutis foliis ficulneis conficiunt ſibi ſubligacula; quod aliquot ſaltem horarum opus eſſet. Rebus ſic ſtantibus, ſub veſpere Deus deſcendit in hortum: aufugiunt ſontes, & ſeſe abſcondunt inter arbores & frondoſam opacitatem. Sed fruſtrà, Deus citat reos, comparent, factoque examine totius cauſæ, in Virum, in Fœminam, in Serpentem, debitas pœnas diſcernit. Denique, ad explendas omnes pœnæ partes, ejiciuntur ex Paradiſo parentes noſtri, in exilium aguntur: & præpoſitis Angelis ad omnes aditus horti, vagantur ſoli per ſylvas, & pernoctant inter feras.

Intra unius diei ſpatiolum hæc omnia confecta legimus: magna & multifaria negotia. Sed ardeo dolore, cum tantillo tempore, omnia inverſa & perturbata video: totamque rerum naturam, vix dum compoſitam & adornatam, ante primi Solis occaſum ad interitum ruere & deformari. Mane diei Deus dixit, *Omnia eſſe bona:* ſub veſpere omnia ſunt execrabilia. Quàm fluxa eſt rerum creatarum gloria! Opus elaboratum per ſex dies, idque omnipotenti manu, infamis Beſtia totidem horis perdidit.

Hæc eſt rerum & temporum ratio, in hiſtoriâ primi hominis & Paradiſi. Quæ cùm ſingula mecum revolvo, æquo animo, & in omnem partem flexili,

quà,

quà ducit ratio & veritatis amor: ſuccenſere non poſſum, ex Patribus & authoribus antiquis, illis, qui in ſymbola, aut parabolas aut ſermones populares, hæc convertere ſtuduerunt. Succenſeo autem Celſo, qui anilem fabulam, *μῦθον τινα ὡς γραυσὶ διηγούμενον*, hanc narrationem appellat. Ubi rectè monet, per modum reſponſi, *Origenes*, *ὅτι μετὰ τερθρολογίας ταῦτα εἴρηται*. Quin ipſe Celſus teſtatur in ſequentibus, æquioris judicii Interpretes, tam Judæos, quàm Chriſtianos, pudere ſensûs literalis, & ad allegorias hæc accommodare, *οἱ ἐπιεικέστεροι Ἰουδαίων τε καὶ χριστιανῶν ἐπὶ τούτοις αἰσχυνόμενοι, πειρῶνταί πως ἀλληγορεῖν αὐτά*. Hinc vides in primis Eccleſiæ Chriſtianæ ſæculis, quibus vixit Celſus: Et apud Judæos etiam ante Chriſtum natum, æquiores interpretes à literâ narrationis Moſaicæ receſſiſſe.

Orig. contra Celſ. l. 4. p. 186, 187. & p. 191.
ἀτεχνῶς παισὶ νηπίοις ἐμυθολόγησε. Ibid.

Id utique videtur graviſſimum & aſperrimum in hâc narratione, quod Gentem humanam plexiſſe, imò perdidiſſe, dicatur Deus, ob rem exiguam, & fœminilis ingenii levitate perpetratam. Quapropter ſentiunt nonnulli, quibus non refragor, ideò in leviuſculum, ut videtur, peccatum, tantam pœnam conjeciſſe Moſem, quò Legibus ſuis, quæ de rebus ſæpè minutis, neque ſua naturâ, aut bonis, aut malis, graviter decernunt: vim & authoritatem conciliaret. Quis enim non vereretur, minimam violare præceptiunculam, quæ Dei venit nomine, ſi unius pomi vetiti eſus perniciem attulit humano generi. Sed de his, cæteriſque Moſaicæ narrationis articulis, quiſque ſuo fruatur ſenſu, modò fundamentum non ſubruat. Fundamentum autem hìc appello, Doctrinam de ortu temporali humani generis, & hujuſce Telluris: & de utriuſque degeneratione: Homineſque redemptum iri ſemine mulieris. In errorem

ſumus

ſumus omnes proclives in hoc cæco mortalitatis ſtatu, & inter charitatis officia non minimum eſt, alios aliis labentibus indulgere aut ſuccurrere. Ego intereà, Deum teſtor, qui corda & cogitationes ſcrutatur, nihil mihi aliud propoſitum eſſe, in hoc vel in alio quocunque ſcripto, quàm ut pietatem promoverem, in veritate fundatam. Neque in hâc diſſertatione circa primos homines & Paradiſum, quicquam affirmatè & aſſeveranter dico, ſed modeſtè & ſubmiſsè, ut cordatiorum judicia experiar. Qui ſi mecum perpendere velint, primorum ſæculorum uſum & genium, præcipuè Gentium Orientalium: quibus moris erat, per ſymbola, ſimilitudines, & parabolas, ſua placita & doctrinas tradere, res antiquiſſimas eo modo explicanti, ſi non conſentient, ſaltem non iraſcentur. Atque hæc hactenús.

CAP. VIII.

De rerum originibus in primo capite Geneſεωs expoſitis: & de modo interpretandi Hexaëmeron Moſaicum.

EA quæ præcedenti Capite diſſeruimus, de rérum originibus, reſpiciunt maximè humanum genus, eorumque cauſas & primævum ſtatum. Sed non minùs adverſari videtur Telluris Theoriæ rerum

inanimatarum & Universi origo, quemadmodum describitur à Mose in primo capite Geneseως. Hanc igitur Cosmogoniam Mosaicam, cæteris omnibus, quarum antea meminimus, antiquiorem habitam, expendere debemus diligentiùs, atque has lites ita componere aut diluere per amicam interpretationem, ut veritas interim, quod utriusque æquè interest, sarta tecta conservetur.

Conveniunt quidem Hexaëmeron & Theoria in primis rerum staminibus, ut ita dicam: quòd utrumque supponat Chaos pro substratâ mundi materiâ. Conveniunt etiam in ordine generali, quod mundum inanimem primò, dein animatum constituant. In cæteris autem, ut in formâ & limitibus mundi producti, in modo, tempore, aliisque, non parùm discrepant. Quæ jam pluribus sunt examinanda.

Observandum igitur primò, Quam mundi formam, Quos limites, proposuerit sibi Hexaëmeron. Notum est, jactari inter eruditos & plebeios duplex mundi systema: quorum unum, Solem habet pro centro: alterum, Terram. Quæritur idcirco, utro nitatur systemate, hoc an illo, Hexaëmeron Mosaicum. Constat quidem Mosem opus suum inchoâsse à Terrâ, tanquam totius machinæ basi aut fundamento: Solemque non produxisse nisi quarto, ut ait, die: Terrâ, marique, jam constructis & absolutis. Non erat itaque centrum totius operis, Sol, cùm, non nisi post opus semiperfectum, extiterit. Prætereà, tam Sol, quàm sydera reliqua, à Mose exhibentur in usum Telluris condita, tanquam corpora serva, ut dies, & annos, & reliqua tempora, nobis metiantur. Ex altera autem hypothesi, Sol & Fixæ non tantùm sunt corpora maxima, sed etiam nobilissima: totius universi partes primariæ, & magnæ molis fundamenta.

Liquet

Liquet igitur, utrâque ratione, Mosem secutum esse plebeium systema: Quod populo placet, quod adblanditur sensibus, quod creditur, & capitur, aut capi videtur, à pluribus. Qua in re rectè consuluit saluti publicæ, & neglectâ philosophiâ, gravioribus consiliis, & majoris momenti rationibus, adhæsit.

Secundò, Quùm pateat Terram fuisse centrum hujusce Chaûs Mosaici, quærendum proximè, Quousque se protenderit sursum hæc massa cæca & confusa. Videtur quidem supponere Hexaëmeron, hoc Chaos implêsse & occupâsse totum Universum, quantum quantum: Cœlos omnes & regiones æthereas quaquaversùm diffusas. Quinetiam lucidissimas stellas ex hâc materiâ Chaoticâ compositas esse, neque extitisse ullas ante ortum & natales Telluris nostræ. Hæc præ se ferre videtur litera Hexaëmeri: Sed reluctante rerum naturâ, & rationibus philosophicis.

Constat Fixas esse corpora ignea: neque omnes in eâdem hærere superficie: sed alias aliis esse remotiores à Terrâ, & profundiùs in cœlum immersas; ac propterea nullum communem esse omnium umbilicum. Saltem, Terram nostram, particulam universi cæcam & sordidam: singulis Fixis, tam mole, quàm dignitate, minorem: Hanc, inquam, immensi corporis esse cor, partem maximè nobilem, maximè vitalem: à naturâ rerum & ab omni ratione alienum est. Dico iterum indignanter, Hanc Terram, fæcem & recrementum naturæ, caput esse rerum & quasi primigenitum omnis creaturæ, sine opprobrio aut contumeliâ, tam in opus, quàm opificem, dici aut cogitari vix potest. Præterea, Si Chaos illud terrestre protensum fuisset per immensam rerum universitatem, Tellusque esset unicum centrum, quò omnes partes crassiores confluebant: Illa Tellus,

ſive illud corpus medium, commune receptaculum omnium partium craſſarum, evaſiſſet in molem infinities majorem hâc noſtrâ Terrellâ. Sufficit enim Chaos ſublunare, ſive ad Lunam protenſum, ad conſtituendam hanc Terram; Et ſi inſuper adjicias totum cœlum aſpectabile: &, quæ ſenſus noſtros fugiunt, omnemque imaginationem, ſpatia ſupercœleſtia: neque Sol, neque ullum Corpus viſibile, tantæ eſt magnitudinis, quantæ foret illud corpus in medio Chao compoſitum.

Præterea, Mundum, tam incorporeum, quàm corporeum, antiquiorem eſſe hâc Terrâ habitabili, probari poteſt aliquo modo, ex authoribus Eccleſiaſticis, ſi penitiùs rem excutiamus. Plures è Patribus Chriſtianis Angelos extitiſſe ante Terram, vel ante Mundum Moſaicum, per ignota nobis ſæcula, ſtatuerunt; Aliqui etiam cœlos ſupremos, vel cœlum Empyreum. Sed de Angelis conſtantior eſt, & à pluribus celebrata, ſententia. Ut mittam Origenem,
Hom. 1. hoc Sanctus *Baſilius* in Hexaëmero: *Chryſoſtomus*, πρὸς τοὺς σκανδαλισθέντας, c. 7. πολλῷ ταύτης τῆς κτίσεως πρεσβύτεροι, &c. *Gregorius Nazianzenus Orat.* 38. & alibi. *Johannes Damaſcenus*, *l.* 2. *Orth. fid. c.* 3. *Joh. Philoponus*, de Creatione Mun. *l.* 1. *c.* 10. *ult. Olympiodorus* in *Job* 38. aliique è Græcis, docuere. E Latinis etiam non pauci eidem ſententiæ adhæſerunt. *Hilarius*, l. 12. de Trin. *Hieronymus*, *Ambroſius*, (in Hexam. l. 1. c. 5.) *Iſidorus Hiſpalenſis*, *Beda*,
In Tit. 1. 2. aliique. Hieronymi verba libet apponere, *Sex millia necdum noſtri orbis implentur anni, & quantas priùs æternitates, quanta tempora; quantas ſeculorum origines fuiſſe arbitrandum eſt, in quibus Angeli, Throni, Dominationes, cæteraque virtutes ſervierint Deo.* In Libro *de Trinitate*, ſive Novatiani, ſive Tertulliani

ſit,

ſit, tam mundus Angelicus, quàm ſuper-firmamentarius, conditus dicitur ante mundum Moſaicum; his verbis, *Quanquam etiam ſuperioribus, id eſt, ſuper ipſum quoque ſolidamentum, partibus, Angelos prius inſtituerit, ſpiritales virtutes digeſſerit, Thronos, Poteſtateſque præfecerit, & alia multa cælorum immenſa ſpatia condiderit,* &c. *Ut hìc mundus noviſſimum magis Dei opus eſſe appareat, quàm ſolum aut unicum.* Ad quem locum ita Pamelius; *Fuit non modò Novatiani hæc ſententia, ſed etiam Beati Hieronymi, tum Græcorum omnium, Quod Angeli priùs,* (id eſt, ante *omnem creaturam mundi noſtri*) *inſtituti fuerint.* Denique, Catholicorum hanc communem fuiſſe ſententiam, notat *Caſſianus* ſuo tempore, nempe ſæculo quinto ineunte. *De quâ,* inquit, *nemo fidelium dubitat.* Et cùm hoc dogma pleniùs expoſuiſſet, ſubdit, *Ante illud Geneſews temporale principium, omnes illas poteſtates cæleſtes Deum creaſſe, non dubium eſt.* *L. 8. Collat. c. 7.*

Et quo minùs dubitent de hâc præexiſtentia Angelorum, faciunt verba Domini ad Jobum, *c.* 38.4, &c. *Ubi eras quando ponebam fundamenta Terræ: cùm me laudarent ſtellæ matutinæ & jubilarent omnes Filii Dei?* Ubi ſubdit *Olympiodorus,* ἀπὸ τούτου δῆλον, ὅτι πρῶτοι οἱ Ἄγγελοι τοῦ κόσμου γεγένηνται. *Angelos in creatione mundi primò conditos fuiſſe, ex hoc loco manifeſtum eſt.* Conſtat ſcilicet ex his verbis, ante jacta Terræ fundamenta, extitiſſe Angelos, & laudes Deo ceciniſſe in primâ orbis noſtri molitione. Dein, ſi Stellas matutinas ad literam accipias, conſtat hinc Sydera & cœlos Telluris noſtræ fundationem anteceſſiſſe. Prætereà, rerum intellectualium exiſtentiam antemundanam eruit Hieronymus ex iis ſacrarum literarum locis, ubi aliquid agi dicitur πρὸ χρόνων αἰωνίων, ut *Tit.* 1. 2. 2 *Tim.* 1. 9. vel πρὸ τῶν αἰώνων, 1 *Cor.* 2. 7.

2. 7. ante sæcula hujus mundi. Neque minus includitur in illâ locutione, πρὸ καταβολῆς τοῦ κόσμου, 1 *Pet.* 1. 20. *Ephes.* 1. 4. *Joh.* 17. 5. & 24. *ante jacta mundi fundamenta.* Quod non denotat nudam æternitatem, sed hujusce mundi periodos & fundationem. Quorum utrique præ-extitit Anima Messiæ, & œconomiæ Christianæ mysterium. Sed ad Angelos redeamus.

Denique, ut oraculis sacris, & authoritate Patrum, ita ratione & argumentis, idem licet evincere. Lapsi sunt Angeli ante mundum nostrum conditum; ergo prius creati, idque per aliquot sæcula. Neque enim verisimile est, eâ imbecillitate factas esse præstantissimas creaturas, ut in malum & miseriam prolaberentur statim ab ortu & natalibus; Neque id convenit Deo optimo, maximo, rerum omnium intelligentium Patri benigno, ut sui operis partem nobilissimam loco adeò lubrico collocaret, ut statim, amotâ Conditoris manu, præceps rueret in perniciem: in extremas pœnas, & tristissima Tartara, æternùm damnanda.

Quæ cùm ita sint, ab Angelis ad mundum corporeum transeamus. Ubi illud primò notandum, si nulli prorsus materiæ uniti fuissent Angeli, nullam inde voluptatem, aut perceptionem qualemcunque habuissent, vix fieri potuit, ut à suis sedibus & primævo statu, detorquerentur. Ubinam locorum habitârunt Angeli ante-mundani? In cœlo & luce habitâsse, ait *Basilius*. Ex antiquis multi, ut notum est, σώματα λεπτὰ, atque sui generis: non crassa & terrestria, instar nostrûm, Angelis attribuunt: Et Concilium *Nicænum* secundum, hanc doctrinam, ex libro Johannis, Episcopi Thessalonicensis propositam, ratam esse voluit. Ità se habent verba, *De Angelis,*

Hom. 2.

Act. 5. *edit.* 1644. *Paris.*

&

& Archangelis, & eorum potestatibus; quibus & nostras Animas adjungo: Ipsa Catholica Ecclesia sic sentit. Esse quidem intelligibiles, sed non omninò corporis expertes, & invisibiles: ut vos Gentiles dicitis; verùm tenui corpore præditos, & aërio, sive igneo: ut scriptum est, Qui facit Angelos ipsius, spiritus: & ministros ejus, ignem urentem. *Sic autem multos Sanctorum Patrum sensisse cognovimus: quorum est Basilius, cognomento Magnus:* & *B. Athanasius,* & *Methodius, & qui stant ab illis* *. Non id volunt, Angelos esse corpora, sed habere corpora, ut habent Animæ humanæ. Non tamen ejusdem luti cum nostris hodiernis, sed tenuia instar aëris aut ignis: & eorum similia quæ habituri sumus, cùm erimus ἰσάγγελοι. Denique, qui locum illum, *Gen.* 6. 2, *&c.* de congressu Angelorum cum filiabus hominum, interpretantur: id quod faciunt è Patribus, aliisque, non pauci[a]: necesse est asserant Angelos habere corpora, suæ naturæ propria & cognata. Ex quibus omnibus colligitur, unà cum Angelis materiam aliquam cœlestem Telluri præextitisse.

** S. August. multis in locis, quos vid. apud Sin. Sen. l. 5. Annot. 8. Vid. Cæsarium Dial. 1. B.P. tom. 4.*

[a] Præter Philon. & Joseph. Just. Mart. Apol. ad Sen. Rom. p. 44. Athen. Leg. p. 27. Origenes. Clem. Alex. multis in locis. Euseb. præp. Evan l. 5. c. 4. Methodius apud Phot. cod. 234. E Latinis, Tertullianus de hab. mul. c. 2. & aliis in locis. Lactan. l. 2. c. 14. Cyprian. de disc. & hab. Virginum. Ambros. L. de Noe. Sulp. Sever. hist. sac. l. 1. c. 3.

Sed quæcunque aut qualiscunque fuerit illa materia lucida, subtilis & tenuis, non extitit seorsim & ante reliquam massam materiæ. Omnis enim materia simul & semel è nihilo producta est. Neque concipere licet actionem creationis in partes & distantia sæcula divisam: manentibus interim vacuis reliqui mundi plagis & regionibus. Si mica materiæ extitit ante Epocham Mosaicam, tota moles universi, me judice, ante eandem extitit. Ac proinde si materia

teria illa Angelica, vel Angelorum vehicula, præceſsêre originem Telluris, ut philoſophantur Patres Græci: omnis materia aliquo modo præceſſit. Ejuſdem verò diſpoſitio & ordinatio, ſecundum varias partes, regiones, & formas, alio atque alio modo & tempore, ad præſcriptum Providentiæ, obtinuit.

Hactenùs de Angelorum præ-exiſtentiâ, & ipſius etiam materiæ, in quantum cum Angelis connectitur, ex authoritate Patrum egimus. Redeamus jam ad rerum naturam, & mundum aſpectabilem; Neque enim deſunt argumenta plura in mundo corporeo, quæ eandem Materiæ antiquitatem confirmant: atque Epocham Moſaicam, præter propter, ſexmillennem, non totius univerſi originem, comprehendere, ſed Telluris noſtræ ſæcula, & tempus formationis è ſuo Chao, ſatis teſtantur. Si phænomena cœlorum perluſtremus iterum, Sydcrumque, tam Errantium quàm Inerrantium choros: facilè credemus, tam numeroſam progeniem, & meliori dignam parente, non unius Chaûs Terreni ſobolem eſſe; neque pati poſſe, ut intra exigui temporis cancellos eorum ætates & hiſtoriæ includantur. Perpendamus, ſi placet, quod jam conſtat omnibus, Tellurem eſſe Planetam: multoſque eſſe Planetas, præter Tellurem, ejuſdem indolis, ſimiliſque materiæ & formæ: Quos omnes, probabile eſt, eundem habuiſſe ſuæ originis modum & principium: nempe, unumquemque ortum eſſe è ſuo Chao. Ex quo autem facta eſt Terra, nullius novi Planetæ natales vidimus: ac proinde, aut omnes ſunt antiquiores Terrâ, aut coævi. Si priùs, res confecta eſt: ſin coævos feceris, tot oportebit ſupponere Chaos, quot ſunt primarii Planetæ. Conſtat enim Jovem, exempli gratiâ, qui ſuos circumrotat ſatellites, ſibi eſſe centrum, neque pendere

pendere qualitercunque è Terrâ noſtrâ; utì quidem nec reliqui, præter Lunam.

Præterea, Stellæ Fixæ videntur antiquiores Planetis, & unamquamque eſſe ſui orbis aut vorticis centrum. Tot itaque ſyſtemata conſtituenda ſunt in cœlo, quot ſunt Fixæ: quæ cùm ſint, numero & mole, maximæ, abſorbent hoc punctum Telluris, quaſi minus nihilo: neque inde repetendas eſſe earum origines, aut eò deberi gratias, facilè ferent cœlorum amici, aut quivis Dei operum æqui æſtimatores.

Denique, veriſimile eſt Planetas olim fuiſſe Fixas: Terramque ipſam in eodem cenſu & ordine numerandam eſſe. Planetarum origines ex aliâ quacunque hypotheſi, haud facilè expedies. Saltem ſi ignem habent in Centro, quod admodùm probabile eſt. Præterea, vidimus Solem, denſis maculis quandoque faciem obductum: legimuſque per aliquot dies pallidum, obſcurum, & quaſi extremâ jam in morte luctantem; Is autem qui ægrotat, poteſt mori: & quod uni accidit, aliis ejuſdem generis (congeneres autem ſunt omnes Fixæ) accidere poteſt. Fixæ igitur ſunt extinguibiles: extinguitur autem Fixa, cùm, craſſo macularum cortice, quem perrumpere non poteſt, obtecta, in corpus obſcurum & opacum degenerat: Quale quiddam eſt Planeta.

Poſtremò, Stellæ novæ, quæ nuperis annis apparuerunt in cœlo, nullum habuere cum Terrâ, quoad origines ſuas, nexum aut cognationem. Neque magis ullum habent Cometæ: qui, licet, in nonnullis, dubiæ ſint & difficilis explicationis, nihil aliud eſſe mihi videntur, quàm Fixarum cadavera, ut ita dicam: nondum ſepulta, nondum ad requiem compoſita. Vagantur per varias cœli regiones, Umbrarum inſtar, donec invenerint ſedes aptas; Quibus

 repertis,

repertis, fugam sistunt, &, in Planetas conversi, circa aliquod astrum motus suos obeunt. Quod si, ex aliâ hypothesi, pro corporibus originariis habeantur Cometæ, tam immensos peragunt circulos & periodos, ut, eundem nobis unquam bis visum esse, in eâdem sui circuitûs parte, à nemine probari potest.

Hæc & hujusmodi cœlorum phænomena, ad Epocham sexmillennem, salvis naturæ legibus, ægrè revocari possunt. Quin fatendum erit potius non eandem fuisse originem, neque coævam, Telluris nostræ & totius Universi: sive Intellectualis, sive Corporei. Neque mirum videri debet hæc non distinxisse Mosem, aut Universi originem non tractâsse seorsim ab illâ mundi nostri sublunaris: Hæc enim non distinguit populus, aut separatim æstimat. Maxima pars hominum reliquum naturæ & Universi pro quâdam habet Orbis nostri aut Telluris appendice, quæ nihil valet ex seipsâ, sed attexitur in usum humani generis, & ut commodis nostris inserviat. Rectè igitur Legislator sapientissimus philosophis reliquit id negotii, ut ubi maturuerit ingenium humanum, per ætatem, usum, & observationes, opera Dei alio ordine digererent, perfectionibus divinis atque rerum naturæ adaptato. Sed de hoc Capite satis, pergamus ad alia.

Tertiò, memorat Moses in suo Hexaëmero celebre phænomenon, quod nullibi rerum compareat. *Aquas* intelligo *supercœlestes*: quibus condendis, aut suis sedibus disponendis, Deus impendisse dicitur integrum diem: non minus scilicet temporis quàm condendo Soli, & Lunæ, & toti cœlorum exercitui. Hæc corpora præclara meritò sibi vendicant viginti quatuor horarum labores, sed rei obscuræ & incognitæ tantundem operis invidemus. Age verò, quæ-

ramus

ramus has aquas invisibiles: quibus hærent sedibus, aut olim hæserunt. Ait Moses, supra Firmamentum positas esse: Solem verò & reliqua sydera in Firmamento. Eâ ratione aquas illas collocat super omnes Stellas, aut cœlum stellatum; Harum nihilominùs centrum, omniumque rerum, constituit Terram; Cùm verò graviores sint aquæ materiâ cœlesti, ipsoque aëre, quî possunt hærere in altissimâ sede, nullis corporibus intermediis crassioris fili, suffultæ? Nos vetat recurrere ad omnipotentiam divinam, in hâc materiâ, Sanctus Augustinus: qui in tractando hoc ipso argumento, ità nos monet, graviter & apposité. *Nec quisquam dicat secundum omnipotentiam Dei, cui cuncta sunt possibilia, oportere nos credere aquas tam graves quàm novimus atque sentimus, cœlesti corpori, in quo sunt sydera, superfusas: nunc enim, quemadmodum Deus instituerit naturas rerum, secundum scripturas ejus nos quærere convenit, non autem quod ipse in iis, aut ex iis, ad miraculum omnipotentiæ suæ velit operari.* Huic concinit, quod generaliùs nos docuit alibi, *Sic Deus administrat omnia quæ creavit, ut ipsa proprios motus exercere & agere sinat.* Penes has regulas esto judicium.

L.2.de Gen. ad lit.

Civ. Dei. l. 7. c. 30.

Prætereà, si extitissent supra altissimos cœlos hujusmodi, nescio quales, Aquæ: quid interfuisset populi hoc nôsse mysterium? Alienum est à more & proposito Mosis, res invisibiles & absconditas, & inutilis notitiæ, memorare in suo Hexaëmero: quod mundi aspectabilis phænomena tantùm prosequitur: utpote quæ omnium oculos feriunt, & Creatorem desiderant; Quæ verò nullibi comparent, nullo indigent authore, nullâ explicatione.

Quare nonnullis visum est, has aquas supra Firmamentum positas, de nubibus aquosis interpretari, atque

duplex ideò statuere firmamentum, superius & inferius: Illud, in quo resident stellæ: hoc, in quo fluctuant vapores, nubes, & meteora: nempe spatium quod interjacet Terram & mediam aëris regionem, Firmamentum appellant. Sed ex hâc interpretatione, quid est, quæso, quod Deus creavit secundo die? aliquantulum spatii? hoc intervallum quod est inter nos & nubila? At istud intervallum extitit antea: non ad mediam aëris regionem tantùm, sed ad supremum utque cœlum, protensum: sive Lucem primigeniam, sive Chaos, interpositum supponas. Quid igitur rei est, quæ sententia, creare intervallum: dein creare intervallum secundo die, quod extitit primo? Neque sepimentum aliquod solidum in cœlis fluidis jam admittitur.

Sed ad refellendum ulteriùs hanc interpretationem, audiamus verba Mosis: Secundo die, inquit, *Deus dixit, Fiat Firmamentum in medio aquarum, & disterminet aquas ab aquis.* Nempe superiores ab inferioribus. Extiterunt igitur hæ aquæ, tam superiores quàm inferiores, ante factum hoc Firmamentum interaqueum. Terminus enim, vel disterminatio, est rerum jam existentium. Dic igitur quænam erant, vel ubinam locorum, hæ aquæ superiores ante factam hanc separationem. Videntur fuisse priùs massa continua, atque hâc contignatione bipartiri. At pluviæ non extiterunt antea, neque nubes. Has itaque si haberi velis pro aquis superioribus, non respondet interpretatio verbis Mosaicis. Denique præposterum esset, nubes condere ante Terram: vel tanti facere hæc vaporum coagula, quæ fiunt & pereunt singulis diebus, ut sextam partem magni Dei operis occuparent.

Res eò redit: Generationem naturalem pluviæ per vapores densatos, non capit populus: sed pluviam cœlo divinitùs missam credit, sive immediatè à Deo; Huic ut opinioni faveret Moses, statuit commune receptaculum Aquarum super cœlos: ut Deus, pro lubitu, laxatis vel occlusis Cataractis, pluviam dimittat vel retineat. Hæc mihi videtur mens & consilium sacri authoris, quoad Aquas supercœlestes. Atque hoc modo dignitati Mosis optimè consulitur, si, quoties recessum est à veritate physicâ, id fieri supponamus, κατὰ συγκατάβασιν, ad vires usumque populi suam Cosmopœïam accommodando.

Eodem modo cùm de *Luce primigeniâ* agitur, in primo die creationis, id phænomenon est pariter inexplicabile ratione physicâ; sed ne Deus videretur in tenebris operari per triduum, opportunum visum est Mosi, sub ipso initio operis, *Lucem* proferre. At qualem Lucem? Lucem sine fonte, sine scaturigine. Lux autem, si philosophemur, profluit ab aliquo centro, ubi cor & principium sui motûs. Prodit autem Lux in hâc Cosmopœiâ ante omnem distinctionem cœlorum in orbes aut vortices. Prætereà, secundum literam, videtur Deus intermisisse opus suum nocturno tempore, ut solent homines: Sed non video quî perfici poterat alterum Hemisphærium (cœleste vel terrestre) si ulla fuit operis intermissio, & Deus non ageret nisi ubi lux esset. Cæterùm has minutias non curat populus, neque Antipodas somniat, aut alterum hemisphærium: sed mundum concipit instar Tentorii, cujus tectum est cœlum: & planities Terræ, fundamentum. *Isa. 40. 22.*

Succedit Tertii diei opus, ubi origo Oceani ἀτέχνως καὶ ἀθεωρήτως, ad captum vulgi describitur: his verbis, *Congregentur Aquæ*, inquit Deus, *in unum*

locum,

locum, & appareat Arida. Aridam autem vocavit Terram, & congregationem aquarum, Maria. Hæc collectio aquarum ad discooperiendam Terram, quæ sub Abysso latuit, duobus tantùm modis fieri potuit: vel accumulatione aquarum certis in locis, ut nullæ manerent in reliquis: vel excavatione Terræ subabyssinæ, certis in locis, ut aquæ eò subsiderent. Sed accumulatio illa non efficeret alveum Oceani, itaque omnes Interpretes aiunt, excavatione Terræ factum esse alveum Oceani, eóque deductis, aut aggregatis, aquis, denudatam esse Terram in cæteris locis. Præterea, eâdem operâ factos esse montes, aiunt: nempe ex Terrâ egestâ ex hâc fossâ marinâ, & variis in locis exaggeratâ.

Quid luculentius hâc originatione Oceani & Montium, si calculis & severiori examine abstineas. Hæc itaque debent placuisse & satisfecisse populo, qui se non torquet argutiis. Quibus verò animus est harum rerum examen strictius instituere, consulant, si placet, quæ scripta sunt, *Theoriæ l. 1. c. 8, 9. & ultimo.* In quo ultimo Capite, per rationes multiplices, & indicia manifesta, monstratur, neque alveum Oceani, neque Montes, neque primam Aridam habitabilem, ab hâc origine provenire potuisse. Eadem verò hìc repetere, aut plura addere, haud operæpretium esset.

Hæc de primo triduo Creationis Mosaicæ. In quâ, si primi & secundi diei opus præteriisset Author, nempe *Lucem illam vagam*, & *Aquas supercælestes:* versumque nonum proximè subjunxisset secundo, suo mundo, vel orbi habitabili, nihil defuisset. Sed quoniam diem septimum, saltem ut mihi videtur, pro Sabbatho habere & consecrare decreverat, protrahendum erat opus Creationis in sex dies: ut unà cum

memoriâ

memoriâ mundi absoluti, & exemplo Dei requiescentis ab omni operâ, septimus dies perpetuò celebraretur. Sed admodum inæqualia sunt horum dierum pensa: Primi diei opus ictu oculi peractum fuisset: atque, ita opinor, secundi. Sed Diei tertii magnum esset molimen & diuturnum. Primò excavare fossam tantam, quanta est illa Alvei marini; Dein, Aquas omnes, quæ superficiem Terræ operiebant, derivare, vel potiùs detrudere, in illam fossam. *Detrudere*, inquam, quandoquidem non sponte irent versus mare, cùm nulli essent adhuc fluviorum Alvei, neque terrarum declivitas. Ubi appliciti erant novi montes, aut egestæ terræ cumuli, iis in locis excuterentur aquæ, & tantundem proflueret in fossam: sed in reliquis locis nisi vis alia accederet, hærerent immotæ super faciem Terræ. Utcunque si decurrisse supponas rapidè instar fluviorum, è locis nonnullis Mediterraneis ad mare, aliquot dierum iter esset. Quarta diei pensum videtur non minùs operosum: Solem, Lunam, Sydera; Deus bone, quot & quanta corpora, una dies parturiit & perfecit. In singulis autem Planetis condendis sex dies impendendi essent, non minùs quàm in nostro; cùm eâdem ferè sint formâ, nec dissimili, quantum constat, supellectile & apparatu. Prætereà, aggregandi erant omnes, secundum ordinem rerum, ad Tertium diem, cùm sint corpora Terrestria. Luna maximè, quæ à suo centro, Terrâ, ægrè se divelli patitur, & in aliam classem transferri. Sed Moses sequitur Philosophiam vulgi, Lunamque copulat cum Sole, quasi similis essent indolis & magnitudinis. Quinti denique, & sexti diei opera erant multifaria. Omnium Avium & avicularum: Piscium & pisciculorum: Bestiarum, & bestiolarum, corpora, fabre- *Gen.* 1. 20, & 24.

facta

facta fuere in hoc biduo: ex aquis & è Terrâ producta. Tardiùs hodiè proceditur in concinnandis corporibus Animalium: Neque id miror, cùm tanti sint artificii. At cùm cujusque animalis & animalculi corpus adeò accuratè formatum & compositum sit, corpus Telluris, communis omnium Matris, adeò deforme, hiulcum, & ruinosum fuisse ab origine mundi, ac est hodiè, nunquam inducar, ut credam. Sed hoc obiter.

Voluit Sanctus Augustinus, hæc omnia, quæ dicuntur opera sex dierum, unico momento creata fuisse: quæ dispescuit Moses in classes & diversa tempora, quo magis juvaret imaginationem populi, in concipiendis rerum originibus. Deus, ut mihi videtur, omnem substantiam, sive intellectualem, sive corpoream, unico momento, & indivisibili actu, è nihilo produxit. Neque eâ ratione à scopo aberravit Augustinus: Sed non hìc agitur (secundum rei veritatem) de universâ substantiâ, sed de mundo Terrestri tantùm: nec de ipsius creatione, sed formatione. De creatione rerum omnium ex nihilo, sive ex nullâ præ-existente materiâ, dubitari non potest, neque id fuisse ab æterno. (Creatura enim æterna à nobis concipi non queat) sed limites sexmillennes, Epocham breviusculam, Creationi divinæ præscribere nunquam ausus sum. Id, cum multis aliis, inter arcana Dei libentiùs relinquo.

Hæc breviter annotata ad Genesin rerum à Mose propositam, arguere videntur, non id consilii fuisse sacro authori, ut mundi ortum explicaret secundum veritatem physicam: quod inutile fuisset populo philosophiæ indocili; sed origines rerum eâ methodo proponere, quæ facilis esset conceptu, animisque hominum pietatem ingeneraret, & veri numinis cultum.

Et

Et cum ſingulæ Gentes antiquæ, Ægyptiæ, Phœniciæ, Chaldaicæ, aliæque, ſuas habuerint Coſmogonias, in exordio plerumque hiſtoriarum, vel ſuæ Theologiæ, præmiſſas; opportunum duxit Moſes, Legibus & inſtitutis, quæ ſcripturus erat Iſraelitis, præfari, aut prætexere, non tantùm ſuæ gentis originem, ſed etiam totius Mundi. Quùm verò fabulis ſæpenumerò, & neſcio quot Diis & Deabus, refertæ eſſent illæ gentium Coſmogoniæ: non ſine gravi Religionis corruptelâ; His omnibus expunctis, caſtè & innocuè argumentum tractavit. Et quò Idololatriæ radices evelleret, Cœlum, Solem, Lunam, Sydera, aliarum gentium maxima numina, non ut æterna, neque ſui gratiâ condita, exhibuit: Sed ut huic orbi ſublunari, atque uſibus humanis inſervirent *.

* *S. Baſil. Hom.* 5. *princ.* Διὰ τοῦτο πρεσβυτέρα τοῦ ἡλίου ἡ περὶ γῆν διακόσμησις, ἵνα καὶ τοῦ προσκυνεῖν τὸν ἥλιον, ὡς αὐτὸν τὴν αἰτίαν τῆς ζωῆς παρεχόμενον, οἱ πεπλανημένοι παύσωνται, &c. *Dein, hom.* 6. ἥλιος δὲ ἄνω γῆς, &c. *In eundem ſenſum vid. etiam Philoponi* κοσμοπ. *l.* 4. *c.* 1. πολλάκις εἶπον ὡς εἰσαγωγικὸν, &c.

Hoc mihi videtur Sacri Scriptoris fuiſſe propoſitum. Quod ſi nudam veritatem ac Theoriam phyſicam, quæramus, alia tela texenda eſt. Nempe ſtatuendum, ſi rectè judico, Mundum, qui exortus eſt ſex abhinc prope millenniis, non aliud fuiſſe quàm Orbem Sublunarem, ſive Tellurem noſtram cum ſuo cœlo. Atque illud Chaos unde ortus eſt, non univerſale, aut per immenſa cœlorum ſpatia diffuſum eſſe, ſed intra præfatos limites contentum, totum ſcilicet infra Lunam. Dein ex illo Chao prodiit Tellus primigenia: non eâ formâ, quam depinxit Moſes: Ille enim formam iſtam delineavit, quæ populo ante oculos obverſabatur, hodiernam ſcilicet, & poſtdiluvianam; Nec ſine longâ verborum ambage & argumen-

argumentorum ſerie, ad primam formam aſcendere potuiſſet, & utriuſque filum ad ſua tempora deducere. Denique, nec Sol, nec Sydera, compoſita ſunt ex hoc Chao Terreſtri: Sed cùm Hominem, quaſi rerum apicem, &, ſub Deo, ſupremum Dominum, conſtituiſſet Moſes, ipſius gratiâ totum Univerſum conditum & conſtructum exhibuit. Hæc mihi videtur ratio utriuſque Coſmopœïæ, Phyſicæ & Ethicæ: ita enim appello Moſaicam: cùm non tam φυσικῶς quàm ἠθικῶς, inſtitui & ordinari videatur. Intereà, ſi aliis aliter viſum fuerit, ego neminem vexo, aut de ſuâ ſententiâ deturbare cupio. Quiſque ſuâ luce, atque ſuo ſenſu, gaudeat. Eâ autem omnes tenemur uti ratione, quam Deus ſingulis indulſit, donec quid clarius de cœlo affulſerit.

CAP. IX.

Dubiis & objectionibus occurritur, quæ ab iis, qui literæ Hexaëmeri adhærent, contra præfatam expoſitionem urgeri poterunt.

HIS ità expoſitis, magnam objectionum molem obſtare video; Quam tamen, pro viribus, amovere conabor, atque cauſam conſervare integram apud æquos judices; Quorum utpote officium eſſe ducimus,

ducimus, ex amore veritatis, & rationum momentis, non ex inveteratâ opinione, ſententiam ferre. Rem autem, quàm potero, adductis utrinque rationibus, paucis expediam.

Aiunt imprimis hujus expoſitionis adverſarii, ALIUD eſſe Creationem, Aliud rerum jam creatarum Formationem: Loqui autem Moſem de Creatione rerum ex nihilo, cujus Epocham ſtatuit paucis retrò millenniis; Nos autem id totum interpretari de Formatione rerum, ſive de materiæ confuſæ in mundum habitabilem diſpoſitione. Statum quæſtionis accipimus: ſed neque à verbis Moſis, nec aliunde, probari poteſt quod obtenditur. Vox ברא apud Hebræos, *κτίζειν* apud Græcos, *creare* apud Latinos, vim iſtam non habent. Nec in quacunque Linguâ, quod ſciam, productio rerum ex nihilo, unicâ voce comprehenditur. Vis & uſus dictarum vocum in tribus iſtis linguis, ſatis nota ſunt: Et quoad Hebraicam ſpeciatim, uſumque in ſacris literis, vocem ברא aliis actionibus effectiſve applicari, quàm primæ rerum productioni, apud omnes in confeſſo eſt. Ab iſtoc igitur vocabulo nihil probari poteſt. Neque, inquam, aliunde, vel à ſacris literis, vel à ratione, ſuſtentari poteſt hæc objectio. Ait quidem Apoſtolus, *πίστει νοοῦμεν κατηρτίσθαι τοὺς αἰῶνας, ῥήματι Θεοῦ, εἰς τὸ μὴ ἐκ φαινομένων τὰ βλεπόμενα γεγονέναι.* *Κατηρτίσθαι* (*adaptari, compingi, conſtrui*) non ſignificat productionem rei ex nihilo: ideoque non dicit Apoſtolus, *μὴ ἐξ ὄντων*, ſed *μὴ ἐκ φαινομένων, κατηρτίσθαι* Heb. 11. 3.
τοὺς αἰῶνας. *Ex non apparentibus*: ſive quod jam evanuerint, in aliam formam mutata: ſive quod olim etiam erant tenebroſa, & *ἀόρατα*. Nempe intelligit, quod anteà notavimus, molem illam cæcam & indigeſtam, quam תהו בהו appellavit Moſes. Hanc

molem, hoc Chaos, in ordinem ſpeciemque mundi habitabilis digeſſit Deus, & partes ipſius adaptavit, quaſi membra corporis, è maſsâ ſeminea educta, formata, & coagmentata.

Denique quoad Rationem & exterioris mundi phænomena, nihil eſt in rerum naturâ quod novitatem Materiæ arguit: ſed novitatem Formæ, multa. Quinimò circa cœlos nonnulla notavimus in præcedenti capite, quæ ætatem pluſquam ſexmillenem non obſcurè indicant. Omnis autem materia, ut antea diximus, eſt coætanea: &, ni fallor, omnis ſubſtantia creata. Angelos porrò præ-extitiſſe Mundo Moſaico, in ſuperioribus probatum dedimus: Animaſque humanas ſuis corporibus Terreſtribus præextitiſſe, docuit antiquitas, tam Orientalis, quàm Occidentalis. Vides quàm multa faciunt in partes antiquitatis rerum, ſed ex nullo Capite probari poteſt, Chaos Moſaicum, tunc temporis, è puro puto nihilo prodiiſſe.

Secundò objicitur, quærendo, ſi materia Chaûs extitit ante Mundi Moſaici principium, Quid fuit, quem in finem extitit, aut ubinam loci, ante illud tempus? Reſpondeo, Hæc non eſſe ſollicitiùs quærenda, cùm magnâ ex parte notitiam noſtram fugiant. Sed vidimus quandoque novas ſtellas in cœlo oriri, quæ nunquam antea apparuerant, quas tamen præ-extitiſſe ſub aliquâ formâ, & alicubi locorum, æquum eſt, credamus. Præterea, Cometas ſæpe in cœlo advertimus, quorum origo & primæ ſedes nos latent. Denique, neutiquam fingendum eſt, cœlos eſſe incorruptibiles; Corpora cœleſtia perinde ac Terreſtria, ſuas habent viciſſitudines & tranſmutationes; Atque ipſæ Fixæ in Planetas, mediante Chao, converti poſſunt: & viciſſim Planetæ, excuſſis ſordibus,

Vid. Theor. Tell. l. 4. c. 10.

dibus,

dibus, in Fixas reviviſcere. Ea eſt rerum omnium creatarum inſtabilitas & reciprocatio. Hæc de materiâ Mundi.

Tertiò objicitur, quoad Formam, ordinem, & genera, rerum conditarum, Moſem, ex hypotheſi noſtrâ, receſſiſſe à veritate, & à rerum naturâ: quò conſuleret, ut fingitur, utilitatibus populi, & vulgaris ingenii modulo. At veritas, inquiunt, eſt res ſacra & inviolabilis, quam nullo prætextu lædere, aut ipſius dignitatem infringere: nullas ob cauſas penitùs abdicare licet, maximè viro ſacro, & in tractandis rebus ſacris.

Hæc eſt decumana objectio, quæ omnium ferè vires complectitur: & ſi huic obſiſtendæ vel ſuperandæ pares fuerimus, minùs metuendum erit à reliquis. Fatemur imprimis, Moſem receſſiſſe à veritate phyſicâ in ſuâ Coſmopœïâ: Fatemur etiam, veritatem eſſe rem ſacram: ſed in ſacris ſunt varii gradus & ordines, quorum alii aliis ſunt magis aut minùs inviolabiles. Hìc de veritate phyſicâ agitur, non morali aut divinâ: nihil autem uſitatius eſt in ſacris literis, quàm, neglectâ veritate phyſicâ, rerum naturas λαοδογματικῶς exhibere: hoc eſt, ſecundum opinionem, affectus, & judicia, populi. Ita Terram planam, & quadrangularem, exhibet ſacra Scriptura: Cœlum ſolidum, & expanſum inſtar tabernaculi: Lunam inter maxima ſydera: Solem ab Oriente in Occidentem quotidiè curſitantem: Oceanum litoribus altiorem; Hæc de Mundo Corporeo. Dein Angelos alatos & linguatos: Animaſque ſanguineas & poſt mortem dormituras: Denique, Dei ipſius, Optimi Maximi, aures, oculos, manus, digitos, memorar, & reliqua membra; Prætereà, Infiniti Numinis motus locales, affectus, & paſſiones. Hæc vera eſſe dixeris,

dixeris, vel ad captum vulgi accommodati? Quod ſi in tot tantiſque rebus non refugit aut reformidat Scriptura ſacra à veritate recedere, quid ni licuerit Moſi eâdem uti libertate in tradendis rerum Originibus? cùm iſtiuſmodi reverà fuerint, ut earum explicationem nudam & philoſophicam, populus, nec ſapere, nec ferre potuiſſet.

Neque apud Sacros Scriptores tantum, ſed etiam Gentium philoſophos, moris erat, populum, τὸ πολὺ καὶ δημώδη ἀνθρώπων, ut illi loquuntur: vel etiam Diſcipulos νεοφύτους: craſſo modo erudire. Et non niſi peracto quodam Tyrocinio literario, ad interiores rerum ſenſus admittere. Hunc duplicem docendi modum inter Philoſophos ſæpius notavimus in præ-
Apud Laert. cedenti libro: ſecundum illud dictum Parmenidis, διττὴν εἶναι τὴν φιλοσοφίαν, τὴν μὲν κατ' ἀλήθειαν· τὴν δὲ κατὰ δόξαν. *Duplicem eſſe philoſophandi modum, ſecundum veritatem, unum: alterum, ſecundum opinionem communem.* Sed non uno modo celârunt veritatem Antiqui: quandoque ſermone ſymbolico, parabolico, vel aliàs figurato: quandoque ſermone populari & plebeio: quandoque res explicando κατὰ τὸ θεῖον, vel κατὰ τὴν πρόνοιαν, non ad naturæ leges. Horum omnium modorum exempla habemus in ſacris codicibus: neque ideò mirandum, aut hos aut illos ſecutum eſſe Moſem, in explicando mundo naturali, ipſiuſque origine.

Diximus ſupra, in rebus ſacris, alias aliis eſſe ſacratiores: & quantum ad *veritatem*, hanc ſequimur, celamus, aut diſſimulamus, pro rationum momentis, quæ inde pendent. Cui unquam, viro probo, viro pio, religio eſt, ægrotos, pueros, aut mentis malè compotes, in ſuum ipſorum commodum fallere & decipere? Et quid ni numeremus in hoc ſenſu rudem

&

& indocilem plebem eodem modo tractandam? nempe cum res postulat, & majoris boni adipiscendi ratio. Malo dolo uti in alterius damnum, nefas est: sed ob commune bonum, & ad succurrendum infirmis, fallimus & fallimur sine crimine. Est aliquid magis sacrosanctum & inviolabile in ratione Boni, quàm in ratione Veri; Quæ cùm pariter conciliari non possunt, cedit posterius priori.

Ut hæc ad propositum, Mosemque nostrum, applicemus; Convenîmus libenter, non temerè aut levi de causâ recedendum esse à vero. Sed verum quod effertur sine fructu, est superfluum: quod autem non sine gravi damno, est noxium. Nostro autem Mosi ita comparatum erat cum suo populo, ut neque cum eorum fructu, nec sine damno, exquisitas rerum origines iis exponere poterat. Quid si proposuisset Moses, in exordio suæ Cosmopœïæ, verum mundi systema: dixissetque suis Israelitis, Scitote, Patres Fratresque, Terram, quam pedibus terimus, quæque nobis videtur immota, & rerum omnium stabile fundamentum, gyrare perpetuò, moveri celerrimè, & per integrum sui orbem singulis diebus circumrotari: dein, singulis annis, ferri per altum æthera circa Solem, immensâ ferè orbitâ. Sol intereà, qui nobis videtur strenuissimus cursor, & duodecim horis, plus minus, ingens cœli nostri stadium conficere, nos fallit & ludit oculos. Ille enim hæret otiosus in suâ sede, per diem noctemque: atque id operis commendat Terræ, ut diem & noctem, & diversa anni tempora, suo motu constituat & metiatur. Si hoc modo sermonem suum auspicatus esset Moses, annon, ut absurda narrantem, & à communi sensu aliena, cum risu aut fastidio accepisset populus! &, non sine gravi suo damno, virum sacrum, tanquam nugiven-

nugivendum, rejeciſſet? Hæc tamen vera ſunt, licet non utilia aut idonea vulgo: & quæ eorum loco ſubſtituit Moſes, licet ad literam non vera, maximi erant emolumenti, & ingeniis aptata ſui populi. In his igitur mutandis vicibus, cum res id extorquebat, viri Cordati & φιλανθρώπε officium præſtitiſſe mihi videtur.

Liceat alterum exemplum, argumenti confirmandi causâ, & ad vindicandum Moſem, adjicere; Fingamus Theoriam Telluris, à nobis propoſitam, eſſe veram: Fingamus inquam, dicis gratiâ, Tellurem primigeniam aliam fuiſſe ab hodiernâ: conſtructamque eo modo & formâ, quibus in dictâ Theoriâ deſcribitur: Operæ pretium fuiſſet Moſi, aut dignum munere Prophetæ aut Legiſlatoris, has minutias phyſiologicas exponere populo? Quinetiam ſurdis ceciniſſet ſuam philoſophiam; neque enim hi laterum coctores, ſpirantes adhuc porrum & cœpe Ægyptiacum: Qui vitulum fuſilem à Deo, Optimo Maximo, diſcernere non poterant: potuiſſent unquam, prima Dei opera, rerum principia, leges & motus naturæ, recognoſcere, & ad veritatis normam exigere. Aſini ad Lyram, ut inquit diverbium. Quare fruſtra fuiſſet Moſes in erudiendis his Philoſophis: Nec fruſtrà tantùm, ſed etiam exiſtimationem ſuam apud populum minuendo, novæ religionis, quam inſtituturus erat, vim & authoritatem pariter fregiſſet. Omni itaque modo neceſſum fuit, illi, ſtylum demittere in hoc argumento: & ignaro populo favere, quò magis prodeſſet.

Quartò objicitur, ſi Coſmopœïæ ad veritatem phyſicam conformatæ, populum incapacem habuerit Moſes, honeſtius, conſultiuſque illi fuiſſet, tacere illud caput de Creatione rerum, vel intactum præterire, quàm

quàm dolosè aggredi, & falſum pro vero ſubſtituere. Reſpondeo, Illud argumentum de Mundi origine, aut rerum creatione, penitùs omittere, non erat integrum Moſi, neque tutum. Habuerunt Gentes circumvicinæ ſuas Coſmogonias, ſuam Hiſtoriam, aut Phyſiologiam,de Mundi origine : in pleriſq; vitioſam, & veræ religioni inimicam. Atque has, ſimileſve, Traditiones, aut Mythologias, ſecuti fuiſſent, niſi aliter edocti, Iſraelitæ. Si nuptum non dederis filiam, ipſa ſibi maritum quæret, è famulis forſan, aut humili plebe : & niſi populo dederis ſuam fidem, dogmata, & opiniones, ipſi ſibi fingent, quiſque pro ſuo ingenio, pro ſuo affectu, aut pro ſuis vitiis.

Præterea, quod hìc Moſi objectum velis, perinde poteſt objici Chriſto & Apoſtolis. Vita Futura, ſive in cœlo, ſive inferno : & ſupremum judicium, non poſſunt à vulgo rectè concipi, & ſecundum rei veritatem : ideone ſilentio premenda, aut ſicco pede prætereunda, Chriſto & Apoſtolis ? Aliud planè teſtantur ſcripta Evangelica & Apoſtolica, ubi hæc ſæpius depinguntur : non quidem accuratè, ſed per imagines populares memoriæ firmiter inhæſuras, & movendis affectibus accommodatas ; Ità, delitiis Paradiſi, & Coronis gloriæ, adumbratur cœlum. Infernum verò, Igni inextinguibili, & frigore & tenebris extremis : vermibus denique cutem & carnem arrodentibus. Nec minùs, Dies Judicii, per clangorem Tubæ, reſerata ſepulchra, Libros rationum expoſitos, & erecta tribunalia, deſcribitur. Sic viſum eſt Spiritui Sancto, res ſacras humanitùs tractare, etiam in ſummâ luce Evangelii : Et quæ nudè propoſita, & exactâ ratione, à nobis concipi non poterant, non propterea ſilenda duxit, ſed in novas formas mutanda. In alias, inquam, formas, quæ

magis vivæ & conſpicuæ eſſent omnibus, hominesque ad pietatem impellerent, & à malo fortiter deterrerent. Hæc ad vindicias Moſis facilè converti poſſunt, qui, eodem actus conſilio, doctrinam de Mundi origine, vulgo inexplicabilem in ſuâ puritate, non idcirco prætermiſit: ſed eâ methodo digeſſit & explicuit, quæ religioni maximè eſſet profutura, nec multùm oneraret intellectum populi.

Ultimò objicitur, ſi à literâ Moſis recedere licet in primis capitibus Geneſεως, quidni in reliquis etiam? ubinam ſiſtendum: quo limite, quâ lege? ne, levitate ſcilicet ingenii, pereat ubique ſenſus Hiſtoricus & Literalis. Reſpondeo, communem & notiſſimam legem eſſe Interpretum, *Nullibi recedendum à literâ ſine neceſſitate.* Hoc duce, tuti erimus: & ſi ullibi hanc legem violaverim, quæcunque ita dicta ſunt, indicta velim. Illud prætereà notandum, Cùm de Mundo naturali agitur in ſacris Scriptis, liberiùs receditur à ſenſu literali in his quàm in aliis locis: quandoquidem mille exemplis patet, in hâc materiâ ἀνθρωποπαθῶς, vel λαοδογματικῶς, locutos eſſe ſacros authores. Lumen naturale eſt Dei donum, neque ſubter modio, aut in ſudario, abſcondendum; ſed quoties huic locus eſt in veritate indagandâ, ipſius ope uti debemus, in ſacris oraculis enucleandis. Id non malè mihi dictum videtur, *Philoſophiam eſſe ſcripturæ interpretem in rebus naturalibus:* ſed philoſophiam intelligo non aridam & jejunam, otioſi cerebri figmentum: ſed quæ naturæ phænomenis, repetitis experimentis, ſolidiſque rationibus, reſpondet. Denique in omnibus, ſive Theologorum, ſive Philoſophorum partes agimus, animo æquo & moderato, ſummâque in numen reverentiâ & pietate, uti tenemur.

Hæc

Hæc mihi videntur præcipua dubia, aut objectionum capita, quæ remorari poterunt Lectorem, vel forsan arcere à sententiâ nostrâ amplectendâ. *Sententiâ*, putà, quæ statuit, Mosem, prætermissâ plerumque veritate physicâ, rationes morales, ut ità dicam, vel Theologicas, secutum esse, in suâ de Mundi ortu narratione. Deum unicum esse Mundi Authorem: & ab ipsius providentiâ regi & constitui rerum omnium origines, motus, & fines: hoc imprimis stabilivit Moses. Et quoad modum originationis, aut ordinem, licet à scientiarum tramite deflexerit, non prolapsus est ad fabulas, ad nugas, aut crassas superstitiones, ut solent Cosmogoniæ gentium. Quibus omnibus multo castiorem esse Mosaicam si contuleris, facilè cognosces. *Græcanicam* ex *Hesiodo*, aliisque, nôsti; *Phœniciam*, ex Philone Biblio. *Ægyptiacam* refert *Diodorus Siculus*: aliasque alii. Atque his jam libet præterea adjicere, ut singularum indolem videas & distinguas, *Arabicam* & *Mahometanam.*

Aiunt Arabes, Deum Opt. Max. universitatem rerum conditurum omnium primùm *Tabulam quandam amplissimam & calamum, creâsse; ut singula quæ futura sunt usque ad finem mundi, in illam referret. Hoc facto, album Margaritum procreavit: quod, cùm oculo majestatis conspexisset, in aquas liquefactum est, unde Abyssus emersit. Hæc subsecuta est aëris productio: tum Animarum, & Angelorum. Cæteras autem Creaturas moliens Deus, album unionem creavit, qui statim ab intuitu divino liquefactus est, ac ebullire, fumumque sursum emittere, cœpit, atque spumare. Quo facto, Terras septem constituit, ex ejus spumâ, Deus: nec non fluctus & montes. Ex fumo verò, totidem cœlos.* Atque ita completa sunt Cœlum & Terra, secundum traditiones Arabicas. Ecchell. Hist. Arab. cap. 9.

 His

His adhuc multo absurdior est Cosmopœïa Mahometana: quæ occurrit in *Libro subtilitatum de cognitione veritatum*, atque hoc modo procedit. *Omnium primùm Mahometi Lux à Deo creata est, Pavonis referens speciem & formam. Hanc in candidissimâ posuit Deus margaritâ, quam in pulcherrimâ appendit arbore, ubi Creatorem, annis circiter mille, summis laudibus celebravit. Mahometi autem conspectâ hâc luce, totus sudore perfusus est: Tunc ex sudore capitis ejus, condidit Deus Angelos: ex sudore vultûs, solium, Tabulam, Calamum, Solem, Lunam, Cœlum, Stellas, & quicquid in cœlis est.* Denique, ut cætera mittam absurdissima, *ex sudore pedum Terram universam, & quicquid in eâ est.*

Hujusmodi sunt gentium exoticarum Cosmogoniæ, futiles & sordidæ. His nihil habet cognatum aut concolor, Moses: Qui, si à naturâ recessit, & a veritate physicâ, honestè & pudicè id fecit: ut pietatis cultor, & salutis publicæ studiosus. *Solonis* dictum supra memoravimus, Qui, interroganti an optimas leges Atheniensibus condidisset, respondit, *Optimas quidem quas illi accepturi erant.* Quod non minùs verum est de Legislatoris Hebræi doctrinâ & institutis, Quærentique, si optimam Cosmopœïam Israelitis struxit Moses, respondendum itidem, Optimam quam illi ferre aut capere poterant. Id quod simpliciter optimum est, in rebus humanis sæpe attingi non potest: sed quod practicorum, vel, sit verbo venia, practicabilium, optimum est, id pro fine & scopo habet vir prudens & cordatus. Neque quicquam reperio in scriptis factisve Mosaicis, quod ab hâc regulâ discordat aut aberrat. Ac proinde veterum sapientum & prophetarum maximus, me judice, semper haberi meruit & merebitur.

Neque tamen nos latet, Origines Moſaicas malè audire apud Authores exteros, & à nonnullis ferè ludibrio haberi. *Celſus anilem fabulam* appellat. *Simplicius* aliquantò modeſtiùs, *Fabuloſam traditionem, ab Ægyptiis deſumptam.* Hæc regerit *Philopono.* Scripſerat nimirùm *Proclus* pro *mundi æternitate:* cui reſpondet Philoponus: Dein Procli vindex, Simplicius, reponit Philopono, origines Moſaicas memoranti, hæc verba, Εἰ δὲ τὸν τῶν Ἰουδαίων νομοθέτην ἐνδείκνυται, λέγοντα, Ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν· ἡ δὲ γῆ ἦν ἀόρατος καὶ ἀκατασκεύαστος· καὶ σκότος ἐπάνω τῆς ἀβύσσου· καὶ πνεῦμα θεοῦ ἐπεφέρετο ἐπάνω τοῦ ὕδατος· εἶτα ποιήσαντος αὐτοῦ τὸ φῶς, καὶ διαχωρίσαντος ἀνὰ μέσον τοῦ φωτὸς, καὶ ἀνὰ μέσον τοῦ σκότους, ἐπήγαγε, καὶ ἐκάλησεν ὁ θεὸς τὸ φῶς ἡμέραν, καὶ τὸ σκότος νύκτα· καὶ ἐγένετο ἑσπέρα καὶ ἐγένετο πρωῒ ἡμέρα μία· εἰ οὖν ταύτην τοῦ χρόνου νομίζει γένεσιν, τὴν ἀπὸ χρόνου, ἐννοείτω, ὅτι μυθική τίς ἐστιν ἡ παράδοσις, καὶ ἀπὸ μύθων Αἰγυπτίων εἱλκυσμένη. *Si Judæorum Legiſlatorem hìc indicat Philoponus, ità loquentem;* In principio fecit Deus Cœlum & Terram: Terra autem erat inviſibilis & incompoſita: tenebræque in ſuperficie Abyſſi, & ſpiritus Dei ſuperincubuit aquis. *Dein factâ à Deo Luce, & à luce diſtinctis tenebris, additur,* Lucem vocavit Deus Diem, Tenebras verò Noctem. Sic veſper & mane fuerunt una dies. *Quod ſi hunc eſſe mundi ortum putet, eumque temporalem, ſciat velim, hoc nihil aliud eſſe, quàm fabuloſam traditionem, ab Ægyptiis, putà, fabulis extractam.*

Orig. cont. Celſ. l. 4. p. 186.

De Phyſ. aud. l. 8. fol. 268.

Convenit quidem Moſi, non tantùm cum Ægyptiis, ſed etiam cum cæteris gentibus, quoad materiam ſubſtratam ſui mundi, nempe Chaos: Antiquum Chaos, quod omnes gentes celebrârunt. Sed

in modo constructionis non conveniunt; neque ulla mihi adhuc occurrit Cosmogonia vel inter antiquos Physicos, vel Theologos, quæ Telluris Primigeniæ, vel primi orbis habitabilis, constructionem rectè instituit, vel idoneam reddidit rationem, cur Terra, Elementum gravissimum, altior esset aquâ, multo leviori. Quapropter *Strabo*, velut in re aliàs desperatâ, ad Providentiam recurrit: atque ipsius ope Terram ab aquis liberat, quas naturæ viribus excutere non poterat. Locus est commemoratione non indignus, quem paucis, si placet, enarrabimus.

Geogr. l. 17. p. 809, &c. In construendâ Terrâ, vel mundo Terrestri, duplicem operandi modum exhibet, κατὰ φύσιν, & κατὰ πρόνοιαν. Et, quò nodum illum solveret, Cur Aquæ, suâ naturâ superiores Terrâ, infra ipsius superficiem subsidant, ad providentiam specialem confugit. Quâ in re sequitur quidem Mosem, (quem anteà multis, & cum laude memoraverat, in descri- *l. 16. p. 760, &c.* ptione Judææ) sed è sapientibus exteris, nullum pro duce habet. Rem ferè hoc modo exequitur. Per naturam, ait, Aqua situ altior erat Terrâ, eamque circumdedit totam, in initio rerum, ad modum sphæræ. Cùm verò providentia constituisset animalia condere, atque maximè hominem, Animal non aquatile, Terram excitavit multis in locis, & intumescere fecit: aliisque depressit & excavavit: ut, hìc latentibus aquis, illic extaret Arida, sedesque præberet hominibus & animantibus. Ut videre est in verbis hìc appositis.

Strab. l. 17. m. p. 809, 810. Νῦν δ' ἐπὶ τοσοῦτον ὑπομνηστέον τῆς φύσεως ἅμα καὶ τὸ τῆς προνοίας ἔργον εἰς ἓν συμφέροντας. Τὸ μὲν τῆς φύσεως, ὅτι τῶν πάντων εἰς ἓν συννευόντων τὸ τοῦ ὅλου μέσον, καὶ σφαιρουμένων περὶ τοῦτο, τὸ μὲν πυκνότατον καὶ μεσαίτατον ἐστὶν ἡ γῆ, τὸ δ' ἧττον τοιοῦτο, καὶ ἐφεξῆς ὕδωρ· ἑκάτερον δὲ σφαῖρα. Τὸ δὲ τῆς προνοίας, ὅτι βεβούληται καὶ αὐτὴ ποικιλοτέρα τις οὖσα, καὶ μυρίων ἔργων δημιουργὸς, ἐν τοῖς πρώτοις ζῶα γεννᾶν, ὡς πολὺ διαφέροντα τῶν ἄλλων —— Ἀλλ' ἐπειδὴ τῇ γῇ περίκειται τὸ ὕδωρ,

οὐκ

οὐκ ἔστι δ' ἔνυδρον ζῶον ὁ ἄνθρωπος, ἀλλὰ χερσαῖον καὶ ἐναέριον, καὶ πολλοῖς κοινωτικὸν φωτὸς, ἐποίησεν ἐξοχὰς ἐν τῇ γῇ πολλὰς, καὶ εἰσοχὰς, ὥστ' ἐν αἷς μὲν ἀπολαμβάνεσθαι τὸ σύμπαν ἢ τὸ πλέον ὕδωρ, ἀποκρύπτον τὴν ὑφ' αὐτῷ γῆν, ἐν αἷς δ' ἐξέχειν τὴν γῆν, ἀποκρύπτουσαν ὑφ' ἑαυτῇ τὸ ὕδωρ, πλὴν ὅσον χρήσιμον τῷ ἀνθρωπείῳ γένει, καὶ τοῖς περὶ αὐτὸ ζώοις καὶ φυτοῖς.

Hoc providentiæ opus appellat, non naturæ. Providentiam intelligit extraordinariam : ordinaria enim eadem eſt cum lege & ordine naturæ. Ipſiſſimam, ut vides, inſiſtit viam hic Author, quâ præivit Moſes. Nihil habet mali hæc explicatio : peccat tantùm in regulam Philoſophorum, *Non recedendum eſſe à Naturâ, ſine neceſſitate.* Nulla enim eſt neceſſitas, vel terras elevandi, vel aquas in foſſas & ſcrobes deducendi, ad extruendum primum orbem habitabilem. Prout alibi à nobis oſtenſum eſt. Sed ob alias cauſas, quas ſæpiùs indicavimus, neceſſum fuit Moſi, ad immediatum imperium Numinis, nutumque Providentiæ, ſui mundi partes, totumque apparatum, diſponere. *Theor. l. 1. c. 5.*

Hæc ex *Strabone* obiter perſtrinxi, ut oſtenderem Coſmopœïam Moſaicam non eſſe fabulam Ægyptiacam, quod voluit *Simplicius* : Sed methodo ſibi propriâ concinnatam. Hanc poſtea imitati ſunt alii, parciùs vel pleniùs : Et quod nobis refertur à *Suidâ*, de Coſmopœïa *Hetruſcâ*, ab Hexaëmero noſtro, paucis mutatis, tranſcriptum credo. Erat quidem pervetuſta Hetruſcorum philoſophia, omni Græcanicâ, ni fallor, antiquior : ſed miſcentur non raró cum recentioribus, & interpolantur, veterum dogmata ; id quod in illo centone *Suidæ* ſæpiùs accidit. *Voc.* Τυῤῥηνία.

Denique R. Moſes Maimonides crepat multoties ſuos *Zabios* vel *Zabiiſtas* : quos non Moſe tantùm, ſed Abrahamo etiam antiquiores habet ; Et in eorum

libris

libris ait reperiri multa de *Adamo, de Serpente, de Arbore Scientiæ boni & mali, de veſtimentis primis.* Quæ tamen à Judæis ſurrepta, mavult ſupponere, quàm iis data: ſed pro fabulis habenda utcunque, ſi literaliter accipiantur. Audi ipſius verba, *Id verò quod narrant,* nempe Zabaiſtarum Libri, *de Adamo primo, de Serpente, de Arbore Scientiæ boni & mali, de veſtimentis, quod antea non in uſu fuerint, Cave, ne intellectum tuum abripiat, & exiſtimes illa verè Adamo, vel alii contigiſſe. Illa enim reverà nunquam fuerunt in rerum naturâ. Verùm ſi leviter tantùm & ſuperficialiter rem conſideres, deprehendes quod falſa ſint ea omnia quæ in hâc fabulâ narrantur, & conficta ab illis, poſteaquam Lex noſtra gentibus innotuit, & hiſtoriam operis* BERESCHITH, h.e. *Creationis, audiverunt. Tunc enim illi ſtatim omnia ſecundum ſenſum literalem acceperunt, & fabulas illas effixerunt.* Narrationes de Adamo, de Serpente, de Arbore Scientiæ, de Tunicis pelliceis, pro fabulis habere videtur, ſi ſenſum tantùm literalem attendas. Ut cùm Deus dicitur, ſub auram veſpertinam deſcendiſſe in Hortum ad deambulandum. Quaſi Deus, more hominum langueret nimio æſtu, adeoque in frigidulis arborum opacarum umbris, ut auram captaret, deambulare conſueſceret. Hujuſmodi ſermones crudos ad vim literæ nollet exigendos eſſe Maimonides: utì nec *Aquas ſupercæleſtes,* aliæque in primo capite, quæ ad literam alligata, abſurda appellat. In his à viro docto non diſſentio, ſed quoad Zabios ſuos, eorumque antiquitatem, cum de iſtâc gente tantillum

Mor. Nev. pars 3. c. 29.

Si enim ſumatur (Aqua illa ſupercœleſtis) *ſecundum ſenſum literalem, & craſſo ſenſu, tum erit omninò Non-Ens: nam nullum eſt corpus inter nos & cœlos inferiores niſi Elementa; neque ſunt Aquæ ſuper aërem: multò minus cogitari poteſt, quod Expanſum, & id quod ſupra illud eſt, ſint ſupra cœlos. Proinde hoc pacto res longè eſſet difficilior & abſurdior quàm ut poſſet apprehendi.* Pars 2. c. 30. m. p. 278.

tillum superfit apud alios authores, nihil dicendum habeo.

Denique disceptari solet, an Traditione acceperit à quocunque, has suas Origines, Moses, vel ipse primus instituerit. Non video quo pacto hoc possit certò definiri: sed multò verisimilius mihi videtur, hanc Cosmopœïam, sive institutionem elementarem in Naturalibus: perinde ac suam Legem, sive institutionem elementarem in Moralibus, Mosi primùm datam vel excogitatam fuisse: nec istiusmodi quicquam à quavis gente antea receptum, à quovis philosopho aut Legislatore constitutum. Sed de dubiis & objectionibus satis.

C A P. Ult.

Quæ prætereà consideranda sint, tam rerum momenta, quàm authorum testimonia, ut in hâc causâ æquum judicium feramus.

QUÆ liberiùs dicta sunt, ex amore veritatis, in originibus Mosaicis explicandis, ne quis malè capiat: aut ad conflandam authori invidiam iis abutatur: oratos velim æquos rerum æstimatores, ut hæc pauca capita, aliàs satis nota, paulisper mecum recolant & recolligant. Primò, Sapientum Orientalium

talium usum & stylum. Secundò, populi Israëlitici, quo tempore hæc scripta sunt, mediocre tardumve ingenium. Tertiò, quæ viri docti de his rebus anteà commentati sunt. Quartò, quid Deo dignum aut indignum: & qualiter cogitandum est de Summo Numine.

Quoad primum, notissimum est, Priscos Sapientes & Philosophos veritatem rarò nudam & apertam, exhibuisse: sed variis modis velatam, aut depictam: per symbola, Hieroglyphica, allegorias, typos, fabulas, parabolas, sermones populares, aliasque imagines. Hoc, ut satis vulgatum in genere, prætereo. Sed illam doctrinam duplicem, popularem & arcanam, quibus usi sunt sapientiæ veteres magistri, in discipulis suis erudiendis, quanquam sæpius ipsius meminerim in præcedentibus, non abs re erit paucis recolere. Pro ratione hujus instituti, discipulos suos in duas pluresve classes distribuere solebant, rudiores & magis instructos; Atque etiam sua scripta in ἐξωτερικὰ & ἀκροαματικά: Hæc, accurata erant ad veritatis normam, Illa, ad captum populi accommodata. Id notavit in Moralibus, *Cicero*: his verbis, *De summo autem Bono, quià duo genera librorum sunt, unum populariter scriptum, quod ἐξωτερικὸν appellabant: alterum limatius, quod in commentariis reliquerant: non semper idem dicere videntur.* Ità Author Libri *de Mundo*, ait, sibi necessarium fuisse, ratione sui argumenti, de causâ primâ agere, εἰ καὶ μὴ δι' ἀκριβείας, ἀλλ' οὖν γε ὡς εἰς τυπώδη μάθησιν. *Si minùs accuratè, tamen ad vulgarem institutionem, vel crassioris doctrinæ formulam.* Non immeritò distinxit *Varro*, Triplicem Theologiam apud veteres, *Fabulosam*, *Civilem*,

L. 5. de Fin. bon. sec. 5.

Cap. 6. princ.

August. de C. D. l. 4. c. 31.

vilem, *Philosophicam*. Philosophica inutilis erat populo: Fabulosa, noxia: quare mediam instituerunt, πρὸς τ' εἰς τὰς νόμους κ' τὸ συμφέρον, χρῆσιν: ut inquit *Aristoteles*. In usum commodumque populi & vitæ humanæ. Rectè dixit *Plato*, Τὸν μὲν ποιητὴν κ' πατέρα τᾶ δὲ τᾶ παντὸς εὑρεῖν τε ἔργον, κ' εὑρόντα εἰς πάντας ἀδύνατον λέγειν· *Universi opificem patremque invenire, difficile est: ad vulgus explicare impossibile.* Quod etiam de operibus Dei, verum est. *Metaphy. l. 14. c. 8. fine.* *In Tim.*

Sed ut redeamus ad Discipulorum classes & partitionem: id quod in scholâ Pythagoræ notissimum erat. Novitiis suis, aliis bienne, aliis quinquenne silentium indixit: quos ideò ἀκουστικὰς vel ἀκουσματικὰς appellari voluit. Duo erant pariter philosophiæ genera, formæ, aut modi: quorum alterum provectioribus, & clarioris ingenii viris, μαθηματικοῖς dictis: alterum tyronibus, aut tardioribus, propositum. Ita facilè credo utrumque mundi systema, vulgare & mathematicum, docuisse scholam Pythagoræ: Hoc inter Mystas: Illud, inter rudiores. Constat enim Pythagoram in mundi nostri medio Solem statuisse: & tamen apud Jamblicum, & Laërtium, in vitâ Pythagoræ, quædam sunt quæ planè redolent vulgarem hypothesin: Et quod factum est in tradendâ mundi formâ, in ejusdem origine, itidem fieri potuit; duplicemque eâ de re constitui hypothesin, Philosophicam & vulgarem: Hâc populo exhibendâ, illâ sapientibus reservatâ. *Vid. Jamb. de vit. Pyth. c. 17, & 18.* *Cap. 6.*

Aiunt Judæi Doctores, *Legem loqui linguâ filiorum hominum*: stylo, notitiisque vulgaribus. Sed habuisse præterea suam Cabalam Mosem, vel doctrinam arcanam: quam seorsim sapientibus & cordatis impertivit. Fuerit olim, necne, hujusmodi Cabala Hebræa, veræ & genuinæ scientiæ thesaurus, non

certò novi. Sed moris fuisse priscis sapientibus, aliud in Adytis, aliud in propatulo, docere, extra dubium est. Idque ne suas margaritas, secundum dictum proverbiale, porcis projicerent.

Neque hoc prorsus alienum erat à scholâ Christianâ: ubi, discretis Catechumenis ab Illuminatis, non ad eadem sacra aut mysteria, cum his illos admittebant. Pariter in ratione doctrinæ, Infantes
1 Cor. 3.2. lacte, Adultos cibo solidiori, nutriebant Apostoli. Denique Christus ipse multa celavit discipulos suos,
Joh. 16.12. propter eorum imbecillitatem. *Adhuc*, inquit, *multa vobis dicenda habeo, sed quæ ferre non potestis hoc tempore.* Boni Magistri aut Mystagogi est, non quæque subitò & promiscuè ingerere, sed pro tempore & captu discipulorum, nunc hæc, nunc illa, paratis animis infundere. Hæc ad propositum nostrum & vindicias Mosis, facilè accommodantur: Sed de Mose plura in sequentibus. Nunc ad secundum monitum transeamus.

Secundò, populi Israelitici, quo tempore suas Origines, suasque Leges, scripsit Moses, tardum & rude ingenium considerare oportet. Ex Hebræorum legibus & œconomiâ Mosaicâ judicare licet, crassam hebetemque fuisse populi istius indolem: neque rebus naturalibus contemplandis, aut divinis percipiendis, idoneam. Tot ritibus externis, tot ceremoniis infrugiferis, tot minutiis & observatiunculis, viros philosophos, aut cœlestium dociles, nequaquam oneràsset sapientissimus Legislator. Nihil intellectuale, aut à sensibus abstractum, neque propriarum Animarum immortalitatem, suis institutis & religioni intexuit; pariterque in præmiis & pœnis, ad legem corroborandam propositis, nihil pollicitus aut minatus est ultra hujus vitæ terminos, atque bona

aut

aut mala temporalia; Idque non ob suam, sed populi istius ignorantiam, & animorum, ut ità dicam, crassitudinem;

Neque hæc dico in gentis opprobrium: procul absit: sed ex Judæorum ore excipio; Ità Manasses ben Israel, *Si multa in lege istâ*, de Mosaicâ loquitur, *mentio futuræ vitæ, facta fuisset, ridicula ea populo visa fuisset.* Neque aliter R. Moses Maimonides, qui hoc argumentum fusiùs tractat, *cap.* 33. *&* 34. lectu dignissimis. Quod si sub hâc pædagogiâ & rudimentis elementaribus, ut verbis Apostoli utar, instituendus erat populus, ad mores animosque formandos: tanto magis à Theoriis philosophicis, tunc temporis, abstinendum erat. Si vitæ futuræ & immortalitatis, quas, ut sciant, magni interest omnium, non ausus est Moses aperire fontes, ne suis esset fastidio aut contemptui; Quanto minùs decuisset virum sapientem, ob dogmata physiologica, neutiquam necessaria, & quæ pariter fastidîsset populus, se atque leges suas iisdem incommodis aut periculis exponere.

De Resur. c. 13.

Mor. Nev. pars 1.

Gal. 3. 24. *&* 4. 9.

Sed hodierni homines æquum esse censent, Mundum illicò nasci senem: neque illarum affinem esse rerum, quas fert naturæ novitas aut infantia. Sunt autem *ut hominum, ità & populorum, ætates:* ut inquit Scriptor Romanus. Ac ut aliorum omnium, suo modo, & pro ratione temporis: ita, præ cæteris, hujusce populi, inculta & semibarbara erat conditio. Utpote quibus, plusquam quadringentorum annorum servitus, non solùm mores & disciplinam, sed tantùm non ipsam humanitatem exuerat. Dicam, sed absque invidiâ, erat colluvies quædam hominum: Cœtus mancipiorum, ex ergastulis Ægyptiacis nudius tertiùs eductorum. Qui nullas artes, præter

Flor.

lateritiam:

lateritiam: nullas literas, nullum animi cultum, possidebant. Neque hoc tantùm, sed dedocendi erant multa, quæ in gente Idololatricâ imbiberant! Judicium igitur, fidemque vestram, appello, si in hanc turbam subitò effundenda essent naturæ mysteria, & quæ de rerum principiis, ortuque Universi, disceptantur adhuc inter eruditos, Theoremata.

Tertiò notandum, Qui hoc argumentum tractârunt, tam inter Judæos Doctores, quàm Christianos, multi, in originibus Mosaicis explicandis, à literâ discedendum esse, non diffitentur. Quoad Judæos, Authores Cabalisticos prætereo, qui verba scripta vel nihili faciunt, vel nimii; nimii putà, cum ex eorum literis, syllabis, & numeris, sensus mysticos, tenui acu, exculpunt. Mitto etiam Philonem Judæum, quòd allegoriis totus scateat. Sed R. Mosi *Mor. Nev.* Ægyptio nihil imputandum habeo, quo minus sit testis idoneus. Ille autem sæpiùs in exercitationibus suis circa sacram Scripturam, monet probatque, non ubiq; inhærendum esse sensui literali: maximè verò in opere *Bereschith*, sive in historiâ creationis. Præter Authoris præfationem, consule, si placet, *partis primæ capita* 17. 33. *&* 34. Dein, *partis secundæ cap.* 30. Libet unum atque alterum dictum, præter ea quæ adduximus in præcedente capite, hìc annectere. Prope finem capitis 29. *part.* 2. duas attexit propopositiones, quarum hæc est prima: *Non omnia secundum literam intelligenda & accipienda esse, quæ dicuntur in opere Berescith seu creationis, sicut vulgus hominum existimat.* Dein hanc regulam pluribus explicat & confirmat. *Nàm aliàs*, inquit, *non præcepissent Sapientes illa occultari, neque tantâ curâ in iis abscondendis & parabolis involvendis usi fuissent: neque etiam tam studiosè prohibuissent, ne de iis sermo fieret coram*

imperitâ

imperitâ plebe. Sensus enim illorum literales vel gignunt pravas cogitationes, imaginationes, & opiniones, de naturâ Dei Opt.Max. vel certè fundamenta legis evertunt, hæresinque aliquam introducunt. Ideóque non sunt in imaginatione vel cogitatione solùm consideranda, & sine artium aliarum literalium cognitione; Neque, sicut concionatores & commentatores arbitrantur, res comparata est: qui existimant cognitionem explicationis vocabulorum magnam esse scientiam, summamque perfectionem, si multis verbis & longo sermone explicentur. Verùm consideranda & intelligenda sunt secundum veritatem intellectûs, post adeptam in scientiis demonstrativis, & mysteriorum propheticorum congnitionem, perfectionem.

Non dissimilis sermo est in *capite* 33.*partis primæ*, in hæc verba, versus principium. *Et hæc quoque causa est; propter quam Lex loquitur Linguâ filiorum hominum; sicut exposuimus: quià hæc ratio commoda & facilis est, ut ab eâ incipiant & discant pueri, mulieres, & communis plebs: in quorum viribus non est, res secundum veritatem ipsarum apprehendere. Quamobrem etiam hoc modo sufficienter ipsis traditum est de omnibus quæ credenda sunt, & de omni conceptione quæ dirigere potest intellectum ad cognoscendum, quòd Deus sit & existat, quamvis non ad veritatem quidditatis ejus. Si verò quis fuerit perfectior & sublimioris ingenii, ut cognita habeat secreta Legis: sive ea ab alio didicerit, sive à seipso, ut ab uno ad alterum fuerit incitatus, is ad eum gradum pertinget ut sententias illas veras ac reales credat per vias fidei veræ; nempe vel per demonstrationem in iis, de quibus demonstratio haberi potest; vel per alia argumenta firma & solida, in iis, in quibus fieri id potest, atque ità formaliter cognoscet & intelliget veritatem & substantiam earum rerum, quæ ipsi sunt*

per

per ſimilitudines & parabolas traditæ. Monet, ut vides, Doctor Hebræus, non ſemper terminandas eſſe cogitationes in cortice Scriptorum Moſaicorum (*Legis* enim nomine omnia Moſaica comprehendunt Judæi) quæ ad uſum populi & promiſcuæ multitudinis adaptantur. Sed quid feret rerum natura, Quid ſevera demonſtratio: Quis denique ſcopus authoris: ante latam ſententiam, attendendum.

In eundem ſenſum accipio verba *Flavii Joſephi,* in ſuo proœmio ad *Archæologias Judaicas*; Quæ commentatus eſt Moſes, inquit, in prolegomenis ſuæ Legis, de Deo, & mundo condendo, eo conſilio dicta eſſe, ut pietatem in animos ſui populi inſtillaret: Et ex iis nonnulla velo obduxit, alià diſertè explicuit, pro ratione argumenti. Τὰ μὲν αἰνιττομένου τοῦ νομοθέτου ἀξίως, τὰ δὲ ἀλληγοροῦντος μετὰ σεμνότητος· ὅσα δ᾽ ἐξ εὐθείας λέγεσθαι συνέφερεν, ταῦτα ῥητῶς ἐμφανίζοντος. Τοῖς μέντοι βουλομένοις καὶ τὰς αἰτίας ἑκάστου σκοπεῖν, πολλὴ γένοιτ᾽ ἂν ἡ θεωρία. *Quædam Legiſlator ænigmaticè ſignificavit, pro rei dignitate: Quædam per Allegorias, ſed honeſtè & verecundè. Denique quæ ad literam exprimere convênit, ea nudè & ſine ambagibus enarravit. Horum autem ſingulorum cauſas ſiquis vellet expendere, longa oriretur Theoria, vel ſpeculatio.*

Præterea, *Ariſtobulus,* Hebræus & philoſophus, in Commentariis explanationum in Moſem, ad Regem Ptolomæum conſcriptis: datâ occaſione ab Anthropopathiis Biblicis, de ſtylo & ſcriptis Moſaicis in genere, hæc habet. Πολλαχῶς γὰρ ὃ βούλεται λέγειν ὁ Νομοθέτης ἡμῶν Μωσῆς ἐφ᾽ ἑτέρων πραγμάτων λόγους ποιούμενος, λέγω δὲ τῶν κατὰ τὴν ἐπιφάνειαν, φυσικὰς διαθέσεις ἀπαγγέλλει, καὶ μεγάλων πραγμάτων κατασκευάς. Οἷς μὲν οὖν πάρεστι τὸ καλῶς νοεῖν, θαυμά-

ζουσι

ζουσι τὴν περὶ αὐτὸν σοφίαν, καὶ τὸ θεῖον πνεῦμα, καθ' ὃ καὶ προφήτης ἀνακεκήρυκται.----- Τοῖς δὲ μὴ μετέχουσι δυνάμεως καὶ συνέσεως, ἀλλὰ τῷ γραπτῷ μόνον προσκειμένοις, οὐ φαίνεται μεγαλεῖόν τι διασαφῶν. Quæ ità reddidit interpres; *Solet enim Moses, Legislator noster, animi sensa multimodis exprimere; dum rerum aliarum, quatenùs in sensum cadunt, voces ac nomina mutuatus, naturales quasdam affectiones, magnarumque rerum molitiones, commemorat. Et quidem, quorum acrior intelligendi vis est, ii, cùm sapientiam hominis singularem, tùm divinum illum Spiritum, cujus afflatu Prophetæ nomen & famam assecutus est, magnoperè admirantur. At quibus facultas & ingenium angustius est, ii, dùm ad unicum Scripturæ corticem adhærescunt, nihil augusti admodùm, aut excellentis, ab eo narrari arbitrantur.*

Hæc habes apud Eusebium, qui, in fine capitis, suam adjungit sententiam, non utique dissimilem: his verbis, Ἐπεὶ δὲ διεληλύθαμεν τά τε τῶν ἱερῶν νόμων παραγγέλματα, τόν τε τρόπον τῆς ἀλληγορουμένης παρ' αὐτοῖς ἰδέας, ἑξῆς ἂν εἴη, καὶ τόδε ἐπισημήνασθαι, ὡς τὸ πᾶν Ἰουδαίων ἔθνος εἰς δύο τμήματα διῄρηται· καὶ τὴν μὲν πληθὺν, ταῖς τῶν νόμων κατὰ τὴν ῥητὴν διάνοιαν παραγγελμέναις ὑποθήκαις ὑπῆγε· τὸ δ' ἕτερον τῶν ἐν ἕξει τάγμα, ταύτης μὲν ἠφίει, θειοτέρᾳ δέ τινι καὶ τοὺς πολλοὺς ἐπαναβεβηκυίᾳ φιλοσοφίᾳ προσέχειν ἠξίου, θεωρίᾳ τε τῶν ἐν τοῖς νόμοις κατὰ διάνοιαν σημαινομένων. *Nunc verò quoniam & sacrarum legum mandata, & ipsorum allegoriis inclusum sensum expressimus; operæ pretium deinceps fuerit, illud etiam animadvertere: Gentem hanc Judæorum universam duas in partes sectam ac divisam fuisse. Nam multitudinem quidem, ritibus illis omnibus, quomodo legum ipsarum verbis concepti erant, obstrictam Moses teneri jussit: at cæteros quorum mens* (*Præp. Ev. l. 8. c. 10.*)

 esset

esset virtusque constantior, cùm eo cortice liberatos esse, tùm ad diviniorem aliquam, & hominum vulgo superiorem philosophiam assuescere, atque in altiorem Legum sententiam mentis oculo penetrare voluit.

L. 11. c. 7. p. m. 822. His adde quæ habet inferiùs idem Author, de modo tractandi res philosophicas utriusque mundi apud Judæos. Διχῆ δὲ καὶ περὶ τούτων διαστειλάμενοι λόγον, τὸν μὲν τῶν αἰσθητῶν, οὐκ εἰς ἄκρον ᾤοντο δεῖν εἰς πολλοὺς ἐκφέρειν, οὐδέ γε τὰς αἰτίας τῆς φύσεως αὐτῶν τὸ δημῶδες πλῆθος ἐκδιδάσκειν, πλὴν ὅσον εἰδέναι, ὅτι τε μὴ ἀπηυτομάτισται τὸ πᾶν, μηδ' εἰκῇ καὶ ὡς ἔτυχεν, ἐξ ἀλόγου φορᾶς ὑφέστηκε· ἄγεται δ' ὑφ' ἡνιόχῳ Θεοῦ λόγῳ, καὶ δυνάμει σοφίας ἀῤῥήτου διακυβερνᾶται, &c. *Cæterùm illi, cùm hujus tractationis duo capita statuerent, alterum illud, quod res sensibus objectas complectitur, non subtiliter & enucleatè vulgò explicandum, nec singularum naturæ causas plebeiæ multitudini aperiendas, putaverunt, nisi quantum necesse erat, ut omnes intelligerent, universum hoc, neque per sese, nec casu ac temerè, fortuito quodam impetu extitisse: at summi moderatoris Dei ratione, & ineffabilis sapientiæ numine, gubernari,*&c. In hunc modum de mundo naturali philosophatus est Moses, ut expediebat populo, ad pietatem, non ad scientiarum studia. Plura sunt in hoc authore loca his cognata, sed ab Eusebio ad alios Patres Christianos dilabamur.

Quotquot è Patribus Paradisum sensibilem & Corporeum non recepêre, eo ipso, quasi altâ voce, pronunciant, non adhærendum esse literæ & cortici Narrationis Mosaicæ. In hoc autem censu & sententiâ non pauci fuere, præter Origenem & Origenistas. Nota est tripartitio opinionum apud veteres, circa Paradisum: quam refert Sanctus *Augustinus*. Allii intelligibilem tantùm: Alii tantùm sensibilem

Gen. ad lit. l. 8, init.

ſibilem & terrenum: Alii denique utriuſque generis Paradiſum, ſtatuerunt. Hoc ad anguſtiores adhuc terminos reduxit S. *Ambroſius*: nam, interrogatus *In Enarr.* à Sabino per literas, quid de Paradiſo ſentiret, re- *ad Sabin.* ſpondit, ſe de eâ re librum integrum ſcripſiſſe, & commemoratis aliorum ſententiis, in eo convenire omnes dicit, quod *Spiritualis* ſit. Denique *Anaſtaſius Sionita* in Hexaëmeron, authores enumerat non *BB. PP. tom.6. m.p. 663.* paucos, qui, ante ſua tempora, Paradiſum allegoricè interpretati ſunt. Sed his non immoramur. Id tantùm notatum velim, non iras aut inimicitias excitâſſe hæc opinionum diſcrimina circa Paradiſum: quandoquidem, ut monuit S. *Auguſtinus*, il- *De Grat. Chriſti contra Pelag. c.23.* læsâ fide & bonis moribus: ideoque illæsâ amicitiâ, circa Paradiſum variè opinamur. Sed pergamus ad alios.

Cùm Chriſtianis objeciſſet Celſus, eorum oracula eſſe nimis obſcura & dubia, rectè reſpondet Origenes, in iis quæ ſpectant ad mores emendandos & utilitatem communem, adeóque ad omne genûs homines, nihil eſſe dubii in Scriptis Sacris: quæ verò ſunt altioris ſtudii & non vulgaris usûs, ea plerumque, variis ſermonis umbris, præterquam ſapientibus, occultari. Οἱ μὲν οὖν προφῆται ὅσα ἦν αὐτόθεν νοηθῆναι τοῖς ἀκούουσι χρήσιμα, καὶ συμβαλλόμενα τῇ τῶν ἠθῶν ἐπανορθώσει, χωρὶς πάσης ἐπικρύψεως, κατὰ τὸ βούλημα, τοῦ θεοῦ, εἰρήκασιν· ὅσα δὲ μυστικώτερα ἦν, καὶ ἐποπτικώτερα, καὶ ἐχόμενα θεωρίας τῆς ὑπὲρ τὴν πάνδημον ἀκοήν, ταῦτα δι' αἰνιγμάτων καὶ ἀλληγοριῶν, καὶ τῶν καλουμένων σκοτεινῶν λόγων, καὶ τῶν ὀνομαζομένων παραβολῶν ἢ παροιμιῶν, ἀπεφήναντο. *Prophetæ igitur quæcunque auditoribus utilia cognitu jam inde eſſe poterant, & moribus emendandis apta, ſine ullis involucris, Deo ſic volente prolocuti ſunt. Quæcunque verò abſtruſiora*

Xx 2 *erant,*

erant, & iis tantùm tradi digna, quibus intima patebant mysteria: quæque Theoriam aliquam vel speculationem, supra captum vulgarem, continebant: Hæc per obscuros sermones, per ænigmata & allegorias, per parabolas & paræmias explicárunt.

L. 2. ad 4. object. Ut Origenes Celso, ita ferè *Cyrillus* respondet *Juliano*: comparanti scilicet & præferenti, Cosmopœïam Platonicam Mosaicæ: nempe quod Mosaica vulgaris esset, & Deo parùm digna. Hæc nobis exprobranti, respondet Cyrillus: Ὁ θεσπέσιος Μωσῆς οὐ προὔθετο φυσιολογεῖν ἰσχνῶς, ἤγουν φάναι τι περὶ τῶν λεγομένων πρώτων ἀρχῶν, ἢ τῶν ἐξ αὐτῶν στοιχείων· περιεργότερα γὰρ οἶμαι ταῦτα καὶ ταῖς τινῶν διανοίαις οὐχ ἁλώσιμα, σκοπὸς δὲ γέγονεν αὐτῷ, τοὺς τῶν τηνικάδε νοῦν, τοῖς τῆς ἀληθείας ἐπιστῆσαι δόγμασι. Πεπλάνηντο γὰρ καὶ τὸ δοκοῦν ἕκαστος προσκυνοῦντες ἡλίσκοντο, καὶ τὸν ἕνα καὶ φύσει θεὸν ἐξ ἀμαθίας τῆς ἄγαν ἠγνοηκότες, λελατρεύκασι τῇ κτίσει. Καὶ οἱ μὲν θεὸν ἐπεγράφοντο τὸν οὐρανόν, ἕτεροι δὲ τὸν ἡλίου κύκλον· εἰσὶ δὲ οἱ καὶ σελήνη, καὶ ἄστροις, καὶ γῇ, καὶ φυτοῖς, καὶ τῇ τῶν ὑδάτων φύσει, πτηνοῖς τε καὶ ζώοις ἀλόγοις, τὴν τῆς ἀνωτάτω φύσεως δόξαν ἀπονέμειν ἐσπούδαζον. Καθιγμένων δὴ τῶν πραγμάτων εἰς τοῦτο αὐτοῖς, καὶ τῆς οὕτω δεινῆς ἀρρωστίας κατανεμηθείσης ἅπαντας τοὺς ἐπὶ τῆς γῆς, ἐπίκουρος ἦν ὁ Μωσῆς, καὶ τῶν καλλίστων ἅπασι μαθημάτων εἰσηγητὴς ἀνεδείκνυτο, εἷς μὲν ὅτι κατὰ φύσιν ἐστὶν ὁ τῶν ὅλων δημιουργὸς διαρρήδην ἀνακεκραγώς, ἀφιστὰς δὲ τῶν ἄλλων αἳ καὶ δι' αὐτοῦ παρήχθη πρὸς τὸ εἶναί τε καὶ ὑπάρχειν ὅλως. Χρειωδέστατα τοίνυν, καὶ μάλα σοφῶς τὸ πολὺ λίαν ἰσχνομυθεῖν παρελάσας, ἐπὶ τὸν τῶν ἀναγκαιοτέρων κεχώρηκε λόγον. *Divino Mosi non propositum erat subtiliter philosophari, nec de primis principiis, aut inde natis elementis disserere. Nam curiosiora hæc sunt, nec ab omnibus capi possunt. Scopus autem ejus erat, animos hominum istius temporis ad vera dogmata*

mata adducere. Errantes enim, & adorantes ſinguli quod cuique videbatur, oculis capti erant: atque unum, verè & naturâ, Deum, ob nimiam ruditatem ignorantes, colebant creaturam. Et alii quidem Cœlo, alii Solis circulo, Deorum titulos inſcripsêre. Erant autem, qui Lunæ & Stellis & Terræ, ac plantis, & aquarum naturæ, volatilibus & animalibus brutis, ſupremæ naturæ gloriam attribuere ſtudebant. Cùm igitur res eorum eò perveniſſent, & tam gravis morbus omnes qui ſuper terram erant, depaſceret, adeſt Moſes opitulator, optimarum doctrinarum author & inſtitutor, qui clamavit voce clarâ, VNVM ESSE RERVM OMNIVM CONDITOREM, ſecundum naturæ ordinem: Eumque diſtinxit ab aliis omnibus, quæ ipſius vi extitêre, & in univerſum ſubſiſtunt, propterea utiliſſimè & ſapientiſſimè, miſſis minutiis & ſubtilitatibus, ad ea quæ magis neceſſaria erant, ſermonem vertit. His longiuſculis licet, non poſſum non adjungere quæ infra ſubdit, Πῶς οὐκ ἂν ἀγάσαιτο τις τῆς Μωσαϊκῆς εὐτεχνίας. τὸ ἀκριβὲς, περίεργον μὲν, ἢ βαθὺ, καὶ οὐκ εὐπαράδεκτον, τοῖς τηνικάδε λαλοῦσιν οὐδὲν, ἐκεῖνα δὲ μᾶλλον τὰ δι᾽ ὧν ᾤετο δύνασθαι μεταφοιτᾶν αὐτοὺς ἐπὶ τὸ ἔχον ὀρθῶς, καὶ ἀπευθύνειν εἰδὸς εἰς ἀμώμητον δόξαν, τῆς ἐπί γε φημὶ τῷ πάντων κρατοῦντι θεῷ, &c. Omnia nempe ſupervacaneæ ſedulitatis omiſit Moſes quò ad bonos mores, ſummumque Deum, ſuos homines rectà perduceret.

In adminiſtrandâ Mundi republicâ, Deus, pro ratione temporum & populorum, mutat vices, diverſis utitur inſtitutis & diſciplinâ, quò ſaluti omnium maximè proſpiciat. Συμμετρα ταῖς ἡλικίαις προσφέρει παιδεύματα ὁ θεός· inquit *Theodoretus*. *Hær. fab. l. 5. c. 11.*

Quod

Quod ab aliis non minùs obſervatum eſt; Ita *Chryſoſtomus*, Ὁ Θεὸς ὢν ἄτρεπτος καὶ ἀναλλοίωτος, ἁρμόζεται πρὸς τὴν ἀσθένειαν ἀνθρωπίνην. Λαλεῖ ὁ Θεὸς, καὶ νομοθετεῖ πολλάκις, οὐχ ὡς αὐτὸς δύναται, ἀλλ' ὡς ἡμεῖς ἀκούειν δυνάμεθα. *Deus in ſeipſo immotus & immutabilis, ſeſe attemperat ad imbecillitatem humanam. Sæpe loquitur Deus, & leges conſtituit, non ut ipſe poteſt, ſed ut nos capere valemus.* Verum inutile, tacendum: noxium, diſſimulandum. Atque Boni, aut Optimi, ſemper habenda eſt ratio.

Denique, ut plura ſimul comprehendam, ſecundum doctrinam Patrum multa in ſacris literis dicta aut facta ſunt κατ' οἰκονομίαν vel οἰκονομικῶς, ut loqui amant. Ità ſæpius explicare ſolent quædam duriuſcula, & à nudâ veritate aliena, quaſi *diſpenſativè* dicta, vel per modum accommodationis ad utile aliquod propoſitum: cùm res, de quâ agitur, ità poſtulat. Hoc genus explicationum ad varios caſus adaptant Patres: Ita cùm Chriſtus ait ſe ignorare *diem Judicii*, id dictum aiunt οἰκονομικῶς. Οἰκονομεῖ γὰρ Χριστὸς, inquit Cyrillus Alex. μὴ εἰδέναι λέγων τὴν ὥραν ἐκείνην, καὶ μὴ ἀληθῶς ἀγνοεῖ. *Diſpenſatione quâdam utitur Chriſtus, neſcire ſe dicens horam illam cùm reverà non ignoret.* Neque aliter Photius, *Epiſt.*228. de eodem ſermone Chriſti, Τὸ μὴ βέλεσθαι τοῖς μαθηταῖς εἰπεῖν, ἅπερ αὐτοῖς οὐκ ἦν τέως συμφέρον μαθεῖν, οὐδὲ τοῦτο τῆς φιλανθρώπου προνοίας ἡ μέθοδος παραιτεῖται· μεθοδεύοιτο δ' ἂν, ἐξ οἰκονομίας σχηματιζομένη τὴν ἄγνοιαν. *Noluiſſe eum diſcipulis dicere, quæ iis ſcitu nondùm erant utilia, ne hæc quidem methodus à benignâ providentiâ Dei erga homines abhorret. Artificiosè egit, per diſpenſationem præ ſe ferens & prætexens ignorantiam.* Denique Sanctus *Baſilius* de eâdem re eandem ſimilémve habet explicationem. Διὰ σὲ, τὴν ὥραν καὶ τὴν ἡμέραν

Theſaur. λογ. 22. ſub fine.

*Epiſt.*141.

ἡμέραν τῆς κρίσεως ἀγνοεῖ, καί τοι οὐδὲν ἐλάνθανε τὴν ὄντως σοφίαν ----ἀλλὰ τοῦτο οἰκονομεῖ διὰ τὴν σὴν ἀσθένειαν, ἵνα μήτε τῷ στενῷ τῆς προθεσμίας οἱ ἁμαρτήσαντες τῇ ἀθυμίᾳ καταπέσωσιν, ὡς οὐκ ἀπολελειμμένου καιροῦ μετανοίας, μήδ' οὖν πάλιν οἱ πολεμοῦντες μακρὰν τῇ ἀντικειμένῃ δυνάμει διὰ τὸ μῆκος τοῦ χρόνου λειποτακτήσωσιν. Ἑκατέρους τοίνυν διὰ τῆς προσποιητικῆς ἀγνοίας οἰκονομεῖ. *Propter te, horam & diem Judicii ignorat, quanquam nihil latuit veram illam Sapientiam. Verùm id ità dispensat Christus propter tuam infirmitatem: ne, vel ii qui deliquerunt, per angustiam præscripti temporis adigantur ad desperationem, velut non relicto resipiscentiæ tempore: vel rursùs ii, qui in militiâ Christianâ decertant, per temporis prolixitatem, ad deserendam aciem impellantur, si viderint sibi bellum fore diuturnum cum adversâ potestate; itaque utrisque per simulatam ignorantiam consulit.*

Quod si mentem suam, ipsamque veritatem, dissimulabat Christus, κατ' οἰκονομίαν, ut aiunt: Quidni Mosi etiam licuerit, in mundo condendo, à veritate physicâ recedere, aliâque uti œconomiâ, ad instruendum populum magis idoneâ? Ex. gr. Si cum Sancto Augustino supponamus, Mundum reverà creatum fuisse puncto temporis indivisibili: & partitionem operis in sex dies factam esse οἰκονομικῶς quò meliùs & distinctiùs à populo caperetur. Quid mali aut criminis haberet hic rerum ordo, aut scribendi ratio? Vel si, ex alterâ parte, cum philosophis supponamus, Formationem Telluris ex Chao, fuisse opus diuturnum, per multiplices processus & mutationes deductum, hoc autem contraxisse Mosem ad spatium sex dierum, idque, ordine ad usum populi magis accommodato: Hoc, inquam, si fecerit Moses, non veniam tantùm, sed etiam laudem meruisse

ruisse mihi videtur. De suo *Gnostico*, hoc est, viro verè sapienti, inter alia eximia, hoc rectè dixit *Cle-*
Strom. 7. *mens Alexandrinus:* Ἀληθῆ τε φρονεῖ, ἅμα καὶ ἀλη-
m.p. 730. θεύει· πλὴν εἰ μή ποτε ἐν θεραπείας μέρει, καθάπερ ἰατρὸς πρὸς νοσοῦντας ἐπὶ σωτηρίᾳ τῶν καμνόντων ψεύσεται, ἢ ψεῦδος ἐρεῖ, κατὰ τοὺς σοφιστάς. *Vera sentit, simul & loquitur: nisi quando, loco medicinæ, ut Medicus ad ægrotantes, ob eorum, qui infirmi sunt, salutem, mentietur, vel falsum dicet, ut distinguunt Sophistæ.*
Ibid. Atque hunc infra appellat φιλάνθρωπον καὶ φιλόθεον παιδευτὴν, *Dei hominisque amantem præceptorem.*

Rectè autem monuit Clemens, hæc adhibenda esse *loco Medicinæ*; non enim temerè, aut ex levitate ingenii, sed cùm res ita postulat ob causas graves, recedendum est à vero. Atque hoc modo permisisse mihi videtur Deus, non tantùm primos inter Patres Christianos, sed etiam ipsos Apostolos, in suis, de mundi fine, calculis & cogitatis, à vero aberrare; nempe per *modum Medicinæ*, vel κατ' οἰκονομίαν, quò magis expergefaceret supinos, ad pietatem incitaret, in tolerandis laboribus aut tormentis indefatigabiles redderet: denique, ad subeundam mortem aut martyrium, alacres, infractos, interritos. Quis enim Lucem fugacem, & Mundum crastino periturum, in delitiis haberet? aut spem cœli, vitæque futuræ, tantilli venderet? Sed pergamus in proposito.

Quæ supra attulimus ex Clemente Alexandrino,
De Repub. eorum admodùm affinia sunt quæ statuit Plato de
l. 2. in fine. usu veri & falsi, apud sapientes, Magistratus, & Legislatores. Dicit in genere, falsiloquio non utendum esse, nisi ἀποτροπῆς ἕνεκα, ὡς φάρμακον, *ad propulsandum malum, ut medicina, aut pharmacum.* Hujusmodi autem pharmaca magistratui esse necessaria,

&,

&, in salutem populi, sæpiusculè adhibenda, dicit; συχνῷ τῷ ψεύδει καὶ τῇ ἀπάτῃ κινδυνεύει ἡμῖν δεήσειν χρῆσθαι τοὺς ἄρχοντας ἐπ' ὠφελείᾳ τῶν ἀρχομένων, ἔφαμεν δέ πε, ἐν φαρμάκου εἴδει πάντα τοιαῦτα χρήσιμα εἶναι. *Non rarò mendacio & simulatione utendum est Magistratibus ad subditorum utilitatem; diximus autem hujusmodi omnia, veluti pharmaca, salutifera esse.* Denique, *in secundo de Legibus*, his itidem habet gemina aut cognata, idem philosophus. Νομοθέτης δὲ οὗ τι καὶ σμικρὸν ὄφελος, εἰ καὶ μὴ τοῦτο ἦν οὕτως ἔχον, ὡς καὶ νῦν αὐτὸ ᾕρηχ' ὁ λόγος ἔχειν, εἴπερ τι καὶ ἄλλο ἐτόλμησεν ἂν ἐπ' ἀγαθῷ ψεύδεσθαι πρὸς τοὺς νέους· ἔστιν ὅτι τούτου ψεῦδος λυσιτελέστερον ἂν ἐψεύσατό ποτε, καὶ δυνάμενον μᾶλλον ποιεῖν μὴ βίᾳ, ἀλλ' ἑκόντας πάντας πάντα τὰ δίκαια; καλὸν μὲν ἡ ἀλήθεια, ὦ ξένε, καὶ μόνιμον· ἔοικε μὴν οὐ ῥᾴδιον εἶναι πείθειν. His subjungit *Eusebius*, μυρία δ' ἂν εὑρήσεις τοιαῦτα καὶ ἐν Ἑβραίων γραφαῖς. Hæc ita simul reddidit Eusebii interpres: *Legislator qui nonnihil prodesse voluerit, etiamsi non eo se modo res haberet, quo sese habere jam evicimus, si quid unquam apud juniores, utilitatis causâ, falsi dicere potuit, estne quod utilius unquam potuerit, aut quò faciliùs efficiat, ut omnes ad omnia æquitatis officia, non vi, sed ultrò ac sponte, adducantur? Veritas quidem mi Hospes, pulchrum quid ac stabile est, at eam persuadere, non ità promptum. HIS tu affinia Hebræorum in literis sexcenta reperies*, inquit Eusebius. Sed ex Platone satis: adde tantùm dictum Philonis Judæi, qui *Platonizare* dicitur, his verbis, τῷ ἀρίστα νομοθετήσαντι τέλος ἓν δεῖ προκεῖσθαι, πάντας ὠφελεῖσθαι τοὺς ἐντυγχάνοντας. *Optimum Legislatorem oportet unicum habere propositum, ut prosit omnibus in quos inciderit.* Hæc, Platonis doctrinæ consona, ad vindicandum Mosem, Legislatorem Hebræum: & sacrarum literarum stylum,

De Repub. l. 5. m. p. 459

m. p. 663.

Præp. Evan. l. 12. c. 31.

Quod Deus sit imm. m. p. 236.

applicuit Philo. Redimus itaque ad Mosem.

De cujus Hexaëmero, quod præ manibus est, hanc tulit sententiam Philoponus, ex philosopho Christianus; σκοπὸς ἦν Μωσεῖ, οὔτε φυσιολογῆσαι, οὔτε ἀστρονομῆσαι· ἀλλ' εἰς Θεογνωσίαν, καὶ ἐπὶ τῆς κοσμογονίας, ἀνθρώπους ἀγαγεῖν καὶ παραστῆσαι. *Non propositum erat Mosi, aut Physicum agere, aut Astronomum: sed homines ad Dei cognitionem, etiam in origine mundi exhibendâ, adducere & apparare.* Idem sentit supra laudatus Eusebius, de Mose & Authoribus sacris; Μωσῆς δὲ καὶ τὰ Ἑβραίων λόγια, τούτων (de rebus naturalibus, & phænomenis cœlestibus loquitur) οὐδὲν πολυπραγμονεῖ· καὶ εἰκότως· ὅτι μηδὲ πρὸς βίου κατόρθωσιν, τοῖς περὶ ταῦτα ἀσχολουμένοις λυσιτελεῖν ἐνομίσθη. *Moses & Hebræorum Oracula, ista,* naturæ scilicet, & cœli phænomena, *non multùm curavere, nec immeritò: cùm, eorum studiosos nihil ad vitæ emendationem, inde juvari posse judicaverint.*

In Hexaëm.

Præp. Ev. l. 15. c. 8. in fine.

De vulgari stylo Cosmopœïæ Mosaicæ, κατὰ συγκατάβασιν, facile esset plura numerare & afferre suffragia: sed nè nimius videar, adjiciam tantùm Sancti Basilii & Chrysostomi, eâ de re, sententias. Ille in Hexaëmeron sermone primo, hæc habet: ἦν γάρ τι, ὡς ἔοικε, καὶ πρὸ τοῦ κόσμου τούτου, ὃ τῇ μὲν διανοίᾳ ἡμῶν ἐστι θεωρητὸν, ἀνιστόρητον δὲ καταλείφθη, διὰ τὸ τοῖς εἰσαγομένοις ἔτι, καὶ νηπίοις κατὰ τὴν γνῶσιν ἀνεπιτήδειον. *Æquum est credere, fuisse quiddam ante mundi Mosaici constitutionem. Quod quidem animo contemplari possumus: Ejus autem nullam fecit mentionem Moses, nullam reliquit memoriam, quòd istis parvulis, & vix dum initiatis, tantæ rei cognitio impar esset & inidonea:* * Hoc pluribus prosecutus est S. Chrysostomus:

* Iterùm hom. 9. Μᾶλλον δεξάσθω τὸν μὴ ἀπασχολήσαντα τὸν νοῦν ἡμῶν ἐπὶ τὰ μάταια, ἀλλὰ πάντα εἰς οἰκοδομὴν καὶ καταρτισμὸν τῶν ψυχῶν ἡμῶν γραφῆναι οἰκονομήσαντα.

mus: Ὅρα τ̃ συγκαταβάσεως τ̃ ὑπερβολὴν· ὐδὲν περὶ τῶν ἀοράτων δυνάμεων διαλέγεται Μωσῆς· ὐχ ἁπλῶς, ὐδὲ εἰκῆ, ταύτην ἡμῖν ἔτεμε τ̃ διδασκαλίας τὴν ὁδόν· ἐπειδὴ γὰρ Ἰυδαίοις διελέγετο, τοῖς περὶ τὰ παρόντα ἐπτοημένοις, καὶ ὐδὲν νοητὸν φαντασθῆναι δυναμένοις, ἀπὸ τῶν αἰσθητῶν τέως αὐτὺς ἀνάγει πρὸς τ̃ τῶν ὅλων δημιουργόν. Et posteà, καὶ μὴ ξενισθῇς ἀγαπητὲ, εἰ Μωϋσῆς ταύτην ἔρχεται ὁδὸν, ἐν ἀρχῇ καὶ ἐν προοιμίοις τοῖς παχυτάτοις Ἰυδαίοις διαλεγόμενος------ὐδὲ γὰρ ἦν εὔλογον τοῖς ἔτι γαλακτοτρεφεῖσθαι δεομένοις, στερεᾶς μεταδῦναι τροφῆς. Καθάπερ γὰρ οἱ διδάσκαλοι, &c. Utitur exemplo præceptoris in instituendis pueris: quo utitur etiam Cyrillus, aliique Patres, in hâc causâ. Summa dictorum à Chrysostomo hæc est, Moses, in procemio suæ Legis instruendo, cùm probè nôrit quibuscum ei res esset, hebetis nempe, & inexercitati ingenii Judæis, κατὰ συγκατάβασιν temperavit & demisit sese ad populi captum: atque eo modo disseruit de Mundi origine & Conditore, quo potuit maximè ingredi & occupare pectora imperitæ multitudinis: ac, per viam facilem, ad Deum verum, unicum, & omnipotentem, perducere.

In Gen. λόγ. β.

Cont. Jul. l. 2. ad objec. 4.

Denique, ut hoc argumentum absolvamus, reduc exemplum ad nostra tempora, & penes unumquemque sit judicium. Siquis jam functurus esset officio Prophetæ aut Apostoli apud *Indos*, aliosve populos infideles, quoties incideret occasio de Cœlo & Stellis, de Sole, Lunâ, & Terrâ, verba faciendi, annon populari doctrina, styloque, ei utendum esset, & perorandum juxta receptas apud istas gentes opiniones, de cursu Solis & Cœlorum motu, de luce & magnitudine Planetarum, de stabilitate Terræ aliisque? quanquam etiam id omninò apud se resciverit & persuasum habuerit, opiniones illas Astronomorum &

Philoſophorum rationibus & calculis non reſpondere. Nec enim id illi negotii creditum erat, barbaros illos docere theoremata aut argutias philoſophiæ, ſed religionem, & veri Dei cultum & præcepta. Hæc non minùs olim convenêre Moſi noſtro, quàm hodierno Indorum Apoſtolo: quinetiam multò magis, ſi tempora & populos conferamus. Sed de hoc argumento ſatis.

Quartò & ultimò, Qui literæ & verbis Moſaicis tenaciter adhærent in omnibus, monendi ſunt, nequid Deo indignum, aut religione noſtrâ, admittant: vel divini numinis majeſtatem ſuâ irreverentiâ lædant. Nos utique Chriſtiani ſummum numen colimus, Deum optimum maximum: vel, quod dici ſolet, *Ens infinitè perfectum.* Nihil igitur in Theologiâ noſtrâ Deo tribuendum, quod dedecet Ens infinitè perfectum. Viſne autem dicamus, *Ens infinitè perfectum* deſcendiſſe de cœlo, & deambulâſſe in horto ſub Veſpere: & inclamâſſe Adamum, latitantem inter arbores? *Ens infinitè perfectum* feciſſe *Tunicas pelliceas*, & induiſſe eas viro & fœminæ? cum cæteris quæ in colloquio illo *Entis infinitè perfecti*, cum Adamo, cum fœminâ, cum ſerpente, referuntur.

Gen. 3.

Cùm Deo affigimus, non verbis tantùm ſed reipsâ, ea quæ repugnant naturæ divinæ, peccatur in dignitatem Numinis. Quod, ſi malo animo factum eſſet, & in materiâ gravi, non contumeliæ tantùm, ſed ſpeciem aliquam haberet blaſphemiæ. Cavendum eſt igitur in utrâque parte, ut neque leviter & ſine jure à verbis & literâ diſſiliamus: nec, ex alterâ parte, quæ ἰδιωτικῶς dicta ſunt, ſuperſtitiosâ imbecillitate in damnum Numinis interpretemur. Rectè dixit Clemens Alexandrinus, ἡ θεοπρέπεια

Strom. 7. *p.m.* 701.

ἕξις

ἕξις ἐστὶ τὸ πρέπον τῷ θεῷ σώζουσα· θεοφιλὴς ὁ θεοπρεπὴς μόνος. Unicus Dei amicus eſt, qui Deo conſervat quod ſuâ naturâ dignum eſt.

Neque minùs Religionis noſtræ conſervanda eſt dignitas. Anſam arripere ſolebant nominis Chriſtiani hoſtes, ex ſcriptis Moſaicis, craſſiùs expoſitis, ſugillandi vel irridendi religionem Hebræam noſtramque, tanquam idioticam, aut fabuloſam. Exempla dedimus antea in *Simplicio*, & in *Celſo*: qui, præter alia, generationem mundi Moſaicam appellat μάλα εὐηθικὴν, *admodum ſtolidum*. Nunc audiamus *Julianum*, eâdem chordâ ſæpiùs oberrantem. De Colloquio *Evæ* & *Serpentis* verba faciens Julianus, Τί διαφέρει, inquit, τῶν παρὰ Ἕλλησι πεπλασμένων μύθων, τὰ τοιάδε; *Quid differunt hæ fabulæ ab illis quas Græci finxerunt?* Et de *Horto Eden*, & Fœminâ datâ Adamo in adjutorium, quæ tamen decepit eum ante veſperam, audenter & apertè dicit, ταῦτα γὰρ ἐστὶ μυθώδη παντελῶς. *Hæc prorſus ſunt fabuloſa.* Denique, De ejectione Adami ex Paradiſo propter comeſum pomum, ne lignum vitæ guſtando, Deus fieret, hæc habet, τούτων τοίνυν ἕκαστον, εἰ μὴ μῦθος εἴη, ἔχων ἀπόρρητον θεωρίαν, ὅπερ ἐγὼ νενόμικα, πολλῆς γέμουσιν οἱ λόγοι περὶ τοῦ θεοῦ βλασφημίας. *Horum unumquodque, niſi fabula ſit, arcanam habens ſpeculationem, id quod ego exiſtimo, multâ in Deum blaſphemiâ repleti ſunt illi ſermones.* Vides quanta hinc orta ſit offenſio apud exteros, quòd ea quæ ſcripta ſunt à Moſe in his narrationibus, ἀθεοπρεπῆ, & religione cœlitùs miſsâ, prorſus indigna judicaverint: nimirum ſi in verborum cute & cortice hæreamus. Ea igitur laudanda mihi videtur interpretatio, quæ hæc ſcandala, hoc odium, à religione noſtrâ amolitur.

Orig. contra Celſ. l. 6. p. 309.

Cyr. contra Jul. l. 3. objec. 2.

Ib. objec. 1.

Ib. objec. 4.

Denique,

Denique, ita interpretandus est Moses, ut neque secum discordet, neque cum cæteris authoribus sacris, in suis originibus tradendis. Hoc enim necesse est cedat in damnum & dedecus religionis nostræ, si inter se diffideant ipsius oracula. Ita, si Moses in suo Hexaëmero exhibeat nobis Terram Hodiernam, loco Primigeniæ: postea verò ea introducat phænomena, quæ conciliari non possunt Terræ hodiernæ: Qualia sunt, Ante diluvianorum longævitas, Disruptio Abyssi in Diluvio, & origo Iridis post diluvium: ita exponendum est Hexaëmeron, ut Moses non desciscat aut diffideat à seipso. Prætereà, si Regius Propheta celebret, inter miranda Dei opera, *Terram super aquas fundatam* (Ps. 24. 2.) *Terram supra aquas extensam* (Ps. 136.6.) *Sapientia itidem memoret* (Prov. 8. 27.) *Orbem circumductum Abysso. Sanctus Petrus* denique, Terram ante-diluvianam, ità *constitutam ex aquâ & per aquam, verbo Dei,* ut exinde fuerit aquarum obnoxia diluvio, 2 *Pet.* 3. 5, 6. Hæc, inquam, omnia, ita tractanda sunt & componenda, ut dictio vulgaris Hexaëmeri non obruat, & authorem ipsum, & ejusdem sacræ classis plures alios. Præsertim cùm unius capitis commodâ interpretatione, multis nominibus aliàs necessariâ, Moses & sibi & cæteris conciliari possit.

Hæc autem in medium affero, quasi adversâ acie disposita, non quod mihi volupe sit Scriptores Sacros inter se committere, Prophetas & Apostolos: ut concitato pulvere inter tantos viros, ipse intereà elabar & effugiam. Sed cùm nos premunt pondere unius loci aut Scriptoris, æquum esse videtur, alterum pluresve, in oppositâ lance, substituere: ut caussa redeat ad æquilibrium saltem, si non in partes nostras propendeat. Sed de his rebus satis.

Ut huic tandem Tractatui finem imponamus, paucis monendum est, Quæ de Originibus Mosaicis commentati sumus, nobis licet persuasissima, ab aliis utcunque, non nisi *Tentaminis* loco, haberi vellem. Cæcutimus sæpe in propriis, perspicaces in alienis erroribus advertendis; proinde nec secundas cogitationes, nec aliorum monita, negligam aut aspernabor. Intereà, quod reliquum est, claudamus omnia, fusis ad Deum precibus, ut erroribus nostris ignoscere dignetur, sicut nos ignoscimus alii aliis. Ut memor sit & misereatur angustiarum & caliginis, quibus opprimuntur, in hâc carne, in hoc carcere, Animæ humanæ; ut suo lumine nos indies magis magisque illustret, eoque præeunte, ad suum Regnum cœleste tandem perducat, per Dominum nostrum, Jesum Christum.

APPENDIX.

De Brachmanis hodiernis apud Indos, eorumque dogmatibus.

L. 1. c. 3. CUM ſupra meminerimus Brachmanum hodiernorum apud Indos, Quos ex antiquâ ſtirpe propagatos eſſe, multa indicia, ac rerum & ſtudiorum cognationes, fidem faciunt, non ingratum erit, opinor, nec à propoſito alienum, de eorum dogmatis circa rerum Origines & revolutiones, per modum Appendicis, quædam hìc attexere. Quæ quidem dogmata pleriſque neglectui eſſe ſolent, quòd mythologicè tradantur, & craſſis fabularum umbris veritatem obſcurent.

Indorum autem nomine hìc complectimur præter Imperium Sinenſe, Regnum *Indoſtan*, ſive magni Mogolis: Regnum *Siamenſe*, *Malabaricum*, *Chinquachina*, *Choromandel*, & ſiqua ſunt alia in Oriente nobis nota, quæ barbariem aliquatenus exuerunt. In his ſingulis eſt quoddam genus Philoſophorum aut Theologorum, & in regno Indoſtan, Siam, aliiſque vicinis, veterum Brachmanum videtur eſſe progenies: moribus, vitæ inſtituto, doctrinâ & linguâ ſibi propriâ, à reliquo populo ſecreta & diſcriminata. Habent illi Cabalam quandam, ſive doctrinam traducem ab aliis ad alios, atque vulgo ignotam. Hæc autem doctrina non ſingula capita aut minutias Philoſophiæ perſequitur, ut moris eſt hodiernis Philoſophis:

phis: ſed, inſtar Theologiæ naturalis veterum, tractat de Deo, de Mundo, de rerum origine & exitu, de periodis Mundanis: de primævo naturæ ſtatu, & repetitis renovationibus. Hæc dogmata traduntur à nonnullis apertiùs, ab aliis obſcuriùs & fabuloſiùs: ſed ſparſa fuiſſe primitùs inter has gentes, quæ ſuperſunt adhuc eorum veſtigia, manifeſtè docent; Libetque, ſpeciminis loco, quædam capita hujuſce hodierno-barbaræ Theologiæ vel Philoſophiæ ex nuperis Itinerariis breviuſculè notare.

Nihil refert à quo Regno aut Regione ordiamur. Permagnum eſt illud Mogolis, *Indoſtan* dictum, quod ex Europæis plures invisêre, teſtes idonei & fide digni. Sunt in hoc regno, præter Mahometanos, Gentiles vel Pagani: Et inter Gentiles eſt quædam Tribus vel ordo hominum, qui Sapientum, Sacerdotum, aut Philoſophorum, titulum gerunt, & funguntur officiis. Habent ſibi Linguam peculiarem, quam *Hanſcrit* appellant, ſeu Linguam puram. Hâc conſcriptos tenent Libros quoſdam antiquiſſimos, quos nuncupant *Sacros*, & magno Prophetæ *Brahmæ*, à Deo datos eſſe aiunt: ut olim erat Moſi Lex Iſraelitarum.

Hujus Linguæ Brachmanicæ Alphabetum habes apud Athan. Kircherum, deſcriptum manu P. Henrici Roth, qui per plures annos Literaturæ Brachmanicæ apud Indos, ſtudium impendit. Et in hâc linguâ non tantùm ſuam Theologiam, ſed omne genûs inſtituta Philoſophica, conſcribunt & occultant.

Chin. Illuſ. pars 3. c. 7.

Præter μετεμψύχωσιν & ἐποχὴν ἐμψύχων, antiquiſſima dogmata: De creatione univerſi, & ejuſdem fine vel abolitione, priſcorum inſtar philoſophantur: cùm hæc explicant per egreſſum vel ef-

fluxum rerum omnium à Deo, & in eundem regressum vel retractionem. Hoc autem more Cabalistico vel Mythologico exprimunt. Fingunt enim immensam quandam Araneam esse primam rerum Caussam: Quæ, materiâ è suis visceribus eductâ, hujusce universi telam contexuit, & mirâ arte ordinavit. Sedet Illa intereà in arce sui operis, & cujusque partis motum sentit, regit, & moderatur. Tandem cùm satis lusit in suâ telâ adornandâ & contemplandâ, retrahit, quæ evolverat, fila, atque ita omnia resorbet in seipsam, totaque rerum creatarum natura in nihilum evanescit. Hoc modo Mundi ortum, ordinem, & interitum, repræsentant hodierni Brachmanes: Neque hæc multùm abludunt à sententiis veterum supra memoratis (*l.* 1. *c.* 7. *p.* 63, 64, &c.) si, fabuloso cortice adempto, nucleum adeamus. Plura de Gentilibus Indostanis, si vacat, legere licet apud Henricum *Lord*, F. *Bernier*, aliosque peregrinantes, qui eorum literaturam diligentiùs quæsierant.

In Regno Siam, vel Siamensi, Imperio Mogolis contermino, est eadem Brachmanum progenies: Guido Tachard, è Societate Jesuitarum, Legatum Gallicum comitatus ad Regem Siamensem, de eorum Philosophiâ vel Theologiâ hæc nobis retulit: *Voyage de Siam, p. 39.* Primos homines, aiunt, majores fuisse hodiernis, longæviores, & multa sæcula vixisse morborum immunes. Terram hodiernam, longo æstu & ardore arefactam, igne consumptum iri. Exiccato Oceano, liquefactis montibus, & adæquatâ totâ Telluris superficie. Hæc mihi occurrunt apud dictum Authorem. Plura autem apud alios, quæ compegit & ludendo explicuit nuperus Poëta his versiculis;

Stolidus

Stolidus Regni Myſta Siami, Zevecot. in Frag. Mar. Græc.
Octoginta dat perituro
Sæcula Mundo. Tunc qui tantum
Jam furit uno fervidus oculo,
Septem pandet lumina Phœbus,
Queîs æquoreas ebibet undas.
Queîs immenſum vindice flammâ
Deſtruet Orbem. Sed duo calidis
Quæ reſtabunt tecta favillis
Binos homines Ova creabunt:
Qui fœcundo ſemine cultum
Iterum poterunt reddere mundum:
Quem non ſalſis Neptunus aquis,
Alluet unquàm, tantùm rigui
Undique Fontes, dulceſque Lacus,
Irrorabunt molliter herbas:
Et perpetuo vere Beatos
Spargent variis floribus Agros.

Non tantùm hodiernam Terram perituram eſſe, idque Igne, docent Brachmanes Siamenſes: Sed fore etiam, ut ex ipſius cineribus nova Terra enaſcatur. Terra *ſine mari*, qualem vidit Johannes Propheta: *Apoc.* 21.1. Et ſine temporum viciſſitudinibus annuis, *perenni Vere* Beata; qualem deſcripſimus Theoriæ libro *cap.* 1. quarto. Mirari quidem licet gentem ſemibarbaram, hæc dogmata retinuiſſe uſque à Noachi temporibus; neque enim aliunde, quàm à traditione, in harum rerum notitiam illis pervenire licuit; neque aliunde profluere potuit, aut primordia capere, hæc Traditio, quàm à Noacho, & Sapientibus antediluvianis. Sed ex quo Authore, aut Itinerario Siamenſi, hæc deſumpſit Poëta, mihi nondum innotuit.

Prætereà

Præterea, Regnum *Choromandel*, in orâ meridionali Indiæ, ſuos habet Brachmanes: quorum mores & doctrinam non indiligenter exploravit Abrahamus Rogerus, qui *Januam apertam ad arcana Gentiliſmi* conſcripſit, multos annos ibidem commoratus. Aſſerunt autem plures eſſe mundos, in diverſis univerſi regionibus, ſimul exiſtentes: & plures etiam ſucceſſivos: eundem nempe Mundum deſtrui & renovari, ſecundum certas temporum periodos. Mundum noſtrum Terreſtrem ab ætate quâdam aureâ incœpiſſe, atque igne periturum eſſe. Denique, doctrinam de *Ovo mundano*, retinent, Mundum ovo comparantes; ut ſolent veteres, tam Græci quàm Barbari.

Vid. part. 2. c. 5.

Denique, Regno *Choromandel* contiguum eſt Regnum Malabaricum: ubi P. Robertus Nobilius, miſſionis, ut dicitur, Maudarenſis fundator, partem non exiguam ſuæ vitæ peregit; doctus linguam, tam vulgarem Indicam, quàm Brachmanicam. Scripſiſſe dicitur multa de *Theologiâ Brachmanum*: ſed quâ linguâ, neſcio: neque enim ex ipſius ſcriptis quicquam mihi hactenus videre contigit; nec de hâc, reliquiſve, quæ ſuperſunt, Indiæ regionibus, ſuppetunt mihi commentaria aut fideles narrationes, quibus ediſcam eorum traditiones aut dogmata, ab oculatis auritiſve teſtibus.

Vide Alegamb.

Sinenſium etiam meminimus ſupra, populi peranti- qui, ſed apud veteres, in re literariâ, ignoti. Id habent cum cæteris Orientalibus commune, quod Mundum Ovo comparent, & ex eo ortum velint. Atque primum ſuum Hominem, *Puoncuum* dictum, pariter prognatum ſtatuunt ab Ovo: ſive id de Chao interpreteris, ſive de Tellure Primigeniâ. Et licet à Brachmanis non videantur mihi ſuam traxiſſe philoſophiam aut hiſtoriam, eorum tamen literas & Alphabetum

M. Mart. Hiſt. Sin. c. 1. Nieuhof. Leg. Bat. p. 51.

phabetum arcanum tanti faciunt, ut, veluti quid ſacrum & antiquiſſimum, ſuis idolis ea inſcribere ſoleant.

Denique Mahometanos, latè diffuſos per Orientem, ſub aliis atque aliis dominiis, intractos prætereo: utpote homines novos & ἀφιλοσόφους. Quod olim dixit Soloni Sacerdos Ægyptius, *Vos Græci ſemper pueri eſtis: Senex Græcorum eſt nullus.* Mutatis nominibus multo magis hìc locum habet. Nec malè ſui dicti rationem reddit Ægyptius, Νέοι ἐστὲ τὰς ψυχὰς πάντες· οὐδεμίαν γὰρ ἐν αὐταῖς ἔχετε, δι' ἀρχαίαν ἀκοὴν, παλαιὰν δόξαν, οὐδὲ μάθημα χρόνῳ πολιὸν οὐδέν. *Juvenes eſtis animis: in illis enim nullum, ex antiquâ traditione, priſcorum dogma: nullam doctrinam vetuſtate canam retinetis.* Hæc quadrant quàm maximè in Mahometanos, ubicunque ſparſos. Nihil retinent antiquæ ſapientiæ, & dominandi cupiditas omnem illis ademit bonarum literarum amorem aut ſtudium.

In ipsâ Perſide, ubi olim floruit magni Zoroaſtri & Magorum Philoſophia myſtica, nihil ſupereſt hodiè commemoratione dignum. Narrat Henricus Lord, quem ſupra nominavimus, cùm Saraceni inundârint Perſidem, victo & occiſo Rege Jezdegirde, circa annum Chriſti 628. è Perſis nonnullos, qui novæ ſervitutis & novæ religionis jugum ferre non poterant, conſcenſis navigiis in Indiam ſe & ſua tranſtuliſſe: Regibuſque Indis juratâ fide, ſuam quemque religionem, cultumque veterem, impunè exercuiſſe. Horum Indo-Perſarum refert idem author nonnulla dogmata, circa ortum, ætates, finemque Mundi: ſed tot fabulis referta, ut repetitu parùm digna videantur.

Atque illud in genere notandum eſt de Gentilibus hodiernis, ſupereſſe quidem apud eos nonnunquam antiquiſſi-

antiquissimorum dogmatum πατεροπαραδότων, circa Mundum naturalem, quædam vestigia: at situ, squalore, sordibus obducta: plerumque etiam additamentis fictitiis, ad nauseam usque, onerata; ut nullius sint numeri aut ponderis, cùm argumentis virilibus res agitur. Miseret me quidem Terrarum Orientalium, primæ sapientum sedis, florentissimi olim bonarum literarum Emporii, à multis retro sæculis in fœdam barbariem conversarum.

Tantæne Animis cœlestibus iræ?

Faxit Deus, ut easdem non subeamus vices, neque retrahat iratus, id luminis, quo gaudemus in Occidente; sed in omnes partes magis magisque diffundat, donec *Scientia Dei repleverit Terram, ut Aquæ replent mare.*

FINIS.

Ad Virum Clariſſ. A. B.

Circa nuper editum de Archæologiis Philoſ. Libellum,

AUTHORIS EPISTOLA.

NON ingratum mihi facis, Vir optime & integerrime, quod me velis monitum identidem, quas fortè Objectiones contra nuperum Tractatum de Archæologiis Philoſophicis, aut inter amicos aut inimicos, audiveris. Idque eo animo factum puto, ut falsò inſcriptas mihi ſententias, aut malevolas interpretationes, effugiam. Non omnes, probè nôſti, veritatem metiuntur aut æſtimant rationum pondere & momentis, ſed affectibus abrepti, aut præjudiciis occæcati, quaſi clauſis oculis, de rerum coloribus decernunt. Sæpe etiam, ad concitandam invidiam, Authoris verba ſenſuſque in alienas partes detorquent.

Ais te audivisse, à nescio quibus, aut susurronibus, aut malè fidis interpretibus, præfatum de rerum originibus tractatum, patrocinari aut favere Mundi *æternitati*: atque etiam Rerum creationi *ex nihilo*, adversari. Quorum utrumque iniquissimè dicitur. Neque multis opus est ut hoc tibi testatum faciam: audi paucis, si placet, authoris sententiam, Libro Secundo: *De Creatione rerum ex nihilo, dubitari non potest: neque id fuisse ab æterno. Creatura enim æterna à nobis concipi non queat.* Nullum Ens finitæ perfectionis, nedum Materia (Res omnium infima & abjectissima) in se involvit, aut in suâ Ideâ, necessariam existentiam. Existit igitur contingenter, modò existat: & aliunde habet suam existentiam quàm à seipso. Et quoad Materiam (de quâ agitur præcipuè) cùm prima Materia fieri non potuerit ab aliquâ præexistenti: Neque propriâ vi existere: sequitur necessariò eam fuisse creatam sive productam ex nihilo.

Vid. lib. p. 312.

Neque impossibilis haberi debet hujusmodi Creatio. Productio enim rei possibilis, non est impossibilis: Materia autem

eſt res poſſibilis, licet non neceſſaria: & nullo alio modo produci poteſt.

Dein, quoad alteram partem, de rerum *æternitate*: Qui res mutabiles & ſucceſſivas fingunt eſſe æternas, non tantùm id gratis fingunt, ſed etiam in multiplices incidunt repugnantias & abſurda, quibus ſeſe extricare, non eſt penes mentem humanam.

Hæc quoad mentem Authoris. Cæterùm in explicandis Antiquorum Dogmatis, in *Libro Primo*, oportebat ſequi veritatem Hiſtoricam: & quid quique ſenſerint de rerum ortu, ſive rectum, ſive ſecùs, bonâ fide exponere. Denique quoad Creationis Epocham, veteribus intactam & inexploratam, neque hanc auſus ſum ego fixis terminis definire. Ac proinde cùm *Creaturam æternam concipi non poſſe*, affirmâſſem, ſubnectitur ſtatim, *Sed limites Sexmillennes, Epocham breviuſculam, Creationi divinæ nunquam auſus ſum præſcribere. Id, cum multis aliis, inter arcana Dei libentiùs relinquo.* *Ibid.*

Neque hâc in re, opinor, immodestiæ me redarguet quisquam: cùm satis notum sit, ex antiquis Patribus, tam Græcis, quàm Latinis, statuisse plures, Angelorum ordines universos, & Cœlorum nonnullos, ante hunc Mundum Sublunarem extitisse: idque per innumera sæcula & *æternitates*, ut verbo utar S. *Hieronymi*. Atque hanc suam sententiam, non tantùm ratione humanâ, sed adductis ex Sacrâ Scripturâ locis & argumentis, confirmatam, Doctrinæ Catholicæ vim & pondus habere voluerunt. Tantùm abest, ut huic opinioni minimam erroris labem, nedùm noxii, inurendam senserint.

In Tit. 1. 2.

Posito autem hoc fundamento, tam Angelos quàm Cœlos, extitisse ante Orbem nostrum: nisi ingentem hiatum fingere velis, quantum jam occupat orbis sublunaris, aut Planetarius, intervallum illud medium aliquali materiâ replendum erit. Neque mihi quidem fas est concipere primum Dei opus instar cassæ nucis, aut instar testæ vel corticis sine pulpâ. Denique, quod summa rei est, Quicquid statueris, de reliquis Universi regionibus,

Or-

Orbis noſtri habitabilis, atque humani generis, ortum temporalem eſſe, & utrumque quaſi recens natum, ſemper aſſerui, atque adhuc obfirmatus aſſero. Sed de hâc re ſatis ſuperque.

Ais præterea, Id mihi vitio verti à nonnullis, quòd Moſem, virum maximum, minùs reverenter tractaverim: Atq; eo nomine, ipſam Scripturam ſacram aliquatenùs læſerim. Moſem quod ſpectat, Hunc ego Prophetam maximum, divinitùs actum & inſpiratum, miraculis munitum, & ſupra ſortem humanam evectum, ſemper habui & habiturus ſum. Et quoad opus illud Hexaëmeri, id perinde ac reliqua ſua ſcripta, ſub auſpiciis & regimine Spiritûs Sancti conditum & apparatum ſentio. Neq; huic obſtat, quod doctrinam illam de rerum Geneſi, Parabolâ vel Allegoriâ aliquatenus involutam, ut ante me plures alii, crediderim. Parabolas enim Chriſti & Prophetarum, non minùs quàm Scripturam Literalem, inter Oracula divina meritò numeramus: Neq; officit ſtyli ratio, quo minùs à Sacro fonte derivetur. Utrâque docendi methodo utitur Spiritus Sanctus,

ctus, & utramque eâdem veneratione amplectimur.

Hoc, opinor, inter omnes convenit: Sed eâ de re laboramus maximè, ut certos Indices & Characteres, quibus Stylus Literalis ab arcano discerni & dijudicari possit, inveniamus. Nos imprimis communem hìc sequimur interpretandi regulam, *ut à Literâ non recedamus unquam, nisi rei necessitate coacti.* Nihil autem difficilius est, quàm hanc necessitatem, sine invidiâ & animorum offensione, demonstrare. Nam si incongrua & absurda Literæ affigas, clamant nonnulli, Te contemptui habere Scripturam Sacram, & à malevolis irridendam exponere. In his salebris hæremus, & quâ viâ eundum sit, nescio. Sine incongruis & absurdis non recedendum est à Literâ: (A quâ omnes recedunt, datâ occasione, & recedendum statuunt) neque tamen ferunt æquo animo, ut hæc absurda in lucem proferantur. In his, inquam, angustiis versamur. Intereà, quod ad me attinet, dùm hæc incongrua repræsentaverim, siquid acrius, aut asperius: vel siquid crudè & immaturè dictum est, quod piis

&

& ſapientibus offendiculo eſſe poſſit: id totum, quicquid eſt, indictum volo. Et colloquium illud inter Evam & Serpentem, quod nonnullis diſplicere audio: vel ſiquid ſit præterea cognatæ indolis, amputari & abſcindi ſine dolore patiar.

Denique quoad Scripturam Sacram in genere, ſive Literalem, ſive Myſticam: Hanc cœlitùs nobis datam, tanquam Fidei regulam, Vitæ ducem, & Salutis aſylum, profitemur: omnique honore, reverentiâ & veneratione proſequimur. Neque hìc lis oritur de authoritate Sacræ Scripturæ, quæ, apud utramque partem, in confeſſo eſt: ſed de ipſius interpretatione, vel interpretandi modo, ſecundum materiæ ſubjectæ & argumenti diverſitatem.

Hæc paucis dicenda habui, ut cauſæ noſtræ rationes & ſtatum manifeſtiùs exponerem, apud æquos Judices. Qui nobis, ſat ſcio, non invidebunt libertatem, Dei hominumque legibus indultam, ut, illæsâ Fide Chriſtianâ, & Eccleſiæ noſtræ decretis, conſcientiæ & veritati pacificè auſcultemus. Pacificè dixi, quin imò *modeſtè* & *Vid. lib. p. 297.*

ſub-

ſubmiſsè: ut Superiorum judicia ſequaces
p. 351. experiamur. Fuſis denique ad Deum precibus, ut, in omnem veritatem, ſuo lumine, atque ſuo tempore, nos deducere dignetur.

Id unicum reſtat, ut moneam: Ad Eruditos & Myſtas hæc ſcripſimus, Linguâ non Vulgari. Neque eorum cauſam tuemur, qui hæc Sacra, ne dicam, Myſteria, temerè in vulgus ſpargunt, in popinis legenda & agitanda. Vale.
